

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Софія і Станіслав Дністрянські
Листи • Спогади • Статті

за редакцією доктора мистецтвознавства,
професора Ганни Карась

Івано-Франківськ, 2018

УДК [78.071.2+347.96]:821.161.2–6 (4=161.2)

Д 54

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 5 від 29 травня 2018 р.)

Монографія виконана в рамках науково-дослідних робіт «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571) та «Культурно-освітні аспекти вокального мистецтва: генеза, сучасний стан і перспективи» (державний реєстраційний номер 0115U001888).

Рецензенти:

Валерія Шульгіна – доктор мистецтвознавства, професор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ);

Любов Кияновська – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри історії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка;

Віолетта Дутчак – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри музичної українистики та народно-інструментального мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Софія і Станіслав Дністрянські. Листи. Спогади. Статті [монографія]
/ за редакцією доктора мистецтвознавства, професора Ганни Карась;
упорядники : Ганна Карась, Людмила Обух. – Івано-Франківськ:
Фоліант, 2018. – .... с.

Колективна монографія присвячена життю і діяльності подружньої пари – піаністки, музикознавця, педагога Софії Дністрянської (1885–1956) та її чоловіка – відомого ученого, правника Станіслава Дністрянського (1870–1935). Вперше публікується особистий епістолярій подружжя, який був віднайдений і врятований від знищення академіком НАН України Миколою Мушинкою зі Словаччини і наданий для публікації в Україні. Статті М. Мушинки, З. Штундер, Г. Карась, Л. Обух, О. Дітчук, В. Лисюк, спогади Г. Лагодинської-Залеської, публікації маловідомих газетних матеріалів створюють образи непересічних особистостей українського наукового та мистецького простору.

Видання розраховане для істориків, культурологів, мистецтвознавців, а також усіх, хто цікавиться історією української науки і культури.

ISBN .....

© Карась Г. В., редакція, 2018

© Карась Г. В., Обух Л. В., упорядники, 2018

© Видавництво «Фоліант», 2018

ЗМІСТ

Ганна Карась. Передмова.....

Статті про Софію та Станіслава Дністрянських.....

Микола Мушинка. Станіслав Дністрянський – засновник нової української науки права (1879–1935).....

Микола Мушинка. Софія Дністрянська – призабута українська піаністка, музичний педагог та критик.....

Ганна Карась. Фонд Софії Дністрянської у Закарпатському краєзнавчому музеї – важливе джерело для пізнання української музичної культури.....

Людмила Обух. Особливості фортепіанної освіти в дитячих музичних закладах Софії Дністрянської (за архівними матеріалами Закарпатського краєзнавчого музею).....

Зеновія Штундер. Станіслав Людкевич. Життя і творчість (уривки).....

Дітчук Оксана. Перші українські піаністи на європейських сценах...

Вікторія Лисюк. Історія життя родини Дністрянських...

Софія Дністрянська на сторінках періодики.....

Софія Дністрянська на сторінках газети «Діло» (Львів)...

Софія Дністрянська. Концерт в честь Шевченка у Відні

Софія Дністрянська. Пам'яті Олександра Мишуги...

Василь Барвінський. Концерт Софії Дністрянської...

Лагодинська-Залеська Г. Мій спогад про Софію Дністрянську

Лагодинська Галя. Померла визначна піаністка.....

Епістолярій Софії та Станіслава Дністрянських.....

Карась Г. Передмова до листування.....

Листи Станіслава Дністрянського до Софії Дністрянської...

Листи Софії Дністрянської до Станіслава Дністрянського...

Листи інших осіб.....

Листи Станіслава Людкевича до Софії Дністрянської...

Лист родини Долинай до Софії Дністрянської.....

Фотодокументи.....

Додаткова література та джерела монографії.....

Відомості про авторів.....

Відомості про упорядників.....

ПЕРЕДМОВА

Поштовхом до створення цієї книги було знайомство з академіком НАН України, доктором філології, професором Миколою Мушинкою зі Словаччини. Завершуючи працю над докторською монографією про музичну культуру української діаспори, я звернулася до цього вельмишанованого у науковому світі України і діаспори ученого з проханням прорецензувати її. М. Мушинка люб'язно погодився, а прочитавши рукопис, висловив побажання доповнити його джерелами зі Словаччини. З цією метою учений офіційно запросив мене відвідати Словаччину, забезпечивши не тільки перебування в його гостинному домі (тут окрема подяка його дружині – пані Магді), але й надавши в моє розпорядження унікальні документи та джерела із свого власного архіву, допоміг відвідати Музей української культури у Свиднику, побувати на Святі української культури, яке, до речі, незмінно проводиться у Свиднику більше 60-ти років.

Коли монографія вийшла у світ¹, академік передав мені унікальний епістолярій подружньої пари – піаністки, музикознавця, педагога Софії Дністрянської (24.10.1885– 09.02.1956) та її чоловіка – відомого ученого, правника Станіслава Дністрянського (13.11.1870–1935), який він віднайшов і врятував від знищення.

Ці листи, яким більше ста років, треба було відчитати, розшифрувати. За цю копітку працю взялася моя вихованка – нині кандидат мистецтвознавства Людмила Обух. З об'єктивних причин цей процес тривав кілька років. Перечитавши і уточнивши тексти листів, необхідно було перекласти окремі слова і вирази іноземними мовами, подати коментарі.

---

¹ Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. – 1164 с.

Джерельною базою монографії є оригінали листів Софії та Станіслава Дністрянського із особистого архіву академіка Миколи Мушинки, які друкуємо у третій частині монографії.

Першу її частину складають статті Миколи Мушинки про Станіслава та Софію Дністрянських, статті Ганни Карась, Людмили Обух, Оксани Дітчук про Софію Дністрянську, Вікторії Лисюк – про подружжя Дністрянських та їх перебування в Ужгороді, де й поховані обоє. Уривки із життєпису видатного українського композитора Станіслава Людкевича, написаного Зеновією Штундер, присвячені його взаємовідносинам з Софією Дністрянською. Всі вони сприяють повноті створення образів непересічних особистостей Софії та Станіслава Дністрянських.

Увиразнюють образ Софії Дністрянської спогади її учениці Галі Лагодинської-Залеської та публікації маловідомих газетних матеріалів, які віднайдені нами і увійшли до другого розділу.

Всі тексти листів, статей та інших документів передаються зі збереженням особливостей мови авторів без втручання і коректування. Переклад іноземних слів та виразів, пояснення рідковживаних та іншомовних слів, коментарі здійснено Ганною Карась у підрядкових примітках. Скорочення в тексті розкриті у квадратних дужках.

Документальну повноту видання доповнюють світлини, які збереглися завдяки академіку М. Мушинці, а також скопійовані з інших видань та мережі Інтернет.

Отож, листи, спогади, статті та інші матеріали, що віддзеркалюють громадськ-політичну, наукову та мистецьку діяльність Софії та Станіслава Дністрянських, заповнюють ще одну «білу пляму» нашої духовної історії і повертають із забуття імена подвижників української науки та мистецтва.

Ганна Карась

**СТАТТІ
ПРО СОФІЮ ТА СТАНІСЛАВА
ДНІСТРЯНСЬКИХ**

Микола Мушинка
Пряшів, 20 лютого 1984 р.

СТАНІСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКИЙ – ЗАСНОВНИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ ПРАВА (1879–1935)¹

Коли 1935 р. помер український учений-юрист Станіслав Дністрянський, преса (і не тільки українська) визнала це однією з найбільших втрат для української науки та культури. В некрологах наголошувалося на потребі видання монографії про життя та наукову діяльність С. Дністрянського, публікацію рукописів його невидрукованих праць тощо².

Роки збігали, а українська громадськість так і не дочекалася ні монографії, ні збірника його праць. Ім'я С. Дністрянського поволі бралось забуттям. Майже непоміченим лишилося й 100-річчя від народження цього видатного українського вченого та громадського діяча у 1970 р.

У 1985 р. мине 50 літ від його смерті. Невже і цей ювілей залишиться поза увагою української громадськості?

Станіслав Дністрянський народився 13 листопада 1870 р. в Тернополі. Його батько Северин був професором, пізніше директором Тернопільської учительської семінарії,

---

¹ Передрук за виданням: Академік Станіслав Дністрянський 1870–1935. Бібліографія. – Київ: АН України. Археографічна комісія. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Науково-дослідний відділ кафедри українського філософського факультету університету ім. П.-Й. Шафарика у Пряшеві, 1992. – С. 5–50. Оскільки вказане видання є малодоступним широкому колу зацікавлених, ми вирішили здійснити його передрук у дещо скороченому вигляді.

² Див., наприклад: Надрага О. Пам'яті вченого, педагога і громадянина // Діло. – Львів, 1935. – Ч. 119. – С. 3; Шелухін С. Славній пам'яті проф. д-ра Станіслава Дністрянського // Український тиждень. – Прага, травень 1935. – С. 1–2; Кузеля З. Проф. Станіслав Дністрянський як громадянин // Діло. – 1935. – Ч. 119. – С. 3–4; Zoll F. S. p. Dr. Dnistrjanskyj (Dniestrzański) // Palestra. – Warszawa, 1936. – R. 13. – [№ 6]. – S. 1–7.

згодом крайовим шкільним інспектором у Львові; мати Владислава походила з роду Вишневських – була дочкою Івана Вишневського та Йозефіни Михульської.

1876–80 рр. він закінчив чотири класи початкової школи при учительській семінарії в Тернополі і вступив до тернопільської гімназії, в якій тоді навчання проходило на високому рівні. У четвертому класі Дністрянський вивчав уже шість мов: українську (руську), польську, латину, грецьку, німецьку й французьку. Він належав до посередніх учнів: у його свідоцтві трійки й четвірки (при семибальній системі). Однак у 1888 р. він з відзнакою закінчив гімназію і вступив на юридичний факультет Віденського університету, де його вчителями були такі визначні юристи, як Екснер, Сігель, Гофманн, Демеліус, Томашек, Маєр та інші. У Віденському університеті він почав глибше вивчати австрійське приватне право. Чому саме австрійське?

На думку С. Дністрянського, австрійське приватне право наприкінці XIX ст. давало найліпшу нагоду стежити за новими шляхами розвитку юридичної думки в Європі.

Ще студентом С. Дністрянський написав працю «Трилітній речинець з § 1487, з.к.з.ц», що її зачитав на семінарі проф. Гофманна, а згодом опублікував у перекладі українською мовою. У ній він накреслив нову теорію про питання задавнення, яку згодом було прийнято в практиці найвищого австрійського суду³. За цю працю він у 1894 р. здобув звання доктора права (Drju).

Перед ним відкривалася успішна кар'єра юриста-практика – судді або адвоката, однак він вирішив присвятити себе науковій та педагогічній праці.

Одержавши від австрійського міністерства релігії та освіти стипендію в сумі 400 злотих, навесні 1895 р. він виру-

³ Часопись правнича. – Львів, 1895. – Р. 5. – С. 88–112.

шив у Берлін, щоб у тамтешньому університеті поглибити свою юридичну освіту. Там він прослухав курси лекцій професорів Дарнбурга, Перніці, Якобі, Брюннера, Кауфманна та, зокрема, політеконома Вагнера, під керівництвом якого він написав ґрунтовну наукову працю «Полагода шкоди з огляду економічного та соціального», видану згодом в українському перекладі⁴. І ця праця є наскрізь оригінальною. В ній молодий автор ясно сформулював принципи соціально-економічної теорії в юридичній науці, пізніше перейменованої в соціологічну. Соціологічний метод при дослідженні юридичних явищ, сформульований С. Дністрянським, надовго завоював місце в європейській науці.

Наприкінці 1896 р. С. Дністрянський вирушив із Берліна в Ляйпціг, де в той час домінував т. зв. історично-емпіричний метод у юридичній науці. Тут у семінарі історика-економіста проф. Блюхнера він ґрунтовно ознайомився з цим методом і написав про нього семінарську працю, яка залишилася в рукописі.

Озброєний солідною теоретичною підготовкою, здобутою в університетах Відня, Берліна та Лейпціга, С. Дністрянський приступив до написання габілітаційної праці про австрійське цивільне та економічне право. Важка сердечна хвороба змусила його повернутися із Лейпціга до Відня. Наперекір хворобі він інтенсивно працював над своєю габілітаційною працею, яку було опубліковано 1898 р. окремою книжкою⁵. Була це перша монографія з цього питання в європейській науці. Вже у вступі автор виступив з критикою па-

---

⁴ Полагода шкоди з огляду економічного та соціального. – Львів, 1897. – 102 с.

⁵ Dnistrjanskyj S. Das Wezen des Werklieferungsvertrages im österreichischen Rechte / Wien, 1898. – 194 s. Характерно, що свою першу монографію автор присвятив своєму батькові Северинові Дністрянському, який матеріально підтримував його і після закінчення університету.

нівної тоді «юридичної школи» в політичній економії, наголосивши на її застарілості й безплідному догматизмі. Головну увагу він звернув на з'ясування переваги праці над капіталом та юридичним аспектом т. зв. «вибірно-доставного договору», в якому окремішно стоять елементи праці й елементи капіталу. У своєму аналізі він розклав це питання на дрібні елементи та на підставі історичних джерел подав своє трактування юридичних проблем досліджуваної теми. Та вчений не обмежився лише теоретичним вирішенням питання, а на підставі різниці між товаром і працею запропонував змінити тогочасну судову практику при рішенні спорів між працедавцем і робітником, наприклад, при пошкодженні шкоди, пораненні, смерті тощо. Він запропонував зобов'язати працедавця судовою відповідальністю за шкоди, спричинені робітникові як творцеві матеріальних цінностей. На той час це була дуже прогресивна вимога, яку підхопили, зокрема, робітничі організації. Пізніше найвищий австрійський суд у Відні змушений був прийняти ряд постулатів С. Дністрянського і застосувати їх на практиці. Більше того, на підставі праці С. Дністрянського розпочалася дискусія не лише в австрійській, але й у німецькій юридичній науці, яка в кінцевому результаті призвела до інтенсивного доповнення цивільного кодексу новими законами та постановами на початку ХХ століття. Саме тоді в Австрії і Німеччині виникла нова школа повної свободи дослідження й інтерпретації права (Штайнбах, Мавчка, Ереновайг), початки якої були закладені у праці С. Дністрянського. Можна цілком погодитися з висновком М. Мельника, який про значення вище названої праці писав: «Проф. Дністрянський своїм сміливим методом інтерпретації та теорією розширення судейської свободи при зберіганні правних норм утворив нову школу в науці приватного права»⁶. Праця

---

⁶Мельник М. Новими шляхами... // Ювілейний збірник в честь професора С. Дністрянського. – Прага, 1923. – С. 6.

«Das Wesen des Werkkliferungsvertrages» здобула С. Дністрянському заслужений авторитет в юридичних колах Середньої Європи. Нею він 1899 р. габілітувався на доцента цивільного права Львівського університету. Одночасно він став керівником кафедри австрійського цивільного права з українською мовою викладання у відділі права й адміністрації Львівського університету⁷. Вже його інаугураційна лекція «Заручини в австрійськiм праві»⁸, виголошена 26 січня 1899 р. українською мовою перед численною аудиторією професорів юридичного факультету, викликала неочікуваний відгомін не лише серед слухачів, але й у пресі⁹. У своїй лекції він розглянув ряд питань, які в тодішній юридичній літературі зовсім не були досліджені. Пізніше, після узаконення нового німецького кодексу 1900 р., заручинами почали цікавитися німецькі вчені, і їх погляди майже достоту збігалися з висновками С. Дністрянського. Узагальнення нової літератури про це питання він зробив у монографії «Нові причинки до теорії заручин»¹⁰, виданої теж німецькою мовою¹¹.

Важливим моментом в його житті був день 20 липня 1901 р., коли він одружився з 15-річною дочкою свого колишнього гімназичного професора Лева Рудницького Софією (сестрою географа Степана Рудницького), яка стала вірною супутницею його життя. У 1900 р. С. Дністрянський ви-

---

⁷Посада керівника кафедри цивільного права після смерті проф. Огоновського у 1891 р. залишилася вільною.

⁸Дністрянський С. Заручини в австрійськiм праві. Габілітаційний виклад д-ра С. Дністрянського. – Часопись правнича. – Р. 9. – Львів, 1899. – С. 1–23; поширена польська версія: *Ozaręczynach w prawie austriackiem // Przegląd prawa i administracyi.* – Lwów, 1899. – S. 1–69.

⁹Див., наприклад.: Літературно-науковий вісник. – Львів, 1899. – Т. VII. – Кн. IX. – С. 201 (Хроніка і бібліографія).

¹⁰Дністрянський С. Нові причинки до теорії заручин в новітнім праві // Часопись правнича і економічна. – Львів, 1905. – Р. 5. – Т. 8. – С. 1 – 87.

¹¹*Zur lehre vom Vorlöbnis // Grünhut, Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart.* – Wien, 1905. – Bd. 33. – S. 1–126.

дав цікаву розвідку з речового права «Чоловік і його потреби в правній системі»¹², в якій дослідив взаємини економіки й цивільного права.

Наукові праці С. Дністрянського серед фахівців користувалися значним авторитетом, тому вже 1901 р. його було іменовано професором цивільного права Львівського університету.

В 1902 р. появилася друком його розвідка «Звичаєве право – а соціальні зв'язки»¹³. У ній він дав наукове обґрунтування соціологічного методу в юриспруденції, який значно пізніше незалежно від нього опрацював його колишній професор Ерліх¹⁴.

Згідно з цією теорією, соціальні зв'язки (сім'я, рід, плем'я), обумовлені економічними причинами. Значну увагу він приділив встановленню різниці між звичаєм, обрядовістю, етикою та соціальною (колективною) етикою. У праці «Die natürlichen Rechts grundsätze» (1911) він поширив сферу звичаєвого права також на соціальні групи, що мають характер зв'язків.

Однак найвизначішою працею С. Дністрянського першого десятиліття XX ст. є монографія «Aufträge zugunsten Dritter»¹⁵. Це глибоко концептуальний твір, що сягає початків старого римського права. Автор висловив у ньому сміливу гіпотезу, що давньоримське *mandatum* мало речово-юридичну основу і було «рудиментом повновасти». Ця

---

¹² Часопись правнича. – Львів, 1900. – Р. 10. – С. 1–36.

¹³ Часопись правнича і економічна. – Львів, 1902. – Р. 3. – Т. 4–5. – С. 1–42
Німецькою мовою: Das Gewohnheitsrecht und sozialen Verbände // Iisterreichische Richter-Zeitung. – Wien, 1905. – S. 3–55.

¹⁴ Erlich. Soziologie des Rechtes. Сам проф. Ерліх у своїй праці визнавав авторство соціологічної теорії за С. Дністрянським.

¹⁵ Leipzig, 1904. – 350 s. Центральний розділ цієї праці видано українською мовою: Mandatum в почині правного розвою // Часопись правнича і економічна. – Львів, 1904. – Р. 4. – Т. 6 – 7. – С. 1–160.

гіпотеза пізніше була підтверджена першоджерельними матеріалами, зокрема, відкриттям і дослідженням давньоримських папірусів. З питань новітньої юристики праця С. Дністрянського розглядає такі: юридичне заступництво, відмінність припоручення від звичайного трудового договору та юридичну суть договорів на користь третіх. Кожне з цих питань розглянуто на основі багатого фактичного матеріалу. В кінці подано виклад новітньої теорії припоручення.

Деякі положення цієї монографії С. Дністрянський пізніше поглибив у дрібних теоретичних розвідках. Наприклад, у розвідці «Zur Lehre von der Schuldübernahme»¹⁶ він накреслив теорію перебирання боргів.

Інтенсивна науково-дослідна праця С. Дністрянського анітрохи не була на заваді його педагогічній діяльності, а навпаки – сприяла їй, оскільки він будував свої університетські лекції на суто наукових принципах і охоче ділився висновками своїх наукових дослідів з молодими кадрами майбутніх юристів.

На початку XX ст., коли він очолив кафедру цивільного права у Львівському університеті, не було жодного українського підручника з цієї дисципліни, і йому довелось самому творити систему викладів. Аудиторія, де він читав свої лекції, була завжди переповнена слухачами, які уважно слухали його виклади, записуючи кожне слово. «Не було в нього й сліду засушеного професора-правника, – згадує один з його учнів. – Коли він появився в університетській викладовій залі, все ставало ясне, соняшне докруг нього; линули ми до нього як до свого товариша-колеги, як він нас завсіди називав»¹⁷.

---

¹⁶ Prager Juristische Vierteljahresschrift. – Prage, 1908. – Bd. 29.

¹⁷ Надрага О. Пам'яті вченого, педагога і громадянина // Діло. – Львів, 09.05.1935. – № 119.

З його ініціативи при львівському студентському товаристві «Академічна громада» було засновано «Кружок правників», у якому обговорювали актуальні питання юриспруденції, читали доповіді, розмножували важкодоступну літературу тощо. Усі члени «Кружка правників» були учнями С. Дністрянського, тому цілком зрозуміло, що тут часто обговорювалися наукові праці та лекції улюбленого професора. Час від часу «Кружок правників» літографічним способом видавав цілі курси лекцій С. Дністрянського. До нас дійшли дві літографовані книжки С. Дністрянського – курс родинного права¹⁸ та курс приватного права¹⁹. Ними він дуже дорожив, сподіваючись колись передати їх у бібліотеку Української Академії наук у Києві²⁰.

У 1901 р. С. Дністрянський видав перший том ґрунтовної наукової праці «Австрійське право облігаційне», з характерною присвятою «Своїм ученикам присвячує Автор», за яким слідували два дальші томи²¹. В наступні роки появилися ще два томи цього цінного видання. Це була наукова система загальної частини облігаційного права, в якій автор

---

¹⁸ Право родинне після викладів професора д-ра Дністрянського. – Львів, 1901. – 648 с. На титульній сторінці присвята: «Улюбленому своєму професорові вдячний Виділ «Кружка правників». У Львові в лютім 1901. М. Волошин – голова, Р. Заячківський – заступник голови, Я. Пачовський – писар, В. Цебровський – касір».

¹⁹ Виклади проф. С. Дністрянського. Австрійське право приватне. – Львів, 1906. – 308 с. Накладом Кружка правників т-ва Академічна громада. На титульній з сторінці присвята: С. Дністрянському Кружок правників. За Виділ: В. Електрович – голова, Я. Горалевич – писар. Львів, 9 липня 1906.

²⁰ Про це він пише у своїй праці «Схема наукових праць проф. С. Дністрянського», с. 9 (зберігається у автора). На жаль, у нього не було слушної нагоди здійснити цей благородний задум.

²¹ Дністрянський С. Австрійське право облігаційне. – Правнича бібліотека. – Т. 2. – Львів, 1901. – Вип. 1. – 198 с.; Львів, 1902. – Вип. 2. – 228 с.; Львів, 1909. – Вип. 3. – 176 с.

монографічно опрацював майже кожну юридичну категорію, подавши новий систематичний порядок досліджуваного матеріалу. Застосовуючи соціальний метод у дослідженні юридичних явищ, автор не раз дійшов дуже цікавих висновків. Окрім теоретичних узагальнень, автор у примітках навів ряд конкретних прикладів практичного вирішення спірних проблем облігаційного права. Ця наукова праця одночасно служила й підручником облігаційного права для студентів університету, тому предмет у ній подано доступно і ясно, без зайвої полеміки з прихильниками відмінного трактування цього питання.

Переселившись до Львова, С. Дністрянський став дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка, очолюваного його колегою по роботі М. Грушевським, який залучив його до активної співпраці в історико-філософській секції Товариства. Незабаром Дністрянський очолив правничу комісію НТШ, а в 1900 р. став головним редактором друкованого органу історично-філософської секції «Часопись правнича і економічна». Під його редакцією вийшло 10 об'ємних томів цього журналу, а Дністрянський у кожному з них опублікував по науковій розвідці та кілька рецензій²².

Про програму нового теоретичного видання у передмові до першого тому він писав: «Воно обійматиме всі галузі суспільних наук, як права, економіки і т. п. і буде старатися в научній роботі згуртовувати всі наші правничі сили, аби відповісти всім завданням, які мають сповнювати суспільні науки у новім життю народу. Підкладом наукових дослі-

²² Найважливіші з наукових праць С. Дністрянського: Берненьська унія і наше відношення до неї (Т. I. – С. 1–56); Австрійське право облігаційне (Т. II. – С. 1–92); Права руської мови у Львівському університеті (Т. III. – С. 1–38); Звичаєве право та соціальні зв'язки (Т. IV–V. – С. 1–42); Mandatum в почині правного розвою (Т. VI–VII. – С. 1 – 160); Нові причинки до теорії заручин в новітнім праві (Т. VIII. – С. 1–87); Причинки до реформи приватного права (Т. X. – С. 1–111).

джень буде не лиш позитивне але й звичайне право, теоретичні і практичні висновки важніших правових питань, законодавча практика і вимоги *de lege ferenda*. Далі мусимо більшу вагу прикласти до економічних і соціально-політичних праць, пізнати сучасні відносини суспільні, їх економічні та історичні причини, їх філософічні і етичні мотиви. Взагалі головна увага звернеться на новітні стремління, на питання загального характеру, врешті, на наші питомі відносини, інтереси та потреби»²³.

Отже, новозасноване видання мало служити актуальним потребам доби й розвивати право та політичну економію на сучасній основі. Та С. Дністрянський був свідомий відмінності українського права від права інших народів. «Ми нарід без державної і національної самостійності, – писав він у тій же програмній передмові, – не маємо свого питомого законодавства, до якого могла б нав'язувати наука права. Давні пам'ятники нашого законодавства, в більшій часті присвоєні теж другими слов'янськими народами, можуть вправді дати основу до правно-історичних дослідів, але не в силі про себе утворити окремої правничої школи в новітнім розумінню... Проте ми не можемо лишитися цілком позаду, тільки ми повинні в науці права змагати до сеї ровини, якої від нас домагається наше становиско в культурній Європі і поступати дорогою, яку нам вказують наші відносини і наші суспільні потреби»²⁴. Далі він у шістьох пунктах стисло і ясно сформулював конкретну програму «Часописі» і від першого тому, наперекір немалим труднощам, її послідовно виконував. Про ці труднощі сам він через два десятиліття писав: «В хвилі заснування «Часописі правничої і економічної» не було майже ніяких науково підготовлених

²³ Часопись правнича і економічна. – Львів, 1900. – Р. 1. – Т. I. – С. 2–3.

²⁴ Там же. – С. 3.

співробітників, так що ціла вага видавництва спочивала на особистій організації Дністрянського²⁵, який не тільки що сам роздавав усі теми поміж поодиноких співробітників, але мусив поучувати, як приступати до праці, – мусив основно перероблювати поодинокі праці та реферати і т. д. Правнича література лежала тоді в Галичині щойно в засновку ... а на Україні не було тоді української, була тільки російська література права і економіки»²⁶.

У березні 1900 р. президія Наукового товариства ім. Шевченка запропонувала С. Дністрянському функцію касира, від якої він відмовився, посилаючись на завантаженість роботою в університеті та при редагуванні «Часописі правничої та економічної», поганим станом здоров'я і психічною травмою, викликаною смертю батька. «Науці хочу посвятити душу, але адміністрацію і господарку Товариства я би рад видіти в руках фахових урядників, що би могли відповідати за «совість» Товариства», – писав він у зв'язку з тим голові НТШ М. Грушевському²⁷.

С. Дністрянський був свідомий того, що наукова праця, відірвана від політичного руху, є догматичною схоластикою, тому в нього наука, педагогіка й політика органічно перепліталися, становлячи одне ціле. Зразком такого поєднання була його розвідка «Права руської мови у Львівському університеті»²⁸. Як відомо, на зламі XIX і XX ст. у Львівському університеті виникли серйозні заворушення, викликані нерівноправним становищем української («руської») мови у порівнянні з польською. В цих заворушеннях було багато стихій-

---

²⁵ Автор про себе писав у третій особі.

²⁶ Схема наукових праць проф. Ст. Дністрянського. – С. 4 (рукопис в архіві автора).

²⁷ Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі ЦДІАК). – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 453. – Арк. 3.

²⁸ Часопись правнича і економічна. – Львів, 1901. – Т. Ш. – С. 1–38.

них емоцій, однак не було ясно сформульовано юридичного погляду на ці питання. С. Дністрянський з притаманною йому юридичною точністю взявся за вирішення цього питання.

У вище наведеній розвідці він на підставі австрійських законів та адміністративних розпоряджень переконливо довів, що українська мова у Львівському університеті повинна зайняти рівноправне становище з польською. Ця розвідка С. Дністрянського дала українським студентам юридичну підставу для їх боротьби за рівноправність і С. Дністрянський став духовним провідником цієї боротьби.

Коли адміністрація університету відхилила справедливі домагання українських студентів, С. Дністрянський висунув пропозицію заснування власного українського університету, яка була щиро підхоплена не лише українськими студентами, але й усією українською громадськістю. Отак розпочався дальший етап політичної боротьби на Західній Україні – боротьби за заснування українського університету. С. Дністрянський готував усі офіційні документи в цій справі, адресовані австрійському урядові, парламенту та цісареві, дбаючи, щоб ці документи мали належний юридичний зміст і форму.

Значний відгомін серед громадськості мала його праця «Eine selbständige ruthenische Universitat in Lemberg» (Відень, 1902).

С. Дністрянський вказував на нерівноправність українців не лише у питаннях вищої освіти, але й на інших ділянках політичного життя. У праці «Реформа виборчого права в Австрії» (Львів, 1906) на основі статистичних даних він довів, що склад австрійського парламенту зовсім не відповідає складові населення Австрії. Ця стаття мала значний розголос, і на її основі для найближчих виборів у парламент

1907 р. було призначено 33 мандати для русинів-українців – 28 для Галичини і 5 для Буковини.

Одним з кандидатів на посла у парламент (від національно-демократичної партії) був і С. Дністрянський. У передвиборчій кампанії йому довелося виступати на десятках народних зібрань (віч). Ці віча забирали в нього чимало часу, енергії і матеріальних коштів, однак вони розкривали перед ним становище селянства. Гостру боротьбу довелося йому вести не лише з представниками інших політичних партій та польськими шовіністами, але й з прихильниками реакційного москвофільства, яке в Галичині мало досить міцні позиції. У цій боротьбі загартовувалась політична й національна свідомість С. Дністрянського. В одному з листів до дружини він писав: «Одначе, коли я вже піднявся кандидувати, не можу постерунку навіть на хвилику опустити і тому виїжджаю тільки на суботу і неділю до Радилена а вже в понеділок їду знова на віча. Треба кувати залізо, поки гаряче. Стався з мене крайній опозиціоніст, демагог – а через боротьбу з лайками-кацапами [я став] таким загорілим українцем, що можу вигідно стати обік Цегельського. Мої шанси є дуже добрі, але все ж таки теперішні вибори такі загадочні, що нічого не можна предвидіти. Скитаюся з місця в місце – їжджу найобскурнішими дорогами, а як хлопський кандидат товчуся звичайно возами драбинястими, у котрих маю боки пооббивані»²⁹.

Ця передвиборча боротьба закінчилася повною перемогою С. Дністрянського, який в середині 1907 р. став послом найвищого австрійського законодавчого органу – Державної Ради у Відні.

Вперше в австрійському парламенті С. Дністрянському довелося виступати в грудні 1907 р. при другому читанні

---

²⁹ Лист Станіслава Дністрянського до Софії Дністрянської від 4 травня 1907 р. (архів автора).

проекту австро-угорської угоди. Вже у цій першій промові він вказав на безправне становище українців по обидва боки державного кордону: в Угорщині національне гноблення з боку угорського уряду, в Галичині – з боку польської шляхти. Промова С. Дністрянського викликала значне обурення польських консервативних депутатів, об'єднаних в «Польському колі». До них приєдналися навіть демократичні депутати, які до того часу разом з українцями виступали проти польської шляхти. Гостро засудив промову С. Дністрянського, наприклад, польський народний депутат Ян Стапінський³⁰.

На початку 1909 р. австрійський парламент під впливом тодішньої закордонної політики поставив на обговорення пропозицію про заснування при Віденському університеті юридичного факультету з італійською мовою навчання. Скориставшись цією нагодою, С. Дністрянський разом з депутатом парламенту О. Колессою висунув перед Державною Радою пропозицію про заснування самостійного українського університету у Львові, проти якої гостро заперечували польські депутати, вимагаючи, щоб Львівському університетові було надано польського характеру. С. Дністрянський погоджувався з наданням Львівському університетові польського характеру, вимагаючи паралельного заснування самостійного українського університету³¹. Ці питання обговорювалися на кількох засіданнях парламенту. С. Дністрянський, обґрунтовуючи свою пропозицію, доводив, що українці Австрії є найбільшою національністю, яка не має жодного свого університету. Його вимоги підтримала студентська молодь Львова могутніми демонстраціями, які, на жаль, закін-

---

³⁰ Левицький К. Українські політики. Сильветки наших давніх послів 1907–1914 рр. – Львів, 1937. – Ч. 2. – С. 57.

³¹ Лист С. Дністрянського до М. Грушевського від 23 березня 1910 р. – ЦДІАК. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 453. – Арк. 44.

чилися трагічно: 1 липня 1901 р. студента Адама Коцка було вбито польськими шовіністами, а кілька інших поранено. Український парламентський клуб, очолюваний С. Дністрянським, після цих кривавих подій подав міністрові освіти Австрії декларацію, підписану одинадцятьма професорами і доцентами Львівського університету. В ній наголошувалось, що підписані «доти не зречуться прав, які має українська нація і мова у Львівському університеті, доки не буде заснований окремий український університет у Львові»³².

Кількох студентів, серед них і майбутнього українського режисера Леся Курбаса, у зв'язку з цими заворушеннями було арештовано і віддано до суду. С. Дністрянський взяв на себе їх захист і як адвокат спростував на суді висунуті проти них звинувачення³³.

У наступний виборчий період 1911 р. С. Дністрянський знов успішно балотувався у послы до парламенту і обіймав цю посаду аж до розпаду Австро-Угорщини 1918 р., тобто понад 10 років. Це десятиріччя становить дуже важливий етап у біографії С. Дністрянського. Треба, однак, наголосити, що одночасно з працею в парламенті він у міру своїх можливостей продовжував викладати у Львівському університеті, видавав наукові праці, редагував періодичні видання тощо. Послом парламенту він став не заради власної кар'єри, а щоб використати цю поважну функцію для боротьби за права українського народу. Хоч не всі вимоги вдалось йому реалізувати, все ж таки його праця у парламенті була більш ніж успішна. Як справедливо підкреслив З. Кузеля у своїй доповіді на жалобній академії з приводу смерті С. Дністрянського в Берліні, «він не розвідував на бік визначні фахові студії, щоб для чисто практичних актуальних справ викорис-

³² Левицький К. Українські політики. – Львів, 1937. – Ч. 2. – С. 60.

³³ Інформація Петра Медведика з Тернополя.

тати своє фахове знання й добру славу фахового вченого в користь власної нації для її охорони й розвитку»³⁴.

У віденському парламенті і в новому виборчому періоді С. Дністрянський очолював т. зв. «Український клуб», у якому обговорювалися пекучі питання і від імені якого висувалися всі вимоги та пропозиції українського населення Австрії до уряду.

Сам С. Дністрянський і на цей раз виступив у парламенті з кількома запитаннями у справах Львівського університету і домігся того, що і австрійський уряд 1914 р. врешті-решт дозволив заснування самостійного Українського університету у Львові. Це рішення викликало обурення царського російського уряду, який через свого посла у Відні заявив, що у випадку заснування українського університету Росія оголосить війну Австрії³⁵. Перша світова війна змарнувала ідею заснування Львівського українського університету.

Обійнявши у Віденському парламенті посаду посла, С. Дністрянський заходився глибше вивчати національне питання як юридичну дисципліну. Він встановив, що при переписах населення в Галичині робилися різні спекуляції, на підставі яких значно скорочувалося фактичне число українців у Австрії. На ці спекуляції він кількаразово вказував у своїх виступах у пресі та запитах у парламенті³⁶.

Найвизначнішою працею С. Дністрянського на ниві статистики є його монографія «Національна статистика», опублікована в «Студіях з поля суспільних наук і статис-

---

³⁴ Кузеля С. Проф. Стан. Дністрянський як громадянин // Діло. – Львів, 9 липня 1935. Ч. 179. – С. 3.

³⁵ Онацький Є. Українська Мала Енциклопедія. – Буенос-Айрес, 1966. – Кн. XV. – С. 1962.

³⁶ Див. етнографічні протоколи австрійського парламенту за 1909 та 1910 роки.

тики» під редакцією М. Грушевського³⁷. Наприкінці 1910 р. в журналі «Ukrainische Rundschau» він помістив полемічну статтю «Umgangssprache und Nationalität»³⁸, спрямовану проти віденського професора Бернацика, який у своїй ректорській промові «Ueber nationale Martriken», виголошеній 20 жовтня 1910 р., узяв під сумнів право українців на національне відокремлення від росіян. Одночасно він зробив запит у парламенті про національну статистику, на підставі якого було змінено вказівки для перепису населення 1910 р.

Жваву участь С. Дністрянський брав, зокрема, в парламентській «Комісії пости цій», у якій кодифікувалися найважливіші закони з приватного і кримінального права та приватного і кримінального процесу. Крім того, йому належить авторство проекту закону про обезволення (Entmündigung), тобто про опіку і кураторію над душевно хворими, марнотратниками, наркоманами тощо³⁹. У своєму проекті він вказував на бюрократичність австрійського уряду при запровадженні змін у законодавстві, ілюструючи це на прикладі закону про обезволення. На підставі найновіших течій у юридичній науці та на основі законів багатьох демократичних країн він піддав критиці як тогочасне законодавство Австрії, так і новий урядовий проект закону про обезволення, вказавши на його серйозні огріхи й недоліки. Значний наголос він поставив на тоді вже актуальній справі примусового утримання в психіатричній лікарні здорових людей та вказав конкретні заходи, як запобігти такому зловживанню. У кінці своєї доповіді він подав свою власну пропозицію закону про обезволення. Піс-

---

³⁷ Львів, 1909. – Т. 1–2.

³⁸ Видано й окремою відбиткою.

³⁹ Dnistrjanskyj S. Vrbericht des Referenten über die Regierungsvorlage eines Gesetzes über Entmündigung // Parlamentsprotokolle. – Wien, 1910. – S. 1–60 (Скорочену версію цієї доповіді українською мовою див.: Правничий вісник. – Львів, 1910. – Р. 1. – Ч. 1. – С. 2–23.

ля бурхливого обговорення цього закону в парламенті багато що із проекту С. Дністрянського було узаконено. Цей проект С. Дністрянського здобув йому заслужений авторитет з боку різних фракцій у парламенті та в юридичних колах як Австрії, так і поза нею.

Делегати дедалі частіше вимагали радикальної реформи австрійського цивільного права, в зв'язку з чим було утворено рад комісій та підкомісій. У дискусіях про реформу цивільного права брав активну участь і С. Дністрянський, який подав у парламенті кілька пропозицій, що були надруковані у протоколах парламенту. Певним узагальненням цих пропозицій стала його ґрунтовна праця «Причинки до реформи приватного права в Австрії»⁴⁰, якою він закликав широку громадськість до обговорення законів, що торкаються кожного громадянина. Його праця є ніби вступом у загальнонародну дискусію, вступом, опертим на глибоке знання досліджуваного предмета. Як і в інших своїх розвідках, і тут він виходить з історії та з досвіду тогочасних демократичних держав і дає свої зауваження майже до всіх пунктів урядового проекту реформи приватного права, проекту палати панів та окремих комісій. У ряді пунктів урядового проекту він вбачає позитивне зерно, однак в цілому не вважав цей проект задовільним і вимагав реформи всього цивільного права, а не лише його частини. Найбільше критичних зауважень він висловив до питань аграрної політики, що їх передбачає реформа приватного права.

Праця «Причинки до реформи приватного права в Австрії» була останньою науковою працею, опублікованою в «Часописі правничій і економічній». Як я вже згадував, С. Дністрянський був редактором усіх десяти томів цієї

---

⁴⁰ Часопись правнича і економічна. – Львів, 1912. – Р. 7. – Т. 10. – С. 1–111. (Вийшло й окремим виданням: Львів, 1912).

«Часописі», що її видавало Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. На початку нашого століття це товариство потрапило у дуже скрутне матеріальне становище і не могло далі фінансувати цілий ряд своїх видань, в тому числі і «Часопис правничу і економічну», яка на 10-ому томі припинила своє існування.

За зразком правничих товариств у інших народів С. Дністрянський приступив до заснування професійної спілки – «Товариства українсько-руських правників», яка розпочала свою діяльність у другій половині квітня 1909 р. і об'єднувала майже всіх національно свідомих юристів Галичини та Буковини. Уже на першому році свого існування Товариство, очолюване С. Дністрянським, подбало про видання українською мовою усіх документів, вживаних у судах Галичини та Буковини. При Товаристві активно працювали чотири комісії: цивілістична, криміналістична, мовна та видавнича. Цивілістична комісія восени 1909 р. опрацювала анкету до реформи цивільного права, приступила до опрацювання збірника загальних цивільних законів та векселевого закону українською мовою тощо. Криміналістична комісія взялася за підготовку до друку карного процесу українською мовою. Мовна комісія дбала про запровадження української мови в судовій практиці та займалася питаннями української юридичної термінології. Та найбільшу активність виявила видавнича комісія, очолювана С. Дністрянським, на плечах якого було видання друкованого органу Товариства – «Правничого вісника».

Перше число часопису «Правничий вісник» під головною редакцією С. Дністрянського появилось в січні 1910 р. Як зазначено у програмній передмові, новий юридичний орган є продовженням «Часописі правничої і економічної». Він мав виходити 4 рази на рік. С. Дністрянський сформулював його зміст у трьох пунктах: «В літературній часті друкувати-

муться самостійні розвідки з обсягу правничих та суспільних наук і короткі реферати про чужі праці; практична часть подаватиме рішення судових або адміністративних властей, а станова часть буде берегти станових інтересів різних правничих станів»⁴¹.

Попри велику завантаженість у парламенті та викладанням в університеті, С. Дністрянський дуже серйозно приступав до нового друкованого органу, на видавання якого завдяки своєму авторитету у парламенті роздобув фінанси від уряду. В кожному числі він друкував власні теоретичні праці та давав практичні консультації на актуальні питання судової практики, які інколи переростали в розгорнуті юридичні трактати.

Наприклад, в одному з чисел він у 30-сторінковій розвідці висловив своє ставлення до судового процесу між Народним домом у Львові та Львівським Дівочим науковим інститутом сестер Василянок відносно права власності на даровану фундацією землю⁴². Цей затяжний процес мав значний відгомін у пресі. Попервах видавалося, що переможцем вийде Народний дім, який був юридичним власником землі, хоч фундація була призначена Дівочому інститутові. С. Дністрянський довів, що фундація є юридичною особою («правним організмом») і її треба трактувати як товариство, – отже у своїй розвідці-консультації він став на захист прав Дівочого наукового інституту.

Подібним способом він на підставі новітньої теорії права вирішив справу розірвання шлюбу між громадянином

---

⁴¹ Правничий вістник. – Львів, 1910. – Р. 1. – Ч. 1. – С. 1.

⁴² Дністрянський С. Правний спір Народного Дому з дівочим Науковим інститутом сс. Василянок у Львові // Правничий вістник. – Львів, 1911. – Р. 2. – Ч. 1–2. – С. 111–140.

Росії та громадянкою Австрії⁴³, причому влучною інтерпретацією дуже складних норм австрійського цивільного права йому перед Найвищим адміністративним трибуналом у Відні вдалося домогтися офіційного розлучення подружжя, що в тодішньому католицькому світі було справою майже неможливою.

Із наукових праць С. Дністрянського, опублікованих на сторінках «Правничого вісника» (крім розглянутих вище) на увагу заслуговують такі:

«Закон про службову умову торговельних помічників»⁴⁴. У розвідці подано аналіз і виклад однойменного закону від 16 січня 1910 р.;

«Табулярне засидження»⁴⁵. Тут він розглянув суть одної з найважливіших ділянок приватного права, вступивши в полеміку з найвидатнішими тогочасними юридичними величинами, що досліджували це питання, такими, як Шей, Унгер, Крейц, Екснер, Ранда, Адлер та ряд інших. І в цій праці С. Дністрянський закликає до змін застарілих догм табулярного засидження;

«Причинки до науки про досмертщину подруга»⁴⁶. У цій розвідці подано виклад досмертщини як складової частини спадкового права; тому цілком природно, що автор основну увагу присвятив висвітленню питань спадщини, права спадкування, власності тощо. Він цілком оригінальним способом трактує юридичні категорії, пов'язані з досмертщиною подруга, обґрунтовуючи свої висновки посиланнями на окремі параграфи спадкового права та наукову літературу;

---

⁴³ Dnistrijanskyi S. Aus dem internationalen Ehrechte – ein Gutachten // Österreichische Allgemeine Gerichts-Zeitung. – Wien, 1912. – S. 17.

⁴⁴ Правничий вісник. – Львів, 1910. – Р. 1. – Ч. 2. – С. 85–106.

⁴⁵ Там же. – Ч. 3–4. – С. 121–221. (Вийшло й окремим виданням: Львів, 1910).

⁴⁶ Там же. – Львів, 1911. – Р. 2. – Ч. 1–2. – С. 1–32.

«Новеля до цивільного закона»⁴⁷. Це є продовження розвідки «Причинки до реформи приватного права в Австрії», опублікованої в «Часописі правничій і економічній». На цей раз автор утримався від критичних зауважень до підготовки реформи, а обмежився лише ознайомленням української громадськості з найповнішою редакцією цивільного закону, в укладенні якого брав активну участь.

«Правничий вісник», які «Часопись правнича і економічна», проіснував недовго. Через три роки від заснування (1913 р.) він перестав виходити (знов-таки на десятому числі) через матеріальну скруту. Засноване ж Дністрянським Товариство українських правників продовжувало свою активну діяльність (вже під керівництвом його учнів) аж до другої світової війни.

Одною з найвизначніших подій у діяльності Товариства українських правників було скликання Першого з'їзду українських правників у Львові (березень 1914 р.) з нагоди 100-річчя від народження Т. Г. Шевченка. Сам С. Дністрянський виголосив на з'їзді змістовну доповідь про «право народа», наголошуючи в ній на природному праві кожного народу чи національної групи на самовизначення та власний розвиток. Ця доповідь була теоретичним поштовхом до національно-визвольної боротьби, що на повну силу розгорнулася під час першої світової війни.

Хоч політична праця у парламенті забирала у С. Дністрянського багато часу й енергії, він і надалі залишався професором Львівського університету, використовуючи кожную нагоду для читання лекцій та ведення семінарів. Ось як описує педагогічну діяльність С. Дністрянського польський професор права Ф. Цолль: «Як доцент, а незабаром як професор цивільного права С. Дністрянський розгорнув надзвичайно

⁴⁷ Там же. – Львів, 1913. – Р. 3. – Ч. 1–4. – С. 114–173.

жаву педагогічну роботу. Його лекції дуже охоче відвідували молоді українці і не лише ті, що вивчали цивільне право, а й інші, оскільки він у своїх викладах виходив поза цивільне право, широко проникаючи у сферу теорії права та соціології. С. Дністрянський згуртував навколо себе українських студентів права, заохочуючи їх до наукової праці в галузі права взагалі, роздобував для них стипендії для закордонних подорожей, публікував кращі праці своїх учнів у «Часописі правничій і економічній»... І все це він робив для того, щоб підготувати більш численні ряди кваліфікованих кандидатів на кафедри майбутнього Українського університету, який був його найглибшим прагненням»⁴⁸.

Чимало часу С. Дністрянський присвячував культурно-освітній праці поза університетом. У період з 1905 по 1911 рік він був членом театральної комісії товариства «Українська бесіда», що її очолював Іван Кивелюк⁴⁹. У 1906 р. С. Дністрянський брав участь у журі драматичного конкурсу (разом з К. Студинським, О. Колесою та І. Огоновським)⁵⁰.

З початком війни парламент було розпущено, а українська прогресивна громадськість, обвинувачена у симпатіях до Росії, зазнала переслідувань з боку австрійських властей та польських шовіністів. С. Дністрянського, наперекір його лояльному ставленню до Австрії, посольському мандатові та звільненню від військової служби⁵¹, австрійська адміністрація вислала як військового юриста спочатку у Моравську Остраву, а потім у Краків.

---

⁴⁸ Zoll F. S. p. Dr. Stanislaw Dnistrjanskyj (Dniestrzański) // *Palestra*. – Warszawa, 1936. – R. 13. – [№ 6]. – S. 1–2 (переклад автора).

⁴⁹ Неділя. – Львів, 1912. – № 43.

⁵⁰ Діло. – Львів, 2 травня 1906 р. (інформація П. Медведика).

⁵¹ С. Дністрянський був звільнений від обов'язку військової служби через поганий стан здоров'я ще 1897 р. у званні поручника (Особистий архів С. Дністрянського. Зберігається у автора).

Після смерті цісаря Франца Йосифа у 1916 р. новий цісар Кароль вирішив відновити діяльність парламенту, наслідком чого С. Дністрянського відкликано у Відень. Тут він працював аудитором військового суду та активно залучився до роботи Української парламентарної репрезентації. Тоді ж він заснував новий австрійський юридичний журнал «*Zeitschrift für öffentliches Recht*», у якому багато місця було присвячено ставленню т. зв. «коронних земель» до австрійської конституції.

С. Дністрянський належав до невеликого числа тих вчених, які ще перед війною, а також і під час війни обстоювали право народів Австро-Угорщини на автономію. Це питання він порушив у ряді статей та у виступах на засіданнях юридичних товариств. Виступи С. Дністрянського про автономію послужили поштовхом для написання розлогої теоретичної граді на цю тему проф. Раухберга.

Під кінець війни Українська парламентарна репрезентація вислала кілька меморіалів до австрійського уряду в справах післявоєнного уконституювання Західної України. Більшість з них були укладені самим С. Дністрянським. Йому належить і авторство меморіалу у справі Східної Галичини, висланого мирній конференції у Бересті-Литовських (берестовський мир).

Однак як і раніше, і в цих складних воєнних умовах С. Дністрянський на чільне місце в своїй діяльності ставив українську юридичну науку. Він був свідомий того, що після війни настане відродження української нації, яка матиме за наслідок бурхливий розвиток української вищої освіти, в тому числі і юридичної, – тому багато уваги присвячував становленню української юридичної термінології. Ця тема не була для вченого новою. Вже від самого початку наукової діяльності, тобто від 1898 р., вона була в центрі його уваги. Єдиний «Словар правничих висловів» К. Левицького не від-

повідав потребам сучасного права. В той час, як чехи і поляки видали Цивільне право у десятках видань, українські правники змушені були користатися німецьким оригіналом або польськими перекладами цього кодексу. Виходячи з такого становища, С. Дністрянський вже 1900 р. розподілив поміж своїх учнів (перш за все членів «Кружка правників») окремі розділи «Цивільного права» для перекладу. Хоч для учнів це була непогана практика, цей почин не дав очікуваних результатів. Переклади виявилися недосконалими, і С. Дністрянському самому довелося зайнятися перекладом. Перші частини «Цивільного права» у перекладі С. Дністрянського з'явилися друком у другій половині 1914 р.

У червні 1917 р. С. Дністрянського обрано головою підкомісії для реформи цивільного права в палаті послів австрійського парламенту, членами якої були видатні австрійські юристи: Ліберманн, Офнер, Радліх ті Ролер. Підкомісія С. Дністрянського опрацювала проект змін у цивільному праві, однак внаслідок воєнних подій вони вже не змогли бути обговорені в парламенті й не були узаконені.

Після розпаду Австро-Угорської монархії – 18 жовтня 1918 р. було проголошено Західно-Українську Народну Республіку, яка в основному законом від 21 листопада 1918 р. прийняла постанову, що закони і розпорядження колишньої Австрійської держави залишаються в силі «на скільки не противляться державності Західно-Української Народної Республіки»⁵². Цей факт викликав наполегливу потребу доведення цих законів, насамперед цивільного кодексу, до української громадськості. Протягом 1918 р. С. Дністрянський остаточно відредагував свій переклад «Цивільного права», опустивши з нього невідповідні закони і доповнивши новими законами та розпорядженнями Західно-Української Народної Республіки, в 1919 р. видав цей об'ємний твір (1106 стор.

⁵² Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – Відень, 1922. – С. 47.

друку) у Відні власним накладом, витративши на видання майже всі свої заощадження⁵³.

Хоч «Цивільне право» С. Дністряньського не є його оригінальним твором, а перекладом австрійських законів, воно відіграло визначну роль в українському законодавстві як найвизначніший і найоб'ємніший твір новітнього права українською мовою. Його найбільше значення полягає в тому, що тут вперше застосовано українську юридичну термінологію, причому автор виходив із загальноукраїнської літературної та народної мови. Сам він про це пише: «Переклад цивільних законів виходить саме в порі, коли українська правнича термінологія ще не усталена; тому було моїм змаганням, користуючися моїм довголітнім досвідом на університетській кафедрі і при редакції правничих часописів, зібрати весь термінологічний матеріал, яким послуговуюся в цьому перекладі... З другого боку, вважав я своїм обов'язком стреміти по змозі до зрівняння мови й правопису по обох боках давнього кордону та користався скарбницею літературної мови наддніпрянської України, зберігаючи при тім увесь научний доробок австрійської України з останніх десятків літ»⁵⁴.

Усі ці праці були науковим обґрунтуванням питання української державності. У значній мірі вони спиралися на досвід інших новоутворених держав – Польщі, Югославії та, зокрема, Чехо-Словаччини. В них проявився міцний вплив ідей чехословацького вченого та політика Т. Г. Масарика, прихильником якого Дністряньський залишився на все життя.

Наприкінці 1920 р. С. Дністряньський на замовлення уряду Західно-Української Народної Республіки виготовив проект конституції цієї молоді республіки. Проект виходив

⁵³ Дністряньський С. Цивільне право. – Відень, 1919. – Т.1. – 1063 с.

⁵⁴ Дністряньський С. Цивільне право. – Відень, 1919. – Т.1. – С. IV–V.

з історичних традицій українського народу та конституцій інших демократичних держав, від яких він відрізнявся зокрема тим, що разом з тривалими конституційними нормами брав до уваги перехідну стадію, під час якої повинні були відбутися загальні вибори законодавчих органів, які легальним способом мали узаконити остаточний текст конституції. Отже; уже у цьому одному факті відбито глибокий демократизм конституційного проекту Дністрянського.

В основу конституції покладено принцип свободи, при чому не лише свободи натуральної, особистої та політичної, але й економічної. Згідно з проектом Дністрянського, держава, поважаючи приватну власність, повинна взяти під захист «економічно слабших перед економічно сильними».

Найвищим органом влади Західно-Української Народної Республіки мала бути народна палата, обрана на чотири роки на підставі загального, безпосереднього, рівного й таємного голосування.

Згідно з принципом самовизначення, послів народної палати розподілено на три національні курії: українську, польську та курію інших національностей. Важливі повноваження в законодавстві Республіки були надані народним зборам, народній коморі та президентові, обраному безпосередньо народом на чотири роки.

Цивільними справами Республіки мала керувати Рада держави (міністерства). Місцева влада зосереджувалася в окружних, повітових та громадських заступницьких органах, обраних на чотири роки.

У кінці проекту встановлено норми самовизначення народів у ЗУНР. Кожній національності гарантувалися всі права (культура, автономія, школи, преса) та заступництво в усіх органах за ключем 4:1:1 (4 українці, 1 поляк та 1 представник іншої національності).

Проект передбачав майбутнє об'єднання Західно-Української Народної Республіки з Великою Україною на основі права народу на самовизначення.

Та у зв'язку з політичними подіями початку 20-х років ЗУНР було придушено, і проект конституції Дністрянського не був навіть опублікований.

І в Польщі, і в Румунії українці були позбавлені навіть тих національних здобутків, які вибороли для себе в Австрії. Про заснування Українського університету у Львові, за який так енергійно боровся С. Дністрянський, не могло бути й мови, навпаки, тут були скасовані навіть українські кафедри, що існували перед війною, в тому числі і кафедра австрійського цивільного права, очолювана С. Дністрянським.

В отакій ситуації С. Дністрянський разом з іншими діячами української науки (О. Колесса, І. Горбачевський, Д. Антонович) розпочав боротьбу за існування Українського університету в еміграції.

В 1919 р. з його ініціативи було засновано у Відні Товариство прихильників освіти, яке очолило справу заснування Університету, залучивши до співпраці віденський відділ Союзу українських журналістів і письменників, зокрема його Академічну секцію, очолювану О. Колесою, та Український соціологічний інститут, очолюваний М. Грушевським.

Протягом 1920 р. справа заснування Українського вільного (не державного) університету набула широкого розголосу, і в листопаді при Академічній секції розпочалися вже виклади, які згодом перетворилися в систематичні курси, під назвою «Український вільний університет». Від самого початку в них брав активну участь і С. Дністрянський. Урочисте відкриття УВУ у Відні відбулося 17 січня 1921 р. Після відмови М. Грушевського від посади ректора УВУ (він не погоджувався із програмою університету, вимагаючи, щоб він був «вільним» у прямому розумінні цього слова, тобто щоб

від студентів не вимагався атестат зрілості, обов'язкові іспити, від викладачів – наукові звання тощо), на цю посаду було обрано О. Колессу, а С. Дністрянський став деканом факультету права і суспільних наук.

У Відні УВУ не мав сприятливих умов для праці, тому після закінчення літнього семестру 1921 р. С. Дністрянський разом з О. Колесою поїхали до Праги, щоб з найвищими представниками Чехо-Словаччини (президентом Масариком та прем'єр-міністром Бенешем) обговорити питання переведення УВУ із Відня до Праги, де було найбільше зосередження української молоді.

Їх місія закінчилася успіхом, і вже восени 1921 р. УВУ продовжував свою діяльність у Празі. Вже на першому році існування УВУ С. Дністрянський виявив себе не лише солідним науковцем і педагогом, але й здібним організатором. Він зумів увійти в контакти з найвищими політичними та академічними діячами Чехо-Словаччини і домогтися від них матеріальної та моральної допомоги. На урочистому відкритті Університету 23 жовтня 1921 р., яким керував С. Дністрянський, був присутній сам президент ЧСР Т. Г. Масарик.

У наступному навчальному році (1921–22) С. Дністрянського обрали ректором, а згодом (1922–23) – проректором УВУ. Ці три роки були найважчими для роботи УВУ. С. Дністрянському довелося долати безліч перешкод, щоб налагодити нормальне функціонування цього вищого навчального закладу: забезпечувати фінанси, приміщення, кадри викладачів та технічних працівників, приладдя, підручники тощо. І все це в чужій, не завжди сприятливій для українців атмосфері.

Сам він за весь період існування УВУ викладав у ньому цивільне право, цивільний процес, облігаційне право, філософію права, міжнародне право, речове право, господарське право та багато інших дисциплін. Курс його лекцій з

речового права видано літографічним способом у видавництві УВУ⁵⁵. Був це підручник, за яким вивчала речове право ціла генерація українських юристів не лише у Празі, але й на Україні.

Займаючи пост ректора УВУ у 1922 р., С. Дністрянський виголосив інаугураційну промову на тему «Нова держава», в якій зачепив дуже актуальне теоретичне питання.

Ідеал держави він вбачав у лаконічному вислові Т. Г. Шевченка: «В своїй хаті своя правда і сила і воля». Майже вся глибока наукова праця С. Дністрянського, присвячена влучній інтерпретації цього вислову. На його думку, основним компонентом сучасної держави мав би бути народ з його невід’ємним правом на самовизначення («своя хата»). «Лінія майбутніх подій може ще не раз зломитися, – пророче заявив автор, – але ідея ясна, нестримна, нова оновлена держава мусить признати самовизначення народів та відкинути анексії, що противляться сьому визначенню»⁵⁶.

Дальшою невід’ємною частиною нової держави мало б стати право («своя правда»), причому «сам народ мусить бути творцем права в усіх суспільних зв’язках»⁵⁷. По-новому він трактував і поняття рівності державі. На його думку, «суспільність склоняється щораз більше добачувати мірила рівності людей в їх чинитьбі, в їхній праці. Лише праця може бути справжнім мірилом рівності, а за тим і «справедливості» в новій державі – та не тільки механічна праця, але й духовна»⁵⁸. «Силу» держави він вбачає у споконвічних поняттях – «порядок» та «організація». Чималу увагу автор приділив і категорії політичної свободи («волі»). На питання –

⁵⁵ Дністрянський С. Річеве право. – Прага, 1923. – 1 шп. – 204 с.

⁵⁶ Дністрянський С. Нова держава. – Відень-Прага-Львів // Український скиталець, 1923. – С. 14.

⁵⁷ Там же. – С. 20.

⁵⁸ Там же. – С. 21.

Якою має бути нова держава? – він дав таку відповідь: «Нова держава повинна перевести кооперацію усіх народних елементів для найліпшого використання духовних і природних сил, не жахаючися черпати з безпосереднього джерела народної волі. Але ся воля не могла бути народною волею, коли б не дала всім своїм членам, себто кожній людині зосібна вольної волі в рамках загального добра. Тому приватна власність залишиться все ж таки вихідною точкою правної системи»⁵⁹.

Соціологічний метод дослідження на широкому матеріалі він застосував у своїй капітальній монографії «Загальна наука права і політики», розрахованої на сім книг: 1. Генеза та основи права; 2. Історія державного права; 3. Історія міжнародного, церковного та карного права; 4. Історія приватного права; 5. Філософія права; 6. Економічні проблеми в праві; 7. Політика. Ця праця розрахована перш за все на студентів юридичних факультетів, чому підпорядковане і її формальне упорядкування – ясний розподіл на розділи і підрозділи, винесення на поля основних тез, багатий список додаткової літератури до кожної теми тощо.

У 1923 р. С. Дністрянський видав Перший том цієї праці, що охоплює перші дві книги⁶⁰.

І право, і політику він вважав науковими взаємно обумовленими дисциплінами. На його думку, кожен політик повинен бути правником: «Право є нормою суспільного життя, політика – методом, як ним керувати... Хто хоче бути керманичем, мусить знати норми, яким воно підлягає»⁶¹. Головною метою загальної науки права він вважав висвітлення правних категорій у загальних рисах (контурах).

---

⁵⁹ Дністрянський С. Нова держава... – С. 29.

⁶⁰ Дністрянський С. Загальна наука права і політики. – Прага, 1923. – Т.1. – 402 с. (присвячено дружині автора Софії Дністрянській).

⁶¹ Там же. – С. 3.

Перша книга про походження і основи права це по суті синтез багатьох попередніх праць автора, опертих перш за все на соціологічний метод його праць про звичаєве право і соціальні зв'язки. У ній розглядаються суспільні зв'язки (сім'я, рід плем'я, держава, народ); організаційні зв'язки (церква, стани, класи, партії) і соціальні основи права (звичай, авторитет суспільного зв'язку, воля членів зв'язку); соціальні поняття права та основні форми права (звичаєве право, закон, наука права, судова практика). Кожна з цих категорій документована переконливими аргументами.

Друга книга «Загальної науки» – «Історія державного права» розглядає право в державах Сходу (Вавілон, Ассірія, Єгипет, Індія, Китай, Японія), Греції, Римській державі, середньовічних феодальних державах (Старогерманська епоха, Німеччина, Франція, Англія, Україна) та новітніх капіталістичних державах до першої світової війни. Чимало уваги тут присвячено питанням конституцій окремих держав, зокрема розглядаються два проекти конституції України в 1905 р.: проект «Вільної спілки» Драгоманова та Української народної партії.

С. Дністрянський підкреслив велике значення України для історії права. Спираючись на численні факти, він довів, що Київська Русь мала характер розвиненої європейської держави, а Україна XVII–XVIII ст. була першою національною державою, яка на боротьбу із зовнішніми ворогами організувала виключно національні елементи. Україна дала основи державного права для Росії та всієї Східної Європи; її правна система, побудована на основах звичаєвого права, мала значний вплив на розвиток російського і польського права.

Останній розділ другої книги присвячено розвитку державності після першої світової війни до найновіших часів: у Радянському Союзі, Німеччині, Австрії та Чехо-Сло-

ваччині. І тут основна увага присвячена державним змаганням на Україні: розглянуто чотири універсали України, Закон про землю УНР, Конституцію УНР, Закон про тимчасовий державний устрій гетьмана Скоропадського, Закон про форму української влади Трудового конгресу від 28 січня 1919 р., Основний державний закон про устрій Української Держави від 13 травня 1920 р., Проект конституції проф. О. Ейхельмана 1921 р., Основний закон УРСР від 14 березня 1919 р., Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії від 13 листопада 1918 р., Земельний закон ЗУНР від 14 квітня 1919 р., проект основ державного устрою Галицької Держави від 30 квітня 1921 р. та проект конституції ЗУНР проф. Дністрянського.

Вже цей стислий перелік розглянутих законів і проектів конституційного упорядкування України свідчить про широку обізнаність С. Дністрянського з найновішими політичними подіями на Україні та в Європі. До кожного розділу й підрозділу подано багату літературу, яка охоплює і найновіші праці Леніна, Бухаріна, Троцького, Рози Люксембург та багатьох європейських політиків.

У 1923 р. С. Дністрянський підготував до друку і третю книгу «Загальної науки права і політики», присвячену історії міжнародного та церковного права. На жаль, фінансові можливості УВУ не дозволили йому видати цю цінну працю. Від неї збереглися лише дві розвідки першої частини (історія міжнародного права у давніх віках та середньовіччі)⁶².

Четверту книгу «Загальної науки права і політики», що охоплює історію приватного права, С. Дністрянський підготував до друку 1926 р., однак з тих же причин і їй не по-

---

⁶² Зберігається у автора, фотокопія в УВУ в Мюнхені.

щастило побачити світ. Зате її рукопис дійшов до нас повністю⁶³.

Як і в попередніх книгах, автор виходить з історії приватного права від античних держав до найновішої системи радянського приватного права. У такому ж історичному аспекті він розглянув і форми приватного права в окремих античних, середньовічних і новітніх державах.

Розглядаючи основні форми середньовічного приватного права на Україні, С. Дністрянський приходить до висновку, що «в середовічній еволюції приватного права грає Україна подібну роль, як Англія під англосакськими королями»⁶⁴ і документує своє твердження звичаєвим правом у княжій добі (Правда руська, Вікові постанови, Князівські устави, Церковні устави, Карні книги тощо).

У подібних аспектах розглянув і форми приватного права в «литовсько-руській добі» (Литовський статут) та «московській добі» (судебники, грамоти)⁶⁵.

Багато уваги він приділив формам приватного права у Росії, підкреслюючи спроби кодифікації окремого приватного права на Україні впершій половині XIX ст. («Западный свод» українського права). Досить детально розглянуто окремі школи в науці права: історичну, позитивістичну, конструктивно-догматичну, право-порівняльну, еволюціоністичну, психологічну, економічно-соціальну та соціально-етичну, теорію повної свободи дослідження права тощо.

З кодифікованих правових систем XX ст. він особливу роль приписував швейцарській та радянській системам приватного права.

---

⁶³ Зберігається там же.

⁶⁴ Дністрянський С. Загальна наука права і політики. – Прага, 1923. – Т.1. – С. 79.

⁶⁵ Там же. – С. 95–98.

Окремий розділ присвячено носіям приватного права в різних епохах і різних державах, а в рамках цього розділу – приватному станові населення українських земель XIV–XVI ст.

В останньому (VIII-ому) розділі четвертої книги «Загальної науки права і політики» Дністрянський розглянув питання правної здатності людей в новітньому праві.

У праці «Загальна наука права і політики» С. Дністрянський значно розширив свою первісну соціологічну методу дослідження права, доповнивши її методом еволюційного розвитку в історії права. В даній праці він обґрунтував свою теорію суспільних зв'язків, що спирається на синтез історичного розвитку права в окремих суспільних зв'язках, а в новітньому праві завершується у ставленні суспільства до держави та навпаки. Така взаємна обумовленість соціальних та економічних елементів червоною ниткою тягнеться через усю працю. Теза про економічні та соціальні основи права, на його думку, повинна стати основою кожного новітнього права.

Відношення права до держави було одною з центральних тем наукових досліджень С. Дністрянського. Загальну теорію цього питання він поставив уже в своїй праці «Звичайне право – а соціальні зв'язки», опублікованій 1902 р. У 1925 р. він опублікував наступну ґрунтовну розвідку на цю тему – «Погляд на теорії права та держави»⁶⁶. В ній подано науково узагальнений огляд літератури з даного питання, що з'явилася протягом останніх 20 років. Основу нової держави, побудованої на принципах новітнього права, він вбачав у принципах, проголошених французькою революцією, а саме: ідеї свободи людини та ідеї суверенності народу (паралельно з суверенністю держави). Ці дві ідеї зумовили новий аспект у правному житті сучасної держави – суспільність з її соціальним та національним компонентами та безліч теорій, які важ-

⁶⁶ Ювілейний збірник НТШ в пятидесятиліття його основания 1873–1923. – Львів, 1925. – С. 1–63.

ко об'єднати в систему. С. Дністрянський розглянув дві категорії права і держави – філософську та правничу, обмежившись періодом кінця XVIII і першої чверті XX ст. Окремий підрозділ першого розділу він присвятив матеріалістичній теорії Маркса та Енгельса, в другому розділі – В. І. Леніна, що ґрунтувалася на диктатурі пролетаріату. Обидві теорії зазнали його суворой критики.

У широких висновках він подав фахове обґрунтування теорії «національної держави». На його думку, «еволюційний розвиток іде в тому напрямку, що нація, маючи своїх людей і свою територію, змагає до того, щоб своїй питомій культурі відкрити шлях до «цивілізації», значить, до того, щоб на своїй національній території витворити питому державну організацію»⁶⁷. Обґрунтовуючи право народу на самовизначення, Дністрянський в кінці своєї розвідки заявив: «Під теперішню добу, коли цивілізований світ висказав ідею самовизначення народів та охорони прав меншостей, всякі закони чи розпорядки, які тому противляться, не правом, а безправством»⁶⁸.

Ідею права народу на самовизначення С. Дністрянський розглянув в своїй доповіді «Культура, цивілізація та право», прочитаній на Українському науковому з'їзді в Празі 1926 р. На тому ж з'їзді він виголосив ще одну доповідь «Потреба нової системи приватного права». Обидві праці наприкінці 1926 р. були надіслані для публікації у збірник Науко-

---

⁶⁷ Ювілейний збірник НТШ в п'ятидесятиліття його оснований 1873–1923... – С. 62.

⁶⁸ Там же. – С. 63.

во-дослідної кафедри цивільного права в Харкові⁶⁹, однак виходу в світ вони так і не дочекалися⁷⁰.

У 1925 р. Дністрянський закінчив монографію, присвячену теоретичній розробці приватного права – «Основи модерного приватного права», що її в перекладі чеською мовою видала Чеська Академія Наук⁷¹. Монографія складалася з двох частин: у першій (с. 1–188) автор розглянув сучасне право взагалі (виникнення права та його історичний розвиток, юридично-філософські та соціологічні теорії, наука права); в другій (с. 189–329) дав аналіз основних елементів приватного права.

Чимало наукових висновків С. Дністрянського зберегли свою актуальність і дотепер. Ця наукова монографія й досі є допоміжним підручником теорії приватного права у чеських вузах.

У короткому вступі автор так мотивує причину видання своєї праці по-чеськи: «Цей твір пред'являю чеській громадськості, щоб отаким чином сплатити довг вдячності, який відчуває український науковий світ до чеського народу. Коли наслідком військових подій представники української науки та українські студенти опинилися на чужині, великодушний чеський народ уможливив їм наукову та педагогічну діяльність у празькому українському університеті. Тут поставили основи дальшого розвитку української наукової творчості, тут виникла і дана праця»⁷².

С. Дністрянський був одним із засновників Українського правничого товариства в Чехії, що існувало від 17 бе-

⁶⁹ Див.: Схема наукових праць проф. Ст. Дністрянського. – С. 1 (архів автора).

⁷⁰ Першу працю С. Дністрянський згодом опублікував у німецькому перекладі: Dnistrjanskyj S. Kultur, Zivilisation und Recht // Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie. – Berlin-Breslau, 1927. – Bd. 21. – S. 1–17.

⁷¹ Dnistrjansky S. Základy moderního práva soukromného. – Praha, 1928. – 347 s.

⁷² Там же. – С. 1.

резня 1923 р. і об'єднувало насамперед професорів-юристів УВУ. Завданням Товариства було «об'єднувати теоретичні й практичні українські правничі сили на ґрунті дослідження питань українського права; дбати про соціальні, матеріальні й моральні інтереси українських правників в Чехії та причинитися до зав'язання між українськими й чеськими та словацькими правниками доброзичливих стосунків»⁷³. Певний час він був головою цього Товариства, яке в 1933 р. нараховувало вже 61 члена, серед яких були також юристи із Закарпатської України.

С. Дністрянський намагався створити й Український правничий інститут, однак через матеріальні причини цей задум йому не вдалося реалізувати. Не вдалося йому розгорнути на повну силу і діяльність заснованої ним видавничої комісії УВУ. Та все ж таки і в складних матеріальних умовах ця комісія за перших десять років свого існування (1923–1933 рр.) видала 23 книжки⁷⁴.

Немалі заслуги він має і в заснуванні Українського історично-філологічного товариства в Празі (1925–1938 рр.), активним членом якого був до самої смерті.

Матеріальні умови С. Дністрянського у Празі були більш ніж скромні. Хоч уряд Чехо-Словаччини підтримував діяльність УВУ невеликими сумами грошей, все ж таки цих грошей ніколи не вистачало на утримання вищого навчального закладу. Наприклад, платня викладачів УВУ не дорівнювали й половині платні викладачів чеського чи німецького університетів. Та і уряд, і професори, і студенти вважали

---

⁷³ Наріжний С. Українська еміграція. – Прага, 1942. – С. 228.

⁷⁴ В тому числі дві згадувані вже книжки С. Дністрянського, «Лекції по історії українського права» Р. Лашенка, «Вплив старочеського права на право українське литовської доби XV–XVI ст.» А. Яковліва, «Церковне право» О. Лотоцького, «Міжнародне право» М. Лозинського, «Історія і система римського приватного права» К. Лоського тощо.

існування УВУ в Празі короткотривалим явищем. У момент його заснування передбачалося, що у Празі він проіснує не більше одного року, а потім його буде переведено у Львів або інше українське місто. Та міжнародні обставини склалися так, Українському вільному університету довелося залишитися в Празі аж до 1945 р.⁷⁵

Перший рік свого перебування в Празі С. Дністрянський мешкав разом із своїм другом та колегою по роботі Іваном Мірчуком на Віноградах (вул. Манеса, № 66) у невеличкій, погано опалюваній кімнаті. На початку 1922 р. вони обоє переселилися у Вршовіце (вул. Болгарська, № 7), однак і тут умови були не кращими. У лютому 1922 р. він покликав у Прагу свою дружину, найнявши однокімнатну квартиру на вул. Французькій, № 72, де він жив аж до виїзду з Праги 1934 р.

У Празі він мав багато друзів як серед українців, так і серед чехів. З-поміж українців найтісніші стосунки він підтримував з С. Рудницьким, І. Горбачевським, О. Колесою, І. Мірчуком, О. Гайманівським, О. Ейхельманом, А. Яковлевим, О. Мицюком, В. Старосольським, Ф. Щербиною, М. Лозинським та багатьма іншими.

Матеріальний стан УВУ в Празі з кожним роком погіршувався, а перспективи на його переведення в Західну Україну, яка опинилася під владою Польщі, розвіялися остаточно. У той час значно пожвавився національний і культурний рух на Радянській Україні, тому цілий ряд викладачів та студентів УВУ після 1925 р. вирушив з еміграції на батьківщину. Сам Дністрянський зав'язав жваві стосунки з юридичними установами Києва та Харкова.

---

⁷⁵ На двох факультетах УВУ в середньому вчилася по 350 студентів в рік і викладало 36 професорів. Лише за перше десятиріччя (1921–1931) в ньому навчалася 7702 студенти (Див.: Український Вільний університет в Празі в роках 1926–1931. – Прага, 1931. – С. ХП).

Наприкінці 1926 р. він вислав для публікації у видавництві Науково-дослідної кафедри права Харківського університету дві свої об'ємні наукові розвідки «Культура, цивілізація і право» та «Потреба нової системи приватного права». Як пише сам Дністрянський, ці дві розвідки про «нову систематику» були «завершенням нового напрямку в науці приватного права»⁷⁶. На жаль, з невідомих причин жодна з них не була опублікована. Основні тези обох праць він виголосив у своїх доповідях на Українському науковому з'їзді в Празі 1926 р.⁷⁷

У тому ж 1926 р. йому було запропоноване місце завідувача кафедрою приватного права Київського інституту народної освіти, яке він не прийняв, але й не відкинув⁷⁸.

27 листопада 1926 р. С. Рудницький передав голові Соціально-економічного відділу ВУАН у Києві академіку Миколі Василенку життєпис та бібліографію С. Дністрянського з натяком про обрання його в Академію. М. Василенко досить скептично поставився до цього «принагідного на-

⁷⁶ Схема наукових праць проф. Ст. Дністрянського. – С. 5 (архів автора).

⁷⁷ Український Вільний університет в Празі в роках 1926–1931. – Прага, 1931. – С. 147.

⁷⁸ Одночасно з ним на посаду завідувача кафедрою географії Харківського університету та директора Інституту географії та картографії ВУАН було покликано брата його дружини Степана Рудницького, який посади прийняв і 1926 р. виїхав у Харків, де розгорнув широку наукову діяльність. Навесні 1933 р. його було арештовано і засуджено на п'ять років таборів суворого режиму за «шпигунство», «саботаж» і «членство в контрреволюційній організації». 1937 р. засуджено вдруге і... в жовтні 1937 р. розстріляно. Подібна доля дісталася майже всім іншим галицьким вченим, що повірили більшовицькій пропаганді і виїхали на Україну будувати «новий лад». Немає найменшого сумніву, що подібна доля спіткала б на Україні і С. Дністрянського. Згідно з твердженням його знайомих, він у 1935 р. саме в Ужгороді довідався про арешт свого швагра. Ця вісточка, принесена біженцями зі Сходу, могла бути одною з причин передчасної смерті С. Дністрянського від паралічу серця.

тяку»⁷⁹. Як вплива з листів С. Рудницького до Станіслава і Софії Дністрянських, він ще кілька разів порушував перед радянськими органами та окремими діячами питання про виїзд С. Дністрянського на Україну.

На початку 1928 р. С. Дністрянський дав остаточну згоду на переїзд до Харкова, і серйозно готувався до виїзду. 7 березня 1928 р. в листі до дружини він писав: «Не забуваю і на плян підготовлення підручника радянського права та оглядаюся за найновішою радянською літературою». Через три дні він знов писав: «Мав конференцію з нашими студентами права, що вибираються на Україну. Я обговорив з ними справу літератури радянського приватного права та починаю вживати заходів, щоби приступити до підручника радянського права»⁸⁰.

20 березня 1928 р. він одержав повідомлення, що в Києві його обрано штатним академіком ВУАН. Посаду завідувача однією з науково-дослідних кафедр при ВУАН у Києві він повинен був зайняти до 3 травня.

С. Дністрянський подав відповідні документи в радянське консульство та польське посольство⁸¹. Останнє вжило всіх заходів, щоб ускладнити його виїзд на Радянську Україну. 26 квітня 1928 р. він писав до дружини: «Звертаю Твою увагу, що можеш кожної хвилини від мене дістати або і ехргес-лист або телеграму»⁸², але вже наступного дня він з жалем заявив: «З польським паспортом роблять труднощі, які вимагають довшого часу. Тому я тепер до Києва їхати не

---

⁷⁹ Микола Василенко: «Московські вчені заздять Українській Академії наук...». Документи до 125-річчя з дня народження / В. В. Вороненко, І. Б. Усенко // Вісник Академії наук України. – Київ, 1991. – № 2. – С. 101.

⁸⁰ Листи С. Дністрянського до Софії Дністрянської (архів автора).

⁸¹ Як колишній громадянин Австро-Угорщини із Західної України С. Дністрянський мав польське громадянство, хоч на території Польщі він ніколи не жив.

⁸² Лист С. Дністрянського до дружини (архів автора).

можу... Я упередив уже Єфремова, що із-за паспортних труднощів, мабуть, не встигну на час, це не виключає, що приїду пізніше»⁸³.

Він вжив ще кількох заходів, щоб виїхати на Україну, але не добившись польського закордонного паспорта, він відмовився від подорожі на Україну. Однією з причин цієї відмови був, мабуть, і початок загострення курсу проти українізації, що згодом перетворився у політичний терор, жертвою якого став і його швагер С. Рудницький.

Діяльність С. Дністрянського на посаді академіка обмежилась тим, що ВУАН у Києві опублікувала його розвідку «Соціальні форми права»⁸⁴, в якій були сформульовані основні принципи його теорії соціальних зв'язків у юридичній науці⁸⁵.

Не добившись від польських органів закордонного паспорта, в 1930 р. він подав заяву про вихід із польського підданства, однак і ця його заява вирішувалася майже два роки. Польського громадянства його було позбавлено лише 7 червня 1932 р., а 22 вересня того ж року йому було надано чехословацьке громадянство.

Ставши громадянином Чехо-Словацької республіки, С. Дністрянський почав глибше цікавитися питаннями чеського права і частіше публікувати свої наукові розвідки в чеській фаховій пресі.

Вже 1932 р. в одному з найповажніших чеських юридичних журналів С. Дністрянський опублікував на продов-

---

⁸³ Там же.

⁸⁴ Дністрянський С. Соціальні форми права // Записки Соціально-економічного відділу ВУАН. – Київ, 1927. – Т. 5–6. – С. 1–32.

⁸⁵ Характерно, що майже одночасно з його іменуванням академіком ВУАН в Києві його обрано почесним членом Академічного товариства «Січ» у Відні (24 березня 1928 р.).

ження розвідку «Примітки до нової основи цивільного кодексу»⁸⁶.

Як було вже згадано, С. Дністрянський як посол Австрійського парламенту та член його юридичних комісій багато уваги приділяв питанням реформ австрійського цивільного права, кодифікованого 1811 р. Це право з його пізнішими додатками стало основою проекту чехословацького цивільного права, про який від 1920 р. йшли серед юристів, політиків та громадських установ жваві дискусії.

У своїх «Примітках» С. Дністрянський виходив із довгорічної праці над реформою австрійського цивільного права і його адаптації для потреб України, зокрема Західної. Не маючи змоги практично використати нагромаджений досвід і знання для рідного народу, він вирішив віддати їх державі, яка у важкій добі притулила його під своє крило, а пізніше надала йому своє громадянство.

Він закликає чехословацьких авторів проектів цивільного права у більшій мірі виходити із чеського, словацького та закарпатсько-українського звичаєвого права. Тільки так можна створити «справжнє народне право, відповідаюче як духові модерної доби, так тому суспільству, яке ми називаємо народом»⁸⁷. Та щоб досягти цієї мети, потрібно більш інтенсивно збирати й видавати матеріали до звичаєвого права. Він пропонує скласти спеціальну анкету для дослідження звичаєвого права на Закарпатській Україні.

В дальших розділах детально розглянуто окремі пункти найновішого проекту (основи) реформи цивільного права Чехо-Словаччини, а саме щодо систематизації законів, про-

---

⁸⁶ Dnistrjanskyj S. Poznámky k nově osnově občanského zákoníka // Sborník věd právních a státních. – Praha, 1932. – R. 32. – Sešit 2. – S. 129–162; Praha, 1933. – R. 33. – Sešit 1. – S. 50–133; Praha, 1934. – R. 34. – Sešit 3. – S. 312–323.

⁸⁷ Dnistrjanskyj S. Poznámky k nově osnově občanského zákoníka... – R. 33. – S. 131.

відних думок законів, техніки ухвалення законів тощо. До кожного пункту автор подав конкретні зауваження. Багато з них було враховано при остаточній редакції чехословацького цивільного кодексу.

Справами чехословацького законодавства С. Дністрянський цікавився і раніше. Вже в 1926 р. у часописі «Právník» він опублікував розвідку «До ревізії цивільного кодексу Чехо-Словацької Республіки», в якій розглянув погляди чехословацьких юристів на ревізію цивільного кодексу та подав свої зауваження до цих поглядів.

В 1929 р. в тому ж часописі він опублікував статтю «Юридичне виникнення Чехо-Словацької держави»⁸⁸. На питання, відколи юридично існує Чехо-Словацька держава, в науці існували різні погляди: одні вчені її початком вважали 26 вересня 1918 р., коли за кордоном виник уряд Чехо-Словащини (Народна Рада) на чолі з Т. Г. Масариком, інші – 18 жовтня 1918 р., коли Народна Рада пред'явила президенту Вільсону Заяву, що з цього дня виникає самостійна і незалежна Чехо-Словацька держава («Вашінгтонська декларація»). Існували ще й інші дати юридичного виникнення Чехо-Словащини, наприклад, ухвалення Чехо-Словащини мирними договорами, проголошення конституції ЧСР тощо. С. Дністрянський ґрунтовно проаналізував це питання, піддавши критиці т. зв. нормативну теорію виникнення держави і на підставі власної соціологічної теорії та наукових аргументів дійшов висновку, що держава не може існувати без території та державної влади, а уряд, створений за кордоном, не може бути урядом існуючої, а лише майбутньої держави. Сучасна держава може виникнути тільки з волі народу, тому юридичним початком виникнення Чехо-Словащини треба

---

⁸⁸ Dnistrjanskij S. Prání vznik Čeakoslovenského srátu // Právník. – Praha, 1929. – R. 68. – Sešit 12. – S. 353–365.

вважати дату виникнення національного уряду на національній території, а це сталося 28 та 29 жовтня 1918 р.

С. Дністрянський часто читав лекції на юридичні теми в Українській господарській академії в Подебрадах, а від 1929 р. він позаштатно викладав цивільне право у празькому німецькому університеті. У своїй інаугураційній лекції «Zur Methodic Privatrechts» він висвітлив методологічні основи вивчення приватного права. Крім того він був членом іспитової комісії юридичного факультету Німецького університету⁸⁹ та викладав право у чеській Вищій школі політичних наук.

На початку 30-х років у зв'язку із економічною кризою та політичними подіями в Чехо-Словаччині було значно скорочено бюджет УВУ. Бували випадки, що університет цілими місяцями не одержував державної субвенції. Щоб зберегти УВУ від самоліквідації, деякі професори, що мали який-такий інший заробіток (в тому числі і С. Дністрянський, що заробляв у німецькому університеті) добровільно зреклися своєї заробітної платні. Та й те не надовго виручило Університет з фінансових труднощів. Чехословацькі органи категорично вимагали скорочення штатів.

У 1933 р. С. Дністрянський звернувся до голови НТШ В. Левицького з проханням надати Українському вільному університетові фінансову допомогу, яка б уможливила його дальше існування⁹⁰, однак НТШ в той час і саме було у фінансовій кризі і не змогло допомогти університетові.

Та й у таких несприятливих умовах з нагоди 10-ліття існування Українського правничого товариства в жовтні 1933 р. він організував у Празі Український юридичний науковий з'їзд з метою розробки українського права. Під його головуванням на з'їзді з цінними доповідям виступило кільканад-

---

⁸⁹ Наріжний С. Українська еміграція. – Прага, 1942. – С. 256.

⁹⁰ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 771. – Оп.1. – Спр. 31. – Арк. 10.

цять науковців-юристів. На жаль, через брак коштів не вдалося видати матеріали з'їзду друком.

Все це викликало у С. Дністрянського, який змолоду страждав на серцеву недугу, значне нервово напруження. З одного боку, він був академіком ВУАН, професором двох університетів, з другого боку – не мав з чого жити та за що лікуватися (професори УВУ як службовці недержавної установи не були ні застраховані, ні забезпечені пенсійно). Надії на зайняття відповідної його кваліфікації посади у Києві чи Харкові на початку 30-х років розвіялися остаточно. З України все частіше доходили до нього вісті про арешти друзів, учнів та знайомих, яких він сам спровадив на Україну і у безвинності яких був переконаний.

21 листопада 1933 р. у нього стався перший серцевий напад (інфаркт). Того ж дня він написав заповіт, яким усе своє скромне майно заповів дружині Софії, зазначивши, що вся домашня обстановка (меблі, фортепіано, кухонне начиння) і до того була її власністю⁹¹.

У грудні 1933 р. на святкуванні 50-ліття наукової, літературної та громадської діяльності С. Шелухіна в нього повторився серцевий напад⁹². Стан здоров'я С. Дністрянського вимагав негайної госпіталізації, якої він собі не міг дозволити за браком коштів.

Наприкінці 1934 р. С. Дністрянський переселився в м. Ужгород на Закарпатській Україні, щоб хоч на схилі свого

---

⁹¹ Дністрянський С. Мій заповіт (архів автора).

⁹² Сам С. Шелухін про це згадував: «19 грудня 1933 р. на моєму ювілеї п'ятидесятилітньої наукової, літературної і громадської праці небіжчик прийняв на себе головування. Чекали його в кабінеті, щоб іти в залю, а його нема... Нарешті входить, захитався і впав непритомний. Пульс ледве помітний, вигляд, як умирає. Після допомоги відкрив очі... Одвезли його додому і він пролежав кілька день. (Шелухін С. Славній пам'яті проф. д-ра С. Дністрянського // Український тиждень. – Прага, 20 травня 1935. – С. 3.

життя пожити й попрацювати межі своїми. Його дружина тут заснувала приватну музичну школу гри на фортепіано, а він мріяв працювати адвокатом та серйозно зайнятися дослідженням закарпатсько-українського звичаєвого права. На цю тему, як і на інші юридичні теми, він виголосив кілька прилюдних лекцій, які мали немалий успіх. Після одної з таких лекцій, 5 травня 1935 р. він помер від розриву серця⁹³.

Поховано його «при великому здвизі народа»⁹⁴ на ужгородському греко-католицькому цвинтарі. В останню дорогу випровадив його загін пластунів та змішаний хор Петрівського й Аркаса. Прощальні промови виголосили друзі та земляки: Д. Стахура, Р. Венгринович та І. Брацайко⁹⁵. Адвокат Данило Стахура доклав багато зусиль, щоб перевезти тіло С. Дністрянського у Львів і поховати на Личаківському кладовищі. У цій справі він вів інтенсивне лис-

---

⁹³ Ось як описано цю смерть в одному з некрологів, опублікованих у закарпатоукраїнській пресі: « – Хочу вмерти між своїми! – говорив блаж. пам'яті проф. Дністрянський, переселившись до Ужгороду. Дня 5 травня мав в Ужгороді відчит, зааранжований «Союзом Адвокатів» на тему: «Ревізія цивільного права». Відчит заповіджений на 10 год. рано. Зійшлися адвокати, судді та адміністраційні урядовці, звиш 70 слухачів. Відчит тривав годину і викликав велике зацікавлення, не диво, що прелегента нагороджено бурею оплесків. По відчиті обступили достойного прелегента й просили, щоб він виголосив цілий цикл таких викладів з цивільного права. Бл. п. Проф. Дністрянський був зворушений, захоплений оваціями й обіцяв виголосити ще чотири відчити на тему цивільного права. Пополудня в 3 год. зробилося йому недобре, поміч лікаря, що зараз прибув, вже була запізна... Чоловік чистого як хрусталь характеру, великого таланту та неумомної працьовитости. Воїн, що чесно вистояв на своїй позиції. Приїхавши на кусник рідної Підкарпатської землі, славний небіжчик упокоївся якраз тоді, як розпочав тісні зносини з місцевим правничим світом». (Цитовано за вирізкою невідомої закарпатської газети з першої половини травня 1935 р., мабуть, «Вперед». В архіві автора).

⁹⁴ Там же.

⁹⁵ Див.: Подяка С. Дністрянської. – Там же.

тування з Науковим товариством ім. Шевченка, яке, однак, не дало позитивних результатів⁹⁶.

Дружині Софії після смерті чоловіка довелось пережити не одну гірку хвилину: із Ужгорода вона змушена була переселитися у Севлюш (Виноградове), звідти в Хуст, а після окупації Закарпаття мадярами її прогнано в Прагу, де в немалих злиднях вона прожила всю війну. По війні сім років працювала вчителькою музики в Трnavі та Середі в західній Словаччині. Звільнення з посади вчительки в 1953 р. вона психічно не витримала. З психіатричної лікарні в Середі її забрала племінниця Емілія Голубовська-Рудницька в західно-чеське містечко Вейпрти, де вона й померла 1956 р. В усі ці міста, як найцінніший скарб, вона возила з собою бібліотеку та архів свого чоловіка, який, крім особистих документів, обіймав кілька десятків тисяч сторінок рукописів його наукових праць, здебільшого не публікованих, його друковані книжки, редаговані ним часописи, багате листування тощо.

Книжки з багатої бібліотеки подружжя Дністрянських після смерті Софії педель музичної школи у Вейпртах (де вона працювала останні два роки вчителькою) повідвозив у збірний пункт утильсировини. Шафи, де вони знаходилися, треба було звільнити, а українськими, німецькими та іншими вузько спеціалізованими книжками в провінційному прикордонному містечку ніхто не цікавився. Рукописи та деякі інші матеріали з архіву С. Дністрянського опинилися на квартирі Емілії Голубовської, яка з великою повагою ставилася до Дністрянських, що після смерті матері 1918 р. стали її опікунами. До виходу заміж вона жила на їхній квартирі у Відні. Зберігала вона матеріали С. Дністрянського у пивниці свого будинку, де їх при аварії водопроводу було залито і частково

⁹⁶ ЦЦАЛ. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 423. – Арк. 1–7.

знищено. Під час своєї фольклорної експедиції в Західну Чехію 1974 р. я зовсім випадково їх там знайшов.

Те, що вмістилося мені у дві валізки (і що я зміг взяти в руки), я повіз із собою у Пряшів, а решту матеріалів поклав із мокрої долівки на полиці, пообіцявши найближчим часом приїхати по них машиною.

На жаль, обставини не дали мені змоги дотримати даної обіцянки. Роботу пастуха колгоспної худоби, яку я виконував від свого звільнення з університету 1971 р. і до 1975 р. і яка дозволяла мені взимку їздити в наукові експедиції, я змінив на працю кочегара, що прив'язувала мене до котельні цілорічно. Вдруге до Вейпртів я потрапив лише 1982 р., коли напівзнищені матеріали архіву Дністрянських було вже вивезено у збірний пункт утильсировини. Збереглося лише незначна частина рукописів, які пані Емілія Голубовська-Рудницька охоче передала в моє розпорядження⁹⁷. Їй я вдячний за основні дані про життя та діяльність одного з найвизначніших українських юристів ХХ століття.

На підставі матеріалів, привезених з Вейпртів 1973 та 1982 рр., які мене, хоч і неспеціаліста в юридичних науках, дуже зацікавили, я й написав цю розвідку.

Свідомий того, що мій огляд життя і наукової діяльності С. Дністрянського далеко не повний і не вичерпаний, тому був би дуже радий, якби ця розвідка викликала зацікавлення з боку юристів-спеціалістів, яким я охоче віддам усі

---

⁹⁷ У 1989 р. мій наймолодший син Олесь перевіз із Вейпртів до Пряшева робочий стіл С. Дністрянського, за яким працював директор гімназії Лев Рудницький у Тернополі, його син Степан Рудницький у Львові, Відні та Празі; після виїзду Степана Рудницького на Україну, він дістався у спадок С. Дністрянському та його дружині Софії, з якою після смерті чоловіка «мандрував» спочатку з Праги на Закарпаття, потім назад у Прагу, Трнаву і, нарешті, у Вейпрти. Я вірю, що прийде час, коли цей стіл, за яким я зараз пишу ці рядки, займе достойне місце меморіальному музеї славної родини Дністрянських та Рудницьких.

збережені мною матеріали для фахового використання, опублікування, чи бодай архівного зберігання для майбутніх поколінь дослідників.

Микола Мушинка

СОФІЯ ДНІСТРЯНСЬКА – ПРИЗАБУТА УКРАЇНСЬКА ПІАНІСТКА, МУЗИЧНИЙ ПЕДАГОГ ТА КРИТИК¹

Софія Дністрянська (1882–1956) після закінчення Віденської академії музики і мистецтв по класу фортепіано відкрила приватні музичні школи у Відні, Празі та Ужгороді. Після Другої світової війни працювала вчителькою у державних музичних школах у Трнаві, Середі (Словаччина) та Вейпртах (Чехія). Часто виступала з власними фортепіанними концертами та концертами своїх учнів, а на музичні теми публікувала статті у періодичній пресі. Збережену частину її архіву автор передав краєзнавчому музею в Ужгороді, де його фахово опрацювали Іван Орос та Ганна Карась. 2001 року її останки було перевезено із Вейпрт в Ужгород та урочисто перепоховано біля чоловіка Станіслава Дністрянського (1870–1935).

Ключові слова: *Софія Дністрянська, Станіслав Дністрянський, українська діаспора, фортепіанна музика.*

В усіх документах особистого архіву визначної української піаністки, педагога та критика Софії Дністрянської, який я передав у фонди Закарпатського краєзнавчого музею [17] та в інших статтях про неї наведено дату її народження

---

¹ Стаття написана на основі розповідей племінниці С. Дністрянської Емілії Голубовської (1903–1994), яка з раннього дитинства виховувалася у бездітній сім'ї Дністрянських й утримувала з ними стосунки до їх смерті та на матеріалах архіву Дністрянських, що зберігався у її вейпртській квартирі [7; 17].

Вперше опублікована: Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Вип. 32. На пошану доктора мистецтвознавства, професора Карась Ганни Василівни. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 53–59.

24 жовтня 1885 року. Цю дату я наводив й у своїх статтях про Софію Дністрянську [10–15]. Вже після їх опублікування в метриці народжених м. Тернополя, яка зберігається в обласному архіві Тернопільської області, мені вдалося з'ясувати, що вона народилася на три роки раніше. Ця дата не викликає сумніву. Залишається відкритим питанням, чому Софія Дністрянська все життя вважала себе на три роки молодшою та чи вона знала справжній рік свого народження. Мені здається, що ні.

Отже, Софія Дністрянська народилася 24 жовтня 1882 року в Тернополі. Її батько Лев Рудницький був директором Тернопільської, пізніше – Львівської гімназії, мати Емілія (дівооче прізвище Таборська) – дочкою священика, вірменського походження. В молодому віці Софія стала круглою сиротою і «виховувалася» братами: Левом Рудницьким (1875–1930; пізніше суддею у Сяноці), Степаном (1877–1937; засновником української наукової географії) та Юрієм (1884–1937; майбутнім письменником, що під псевдонімом Юліан Опільський видав кілька історичних романів). В дійсності вона від дитинства, як єдина жінка в сім'ї, опікувалася братами.

В 1901 році Софія вийшла заміж за професора Львівського університету Станіслава Дністрянського (1870–1935) [1; 14; 19] і Тернопільську гімназію у 1903 році закінчила заочно. Паралельно навчалась у польській консерваторії Галицького музичного товариства Кароля Мікулі (клас фортепіано Еразма Островського). Консерваторію піаністка закінчила з відзначенням у 1908 р. і в тому ж році переселилась у Відень, де її чоловік від 1907 року займав посаду депутата Австрійського парламенту. Там С. Дністрянська у 1908–1909 навчальному році закінчила курси музичних та мистецьких здібностей у проф. Ф. Бізоні і поступила у Віденську академію музики і мистецтв по класу фортепіано Е. Зауера та Є. Лялевича. Інші предмети вона вивчала у Є. Мандичевсь-

кого, Е. Фукса, К. Прохазки [8, с. 683], а у 1914–1915 рр. – паралельно брала уроки у славного оперного співака Олександра Мишуги. Віденську музичну академію, що у той час мала славу одного з кращих музичних закладів Європи, С. Дністрянська закінчила з відзначенням у 1913 році. В її дипломі наведено, що вона має право викладання музики в середніх і музичних школах та відкрити приватну музичну школу. Вже під час навчання у Львові та Відні С. Дністрянська влаштовувала успішні концерти класичної музики, акомпанувала видатним співакам С. Крушельницькій, М. Менцицькому, О. Носалевичу та іншим [13, с. 106].

Дослідниця музичної культури діаспори Ганна Карась так пише про її концертну діяльність: «С. Дністрянська багато виступала в концертах, а згодом – у радіопередачах, виконуючи поряд із західноєвропейською класикою твори українських композиторів. Проте кілька концертів за її участю відбулися у Львові 1906 р. У збірному концерті вона виконала Третій, с-moll'ний концерт Бетховена для фортепіано з оркестром, а в 1918 р. – концерт b-moll П. Чайковського та Концерт e-moll Зауера для фортепіано з оркестром. Скупий на похвали С. Людкевич, рецензуючи перший з них, вважав, що С. Дністрянська «є мабуть, першою нашою піаністкою в Галичині, що лучить в собі всякі дані першорядної артистки: вроджений інтелект й інтелігенцію, темперамент і повне опанування технічне та зрозуміння інструменту» [8, с. 420].

З 1913 р. починається педагогічна діяльність С. Дністрянської. Спочатку вона була викладачкою Віденської музичної академії, а 1916 року відкрила у Відні власну музичну школу, яка існувала до 1922 року. Її ученицею була і відома піаністка Галина Лагодинська-Залеська (1900–1964) [9]. Учні часто виступали і поза школою, на різних святах та урочистостях [6]. Одночасно піаністка і сама активно залучалася в

українське громадське життя, виступаючи з концертами на Шевченківських святах, ювілеях М. Лисенка, М. Шашкевича та інших урочистостях. В українську пресу писала статті на музичні теми, рецензії на концерти тощо.

Після розпаду Австро-Угорщини Софія Дністрянська брала активну участь в роботі жіночих організацій, головним чином, в Українському жіночому союзі, який у березні 1921 р. було прийнято в Інтернаціональну лігу миру і свободи. С. Дністрянська, як делегатка цього союзу, брала участь у кількох його конгресах та пленарних засіданнях. Бездоганно володіючи німецькою, французькою та англійськими мовами (помимо української та інших слов'янських) вона часто виступала з доповідями на міжнародних конгресах, укладала заяви, петиції, активно співпрацювала із Софією Русовою, Оленою Залізняк, Анною Жук та іншими українськими «феміністками» [14, с. 9].

Головною зброєю в боротьбі за світлі ідеали людства для С. Дністрянської була музика. Її численні концерти знаходили прихильні оцінки не лише в українській, але й у німецькій фаховій пресі. Особисті контакти вона утримувала майже з усіма тогочасними українськими музикантами, такими як С. Людкевич, Ф. Колесса, В. Барвінський, О. Нижанківський тощо. Її близьким другом був письменник Василь Стефаник.

Від 1922 р. доля Софії Дністрянської була пов'язана з Прагою, де її чоловік був професором (певний час ректором та деканом) юридичного факультету Українського вільного університету [14, с. 28–42]. С. Дністрянська викладала музику та німецьку мову в Українському високому педагогічному інституті ім. Драгоманова.

Їй належать і численні статті на музичні теми, публіковані в українській та чужій пресі, головним чином, критичні аналізи музичних концертів. На першому Українському

науковому з'їзді в Празі (3–6 жовтня 1926) С. Дністрянська виголосила доповідь на тему «Провідні ідеї в історії музики», в якій розглянула впливи індивідуального та колективного світогляду на розвиток музичної творчості [8, с. 714]. На Другому Українському науковому з'їзді в Празі (20–24 березня 1932) зацікавлення учасників викликала доповідь С. Дністрянської «Національні елементи у фортепіанній музиці останніх десятиліть», яку ілюструвала фрагментами композицій Й. Брамса, К. Дебюссі, М. Равеля, Ф. Листа, Е. Гріга, Б. Сметани, Л. Яначка, М. Мусорського, П. Чайковського, М. Лисенка та О. Дашевського – у власному виконанні на фортепіанні. Її доповідь таким чином, перетворилася у могутній концерт, який став неабияким збагаченням програми з'їзду [8, с. 714].

В 30-х роках С. Дністрянська підготувала п'ять фортепіанних програм із творів українських композиторів, які транслювалися на хвилях Чехословацького радіо на всю країну, включаючи Закарпатську Україну [8, с. 864].

Недосягненим ідолом С. Дністрянської був Ференц Ліст, однак вона сама вважала себе представницею Львівської фортепіанної школи [8, с. 406].

У 1931 році С. Дністрянська була співорганізатором «Товариства прихильників української пісні» (Spolek přátel ukrajinské písňe), метою якого було відновлення діяльності Української республіканської капели О. Кошиця. У 1932 р. Товариство разом з іншими українськими та чеськими організаціями влаштувало у залі Моцарта у Празі академію на вшанування українського композитора Миколи Лисенка, на якій С. Дністрянська та З. Неєдли виголосили вступні доповіді про славний шлях капели [8, с. 904].

Та душа весь час тягла подружжя Дністрянських до своїх – в Україну. В 1927 р. Софія разом з чоловіком подала

документи на виїзд у Харків, де вже працював її старший брат Степан і був щиро захоплений процесом «більшевицької українізації». Свідчать про це 44 його листи до сестри і швагра (1926–1932), знайдені мною у м. Вейпрти між паперами, призначеними у збірний пункт утильсировини [10]. Нарком освіти УРСР Микола Скрипник обітцяв створити для Дністрянських усі умови, щоб вони на батьківщині могли працювати для українського народу. Та уряд Польщі, підданим якої були вони обоє, на щастя, не дав їм дозволу на виїзд. Чому «на щастя»? А тому, що їх би в Україні напевно спіткала доля Степана Рудницького, якого у 1929 р. було обрано академіком Всеукраїнської академії наук та призначено на посаду директора новозаснованого Інституту географії та картографії у Харкові, у 1933 р. за уявну «контрреволюцію», «саботаж» і «шпигунство» засуджено на п'ять років неволі, а незадовго до відбуття строку покарання у жахливих умовах Соловецької тюрми трійкою НКВС, наново засуджено до «вищої міри покарання» і... розстріляно.

У 1934 році Дністрянські все ж таки вирішили переселитися «до своїх», на цей раз на Закарпатську Україну. Станіслав мріяв зайнятися там адвокатурою та науковою діяльністю, Софія – педагогічною діяльністю. Та 5 травня 1935 р. під час читання доповіді в Ужгороді проф. С. Дністрянський зазнав паралічу серця й невдовзі умер. В його похороні на цвинтарі «Кальварія» брали участь тисячі людей. Труну з його тілом на кладовище проводжав загін пластунів, співав об'єднаний хор Петровського та Аркаса, промови виголошили: Р. Стахура, Ю. Брацайко, Венгринович [14, с. 43]. Софія знов залишилася круглою сиротою. На могилі чоловіка вона поставила пам'ятник з мармуровою плитою: «Др. Станіслав Дністрянський, професор університету 1870–1935», а поряд дала побудувати гробницю для себе [12].

В Ужгороді С. Дністряньська у 1935 р. заснувала приватну фортепіанну школу, упорядковану за зразком фортепіанних шкіл Європи. Навчання у ній було розраховане на дев'ять років і складалося із чотирьох курсів. Кожен курс мав точно встановлену програму, затверджену міністерством Чехословаччини [7; 17]. Школа знаходилася в одній кімнаті її винайманої квартири на вул. Ракоці, будинок 46 (нині Волошина 50) і тішилася значною популярністю. Її учнями були: Роман та Андрій Рихло, Роман Венгринович-Саврук, Любов Устиянович, Микола Долинай, Ліда Дуб та інші. Крім того вона викладала музику в ужгородській Українській жіночій учительській семінарії.

Як найдорожчий скарб вона зберігала архів і бібліотеку свого чоловіка. Дітей у неї не було, то ж книжки та музика були єдиною її розрадою. І в Ужгороді, як колись у Львові, Відні та Празі, вона влаштовувала власні концерти та концерти учнів, активно працювала у «Просвіті», жіночих організаціях, виступала у місцевій пресі тощо.

Внаслідок Віденського арбітражу в листопаді 1938 року вона змушена була покинути Ужгород. Після короткого учителювання в Перечині уряд Карпатської України в Хусті іменував її вчителькою німецької мови та музики державної гімназії у Севлюші (нині Виноградово). По окупації Карпатської України угорцями у березні 1939 року, вона змушена була покинути територію Карпатської України і зі всім своїм рухомим майном переселилася у Прагу.

Тут С. Дністряньська заснувала приватні музичні курси, які у 1943 р. перетворилися у регулярну музичну школу. У ній протягом трьох років понад п'ятдесят дітей здобуло музичну освіту, серед них майбутній диригент хору «Візантійон» О. Дутко, піаністка О. Балицька-Янчук та інші. Крім того, вона викладала музику і німецьку мову в Українській реальній гімназії у Модржанох [12].

Після війни були ліквідовані усі українські школи Чехії, а приватні школи були оголошені поза законом, то ж С. Дністрянська опинилася без праці і яких небудь засобів для існування. У 1946 р. колишні учні покликали її у Словацьчину у м. Трнаву, де С. Дністрянська викладала музику та вчила дітей грі на фортепіано у державній музичній школі. Серед друзів-словаків, між якими був і відомий композитор Мікулаш Шнайдер-Трнавський, вона почувала себе і справді щасливою. Після одного з її концертів центральний орган словацьких письменників «Kultúrny život» написав: «Ми не в силі на цьому місці досить виразно підкреслити винятковий рівень концерту проф. Дністрянської. Таку чарівну фортепіанну віртуозність можна чути лише дуже рідко»². Певний час вона працювала вчителькою гри на фортепіано в м. Середь у Західній Словащині.

Та наступив горезвісний 1950-ий рік. Спеціальною постановою комуністичної партії та уряду Чехословаччини, головним завданням всіх типів шкіл було оголошено виховування молоді в дусі марксизму-ленінізму і пролетарського інтернаціоналізму. У зв'язку з тим, педагогічні колективи повинні були «очиститися» від «буржуазних елементів». Таким чином, десятки тисяч висококваліфікованих педагогів було переведено «до виробництва», здебільшого до некваліфікованих робітничих професій. Між приреченими була і Софія Дністрянська. У 1952 р. її звільнили з роботи і вона знов опинилася без будь-яких засобів існування. В «кадровій характеристиці» їй закидали «буржуазне походження», «відірваність від робочого класу», «використовування трудящих шляхом приватних шкіл», «активну працю в українських буржуазно-націоналістичних установах та організаціях», ніби вона «ді-

---

² Вирізки з газети в архіві С. Дністрянської у краєзнавчому музеї в Ужгороді. Переклад автора.

тей вчила буржуазній музиці, нехтуючи творами сучасних радянських композиторів», не влаштувала «жоден концерт на пошану Сталіна, Готвальда, Широкого» тощо [13]. Становище С. Дністрянської було безвихідним: до фізичної праці вона і справді не була призвичаєна і не могла зжитися з думкою, що пальцями, які на роялі вміли створювати фантастичні мелодії, вона змушена буде загвинчувати гайки десь на заводі, поратися в землі чи, у кращому разі, доїти корови у колгоспі. На пенсію, згідно з новими законодавством, вона не мала право, бо не було в неї «відроблених років». Вся її трудова діяльність до 1945 р. анулювалася з-за браку відповідних довідок, визнали їй лише післявоєнні роки, відпрацьовані у Трнаві і Середі. Давати учням приватні уроки гри на фортепіано їй суворо заборонили.

Митарства, що їх у той час довелось зазнати Софії Дністрянській, важко описати. Психічно вона їх не витримала і опинилася у психіатричній лікарні у м. Середь (Західна Словаччина). Єдиною ріднею у Чехословаччині була її племінниця Емілія Рудницька-Охримович-Голубовська, доля якої не була анітрохи кращою. Колишня учениця художньої школи Олекси Новаківського та вихователька його дітей, довгорічна ілюстраторка львівського жіночого журналу «Нова хата», вона двічі повдовіла і після війни з двома малими дітьми опинилася у західночеському містечку Вейпрти, де працює у текстильній фабриці заробляла на хліб насущий (до 72 року життя). Довідавшись про трагічну долю своєї тітки, вона перевезла її до себе у Вейпрти.

В новому середовищі С. Дністрянська вилікувалася і ще два роки викладала гру на фортепіано у тамтешній музичній школі. У Вейпрти було перевезено й бібліотеку, архів та меблі Дністрянських – єдині речі, що зв'язували Софію з минулим, головним чином, з пам'яттю коханого чоловіка

[14]. У вейпртській музичній школі вона знайшла новий колектив людей, закоханих у музику. Її учням, і колегам, вона повними пригорщами роздавала свої теоретичні знання і багаторічний практичний досвід. Та пережиті муки давали про себе знати. 9 лютого 1956 року вона померла від паралічу мозку на 74-ому році життя.

А що сталося з її сімейним архівом та меблями, що їх вона з явним пієтизмом возила із Тернополя у Львів, із Львова у Відень, із Відня у Прагу, із Праги в Ужгород, із Ужгорода у Перечин, із Перечина у Виноградово та Хуст, із Хуста знов у Прагу, із Праги у Транву а із Трнави у Вейприти ?

Книги, що знаходилися у двох великих шафах вейпртської музичної школи (між ними майже повні комплекти «Літературно-наукового вісника», «Записок НТШ» та цінну українську та німецьку фахову та художню літературу) шкільний педель повозив у збірний пункт утильсировини, бо шафи треба було звільнити, а в школі ніхто не володів не те що українською, але й німецькою мовами. Решту архіву, головним чином, архів Станіслава Дністрянського, що нараховував десятки тисяч сторінок рукописів його наукових праць племінниця Емілія старанно переховувала у підвальному приміщенні своєї вейпртської хати. При несподіваному затітті цього приміщення водою від прорваного трубопроводу частина матеріалів була знищена. Решту матеріалів пані Емілія передала у моє розпорядження. Серед рукописів були й 92 листи С. Дністрянського до дружини (1903–1928) та 26 її зворотних листів і листівок (1929–1930). «Ви ще молодий, може Вам вдасться зберегти ці речі для історії», – казала вона.

Я написав про Станіслава Дністрянського обширну наукову працю, в якій розповів і про долю його дружини Софії, долучив до неї бібліографію друкованих праць С. Дністрянського (147 позицій), репродукції архівних документів,

фотографії та список рукописів С. Дністрянського, що знаходяться у моєму розпорядженні (55 позицій загальною кількістю 5553 сторінки).

В лютому 1984 року свою працю я вислав на адресу Інституту держави і права АН УРСР у Києві з проханням опублікувати хоча би скорочену версію присланих матеріалів на сторінках своїх видань, щоб наукова громадськість України знала про існування несправедливо забутого юриста, автора проекту Конституції Західноукраїнської народної республіки [19] та академіка Всеукраїнської академії наук. Відповіді я не одержав³.

22 травня 1989 року я вислав статтю про Софію Дністрянську в редакцію журналу організації українок Канади «Жіночий світ». В ній я розповів не лише про життя і творчість української піаністки, але й про жалюгідний стан її могили на цвинтарі м. Вейпрти у Західній Чехії, про яку дбала її племінниця Емілія Голубовська. Та коли вона на старість переселилася до дочки в Карлові Вари, могила залишилася без догляду. Хтось невідомий украв з неї мармуровий пам'ятник та лиштви. Довідавшись про це, я написав протестного листа управі вейпртського цвинтаря. Мені письмово обіцяли привести могилу в первісний вигляд та так і не виконали обіцянку. Про все це я розповів у згадуваній газеті «Жіночий світ» [13].

На підставі цих інформацій учні її музичних шкіл в Ужгороді та Празі, розсіяні по світі, з ініціативи лікаря Андрія Рихла та його брата Романа Рихла (музиканта Словаць-

---

³ Лише через сім років мою працю було опубліковано в Києві, спочатку у скороченні на сторінках «Вісника АН УРСР» (1991, № 6, С. 86–96), а згодом й окремою книжкою [14]. У книжці до списку матеріалів, що знаходяться у моєму приватному архіві долучено перелік матеріалів С. Дністрянського, що знаходяться в інших архівах України, укладений відповідальним редактором видання Кирилом Вислобоковим [14, с. 84–93].

кого національного театру в Братиславі) зібрали кошти для її перепоховання на цвинтарі в Ужгороді поряд з чоловіком. Мене поросили зайнятися цієї справою, з чим я охоче погодився. Подолавши немалі бюрократичні перешкоди я з дозволу єдиної родички-спадкоємниці Софії Дністрянської – Ірини Ослікової з Карлових Варів в березні 2001 року подбав про ексгумацію й особисто перевіз в Ужгород тлінні останки С. Дністрянської в закупореній цинковій труні, покладений в дерев'яну труну [20, с. 5].

Перепоховання 29 березня 2001 року було і справді урочистим і багатолюдним. Урочистість перепоховання була примножена фактом, що воно відбувалося у сторіччя шлюбу Станіслава і Софії у Львові 1901 року. Отже після сто років українська земля з'єднала їхні долі. Крім мене над могилою виступали: голова Ужгородської міської ради Степан Самбер та голова Закарпатської «Просвіти» Павло Федака (зачитав листи Андрія та Романа Рахлів). Священики Греко-католицької церкви оо. Йосиф Штилиха та Юрій Федака відслужили Панахиду, а хор «Кантус» заспівав «Отче наш» та «Вічна пам'ять» [18]. Квітами й вінками від різних організацій та приватних осіб свіжа могила Софії Дністрянської була буквально завалена. Перепоховання було широко відзначене у закарпатській пресі, по радіо та телебаченні [2; 18; 20]. На перепохованні не бракували й заяв, що у найближчому часі на могилі С. Дністрянської буде встановлено достойний пам'ятник.

17 квітня 2007 року я весь архів Софії Дністрянської (понад 200 експонатів), знайдений мною 1976 року у Вейпртах, подарував Закарпатському краєзнавчому музеєві [21]. Архів охоплював особисті документи Софії Дністрянської (паспорт, свідоцтва про освіту, працевлаштування), конспекти її лекцій, рукописи власних праць, ноти, афіші концертів (власних та її учнів), листування з чоловіком, вирізки з газет, шлюбний перстень, кухонний посуд, дерев'яну канапу тощо.

З музейного боку архів Софії Дністрянської описав фаховий працівник музею Іван Орос [16; 17], його музичну частину – проф. Ганна Карась [7]. У своїй докторській дисертації «Музична культура української діаспори» [8] вона увела ім'я Софії Дністрянської в загальноукраїнський контекст.

Та коли я після десятих років від перепоховання відвідав могили Станіслава й Софії Дністрянських на ужгородському кладовищі, знайшов їх у жалюгідному стані. Вони були зарослі травною, а могила Софії зрівняна з землею, навіть без дерев'яного хреста з її іменем.

У лютому 2015 року я в Закарпатському художньому інституті ім. Ерделі в Ужгороді читав спецкурс «Закарпатська Україна очима не закарпатців». Одну із лекцій я присвятив Станіславу й Софії Дністрянських і в рамках семінару вивів студентів та викладачів на їх могили, аби заохотити майбутніх художників до побудови достойного пам'ятника на запущеній могилі Софії Дністрянської. На наше велике й приємне здивування ми побачили, що її могила вже гарно упорядкована. Виявилося, що шефство над обома могилами у 2014 році взяв Карпатський університет ім. А. Волошина (ректор Володимир Бедь), який щороку влаштовує т. зв. «Читання Станіслава Дністрянського» [5]. Велика подяка Вам, пане ректоре!

Література

1. Андрусак Т. Академік Станіслав Дністрянський і його роль у створенні та розвитку Українського вільного університету / Т. Андрусак // Науковий збірник УВУ. – Т. 17. – Мюнхен – Львів, 1995.
2. Баглій П. Повернення Софії Дністрянської / П. Баглій // Шлях перемоги. – Мюнхен, 26 квітня 2001.
3. Барвінський В. Концерт Софії Дністрянської / В. Барвінський // Шляхи. – Кн. 1-6. – Львів, 1918. – С. 137–141.

4. Бойчук О. З роду Рудницька, за чоловіком – Дністрянська / Бойчук О., Мельничук Б. // Тернопіль, '96. Регіональний річник. – Тернопіль, 1997. – С. 120–123.
5. Гаврош О. Академік Микола Мушинка провів екскурсію Ужгородом / О. Гаврош [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zahovolok.com.ua/akademik->
6. Гадзинський В. Концерт музичної школи Софії Дністрянської у Відні / В. Гадзинський // Українське слово. – Львів, 9 червня 1917.
7. Карась Г. Важливе джерело для пізнання української музичної культури [Архів Софії Дністрянської у Закарпатському краєзнавчому музеї в Ужгороді] / Ганна Карась // Етнос та культура. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 102–110.
8. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі [монографія] / Ганна Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с.
9. Лагодинська-Залеська Г. Мій спогад про Софію Дністрянську / Г. Лагодинська-Залеська // Овид. – Чикаго, 1957. – Ч. 4 (81). – С. 15–18.
10. Мушинка М. Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1926–1932) / Микола Мушинка. – Едмонтон (Канада), 1991. – 110 с.
11. Мушинка М. Новознайдено листи Станіслава Людкевича до Софії Дністрянської / М. Мушинка // Наше слово. – Варшава, 1983. – № 7. – С. 3.
12. Мушинка М. Новознайдено листи Станіслава Людкевича до Софії Дністрянської / М. Мушинка // Наше слово. – Варшава, 1983. – № 7. – С. 3.
13. Мушинка М. Наймолодша з родини Лева Рудницького. Неювілейна стаття про активну діячку українського жіночого руху Софію Дністрянську / М. Мушинка // Жіночий світ. – Вінніпег, (Канада), 1989. – № 9. – С. 8–11.
14. Мушинка М. Академік Станіслав Дністрянський (1870–1935) / М. Мушинка. – Київ, 1992. – 94 с.

-
-
- 15.Мушинка М. На пошанування пам'яті / М. Мушинка // Християнський голос. – Мюнхен, 1995. – № 51–52. – С. 4. – [Про Станіслава та Софію Дністрянських].
  - 16.Орос І. Спадщина Софії Дністрянської в Ужгороді / І. Орос // Трибуна, 19 травня 2009. – С. 5.
  - 17.Орос І. Спадщина Софії Дністрянської у Закарпатському краєзнавчому музеї (до 125-річчя з дня народження) / І. Орос // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Вип. XI. – Ужгород, 2011. – С. 115–125.
  - 18.Подольак Л. Повернення Софії Дністрянської / Л. Подольак // Старий замок. – Мукачево, 29 березня 2001. – С. 14.
  - 19.Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст / П. Стецюк. – Львів, 1999.
  - 20.Федака П. Софія Дністрянська повернулася у рідну землю / П. Федака // Ужгород. – 24 березня 2001. – № 11. – С. 5.
  - 21.Шуркала Я. Спадщину українських вчених передано з Пряшева в Ужгород / Я. Шуркала // Трибуна. – 26 травня 2007. – С. 1, 13.
  - 22.Юричка І. Вшанування визначних постатей України / І. Юричка // Календар «Просвіти» на 2008 рік. – Ужгород, 2008. – С. 42.

Ганна Карась

ФОНД СОФІЇ ДНІСТРЯНСЬКОЇ У ЗАКАРПАТСЬКОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ – ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ПІЗНАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті вперше в українському музикознавстві здійснено опис фонду піаністки Софії Дністрянської у Закарпатському краєзнавчому музеєві. На основі аналізу та класифікації наявних документів виокремлено роль діячки у музичному житті України та зарубіжжя, уточнено її біографічні дані.

Ключові слова: музей, фонд, документи, піаністка, музичне життя.

Українська музична культура ХХ століття представлена двома вітками розвитку – материковою та діаспорною. Пізнання та наукове вивчення останньої розпочалось при кінці століття і сьогодні є предметом пильної уваги культурологів та музикознавців. Саме в цей період в Україну повертаються як окремі документи, так і фонди музичних діячів зарубіжжя¹.

Фонд відомої української піаністки Софії Дністрянської (1885–1956) як складова частина фонду Дністрянських (її та чоловіка Станіслава) був переданий Закарпатському краєзнавчому музеєві 2007 року вченим із Словаччини, професором, доктором філологічних наук, іноземним членом НАН України, головою Наукового товариства ім. Тараса Шевченка та Асоціації українців Словаччини Миколою Му-

---

¹ Цій проблемі присвячена наша стаття. Див.: Карась Г. Архівні та музейні колекції діячів музичної культури українського зарубіжжя: джерелознавчий аспект / Ганна Карась // Наш український вимір. Міжнародний збірник інформативних, освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори. Ч. 7. – Чернівці, ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2008. – С. 385–393.

шинкою. Фонд дбайливо описаний, проте наукової оцінки ще не отримував. Зважаючи на важливість документів, які допомагають висвітлити маловідомі сторінки життя і діяльності Софії Дністрянської в контексті музичної культури України та зарубіжжя, актуальним видається їх дослідження та узагальнення².

Метою розвідки є мистецтвознавча оцінка фонду української піаністки Софії Дністрянської та введення його в науковий обіг. Для реалізації мети слід виконати наступні *завдання*: здійснити класифікацію документів фонду С. Дністрянської у Закарпатському краєзнавчому музеєві; виокремити основні з них та дати мистецтвознавчу оцінку; на основі аналізу наявних документів виокремити роль діячки у музичному житті України та зарубіжжя.

Фонд Софії Дністрянської, згідно опису музею, класифікований на три групи: меморіальні речі (за описом музею – група *історія*), світлини та документи. Група світлин найменша за кількістю – всього три. Це фото С. Дністрянської (1910), її учениць Дутки (м. Трнава, Чехословаччина) та Галини Лагодинської із Станіслава (нині – Івано-Франківська)³.

Групу меморіальних речей складають: ліжко Станіслава Дністрянського, простирадло на ліжко С. Дністрянської, її графічний портрет невідомого автора в фігурній золо-

---

² Висловлюємо щире вдячність директору Закарпатського краєзнавчого музею Василю Станіславовичу Шебі, вченому секретарю Валерії Іванівні Русин, головному зберігачу відділу фондів Тетяні Яківні Шевніній, науковим працівникам музею за надану можливість опрацювання фонду у липні 2010 р.

³ Закарпатський краєзнавчий музей (м. Ужгород) – далі ЗКМ. Фонд родини Дністрянських (далі – Ф. Дністрянських). Кн. 37629, Ф-6709. Фото чорно-біле. Портрет Софії Дністрянської. 1910 р.; кн. 37628, Ф-6708. Фото чорно-біле. Пам'ятна фотографія професорці Софії Дністрянській від учениці Дутки. м.Трнава, 3.09.1953 р.; кн. 37627, Ф-6707. Фото. Портрет Галини Лагодинської – учениці Софії Дністрянської. м. Станіслав (нині – Івано-Франківськ. 22. VI. 1925 р.).

тистій рамці під склом, золотий перстень, срібний браслет, окуляри, столові предмети⁴.

Найбільш чисельну групу складають різноманітні документи, викладені українською, польською, чеською, німецькою, латинською, французькою мовами. Класифікуємо їх наступним чином: особисті документи С. Дністрянської; фінансові документи; навчально-методичні матеріали С. Дністрянської, пов'язані із діяльністю її приватної музичної школи; документи концертної діяльності С. Дністрянської та її учнів; документи концертного життя Відня, Праги; нотна та музикознавча література; епістолярій.

Групу особистих документів С. Дністрянської складають: її паспорт громадянки Чехо-Словацької Республіки та свідоцтво про її чеське громадянство⁵, свідоцтва про вінчання⁶ та смерть⁷, автобіографії⁸, оригінали і копії документів про освіту⁹, місце проживання¹⁰, заповіт¹¹, довідки про тру-

---

⁴ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37625; I – 5027. Канапа (ліжко) дерев'яна Станіслава Дністрянського. Кінець XIX ст.; кн. 37624, I – 5026/1–2 Простирadlo на ліжко Софії Дністрянської 30-х рр. XX ст.; Т–1900. Графічний портрет Софії Дністрянської невідомого автора в фігурній золотистій рамці під склом.

⁵ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37537, арх. 17434. Дністрянська Софія. Закордонний паспорт громадянки Чехо-Словацької Республіки. Виданий 6 червня 1933 року. На 3-й ст. є фото С. Д. та її власноручний підпис. На 9-й ст. є дозвіл на виїзд з Хуста до Праги 1 квітня 1939 р.; кн. 37270, арх. 17241. Свідоцтво про чехословацьке громадянство С. Дністрянської 20. 05. 1947. Мова чеська.

⁶ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37599, арх. 17484. Свідоцтво вінчання Дністрянських від 28 лютого 1912 р.

⁷ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37302. Смертний лист, виданий м. Вейпрти (округ Карлові Вари) про смерть Софії Дністрянської 11.02.1956 рік.

⁸ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37342. арх. 17313 /1–2 Дністрянська Софія. Рукопис автобіографії та підтвердження Окружного суду Великого Бережного, 19 грудня 1938 р. Мова нім. 2 с.; кн. 37269, арх. 17240. Автобіографія.

⁹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37538, арх. 17435. Дністрянська С. Свідоцтво (атестат зрілості) про те, що вона екстерно закінчила Тернопільську

довий стаж, прийом на роботу, місце праці і посади¹², мандат про участь С. Дністрянської в роботі Українського Науко-

гімназію, в якій навчалася з 1895 по 1909 роки. Мова польс. 30 червня 1903 року; кн. 37287–37288, арх. 17258–17259. Свідощтва С. Рудницької (Дністрянської): про те, що вона в 1891 році навчалася в муз. школі Кароля Мікулі науці гри на ф-но; про закінчення навчання на курсах нім. і франц. мов у приватній школі Амалії Дендел у Львові, 3 липня 1897 року. Мова польс.; Кн. 37584, арх. 17469. Свідощтво муз. консерваторії (школи) Кароля Мікулі у Львові (кл. викл. Еразма Островського). Польс. мовою; кн. 37583; Арх. 17468. Свідощтво музичної консерваторії (школи) у Львові (кл. ф-но у проф. Еразма Островського). Польс. мова; кн. 37582, арх. 17467. Диплом Віденської Академії музики і мистецтв С. Дністрянської. Нім. мовою; кн. 37540, арх. 17437. Дністрянська С. Диплом про закінчення Віденської Академії музики та мистецтв з правом викладання по класу фортепіано в середніх та музичних школах та правом відкриття приватної музичної школи. 1913 рік. С. Дністрянська навчалася тут з 10 вересня 1912 по 30 червня 1913 рр. Мова нім.; кн. 37539, арх. 17436. Дністрянська С. Академічний диплом Академії музики та мистецтв у Відні на право викладати уроки класу гри на ф-но в середніх та музичних школах. Мова нім. Відень, 28 черв. 1912 рік; кн. 37297, арх. 17268. Посвідчення С. Дністрянської, що вона відвідувала курси (2 семестри) музичних та мистецьких здібностей та вимог у Ф. Бузоні. Відень, 25. 06. 1909. Мова нім.¹⁰ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37616, арх. 17501. Підтвердження, що С. Дністрянська була прописана у Празі в Модржанах з 02. 12. 1939 р. до 27. 08. 1946 р., а далі вибула у місто Трнаву. Прага. 11. 10. 1946 р. Мова чеська.

¹¹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37600, арх. 17485. Заповіт С. Дністрянської. Від 25 листопада 1935 р., м. Ужгород (рукопис нотаріально не посвідчений) – ксерокопія.

¹² ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37572, арх. 17457. Довідка про освіту та місце роботи С. Дністрянської. 08. 04. 1943 рік. Мова нім. Документ надрукований на фірмовому бланку міністерства. Внизу є штамп установи та підпис; Кн. 37608, арх. 17493. Довідка видана С. Дністрянській в тому, що вона прибула до Праги і працює в міській музичній школі м. Трнава та мусить переїхати зі своєю сім'єю в Трнаву. Довідка видана 10. 08. 1946 р., підписана директором міської музичної школи, погашена штампом Народного чехословацького банку. Надрукована словац. мовою; Кн. 37567. арх. 17452. Повідомлення С. Дністрянській від дирекції музичної школи в Трнаві про присвоєння їй робочої категорії – 3 ступеня та заробітної плати – 500 чеських крон. 15. 12. 1954 р. Словац. мова;

вого З'їзду в Празі¹³. До цієї групи примикають п'ятнадцять її зошитів з конспектами німецькою мовою різноманітних праць з музикознавства, педагогіки, філософії¹⁴, нотні зошити із виконанням завдань з музичної грамоти, гармонії, поліфонії, записні книжки¹⁵.

Вказана група документів допомагає уточнити дані про С. Дністрянську, ліквідувати білі плями в її біографії, а

Кн. 37552-37565, арх. 17449-17450. Довідки, про освіту та місце роботи та про трудовий стаж С. Дністрянської; кн. 37565, арх. 17450. Довідка про трудовий стаж С. Дністрянської від 11. 10. 1946 р. Словац. мова, м. Трнава; кн. 37552. арх. 17449 Чес. мова. Довідка про освіту та місце роботи С. Дністрянської від 8 квітня 1943 р.; кн. 37547, арх. 17444. Договір про призначення С. Дністрянської викладачем Державної Учительської семінарії в Севлюші (нині Виноградів) з 1 грудня 1938 року. 02. 01. 1939 р.; кн. 37299–37300, арх. 17270–17271/1. Підтвердження про трудовий стаж С. Дністрянської від 16. 04. 1946. Трнава; кн. 37282, арх. 17253. Лист-відповідь Крайової народної ради в Братиславі С. Дністрянській про переведення її в музичну школу в м. Середь вчителькою музики 3.12.1953. Мова чес.; кн. 37280. арх. 17251. Підтвердження керівництва музичної школи в м. Середі про те, що С. Дністрянська у 1953/54 н. р. працювала в муз. школі. 15. 09. 1954 р. Мова чес.; кн. 37268, арх. 17239. Лист із муз. школи в Трnavі про те, що С. Дністрянська прийнята на посаду вчителя музики в Трнавську муз. школу, 28. 06. 1946 р. Мова чес.; кн. 37267, арх. 17238. Повідомлення С. Дністрянській від керівництва муз. школи в Трnavі про те, що вона прийнята на посаду вчительки гри на фортепіано терміном з 01. 09. 1946 р. по 31.08. 1947 р. Мова чес.

¹³ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37266, арх. 17237. Мандат № 59 про участь С. Дністрянської в роботі Українського Наукового З'їзду в Празі, 3–6 жовтня 1926 р.

¹⁴ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37364, арх. 17335 / 1 – 15. Дністрянська С. Зошит з конспектами нім. мовою за період навчання та викладацької роботи. 15 зошитів написані за період від 1905 по 30-ті роки XX ст.; кн. 37349, арх. 17320. Дністрянська С. Конспект лекцій на тему: «Творчість видатних композиторів». Мова нім. Без дати.

¹⁵ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37335. арх. 17306. Дністрянська С. Записна книжка з часу її проживання у м. Трнава. Мова чес.; кн. 37334, арх. 17305. Дністрянська С. Записна книжка. Чехословацьчина, 50-ті роки XX ст. Мова чес. Напис від руки. Належало С. Дністрянській.

конспекти засвідчують наполегливу роботу піаністки із самодосконалення, підвищення свого фахового рівня.

Фінансові документи, насамперед, стосуються оплати навчання учнями С. Дністрянської¹⁶.

Навчально-методичні матеріали С. Дністрянської пов'язані із діяльністю її приватної музичної школи. Це: програми навчальних курсів гри на фортепіано та статuti приватної музичної школи – рукописи¹⁷ і офіційно затверджені Міністерством освіти у Празі¹⁸. Ця група документів є вкрай важливою, оскільки С. Дністрянська проявляється через них як педагог, методист та організатор фортепіанної освіти. Затвердження їх офіційними органами влади, засвідчує їх визнання, а також відповідність тогочасним європейським стандартам спеціальної музичної освіти.

С. Дністрянська реалізовувала себе як музикознавець і публіцист. Серед виявленого у фонді її музикознавчого доробку – рукописи лекцій¹⁹ та статті²⁰. Відомо, що їх було

---

¹⁶ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37601, арх. 17486/1 (1–5). Прихідні ордери на кошти, зібрані від учнів класу С. Дністрянської за навчання гри на ф-но за різний період: 500 крон – з 11.01. до 29. 01. 1952; 7300 крон – з 10. 12. 1951 р. до 09. 01. 1952 р.; 2100+850 крон – з 23. 02. до 29. 03. 1952 р.; 1300 +1700+1500 крон (без дати); 3200 крон (без дати). Словац. мовою.

¹⁷ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37618, арх. 17503. Дністрянська С. Програма навчання гри на фортепіано для трьох курсів. Рукопис на 2-х с. Мова чes.; Кн. 37617, арх. 17502 Дністрянська С. Програма навчання гри на фортепіано та інших муз. інструментів для чотирьох курсів школи. Мова чes.

¹⁸ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37542, арх. 17439. Програма навчального курсу гри на фортепіано, розраховано на вісім років (4 курси). Програма затверджена Міністерством освіти у Празі 22. 01. 1936 р., Чехословаччина, 1936 р. Програма належала С. Дністрянській; кн. 37541, арх. 17438. Дністрянська С. Статут приватної муз. школи в Ужгороді. Статут затверджений Міністерством освіти у Празі. Прага, 22. 01. 1936 р.

¹⁹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37543, арх. 17440. Дністрянська С. Зошит з рукописним текстом лекції «Провідні ідеї в історії музики». (28 с.); кн. 37338, арх. 17309. Дністрянська С. Рукописна праця «Провідні ідеї в

більше, проте аналіз невеликої кількості наявних документів засвідчує філософсько-естетичний ухил її музикознавчого доробку, увагу до основоположника української музики М. Лисенка, висвітлення музичного життя українців у Відні.

Про політичну заангажованість С. Дністрянської свідчать її статті та лекції²¹.

С. Дністрянська-педагог працювала над підвищенням свого педагогічного та загальноосвітнього рівня. Свідченням цього є її реферат німецької мовою про теорію Й. Г. Песталотці²², праця про філософію літератури Й. Волкайта²³.

Документи пов'язані із концертною діяльністю С. Дністрянської та її учнів – це програми виступів піаністки у Львові²⁴ з 1918 та у подальших роках, програми виступів її

історії музики». 2 частини. У 1-й – 21 с., у 2-й – 17 с. Без дати. Мова укр.; кн. 37347, арх. 17318 Дністрянська С. Рукопис лекцій до 20-ї річниці смерті М. В. Лисенка. Мова укр. 8 ст. Належало С. Дністрянській; кн. 37341, арх. 17312. Дністрянська С. Рукопис лекцій від 4 листопада 1934 р. 12 с. Мова укр.

²⁰ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37340, арх. 17311. Дністрянська С. Оригінал газетної статті «Концерт в честь Шевченка у Відні» [до 61-ї річниці смерті Т. Г. Шевченка, 1922 р.]. Джерело не вказано. Мова укр.

²¹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37343, арх. 17314. Дністрянська С. Стаття «Самостійність українського народу». Мова нім. 3 ст. Без дати; кн. 37331, арх. 17302. Дністрянська С. Рукопис лекції «Національне питання в Інтернаціональній Лізі Миру і Свободи». Мова укр. Прага, 1932. – 22 с.

²² ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37339, арх. 17310. Дністрянська С. Рукописна праця «Реферат про теорію Песталотці». Повне зібрання творів. Т. 5, 1820 р. «Як навчаємо дітей». Мова нім. – 43 с.

²³ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37336, арх. 17307. Дністрянська С. Рукописна праця «Філософія літератури Йогана Волкайта». Мова нім. Прага, 1925 р. – 3 с.

²⁴ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37592, арх. 17477. Концерт С. Дністрянської у Львові. 07.03.1918 р.; кн. 37307–37308, арх. 17278–37309. Афіша. Програма концерту піаністки С. Дністрянської 7 березня 1918 р. в залі Музичного Товариства ім. М. Лисенка у Львові. Афіша. Програма концерту учениць С. Дністрянської при співучасті скрипаля проф. І. Левицького 12 червня 1918 р. у Львові.

учнів за період 1917–1937, 1953–1954 років у містах Відні, Ужгороді, Кошиці, Середі²⁵, документи про участь С. Дністрянської в організації концертного життя у Львові (піаністка брала участь у ювілейному Шевченківському концерті відділу Товариства «Львівський Боян» у березні 1914 р.),

²⁵ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37596, арх. 17481. Програма виступу учнів С. Дністрянської за 14.04.1935 р. м. Ужгород; кн. 37595, арх. 17480/2. Концерт учениць С. Дністрянської 4 червня (без року) в описній книзі – 4.06. 1918 р.; кн. 37594, арх. 17479. Виступ учнів С. Дністрянської 12 січня 1936 р., м. Ужгород; кн. 37593, арх. 17478. Програма виступу учнів С. Дністрянської за 19 квітня 1936 р., м. Ужгород; кн. 37591, арх. 17476. Виступ учнів С. Дністрянської за 2 грудня 1934 р., м. Ужгород (програма з запрошенням); кн. 37306, арх. 17277. Запрошення на концерт учнів С. Дністрянської. 2 грудня 1934 р. в м.Ужгород; кн. 37590, арх. 17475. Виступ учнів С. Дністрянської 08 листопада 1936 р., м.Ужгород; кн. 37589, арх. 17474. Концерт учнів С. Дністрянської 26 червня 1935 р., м. Ужгород (вул. Ракоція, 46); кн. 37588, арх. 17473. Концерт учнів приватної музичної школи С. Дністрянської (в приміщенні по вул. Ракоція, 46) 16 травня (без року на документі, в описі – 1937 р.), м. Ужгород; кн. 37587, арх. 17472. Концерт учнів С. Дністрянської 27 лютого 1937–38 р., м. Ужгород в залі інтернату сс. Василянок; кн. 37545, арх. 17442. Програма концерту учнів муз. школи С. Дністрянської в залі інтернату сс. Василянок в Ужгороді, 5.04.1936 р.; кн. 37544, арх. 17441. Програма концерту до «Дня сироти» для Ужгородського сиротинця «Свята родина», який організував «Жіночий союз» в Ужгороді 19 грудня 1937 р.; кн. 37313–37314–37315, арх. 17284–17285/1 – 2 – 17286. Програма концерту в Ужгороді за творами укр. і зарубіжних композиторів (оригінал і копія); Програма концерту в Кошицях, складена С. Дністрянською. Програма концерту учениць С. Дністрянської на 27 травня 1917 р.; кн. 37309–3731–37311, арх. 17280–17281–17282 (кн. 17309). Програма публічного концерту музичної школи в м. Середі (20.06.1954 р.) 1953/1954 навч. рік; (кн.17310). Програма концертна; (кн.37311). Програма навчання гри на фортепіано, розрахована на вісім років, крім курсу для початківців. Мова чес.; кн. 37304–37305, арх. 17275–17276. Програма музично-драматичного вечора у залі Ужгородської чоловічої учительської семінарії 17 червня 1937 року; Програма концерту учнів С. Дністрянської 14 квітня 1935 року в Ужгороді. Мова укр.

українських громад у Чехословаччині²⁶, в концертному житті Відня²⁷. Вони засвідують велику інтенсивність та різноманітність концертної діяльності піаністки та її учнів в Україні та за кордоном.

С. Дністрянська активно цікавилась музичним життям у містах, де вона перебувала. У її фонді збереглися документи концертного життя Відня та Праги. Це програми концертів, які відвідувала мисткиня²⁸. Важливо, що це не пересічні

---

²⁶ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37549, арх. 17446. Лист-подяка С. Дністрянській за допомогу в організації концерту від кураторії товариства українським школам у Модржанах, Прага. Підписаний А. Штефаном 15 червня 1943 р.; кн. 37322, арх. 17293. Лист С. Дністрянській від Галицького дипломатичного представництва у Вашингтоні, США 30 квітня 1922 р. Лист – подяка за концерт. Текст укр. мовою. Підпис нерозбірливо; кн. 37321, арх. 17292. Лист до С. Дністрянської з Чернівців 18.05. 1914 р. від Модеста Левицького, надкомісара залізниць м. Чернівців. У листі йдеться про концерт С. Дністрянської в місті. Укр. мовою; кн. 37320, арх. 17291/1 – 2. Листи-подяка крайового адвоката д-ра М.Волошина з м. Львова від 19.07. 1913 р. та 21. 03. 1914 р. до С. Дністрянської за участь в ювілейному концерті відділу Т-ва «Львівський Боян».

²⁷ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37316, арх. 17287. Повідомлення Віденського Артистичного Товариства С. Дністрянській, про те, що 18. 04. 1910 р. відбудеться музичне світкування. Мова нім.

²⁸ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37609, арх. 17494. Брошура «Symphoniekonzert» (симфонічний концерт), п'ятниця 09 травня 1919 р. В-ня Відень-Лейпціг. – 16 с. Посередині брошури вставлена партитура «9-ї симфонії» Г. Малера. Диригент Оскар Фрід. Мова нім. Рік вид-ня не зазначений. Належала С. Дністрянській; Кн. 37607, арх. 17492. Брошура «Wiener Beethoven – zentenarfeier» (Відень. Бетховенське свято). Брошура видана з нагоди 100-річного ювілею Л. Бетховена, який проводився у Відні з 26 по 31 березня 1927 р. – 4 с. не пронумеровані. Мова видання – нім. Обкладинка з білого м'якого паперу. Належала С. Дністрянській; Кн. 37605, арх. 17490. Рекламна листівка (програма) симфонічного оркестру чеської філармонії. Цикл симфонічних творів Б. Сметани «Має владу». В-во «V.Palásek a Fr. Kraus. Praha, I». Надруковано чes. мовою. Час видання – I чв. XX ст. Програма належала С. Дністрянській; Кн. 37602, арх. 17487. Програма вечора композиторів Карла Прохазки та Карла Вергла (п'ятниця 28 листопада 1919 р., Відень, нім. мовою); кн. 37332, арх. 17303. Берліоз Гектор «Прокляття Фауста». Концерт товариства лю-

концерти, а важливі музичні події, які впливали на розвиток тогочасної культури.

Серед багатой нотної літератури мисткині – фортепіанна, вокальна та хорова музика. У добірці фортепіанної літератури – твори Й. Брамса²⁹, М. Лисенка³⁰, С. Людкевича³¹, С. Борткевича³² і вперше віднайдений нами рукопис перших прелюдій Антона Рудницького³³, які вважалися втраченими. Ці твори виявляють уподобання піаністки, дають можливість здійснювати характеристики її репертуару, а також вказують на її тісну співпрацю із українським студентським товариством «Січ» у Відні.

бителів музики. Відень, 12 листопада 1913. 44 с. Текст нім. мовою. Належало С. Дністрянській; кн. 37312, арх. 17283. Рекламна листівка. Програма концерту Готтесман-квартету. В програмі твори Брамса, Регера, Бетховена. Концерт відбувся 19 грудня 1919 року у Відні.

²⁹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37363, арх. 17334. Брамс Йоганн. Композиції для піаніно. Берлін, 1917 р. – 184 с. Належало С. Дністрянській

³⁰ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37360, арх. 17331. Лисенко М. «Соната ля-мінор». Київ. – 25 с. Належало С. Дністрянській; кн. 37356, арх. 17327. Лисенко М. В. Фортепіанний твір «Ходить гарбуз по городу». На титульній сторінці надрукований текст з присвятою баронесі Штейнгель на честь 25-річчя сімейного життя від М. Лисенка. Текст рос. мовою. – 8 с. Належало С. Дністрянській.

³¹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37355, арх. 17326. Людкевич С. «Пісня до схід сонця». – Львів. Серія «Фортепіанові твори», 1922 р. – 2 арк. Належало С. Дністрянській; кн. 37354, арх. 17325. Людкевич Ст. Збірник музичних творів. «Фортепіанові твори», Львів. 1922 р. – 4 арк. Належало С. Дністрянській; кн. 37350, арх. 17321. Людкевич Ст. «Фортеп'янові твори». – Видавництво «Львівського Бояна». – Відень. – 11 арк. Є відтиск штамп «Т-ва укр. студентів у Відні «Січ». Належало С. Дністрянській.

³² ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37362, арх. 17333. Борткевич Сергій. Твори для фортепіано. Етюди. – Лейпциг, 1907 р. Франц. мова. Належало С. Дністрянській

³³ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37359, арх. 17330. Рудницький А. Прелюдії. Рукописний нотний зошит. 7 арк. Належало С. Дністрянській.

Не випадковою у фонді є вокальна література – солоспіви та обробки українських народних пісень М. Лисенка³⁴, С. Людкевича³⁵, Д. Січинського³⁶, оскільки піаністка виступала концертмейстером багатьох співаків.

Хорову літературу у фонді представляють збірки О. Кошиця³⁷, С. Людкевича³⁸.

Маловідомою для нас є музикознавча література німецькою (аналізи Албана Берга, Йозефа Восса симфонічних творів Г. Малера, А. Шонберга³⁹) та українською (стаття

---

³⁴ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37615, арх. 17500. Партитура М.Лисенка «Письни и Спиви» (7 частина) «Тебе моя Любоко єдина». В-ня – Москва–Київ, 1894. Мова в-ня українська (транслітерація рос. буквами). – 5 с. Належала С. Дністрянській.

³⁵ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37612, арх. 17497. С.Людкевич «Солоспіви з ф-но («Піду від вас», «Я й не жалую»). В-ня м. Львів. – 10 с. Мова в-ня укр. Рік в-ня не зазначений. Належала С. Дністрянській.

³⁶ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37351, арх. 17322. Січинський Д. Збірник музичних творів «Пісні на один голос в супроводі фортепяна». Львів: «Українська накладня». Відтиск штампу «Муз. т-ва ім. Лисенка». 9 арк. Належало С. Дністрянській.

³⁷ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37352, арх. 17323. Збірник музичних творів «Пісні з України» аранж. О. Кошиця. 18 пісень з нотами на 4 голоси з текстами укр., нім., чеською мовою. В-во «Вернигора», 1920 р. – 9 арк. Належало С. Дністрянській.

³⁸ ЗКМ. Ф.Дністрянських. Кн. 37353, арх. 17324. Людкевич Ст. «Збірник творів вокальних (хорових і сольних) і сольних інструментальних». Видавництво «Львівського Бояна», серія «Муз. б-ка». – 3 арк. Належало С. Дністрянській.

³⁹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37611, арх. 17496. Брошура Г. Малера «8 симфонія» (текст і тематичний аналіз). Вид-ня: Відень-Лейпціг. – 48 с. На І-й сторінці є фото Г. Малера, у кінці брошури подана його коротка біографія. Рік вид-ня не зазначений. Мова нім. Належала С. Дністрянській; Кн. 37333, арх. 17304. Густав Малер «Пісня землі». Тематичний аналіз Йозефа Восса. Лейпциг-Відень, 1912 р. – 40 ст. Мова нім. Належало С. Дністрянській; Кн. 37610, арх. 17495. Брошура. А.Шонберг «Камерна симфонія». Тематичний аналіз Албана Берга. В-ня: Відень-Лейпціг. – 16 с. Мова нім. Рік вид-ня не зазначений. Належала С. Дністрянській.

В. Барвінського про концерт С. Дністрянської у Львові)⁴⁰ мовами.

Епістолярій (листи до С. Дністрянської) поділяється на дві групи – приватний та офіційний. Серед приватних адресантів – брат Юрій⁴¹, учениці, доктор Ісаак Вейс⁴² та інші особи. Щодо офіційних листів, то це переписка з приводу запрошення С. Дністрянської на роботу лектором німецької мови в Український Вільний Університет у Празі за підписом А. Волошина⁴³, листування з Міністерством освіти щодо облаштування і пристосування приміщень під приватні музичні школи С. Дністрянської в Ужгороді та Ракошині⁴⁴, лист земського уряду в Ужгороді до С. Дністрянської про дозвіл

---

⁴⁰ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37383, арх. 17336. Журнал «Шляхи». січень-червень 1918 р. На стор. 137–141 є стаття В. Барвінського «Концерт Софії Дністрянської». Львів, 1918 р.

⁴¹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37566, арх. 17451. Лист С. Дністрянській від брата Юрія від 06 липня 1930 р., написаний в с. Туре, район Стрілки, адресований у м. Відень, Австрія. 4 ст.

⁴² ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37328, арх. 17299. Лист до С. Дністрянської від жителя Ужгорода д-ра Ісаака Вейса, 6 травня 1935 р.

⁴³ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37585, арх. 17470. Лист УВУ у Празі до С. Дністрянської про запрошення її лекторкою нім. мови на 1940–41 шкільний рік за підписом А. Волошина; кн. 37551, арх. 17447. Лист від деканату філософського факультету УВУ в Празі до проф. Софії Дністрянської про подачу заяви, документів про освіту та автобіографію для призначення її викладачем нім. мови 20 листопада 1939, ч. 50/39/40. Підпис декана А. Волошина; кн. 37548, арх. 17445. Лист до лекторки С. Дністрянської від деканату філософського факультету УВУ у Празі, підписаний А. Волошином. Стосується призначення С. Дністрянської на посаду викладача нім. мови на 1939 – 1940 н. р. 11 січня 1940 р.

⁴⁴ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37546, арх. 17443. Лист від Міністерства освіти до С. Дністрянської в Ужгороді про облаштування і пристосування приміщень під приватні музичні школи в Ужгороді та Ракошині 22. 01. 1936 р.

на відкриття приватної музичної школи в Ужгороді⁴⁵, лист міністерства культури шкіл і народної освіти в Хусті про призначення її викладачем музики державної учительської семінарії в Севлюші⁴⁶, листування з керівництвом міської музичної школи в м. Трнава⁴⁷, з Інтернаціональною Жіночою Лігою Миру і Свободи⁴⁸, звернення Софії Дністрянської до Святійшого Отця (Папи римського) про Апостольське Благословення і повного Відпусту на годину смерті⁴⁹.

У фонді є також окремі примірники мистецьких часописів – німецьких⁵⁰, чеських⁵¹, українських.

---

⁴⁵ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37265, арх. 17236. Лист земського уряду в Ужгороді до С. Дністрянської про дозвіл на відкриття приватної муз. школи в Ужгороді 27. 02. 1936 р. Мова чес.

⁴⁶ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37550, арх. 17447. Лист до професора С. Дністрянської про призначення її викладачем музики державної учительської семінарії в Севлюші. Лист міністерства культури шкіл і народної освіти в Хусті, підписаний Августином Стефаном 28. 12. 1938 р.

⁴⁷ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37579, арх. 17464. Лист від міської муз. школи в м. Трнава до С. Дністрянської про продовження контракту в даній школі з 01.09.1947 по 31. 08. 1948 р. Чес. мовою; кн. 37575, арх. 17460. Лист. Чес. мовою. Прохання С. Дністрянської до кураторії міської муз.школи в Трнаві про прийом на роботу. Лютий, 1946 р.

⁴⁸ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37291, арх. 17262. Лист до С. Дністрянської від Інтернаціональної Жіночої Ліги Миру і Свободи, Українська секція. м. Львів, 14 березня 1929 р. нім. мовою; Кн. 37272; Арх. 17243. Лист до Групи Української секції Ліги Миру і Свободи в Празі. м. Львів, 6.04.1932 р.; кн. 37298, арх. 17269 Лист до С. Дністрянської від Конгресу Інтернаціональної Ліги Миру і Свободи із Женеви. 11 липня 1933 р. Мова франц.

⁴⁹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37290, арх. 17261. Звернення С. Дністрянської до Святійшого Отця (Папи римського) про Апостольське Благословення і повного Відпусту на годину смерті. 1937 р. Мова укр.

⁵⁰ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37344, арх. 17315. Газета «Відомості артистичні» № 14 від 15 липня 1897 р. м. Львів, друкарня Зігмунда Оллоба. Мова нім. – 4 с. Належало С. Дністрянській.

⁵¹ ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37346, арх. 17317. Рекламна газета «Музичні новинки». Червень 1955 р. – 8 ст. Мова чес. Належало С. Дністрянській.

Наявні у фонді документи допомагають уточнити біографію мисткині, оскільки у багатьох довідкових матеріалах є як білі плями, так і неточності щодо цієї особистості.

Визначна українська піаністка, педагог і музичний критик **Софія Львівна Дністрянська** (дівоче прізвище – Рудницька; 24. 10. 1882, м. Тернопіль – 09. 02. 1956, м. Вейпрти, Західна Чехія, перепохована 29. 03. 2001 у м. Ужгород біля чоловіка на кладовищі «Кальварія») – дочка Лева Рудницького та Емілії (дівоче – Таборська), сестра письменника Юліана Опільського (Рудницького) та географа, академіка АН України Степана Рудницького, дружина академіка АН України, одного з найвизначніших українських правників, професора Віденського, Празького та Львівського університетів Станіслава Дністрянського (вінчалася з ним 20 грудня 1901 р. у Львові). Із шести років Софія брала уроки гри на фортепіано у Тернополі. Закінчила Тернопільську гімназію (1895–1903). Десятирічною дівчинкою переїхала з батьком до Львова. Закінчила польську консерваторію Галицького музичного товариства Кароля Мікулі у Львові (клас фортепіано Еразма Островського, 1891–1905) та Віденську Академію музики і мистецтв у класі фортепіано Е. Зауера, Є. Лялевича, інші предмети вивчала у Є. Мандичевського, Фукса, Прохазки (1912–1913). В 1908/09 роках С. Дністрянська закінчила курси (2 семестри) музичних та мистецьких здібностей та вимог «концертного курсу» у проф. Ф. Бузоні у Відні. Вважала себе представницею традицій Ліста-Рубінштейна. Вивчала методи навчання і гри Шервенки, Л. Крейцера, В. Курца. Вивчення С. Дністрянською іноземних мов розпочалось на курсах німецької і французької мов у приватній школі Амалії Дендел у Львові (1896/97). Мисткиня вільно володіла сімома мовами.

Перебуваючи у Відні, піаністка брала участь у Шевченківських концертах студентського товариства «Січ», зокрема 1911–1915 за участю видатних українських співаків М. Менцинського, О. Носалевича, Р. Любинецького, Р. Прокіповича. У 1916–1922 роках С. Дністрянська працює педагогом і директором приватної музичної школи у Відні.

В 1932 р. вона прибула з Польщі до Праги. В цей час її разом із С. Русовою та іншими обирають делегатом Української секції Ліги Миру і Свободи в Празі на Конгрес Міжнародної Ліги в Гренобль.

На початку 1930-х років С. Дністрянська дає концерти із співачкою Андою Остапчук та іншими співаками у столицях Чехії та Словаччини, у Львові, співпрацює з композиторами С. Людкевичем та В. Барвінським.

1934 року С. Дністрянська разом із чоловіком переїжджає до Ужгорода, де заснувала і очолювала до 1938 року приватну музичну школу у власному помешканні на вул. Ракоці, 46 (нині – Волошина, 50) за зразком найвизначніших фортепіанних шкіл Європи. Виступи її учнів відбувалися тут же, а також в залі інтернату сс. Василянок, в сиротинці «Св. Родини», в залі чоловічої учительської семінарії.

З 1 грудня 1939 р. С. Дністрянська на запрошення Міністерства Культу, Шкіл і Народної освіти Карпатської України в Хусті прийнята на посаду професора державної учительської семінарії у Севлюші, проте одразу ж була евакуйована мадярами до Модржан (під Прагою).

У 1939–1946 рр. С. Дністрянська у Празі. Тут вона заснувала приватні музичні курси, які в 1943–1945 переросли в музичну школу, паралельно працювала викладачем музики і німецької мови в Українській реальній гімназії у Модржанах, викладала німецьку мову на філософському факультеті в УВУ (1939/40 – 1942/43 н.р.).

В 1946–1953 роках вона викладає фортепіано в музичній школі м. Трнави у Словаччині. Тут при підтримці словацького композитора Мікулаша Шнайдер-Трнавського влаштуувала декілька власних концертів.

3 грудня 1953 р. С. Дністрянська була переведена в музичну школу м. Середь, де працювала у 1953/54 н.р. У 1954–1956 рр. вона проживала у племінниці Емілії Голубовської у м. Вейпрти, працювала в музичній школі.

Піаністка виступала з сольними концертами у Відні, Празі, Граці, Львові, Стрию, Ужгороді, Перемишлі, Виноградіві та ін. Була виконавицею високої культури, її виступи здобули високу оцінку професіональної чеської та німецької критики, а також С. Людкевича, В. Барвінського. Піаністка виконувала твори Ф. Шопена, Ф. Ліста, Е. Гріга, А. Рубінштейна, Б. Сметани, М. Лисенка, С. Людкевича, В. Косенка, В. Барвінського та ін., брала участь у імпрезах пам'яті Т. Шевченка, М. Шашкевича, Ю. Федьковича, часто виступала в концертах товариства «Бандурист» та «Просвіта» у Львові. 1921 вона виступала в концерті Міжнародного жіночого конгресу в Чехо-Словаччині, а 7 березня 1918 р. виконала в залі музичного товариства ім. М. Лисенка у Львові в супроводі оркестру Концерти В-moll П. Чайковського та Е-moll Е. Зауера, а 1906 р. з товариством «Бандурист» грала Третій С-moll'ний концерт Л. Бетховена для фортепіано з оркестром. У 30-х рр. С. Дністрянська виступала з концертами фортепіанної класики по радіо.

С. Дністрянська – автор рецензій, музикознавчих статей про М. Лисенка, С. Людкевича, Ф. Колессу, Л. Бетховена, Ф. Ліста, Дж. Пуччіні, М. Менцинського та ін.; залишила спогади про О. Мишугу, публікувала свої розвідки з історії музики в українській, польській, чеській та німецькій пресі. На 2-му Українському Науковому З'їзді в Празі (1926 р.) вона

виголосила доповідь «Національні елементи у фортепіанній музиці останніх десятиліть», яку ілюструвала грою музичних зразків у власному виконанні. Серед її учнів були Галина Лагодинська-Залеська, Роман та Андрій Рихлів, Романа Венгринович-Саврук, Любов Устиянович, Микола Долиная, Ліда Дуб, Ганна Тимінська-Василяшко, диригент празького хору «Візантіон» О. Балацька-Янчук, Єва Дуткова, С. Левицька, М. Доскоч, О. Сидорак та ін.

Отже, виявлені, описані та класифіковані нами матеріали фонду відомої української піаністки, педагога та публіциста Софії Дністрянської у Закарпатському краєзнавчому музеєві дають можливість висвітлити маловідомі сторінки життя і діяльності мисткині, більш рельєфно виокремити її роль у поступі музичної культури України та зарубіжжя ХХ століття, спонукають до поглиблених студій означеного періоду.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРТЕПІАННОЇ ОСВІТИ В ДИТЯЧИХ МУЗИЧНИХ ЗАКЛАДАХ СОФІЇ ДНІСТРЯНСЬКОЇ (ЗА АРХІВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ ЗАКАРПАТСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ)

У статті вводяться в науковий обіг документи, які висвітлюють приватну педагогічну діяльність піаністки С. Дністрянської в Ужгороді. Особлива увага звернена на аналіз її навчальної програми та концертно-педагогічно-педагогічного репертуару учнів.

Ключові слова: архівні матеріали, фортепіанна освіта, педагогічна діяльність, навчальні програми, Закарпаття.

Нині повноцінна реалізація завдань щодо викладання гри на фортепіано в дитячих музичних закладах буде неповною без вивчення педагогічних надбань відомих діячів української музичної культури та західної діаспори зокрема, серед яких виділяється Софія Дністрянська (1882–1956) – визначна українська піаністка, талановитий педагог, музично-громадська діячка та музикознавець.

Незважаючи на окремі публікації та згадки в розвідках про українську фортепіанну педагогіку, де висвітлена різнобічна діяльність та виконавська майстерність С. Дністрянської, українських музикознавців Н. Кашкадамової [10], М. Черепанина [20, 21], О. Мартиненко [13], З. Лабанців-Попко [12], Г. Карась [9], науковців І. Ороса [18], І. Юричка [23], М. Шуркала [22], П. Медведика [14], Б. Мельничука, В. Уніята [15], Т. Росул [19], молодих дослідників (О. Гродзінської) [2], дослідника із Словаччини М. Мушинки [16], піаністки з діаспори Г. Лагодинської-Залеської [11] та власні публікації [17], пропоноване дослідження є фактично пер-

шою спробою фахово проаналізувати її педагогічну діяльність на ниві фортепіанної педагогіки в Україні та за її межами.

Мета статті – розкрити особливості фортепіанної освіти в дитячих музичних закладах Софії Дністрянської, а також визначити педагогічні здобутки мисткині як на батьківщині, так і в українській діаспорі. Для досягнення мети поставлені такі пошукові завдання: висвітлити методичні аспекти викладання фортепіано С. Дністрянською; на основі архівних матеріалів Закарпатського краєзнавчого музею, опрацьованих автором статті в 2010 р.¹, проаналізувати її програмові плани та вимоги, які вперше вводяться в науковий обіг.

Архівний фонд відомої української піаністки Софії Дністрянської, як складова частина фонду Дністрянських (її та чоловіка Станіслава), був переданий Закарпатському краєзнавчому музеєві 2007 року вченим із Словаччини, професором, доктором філологічних наук, іноземним членом НАН України, головою Наукового товариства ім. Тараса Шевченка та Асоціації українців Словаччини Миколою Мушинкою. Фонд дбайливо описаний і першу наукову оцінку отримав у статті Г. Карась [9].

На основі архівних матеріалів можемо реконструювати методично-організаційне забезпечення навчального процесу в діяльності приватної музичної школи Софії Дністрянської на Закарпатті (1934–1938 рр.).

Розвиток культури та освіти в регіоні впродовж усієї його історії хоч і був тісно пов'язаний з боротьбою за утвер-

---

¹ Висловлюємо щирі вдячність директору Закарпатського краєзнавчого музею Василю Станіславовичу Шебі, вченому секретарю Валерії Іванівні Русин, головному зберігачу відділу фондів Тетяні Яківні Шевніній, науковим працівникам музею за надану можливість опрацювання фонду у липні 2010 р.

дження української національної самосвідомості, проте проходив дещо повільніше, ніж в сусідніх землях України, Угорщини та Чехо-Словаччини. Причиною цьому слугували: економічна відсталість регіону, відсутність освітніх центрів, денационалізаторська політика урядів, а також часті зміни політичних формацій, багатовіковий період бездержавного існування тощо. Проте 30-і роки ХХ століття на Закарпатті сучасні дослідники називають «просвітницькими» [19], оскільки в цей час воно входить до складу Чехо-Словацької Республіки (далі ЧСР), демократичний режим якої сприяв соціальному і духовному розвитку краю. Музика стала складовою усіх сфер суспільного життя, утворювались різні музичні товариства та організації, проводились різноманітні мистецькі акції, у проведенні яких брали участь представники різних національних товариств, урочисті академії, музичні концерти, огляди аматорських колективів, виступи учнів музичних шкіл тощо. Вагомим внеском в розвиток музичної культури та освіти краю стала праця української митців, які працювали на еміграції (бо не мали можливості фахово реалізуватися на теренах України) і які заклали фундамент місцевого професійного виконавства. До таких емігрантів, які досягли помітних успіхів у справі виховання майбутніх професійних музикантів, відносимо С. Дністрянську. Її приватний мистецький навчальний заклад, затверджений Міністерством навчання й національної освіти ЧСР [4], відіграв велику роль у розвитку творчого і професійного потенціалу тамтешньої молоді. Будучи однією з перших професійних українських концертуючих піаністок, що представляли академічну європейську піаністичну школу, С. Дністрянська втілювала й розвивала виконавські та педагогічні засади відомих піаністів: К. Мікулі, Е. Островського, Е. Зауера, Є. Лялевича, Ф. Бузоні. Концепція навчально-виховного процесу у її школі базувалась

на поступених рівнях фахової підготовки учнів. Після закінчення повного курсу випускник музичної школи С. Дністрянської отримував свідоцтво, яке дозволяло йому займатись педагогічною діяльністю в аналогічних навчальних закладах або вступати на навчання до консерваторії.

За тогочасними офіційними вимогами, будь-який навчальний заклад для успішного функціонування у своїй діяльності повинен був опиратися на відповідний статут та навчальний план, затверджені міністерством освіти. Припускаємо, що С. Дністрянська, щоб відкрити свою приватну музичну школу, подавала відповідні кваліфікаційні документи (прохання, заяву, автобіографію, свідоцтва про освіту та дипломи, виписку про трудовий стаж, орієнтовний навчальний план тощо) до Міністерства навчання і національної освіти ЧСР. 22 січня 1936 року від Міністерства надійшов лист, адресований С. Дністрянській в Ужгород, в якому надавався дозвіл на облаштування і пристосування приміщень під приватну музичну школу на вулиці Ракоція, № 46 [3], а також статут [6] та навчальна програма [5], затверджені ним.

Згідно **листа-дозволу**, така приватна школа мала підлягати постійному нагляду з боку державного управління навчанням, а також оподаткуванню. В разі будь-яких змін, як, наприклад, розширення організації школи чи зміни приміщення, С. Дністрянська повинна була негайно повідомити Міністерство навчання і національної освіти ЧСР. Організація будь-якого публічного заходу мала відбуватися шляхом попереднього узгодження з відділом Міністерства в Ужгороді, з приєднанням програми заходу і квитка. Заняття дітей шкільного віку в даному закладі не мали переобтяжувати їхнього навчання в загальній або міщанській школі. У випадку, якщо наданий дозвіл суперечитиме навчально-виховному процесу в таких школах, Міністерство залишало за собою право доповнити даний дозвіл іншими положеннями чи об-

меженнями, або його скасувати. Вимоги до приміщення, де повинні були проходити уроки, мали відповідати певним умовам: «в приміщенні повинна бути вивішена заборона куріння і вільного плювання, і повинна бути розміщена достатня кількість плювальниць. Підлога приміщення повинна прибиратися вологим прибиранням, а саме приміщення повинно добре провітрюватися». За наданий державний дозвіл, що був нотаріально підтверджений [4], С. Дністрянська мала оплатити 500 чеських крон ².

Оригінальний типовий **статут**, передбачений Міністерством для музичних шкіл, одержаний С. Дністрянською, був нею пристосований для організації навчально-виховного процесу в приватній школі. В статуті наявні різні виправлення та викреслення (припускаємо, що рукою С. Дністрянської), як наприклад: не *музична* школа, а *піаністична*, в якій не передбачалась організація оркестру чи хору. Такі навчальні відділення, як: вокальне, струнне, духове, ритмічне і драматичне були викреслені в статуті, залишено тільки піаністичне, проте з викладанням загально-теоретичних предметів: сольфеджіо, теорії музики, гармонії, контрапункту, музичних форм, інструментознавства, спеціальної музичної естетики. Також були перекреслені вечірні та недільні курси. Індивідуальні заняття мали тривати одну годину.

Програма навчального курсу гри на фортепіано була затверджена у Празі 22 січня 1936 року³. Згідно неї, навчання

---

² Переклад з чеської мови автора статті.

³ Дана програма перекладена нами з чеської мови. Під час перекладу було виявлено цілий ряд неточностей у позначенні прізвищ композиторів (більшість з них вказані без зазначення ініціалів) та назв їхніх творів. Крім того деякі композиції вказані не повністю, не чітко позначені назви та тональності творів (як через друкарські виправлення, так і через погану якість документу), не має чіткої класифікації пропонованого музич-

гри на фортепіано було сплановане на вісім років і розділене на чотири курси: I – курс для початківців (тривав один рік), II – підготовчий курс (один рік), III – середній курс (три роки) та IV – вищий курс (три роки).

Курс для початківців мав надавати елементарні навички фортепіанної гри на основі фундаментальних чесько-німецьких шкіл XIX ст. А. Бауера – Ф. Гофмайстра, схвалених Міністерством навчання й національної освіти ЧСР, та школи німецького педагога Г. Кьослера. Також в програмі зазначені для застосування пальцеві вправи Й. Шмідта, (ор. 16) та елементарна школа фортепіанної гри на основі народних пісень Й. Флегла. Крім того, до навчального репертуару входили «Дитячий альбом» К. Прохазки, твори К. Гурліта (ор. 117 і 187). Для гри в чотири руки використовувались музичні твори Р. Гаслінгара, К. Льове, «Золота скарбниця» Я. Малата.

На підготовчому курсі, що тривав один рік, відбувалося удосконалення виконавської техніки. За основу брались п'ятипальцеві *вправи*: мажорні і мінорні гами, розбіжні, в терцію, в сексту, тризвуками, акордовими викладами. Навчальний репертуар складався з творів композиторів, які входили до обов'язкової професійної підготовки учнів: К. Черні (ор. 849), А. Дювернуа (ор. 175 і 276), М. Клементі (ор. 36), Ф. Кулау (ор. 55, 61 і 62), Г. Бертіні («12 доступних композицій»), З. Фібіха («Золотий вік»), А. Фьорстера («Ліричні композиції»), А. Діабеллі («Мелодійні вправи»), П. Чайковського («Дитячий альбом»). Для виконання в чотири руки використовувались твори А. Діабеллі, З. Фібіха.

На середньому курсі, тривалістю в три навчальних роки, продовжувалось удосконалення технічної підготовки учнів. Першого року від учнів вимагалось виконання гам в

ного матеріалу. В зв'язку з цим, для більш доступного викладу матеріалу, дана програма нами була уточнена і подаємо її у власному трактуванні.

терцію, в дециму, в сексту, хроматичних гам та опанування штрихами портаменто, стакато, легато, з динамічними відтінками кресендо, дімінуендо і т. д. Репертуар поділявся на: обов'язковий, довільний та для гри в чотири руки. Серед обов'язкових виконувались твори К. Черні (ор. 299), Г. Бертіні (ор. 38), М. Клементі (Прелюдії), С. Геллера (вибірково з опусів 45 і 46), Г. Генделя (12 простих творів), Й. Баха (Маленькі прелюдії). На вибір пропонувались твори Л. Бетховена (варіація G-dur), сонатини Й. Гайдна, В. Моцарта, М. Клементі тощо. Для ансамблевої гри використовувались твори: К. Вебера (ор. 10), Р. Шуберта (ор. 10), І. Мошковського (ор. 33), В. Моцарта (соната C-dur) тощо. На другому році навчання поступово ускладнювались технічні вимоги, більша увага приділялась розвитку дрібної піаністичної техніки, впроваджувалось виконання октав на прикладі 60 пальцевих вправ Л. Ганона⁴, конструктивного матеріалу за методами О. Дюрана (ор. 24), М. Пауера (ор. 75), Г. Беренса (ор. 89), К. Черні (ор. 740). Вивчались твори: Й. Крамера (етюди за вибором), М. Клементі (прелюдії), С. Геллера (ор. 45, 46), Й. Генделя (6 фугет), Й. Баха (двоголосі інвенції, Французькі сюїти), Я. Дуссека (сонати: ор. 9 частина I B-moll, ор. 23), Й. Гайдна (соната e-moll), В. Моцарта (соната A-dur з варіаціями, фантазія D-dur), Л. Бетховена (Багатель ор. 33, Рондо C-Dur), Ф. Мендельсона – Й. Іранека (Пісні без слів, за вибором), І. Гумеля (Рондо ор. 11), А. Енсена (Рондо ор. 17 дві частини). Для гри в чотири руки вивчались твори Е. Гріга (опуси 35 і 37), М. Лонг (ор. 6), М. Клементі (сонати),

⁴ Збірник Ганона «Піаніст-віртуоз, 60 вправ для досягнення вправності, незалежності й рівномірного розвитку пальців, а також легкості зап'ястя» складається з трьох частин: I – двадцять п'ятипальцевих вправ двома руками. Вправи надзвичайно прості, доступні й корисні в молодшому віці учня. II – підкладання першого пальця, а також гами й арпеджіо в усіх видах. III – репетиції, трелі, октави. Цит. за: [1, С. 90].

Г. Кьослера (Школа гри в чотири руки, частини IV, V, X), Ю. Штерна (ор. 21, частина II), А. Єнсена (ор. 18 Скерцо і Пастораль), Й. Рейнака (опуси 46, 9, 3 фантазії). На третьому році навчання увага приділялась виконанню учнями довгих арпеджіо з аплікатурою:

12

123

1234

12345

(зі змінним пальцем: 3 замість 2, 3 замість 4 і т. д.). Для вправлення використовувались 40 вправ К. Черні та прогресивні вправи Й. Пішні⁵ (на незалежність пальців, на трелі, гами, пасажі, акорди, октави). Кожна рука у вправах має інший музичний матеріал, що робить цікавим і завдання, і звучання. Вправи розраховані на середню ланку навчання. В програмі курсу були заплановані *етюди* К. Черні (ор. 740, III і IV частини), Й. Крамера, М. Клементі (*Gradus ad parnassum*), В. Майера (ор. 168 вибране), А. Єнсена (опуси 8 і 32), *твори* Й. Баха (триголосні інвенції, Французькі сюїти), Й. Генделя (Чакона C-dur, 7 п'єс), Л. Бетховена (сонати: f-moll ор. 3 частина I, E-dur ор. 14, рондо G-dur Andante Favori), Й. Гайдна (Варіація f-moll), Ф. Шуберта (Експромти, вибране), Ф. Мендельсона (Каприз, ор. 33 Rondo capriccioso), Е. Гріга (Поетичні образи, ор. 3), Р. Шумана (Юнацький альбом, Новели ор. 21: частина I f-moll, частина IV D-dur), Дж. Фільда (Ноктюрн), Ф. Шопена (Рондо c-moll опус 1, вальси ор. 69, Ноктюрн f-moll, 2 полонези ор. 26), Ф. Ліста (Експромт Fis-dur), *концерти* В. Моцарта (d-moll, c-moll), Л. Бетховена (C-dur). Крім того, протягом усього навчального року провадилося систематичне освоєння концертних каденцій і гра в чотири руки. Для студентів середнього курсу також передбачались заняття із

⁵ Збірник Й. Пішні «60 прогресивних вправ». Цит. за: [1, С. 90].

загальної теорії музики (1 година на тиждень) та гармонії (2 години в тиждень).

На вищому навчальному курсі, що тривав три роки, увага була звернена на вправління учнями гам подвійними терціями, квартами, секстами, акордами і октавами. Протягом першого року ними виконувались *щоденні технічні вправи* В. Таузіга та Й. Іранека, *етюди* К. Черні (опуси 365 і 399 – для вправління лівої руки), М. Клементі, І. Мошелеса (ор. 70), Г. Кьослера (ор. 20), Г. Мауера (ор. 119). Продовжувалось вивчення творів Й. Баха (Англійські сюїти, Добре темперований клавір – I том: прелюдії і фути № 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 21; II том: прелюдії і фути № 1, 2, 5, 6, 9, 12, 15), Г. Генделя (сюїти), В. Моцарта (соната і фантазія c-moll, рондо a-moll, соната a-moll), Л. Бетховена (соната F-dur ор. 10 частина 2, соната As-dur ор. 26, соната B-dur ор. 22, соната cis-moll ор. 27, варіації F-dur ор. 34), Ф. Шуберта (соната Es-dur ор. 123), Ф. Мендельсона – Й. Іранека (Пісня без слів), Б. Вебера (соната C-dur ор. 24, Rondo brillante ор. 62), Р. Шумана (Новели ор. 21 частини 5 і 6), Е. Гріга (соната f-moll), Ф. Шопена (прелюдії, ноктюрни Des-dur і G-dur), А. Рубінштейна (романс g-moll), Ф. Ліст («Моменти»). Крім того опрацьовувались концерти Й. С. Баха (c-moll) та В. Моцарта (Es-dur для двох інструментів), Л. Бетховена (B-dur), І. Гумеля (a-moll), Ф. Мендельсона (d-moll). Протягом другого року навчання учні повинні були опанувати *технічні вправи* Й. Іранека, Ф. Ліста, *школу октав* Ф. Кулака, *етюди* О. Дюрана (ор. 25), К. Черні (опуси 365 і 399), І. Кьохлера, Ю. Новаковського (ор. 5), Ф. Мендельсона (ор. 104), С. Тальберга (ор. 26), Г. Генделя (ор. 27), Ф. Шопена (ор. 10 частини 1, 4, 5, 6, 9, 12; ор. 25 частини 1, 7), Ф. Ліста (Des-dur), *поліфонічні твори та твори великої форми*: Й. С. Бах (Добре темперований клавір: I том – прелюдії і фути № 1, 8, 12, 14,

19, 23; II том – прелюдії і фути № 3, 7, 10, 11, 17, 21, 23), В. Ф. Бах (Полонези, Капрічіо), Г. Гендель (Фуга F-dur, fis-moll, сюїти), Д. Скарлатті (25 сонат), Е. Д'Альбер (Клавірні композиції ор. 16, Скерцо), Л. Бетховен (сонати оруси 53, 54 і 57, «Апасіоната» ор. 81, Фантазія c-moll ор. 77, Рондо ор. 120, Варіація a-moll, Клавірні композиції ор. 118 і 119, Рапсодія c-moll ор. 79 частина 2), Ф. Шопен (сонати g-moll, c-moll), В. Новак (соната), Б. Вебер (соната As-dur), П. Чайковський (соната G-dur), Е. Мак-Доуел (соната g-moll), *п'єси*: Ф. Шопен (Краков'як Es-dur, Балади a-moll, f-moll, As-dur, F-dur), Е. Гріг (Балада g-moll), Ф. Ліст (Рапсодії № 6, 8, 9, 11, 12, 13), Б. Сметана («День», «Над морським берегом»), Ф. Шуберт (Фантазія C-dur), Ф. Шуман («Гумореска», Варіація, Інтермеццо ор. 117), С. Рахманінов (Прелюд), М. Лисенко (Сюїта на тему народної пісні), Л. Ревуцький (Прелюд), *концерти*: Ф. Шопен (B-moll), Е. Гріг (a-moll), Н. Рубінштейн (d-moll, C-dur), С. Рахманінов (e-moll, fis-moll), К. Сен-Санс (c-moll, g-moll), Р. Шуман (a-moll). На третьому році навчання на вищому курсі продовжувалось удосконалення виконавських можливостей учнів шляхом опрацювання *технічних вправ* Ф. Ліста і Й. Брамса; *етюдів* Й. Брамса, К. М. Вебера, Ф. Ліста, С. Ляпунова, М. Рубінштейна, К. Дебюсі, Ф. Шопена (опуси 2, 10, 11, 25 № 6, 8, 9, 10, 11, 12), І. Мошковського (Ges-dur); *поліфонічних творів та творів великої форми*: Й. Бах (Хроматична фантазія), Й. Бах – Ф. Ліст (Органні прелюдії і фути), Й. Бах – А. Страдела, Й. Бах – М. Регер (прелюдія і фуга D – dur), Й. Бах – В. Таузіг, Й. Бах – Ф. Бузоні (Чакона), К. Дебюсі (прелюдії), К. Франек (Хорал і фуга), Р. Шуман (Токата, сонати f-moll, fis-moll), Л. Бетховен (сонати опуси 101, 109, 110 і 111), А. Діабеллі (Варіації), Е. Д'Альбер (соната fis-moll), М. Балакірєв (соната fis-moll), Й. Гендель – Й. Брамс (Варіація), Й. Брамс (сонати f-moll, fis-moll), Ф. Ліст (соната h-moll); *п'єс*: Ф. Шопен (Фантазія f-moll,

Баркарола Fis-dur, Полонез As-dur), М. Равель («Ундіна»), Ф. Ліст – Ф. Бузоні («Дон Жуан»), Ф. Шуберт (Фантазія ор. 15), М. Рeger (Пасакалія для двох фортепіан), Р. Шуман (Фантазія, «Карнавал»), П. Чайковський (Варіація ор. 19); *концертів*: Е. Д'Альбер (h-moll, E-dur), Й. Бах d-moll, Л. Бетховен (G-dur, Es-dur), Й. Брамс (d-moll), Ф. Шопен (f-moll), Ф. Ліст (Es-dur), П. Чайковський (B-moll). Крім того, під час навчання протягом усього вищого курсу передбачалось систематичне тренування гри *a prima vista*⁶ та гри в чотири руки (2 години на тиждень по 6 студентів). Обов'язковими були також заняття з гармонії (2 години на тиждень), аналізу музичних форм, історії музики, настроювання інструмента, модуляції та імпровізації (по 1 годині на тиждень). Також всім учням надавалась можливість тренуватися в музичній школі (мінімум один раз на місяць) дуєтом, тріо, квінтетом і т. д. Обов'язковою була участь кожного учня в шкільних музичних вечорах декілька разів на рік. В кінці кожного навчального року був запланований звітний академічний концерт всіх учнів школи.

Виходячи з описаної програми та двох інших споріднених програм [7], які не були офіційно затверджені, можна зробити висновок, що рівень фахової підготовки учнів С. Дністрянської був високо професійним. Талановитий виконавець, педагог і методист при розробленні власної навчальної програми, використовувала в своїй роботі кращі європейські педагогічні досягнення в галузі фортепіанної педагогіки (зокрема німецької та чеської піаністичних шкіл), опираючись на творчість представників різних музичних напрямків – бароко, класицизму, романтизму, неоромантизму, імпресіонізму.

---

⁶ Гра *a prima vista* (читання нот з аркуша) мала сприяти пізнанню учнями величезної кількості фактурних комбінацій та способів викладу для подальшого використання у виконавській практиці.

му – і композиторських шкіл: віденської класичної школи, національних чеської, польської, угорської, норвезької, російської, української.

В опрацьованому архіві Дністрянських, нами виявлено десять концертних програм учнів С. Дністрянської за період їхнього навчання в Ужгороді [8]. Три програми були складені для виступу учнів у благодійних концертах, інші сім були звітними і відбувались систематично у період з грудня 1934 до лютого 1938 року. У програмах за звітний період вказувались, окрім назви твору та прізвища автора, дата виступу, концертне приміщення та рівень підготовки учнів⁷. Якщо у програмі за 1934 рік нараховується шість учнів, то вже у програмах за 1936/37/38 роки їхня кількість зросла до двадцяти – двадцяти двох. Виходячи з концертних програм учнів, можна судити, що їхній репертуар складався з творів композиторів, вказаних С. Дністрянською у навчальній програмі. Серед найбільш популярних композиторів, твори яких виконувались на концертах, є представники віденської класичної школи (Й. Гайдн *Фантазія C-dur*, В. Моцарт *Соната a-moll*, Л. Бетховен *Варіація G-dur*) та романтики (Ф. Шуберт *Експромт Es-dur*, Е. Гріг «Гумореска», Чайковський *Скерцо F-dur*, С. Рахманінов *Прелюд eіs-moll*, М. Лисенко «Сумний спів»). Проте не можна не помітити переваги в програмах концертів творів німецьких композиторів (А. Грюнфільда, Й. Раффа, Н. Бюргмюлера, Ф. Гофмайстера, К. Льове, Л. Шеффера, Е. Пауера, Г. Ліхнера). Оскільки у програмах не вказано вік учнів, важко виявити рівень складності виконання, але, стає абсолютно зрозумілим, що С. Дністрянська підбирала програму посильною технічній підготовці виконавця. Педагог надавала великої уваги концертним виступам своїх

---

⁷ На деяких програмах червоним олівцем (припускаємо, що почерк належить Софії Дністрянській) зазначено порядковий номер концертного виступу та навчальний рік.

вихованців, вважаючи їх однією із форм удосконалення фахового рівня, а також як звітної іспитової форми. Концерти відбувались у приміщенні приватної музичної школи на вулиці Ракоція, № 46, а також у залах інтернату сестер Василянок та чоловічої учительської семінарії. Вони завжди мали великий успіх у населення: чи то в роки її праці у Віденській *Masterschule* (особливо відзначились знамениті згодом Г. Лагодинська, О. Марітчаківна, О. Сидоракина, С. Левицька, М. Доскочівна) [20], чи в роки її праці в Ужгороді. Серед кращих учнів ужгородського періоду слід назвати відомих музикантів Романа та Андрія Рихлів, Роману Венгринович-Саврук, Любов Устиянович, Миколу Долина, Ліду Дуб [18]. У спогадах її учениці Галини Лагодинської-Залеської Софія Дністрянська постає як талановитий і високопрофесійний педагог, який виконував свою роботу з великою любов'ю та запалом і вважав «своє звання піаністки та педагога <...> за велике і почесне...» [11]. Педагогічні принципи своєї вчительки Г. Лагодинська-Залеська продовжила як викладач фортепіано та керівник одного з відділів (м. Бофало, США) Українського Музичного Інституту Америки.

Отже, на основі проаналізованих нами архівних матеріалів Закарпатського краєзнавчого музею, можемо зробити наступні висновки: Софія Дністрянська була однією з перших українських концертуючих професійних піаністів, що представляли академічну європейську піаністичну школу; як організатор приватних музичних шкіл гри на фортепіано, навчальний процес своїх закладів вона будувала на принципах, які синтезували досягнення західноєвропейської фортепіанної педагогіки з власним виконавсько-педагогічним досвідом, що базувався також на застосуванні кращих зразків національної фортепіанної спадщини; аналіз статуту музичної школи С. Дністрянської засвідчує чітко орієнтовану піа-

ністичну спрямованість навчального процесу; виходячи з опрацьованих навчальних та концертних учнівських програм, можемо ствердити, що педагогічна методика С. Дністрянської була спрямована на поступовий розвиток піаністичної техніки учнів (через використання технічних вправ видатних педагогів Л. Ганона, Й. Пішні, К. Черні. Й. Їранека, Ф. Ліста, Ф. Кулака, конструктивного матеріалу) та навиків читки нот з листа – гра *a prima vista*, ансамблевого виконання, музично-теоретичну підготовку, якнайширше ознайомлення учнів з музичною літературою різних епох та стилів, не оминаючи української музики, зокрема, творів Миколи Лисенка, Станіслава Людкевича та Левка Ревуцького. Виконавські, методичні та педагогічні досягнення С. Дністрянської були продовжені її послідовниками як на батьківщині, так і на еміграції й заслуговують на вивчення та використання в сучасному педагогічному процесі в Україні.

Література

1. Воробкевич Т. Методика викладання гри на фортепіано: підручник / Т. П. Воробкевич. – Львів: ЛДМА, 2001. – С. 90.
2. Гродзінська О. І. Традиції львівської фортепіанної школи в контексті розвитку виконавства та освіти в українській західній діаспорі ХХ ст.: магістерська робота / Оксана Іванівна Гродзінська. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2007. – 110 с.
3. Закарпатський Краєзнавчий музей (м. Ужгород) – далі ЗКМ. Фонд Дністрянських (далі – Ф. Дністрянських), кн. 37546, арх. 17443. Лист від Міністерства освіти до Софії Дністрянської в Ужгороді про облаштування і пристосування приміщень під приватні музичні школи в Ужгороді 22. 01. 1936 р.
4. ЗКМ. Ф. Дністрянських, кн. 37293, арх. 17264-17265 Нотаріальне підтвердження про отримання дозволу Софією Дністрянською приватної музичної школи в м. Ужгороді у 1936 р.

5. ЗКМ. Ф. Дністрянських, кн. 37542, арх. 17439. Програма навчального курсу гри на фортепіано. Порограма затверджена Міністерством освіти у Празі 22. 01. 36 р. Чехословаччина. Програма нал. С. Д-й.
6. ЗКМ. Ф. Дністрянських, кн. 37541, арх. 17438. Софія Дністрянська – Статут приватної музичної школи в Ужгороді.
7. ЗКМ. Ф. Дністрянських, кн. 37618, арх. 17503. Дністрянська Софія. Програма навчання гри на фортепіано для трьох курсів. Рукопис на 2-х сторінках. Мова чеська; кн. 37617, арх. 17502. Дністрянська Софія. Програма навчання гри на фортепіано та інших музичних інструментів для чотирьох курсів школи. Мова чеська.
8. ЗКМ. Ф. Дністрянських. Кн. 37596, арх. 17481. Програмка учнів за 14. 04. 1935 р., м. Ужгород; кн. 37594, арх. 17479. Виступ учнів 12 січня 1936 р., м. Ужгород; кн. 37593, арх. 17478. Програма виступу учнів за 19 квіт. 1936 р., м. Ужгород; кн. 37591, арх. 17476. Виступ учнів за 2 грудня 1934 р., м. Ужгород (програма з запрошенням); кн. 37590, арх. 17475. Виступ учнів 08 лист. 1936 р., м. Ужгород; кн. 37589, арх. 17474. Концерт учнів 26 черв. 1935, м. Ужгород (Ракоція/46); кн. 37588, арх. 17473. Концерт учнів приватної муз. шк. С. Д-ї (в приміщенні по вул. Ракоція/46) 16 травня (без року на документі, в описі – 1937 р.); кн. 37587, арх. 17472 Концерт учнів 27 лютого 1937–38 р., м. Ужгород в залі інтернату сс. Василянок; кн. 37545, арх. 17442 Дністрянська Софія – Програма концерту учнів музичної школи в залі інтернату сс. Василянок в м. Ужгороді, 5. 04. 1936 р.; кн. 37544, арх. 17441. Програма концерту до «Дня сироти» для Ужгородського сиротинця «Свята родина», який організував «Жіночий союз» в м. Ужгороді 19 грудня 1937 року.
9. Карась Г. Важливе джерело для пізнання української музичної культури / Ганна Карась // Етнос і культура. № 6–7. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 102 – 110.
10. Кашкадамова Н. Історичні етапи інтерпретації фортеп'яних творів Миколи Лисенка / Н. Кашкадамова [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/mz/2009_16/5.pdf; Вона ж. Фортепіанне мистецтво у Львові: Статті. Рецензії. Матеріали / Н. Кашкадамова. – Тернопіль: СМП «АСТОН», 2001. – 400 с., з іл.
- 11.Лагодинська-Залеська Г. Мій спогад про Софію Дністрянську / Г. Лагодинська-Залеська // Овид. Ч. 4 (81). – 1957. – С. 14–16.
  - 12.Лабанців-Попко З. Сто піаністів Галичини / Зіновія Лабанців-Попко. – Львів: Наукове товариство імені Шевченка Українознавча наукова бібліотека НТШ. Число 23. – 2008. – 223 с.
  - 13.Мартиненко О. В. Музична діяльність української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині (джерелознавчий аспект дослідження): дис. ... канд. мистецтвознавства / О. В. Мартиненко. – К., 2001. – С. 84.
  - 14.Медведик П. Дністрянська Софія Львівна / Медведик П., Мельничук Б. // Тернопільський енциклопедичний словник. Т. 1. – Тернопіль, 2004. – С. 508.
  - 15.Мельничук Б.. Пригоди чехів на Тернопільщині [Електронний ресурс] / Богдан Мельничук, Віктор Уніят.– Режим доступу: www.numberone.te.ua/?page=consult&consultid=537&sub.
  - 16.Мушинка М. Доля членів сім'ї Степана [Електронний ресурс] / Микола Мушинка. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/iug/2008.../rikrudnyx16-3.pdf Він же. Наймолодша з родини Лева Рудницького / Микола Мушинка // Жіночий Світ. – 1989. – № 9. Він же. М. Софія Дністрянська / Микола Мушинка // Український календар на 1985 рік. – Варшава, 1985. – С. 105–107. Він же. Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1926–1932) / М. Мушинка. – Едмонтон, 1991. Він же. Софія Дністрянська – визначна піаністка й організаторка жіночого руху / М. Мушинка // Тези доповідей і повідомлень 1-ї Тернопільської обласної історично-краєзнавчої конференції. Ч. III. Секція IV. – Тернопіль, 1990. – С.10–11.
  - 17.Обух Л. Українська музична освіта на теренах міжвоєнної Чехословаччини / Людмила Обух // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ: Видавництво «Плай» ЦІТ Прикарпатського національного університету, 2008. – Вип. XIV. Мистецтвознавство. – С. 69–74.

-
- 18.Орос І. Спадщина Софії Дністрянської в Ужгороді [Електронний ресурс] / Іван Орос. – Режим доступу: zakarpattja.livejournal.com.
- 19.Росул Т. Музичне життя Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ століття в контексті розвитку української музичної культури / Тетяна Росул // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення. Збірка статей, есе про музичну культуру Закарпаття. – Ужгород: Карпати, 2005. – С. 6–16.
- 20.Черепанин М. Відень і українська музична культура другої половини ХІХ ст. – 1918 р. [Електронний ресурс] / М. Черепанин. – Режим доступу: www.anthropos.org.ua/jspui/bitstream/.../1/233-244_Черепанин_М.pdf.
- 21.Черепанин М.В. Музична культура Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.): монографія / Мирон Черепанин. – К.: Вежа, 1997. – 328 с.
- 22.Шуркала М. Повернення в Україну спадщини Степана Рудницького та його родичів – Софії і Станіслава Дністрянських / М. Шуркала // Історія української географії. Вип. 15. – Тернопіль, 2007. – С. 121–124.
- 23.Юричка І. Визначні постаті України: Станіслав і Софія Дністрянські / І. Юричка // Трибуна (Ужгород). – 2007. – 21 квіт.

Зеновія Штундер

Станіслав Людкевич. Життя і творчість¹
(уривки)

Переїзд до Львова

Після переїзду до Львова Людкевич негайно включився в музичне життя міста, беручи участь в діяльності обох хорових товариств – «Львівського Бояна» і «Бандуриста». Від 30 листопада 1910 р. він став заступником голови товариства «Львівський Боян» – Кирила Студинського, а від 1912-го – диригентом хору. <...>

Від вересня 1913 р. Музичне Товариство ім. Лисенка і «Львівський Боян» почали підготовку до столітнього ювілею Т. Шевченка. Товариство оголосило конкурс на кантату і симфонію для виконання в ювілейному році. <...>

23 вересня відбулася перша репетиція нових творів. Репетиції проводив Людкевич, вибраний на 1914 рік заступником головного диригента «Львівського Бояна» – М. Волошина. До виконання готувався найскладніший твір, який досі був у репертуарі хору – третя частина «Кавказу».

Тимчасом у Петербурзі знову заборонено відзначати ювілей Шевченка в Україні, заборонено поставити йому пам'ятник у Києві, а навіть відправити панахиду по поетові. <...>

Тим більший обов'язок відчували галичани за відзначення ювілею поета. <...>

Шевченківські ювілейні торжества у Львові почалися 9 березня концертом. Він мав відбутися в залі оперного театру, але президент міста відмовився надати зал театру на ювілей Шевченка, а «Gazeta narodowa» помістила з того

---

¹ Передрук за: Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. 1 (1979–1939) / Зеновія Штундер. – Львів: ПП «БІНАР-2000», 2005. – С. 220, 241, 242, 243, 273, 294–295, 297–300.

приводу статтю п. з. «W obronie polskiego Lwowa»², хоч театр збудовано і за гроші українців. Три ювілейні концерти – 9 і 10 березня та 27 червня проведено в залі «Спортивної палати» по вулиці Зеленій.

У березні в концертах взяли участь всі тодішні галицькі «Бояни»: львівський, перемиський, тернопільський, стрийський і буковинський, та студентський хор «Бандурист». Запрошено найкращих виконавців: з Варшави приїхав співак Олександр Мишуга, з Відня – піаністка Софія Дністрянська, з Кракова – поет Богдан Лепкий.

Концерти мали величавий характер, хоч зала не була для них відповідна. На першому концерті було понад дві тисячі учасників, на другому – біля трьох присутніх 9 березня був І. Франко, всі визначні українські національні діячі, сеймові і парламентські послы, українські професори Львівського університету, тодішній німецький консул в Австро-Угорщині князь Макс Саксонський та ін.³

Вечір 9 березня почався виконанням кантати Й. Кишакевича «Шевченкові» на слова Лесі Українки, а закінчився «Заповітом» М. Вербицького, який відспівав збірний хор усіх «Боянів». Б. Лепкий декламував свій вірш «В століття народження Шевченка»:

*Благословенна най буде година,
І тая хата, і село,
Що Україні принесло
З великих Найбільшого Сина!...*

Крім сольних виступів О. Мишуги і С. Дністрянської, яка грала фортепіанний концерт Es-dur Ф. Ліста, в програмі були два більші хорово-симфонічні твори С. Людкевича – драматична кантата «Останній бій», яку співав «Бандурист» з

² Gazeta narodowa. 1914, ч.61. «В обороні польського Львова».

³ Нове слово. 1914, ч. 446.

супроводом оркестру, та третя і четверта частини «Кавказу». «Останній бій» виконувано вже раніше, у березні 1913 р., третю частину «Кавказу» – вперше на цьому концерті. Рецензенти звертали увагу на подібність змісту «Останнього бою» з четвертою частиною «Кавказу» – «Борітеся».

У століття Шевченка, напередодні світової війни, Людкевич створив найбільш революційні за тематикою і її музичним втіленням композиції, закінчив свій і більший твір кантату-симфонію «Кавказ».

Переїзд до Львова. 1920-ті роки

Наприкінці вересня 1919 р. Людкевич остаточно повернувся до Львова. Повернувся, щоб уже назавжди залишитися в цьому місті. <...>

...головною подією 1925 р. в музичному житті Львові і Галичини, як і в житті українців, проживаючих за її кордонами, стало відзначення 25-літнього ювілею композиторської діяльності Людкевича і перше виконання «Кавказу» в цілості. До війни виконувалися тільки окремі частини.

Композитор був проти влаштування ювілею, вважав, що нічим не заслужив на таке відзначення його діяльності, але музична громадськість, члени Музичного товариства ім. Лисенка, Вищого музичного інституту, різних музичних і громадських товариств та установ були іншої думки. 17 лютого «Діло» анонсувало про концерт, що відбувся 8 березня, в неділю, о 12 годині в залі Народного Дому. Виконавцями були «Львівський Боян» і симфонічний оркестр Музичного товариства ім. Лисенка. <...>

У пресі з'явилося декілька статей. <...> ... в празькій німецькій газеті «Prager Presse» ч.137 надрукувала статтю піаністка Софія Дністрянська.

З подружжям Дністрянських Людкевич перебував у приятельських стосунках, буваючи у Відні, відвідував їх і в

той час навіть листи до нього приходили на їхню адресу. Одначе він був проти того, щоб С. Дністряньська писала про нього статтю і причину подав у листі. Першим у справі цієї статті до Людкевича звернувся з Праги редактор українського відділу газети «Prager Presse», відомий український публіцист Максим Гехтер. Він просив Людкевича прислати свою фотографію, але композитор відмовив йому. Тоді С. Дністряньська післала Людкевичу рукопис статті й листа, фрагменти з якого подаємо:

«Високоповажаний Пане Докторе!

Лист Ваш з 3-го квітня до п. Гехтера у Празі опинився в моїх руках. Дуже прикро мені стало, що намірена Гехтером і мною стаття не удостоїлася Вашого *placet*⁴... я з радістю вітаю і тішуся Вашим так заслуженим ювілеєм, який вважаю консеквенцією Вашої успішної і нам всім українцям дорогої праці на полі нашої музики. В залученню посилаю Вам мою погорджену Вами статтю до перегляду і ставлю Вам *ultimatum*: коли до тижня не дістану від Вас ніякої відповіді, то стаття появиться у «Prager Presse». Але не вважайте сего «хрань Боже» шантажем з моєї сторони – я хочу тільки похвалитися Вами перед чужими і перебороти Вашу надто велику скромність і, як самі пишете, «дикість»...».

Композитор відповів листом 5 травня:

«Даруйте, що пишу олівцем, але так склалося, що не маю під рукою пера, а хотів би Вам чимскоріше відписати на Ваше цінне і миле мені письмо. Ваші всі аргументи стійні і переконуючі, і я остаточно був би справді некультурний чоловік, якби я Вам з причини Ваших шляхетних намірів робив які-небудь... обструкції, чи щось в тім роді. Я Вам мушу бути щиро зобов'язаний за все, але не можу при тім здержатися від замітки, що ми вже так давно живемо здалека,

---

⁴ *Placet* (лат.) – дозвіл, згода.

що з того мусіло вийти в справі мале непорозуміння. Я, бачите, тому боронюся перед ювілеями, що не хочу дати себе живцем похоронити з тим моїм нужденним опублікованим доробком і маю все ще претенсію жити далше. Все ж таки більшої половини моїх річей мені ще не вдалося вивести, або я їх ще не випустив з рук, а хочу раз випустити.

Тому і Ваша сильетка, хоча й як зручно лавірує між потребою сказати щось позитивного гарного, а недостатчею якраз того позитивного, бо його дуже мало.

Ну, ласкава і мила Пані Софіє, нехай Вам Бог помагає у Вашій всій праці, я Вам щиро дякую за все, хоч і проти сего бунтуєся душа моя. Ви мабуть не у всім праві у Ваших поглядах про мене, але воно зроблено культурно і зручно, я навіть не думав, що Ви така фейлетоністка ще й в так замотаній справі.

Щиро здоровлю Вас

Ст. Людкевич

В вересни буду цілком певно в Відні.

Я Вас однак ще раз прошу, як добро знакому, може б Ви таки не містили статті тепер».

Причин, задля яких Людкевич не бажав, щоб статтю надруковано, було кілька. Композиторові минуло сорок шість років, Галичина відзначала його ювілей, а з виданих до того часу його творів було лише кілька ранніх солоспівів і фортепіанних п'єс. Всі інші видання становили літографії, виконані для підручної бібліотеки «Львівського Бояна». Не краще стояла справа і з виконанням його творів. Йому пощастило мати такого прекрасного виконавця своїх солоспівів, як Модест Менцинський, а потім і цілий ряд інших співаків, але й до шістдесятого року його життя бракувало професійних виконавців його великих хорових і симфонічних творів, його «Кавказу», «Заповіту», «Каменярів», «Стрілець-

кої рапсодії» та ін. А Софія Дністрянська, живучи роками у Відні, не могла добре знати творчості композитора.

У невеликій статті С. Дністрянська спробувала дати узагальнену характеристику творчості Людкевича, як видатного представника сучасної української музики. Не з усіми твердженнями авторки можна погодитися, приміром, коли вона каже, що найбільш характерною рисою його музики є ліризм, а драматизм йому далекий: «Das Lyrische bildet das Ureigenste seiner künstlerischen Veranlagung und in diesem Lyrisch-Sehnsüchtigen müssen wir seine Einstellung als Tondichterei suchen. Das Dramatische liegt seinem Wesen nicht nahe, an dessen Stelle tritt Stimmungs-Symbolik ein»⁵. Не заперечуючи факту, що Людкевич є прекрасним ліриком, ніяк не можна погодитися з авторкою, що драматизм йому чужий. У цьому, що драматизм становить одну з головних, якщо взагалі не головну рису його творчості, авторка статті могла переконатися, слухаючи третю і четверту частини «Кавказу» в березні 1914 р. та його драматичну кантату «Останній бій».

Так само не можна погодитися з думкою С. Дністрянської: «Die Rhythmik erinnert hie und da an die jung-russische Richtung»⁶. Російські композитори не мали впливу на музичний стиль Людкевича.

На початку статті, в рукописі, авторка пише: «Ludkevych ist eine Musikerer-scheinung von bewusst ausgeprägter nationalistischer Art, ohne dem nationalistischen Separatismus zu verfallen»⁷. У надрукованій статті слова «nationalistischer Art» виправлено на «nationaler Art», але мимоволі спадає на

⁵ «Ліричне становить суть його мистецького хисту і в цьому лірично-тужливому ми повинні шукати його позиції як композитора. Драматичне не близьке його характерові, на його місце вступає символіка настрою».

⁶ «Ритм де-не-де нагадує ранньоросійський напрям».

⁷ «Людкевич є появою музиканта свідомого, ясно вираженого націоналістичного типу, без впадання в націоналістичний сепаратизм».

думку, що саме ці слова С. Дністрянської дали привід композиторові включити в статтю про себе в «Das neue Musiklexikon», який саме тоді, в 1925 році, готувався до друку під редакцією Альфреда Айнштайна, застереження: «Er ist ein Komponist nationaler, doch nicht nationalistischer, romantischer Färbung»⁸. Це речення є в статті про Людкевича і в одинадцятому виданні лексикона Гуго Рімана з 1929 р., який теж готував до друку А. Айнштайн. На ці слова посилався Людкевич у 1948 р., на першому пленумі Спілки радянських композиторів України, коли його намагалися обвинувачувати в національній обмеженості.

---

⁸ «Він є композитором національного, але не націоналістичного, романтичного забарвлення» (підкреслення моє – З. Ш.).

ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ПІАНІСТИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СЦЕНАХ¹

(скорочено)

Визначні українські піаністи – ті, що, концертуючи в Європі й світі, називали себе українцями, – стають відомі від першої половини ХХ ст.: С. Дністрянська, Л. Колесса, Т. Микиша, Д. Гординська, Б. Максимович, С. Корольков... Це видатні митці, які своєю діяльністю зробили важливий внесок до формування образу України і українців у світовій культурі. Більшість із них були пов'язані з Віднем: вони їхали до цього осередку музичної культури в пошуках професійної освіти.

В літературі можна зустріти висловлювання про те, що в Австро-Угорщині існували гострі національні проблеми. Очевидно, що так: вони неминучими були в багатонаціональній державі, вони ж і розвалили імперію. Але (може саме завдяки явності цих проблем і намаганням їх якось розв'язати) на зламі ХІХ–ХХ сторіч тут було значно більше можливостей для розвитку окремих національних культур, ніж в Російській імперії того самого часу, було визнання своєрідності культур окремих народів і робилися кроки до її плетання. «Австро-Угорщина була імперією. Західна Україна – однією з її колоній. Імперії ніколи не ставляться до колоній, як до рівного партнера. Офіційний Відень чинив чимало прикрощів тій частині українського народу, яка перебувала під протекторатом Австро-Угорщини. Проте, заради справедливості, мусимо писати й говорити, що прикрощі Австро-

---

¹ Передрук за: Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. – 2012. – Вип. 11. – С. 56–68.

Угорщини стосовно України не можуть йти в жодне порівняння з тим, що робила Україні Російська імперія» [17, с. 202]. На початку ХХ ст. розпочате було дослідження фольклору всіх народів Австро-угорської імперії. Саме у Відні Олександр Колесса робив кроки до створення українських освітніх закладів, і це починання часто мало більше можливостей, ніж у Львові. Під час Першої світової війни у Відні було відкрито українську гімназію та інші українські навчальні заклади. Тут започатковано створення Українського вільного університету, що після розвалу імперії перенесений був до Праги. Українське культурне життя мало у Відні сприятливі умови для свого розвитку. Столиця Австро-Угорщини була тим місцем, де найменше обмежували культурно-громадську діяльність українців. Тож «українці майже ціле століття мали в столиці Австро-Угорщини Відні один з центрів свого духовного життя» [14, с. 251].

У 1920–30-х рр. політична ситуація Відня істотно змінилася – він перестав бути центром величезної імперії, а залишився лишень столицею невеликої республіки. Однак тут і надалі зберігався високий рівень музичної культури, інтенсивне мистецьке життя, а австрійським діячам, як і раніш, властива була широта поглядів та національна неупередженість.

Відень давав добру школу для піаністів. Це визнано було в цілому світі, і вчитися до Відня їхали не тільки з Галичини, з України, але й з Росії, з Америки і інших країн. Чимало талановитих піаністів з України після навчання у Відні продовжили свою концертну діяльність в широкому світі поза межами Батьківщини. Серед них такі відомі гастролери, як Володимир Пахман, Юліуш Зарембський, Марк Гюнцбург, Лео Сирота, Паула Шаліт, Корнеліус Чарнявський, Бено Мойсеєвич, Мечислав Горшовський, Олександр Брайлов-

ський, Стефан Аскеназі, Любка Колесса, Якуб Гімпель, Тарас Микиша.

Дана стаття має на меті прослідкувати, як навчання у Відні сприяло появі перших концертуючих в світі українських піаністів.

Українська молодь, їдучи до Відня, потрапляла в рідне середовище української діаспори – тут дуже великої, організованої та національно свідомої. В організаціях діаспори плекалися українські політичні інтереси, світогляд, смаки, художні уподобання. Тут був значний вплив греко-католицької церкви, адже церква св. Варвари була «серцем» української діаспори, тут панувала політична ідея національного самоствердження. Українська діаспора у Відні мала своє розвинене музичне життя [19, с. 243]. Систематичним було виконання рідної музики. Українські національно-музичні маніфестації появилися у Відні не пізніше, а раніше, ніж в самій Україні: 1866 – один з перших Шевченківських вечорів. І до них постійно та обов'язково залучали молодих українських піаністів.

Українським діячам у Відні більшою мірою властивий був традиціоналізм і бажання утвердити себе в традиційних престижних сферах, аніж прагнення протиставитися їм. Можливо, для багатьох українських піаністів саме їхня національна заангажованість й була захистом від авангардних впливів. Треба також брати до уваги, що музиканти-виконавці завжди консервативніші від інших митців, бо сама специфіка їхнього мистецтва зобов'язує рахуватися зі смаками аудиторії. Тож українським музикантам виявилися ближчими романтичні тенденції, вони зазнали впливу сецесії, пристосованого до національної ментальності, але, переважно, були далекими від авангардної естетики.

Протягом 1910–1930 рр. у Відні виховалася низка видатних українських піаністів, що виступали в різних країнах

світу. В статті розглянуто діяльність Софії Дністрянської та Любки Колесси.

Софія Дністрянська (1885–1956) – найстарша серед українських піаністів, що жили й виступали в діаспорі. Матеріали до характеристики Дністрянської дуже обмежені. Найбільше відомостей про неї подає у своїй статті Микола Мушинка².

У 1908–1912 рр. Дністрянська навчалася у Віденській Академії музики й відтворчого мистецтва з фортеп'яно у Луї Терна, закінчила фортеп'яний відділ з дипломом і продовжила в 1912/13 н. р. навчання на відділі фортеп'яної педагогіки (Lehrerbildungskurs Klavier)³.

---

² С. Дністрянська почала навчатися гри на фортеп'яно з 6 років у Тернополі. Виростала в родині директора гімназії, то ж мала належний догляд і освіту. Навчання йшло успішно. Дозволило дівчині в 15 років з успіхом взяти участь у концерті Модеста Мешдинського в Стрию [Стриянин. Про концерт п. Модеста Менцинського в Стрию при участі п. Софії Рудницької, п'яністки зо Львова, і «Стрийського Бояна». – Діло. – 1900. – 16 жовт. – № 223. – С. 3], очевидно, були й інші виступи. В рецензії є така фраза: «Гра концертантки... свідчить про її знамените вишколення (після методи Лешетицького)», – однак, кому з учнів Лешетицького вона могла завдячувати цим вишколенням, важко встановити. У 1903–1908 рр. навчалася у Львові в Консерваторії Галицького Музичного Товариства, яку закінчила з відзначенням [Мушинка М. Наймолодша з родини Лева Рудницького: Неювілейна стаття про активну діячку українського жіночого руху Софію Дністрянську (1885–1956) / М. Мушинка // Жіночий світ. – Вінніпег, 1989. – Серпень, ч. 9]. Під час навчання виступала: 1906 року виконала Концерт c-moll Бетовена з (військовим) оркестром під керівництвом Конопасека [програма концерту в фондах музею С. Крушельницької: Другий концерт «Бандуриста»; рецензія Людкевича: Людкевич С. Другий з ряду концерт «Бандуриста» // С. Людкевич. Дослідження... – Львів, 2000. – Т. II. – С. 427]. Очевидно, були й інші виступи. В кого навчалася з фортеп'яно у Львові, також поки що невідомо.

³ Statistische Bericht über den galizischen Studenten in der Academie für Musik und darstellende Kunst in Wien (1911–1926). – Архів Університету музики й відтворчого мистецтва у Відні.

В різних джерелах зустрічаються згадки, що С. Дністрянська закінчила також майстершуле у Зауера або концертний курс у Бузоні. Однак, в

Чого Дністрянська навчилася від Луї Терна, можна зробити висновок, основууючись на відомих нам фактах її подальшої діяльності. Після закінчення Академії вона три роки викладала у Віденській консерваторії (очевидно, Новій віденській консерваторії). Факт запрошення її на цю роботу засвідчує достатньо високий професіоналізм піаністки. А репертуар її концертних виступів – зокрема, концерти для фортеп'яно з оркестром Е. Зауера (e-moll), Ф. Ліста (Es-dur і Фантазія), А. Рубінштейна (d-moll), П. Чайковського (b-moll), виконані протягом 1913–18 рр., – свідчить про нахил до великих віртуозних творів і готовність до їхнього виконавського опанування. Це й може бути результатом навчання у Л. Терна, адже цей піаніст славився саме як бравурний віртуоз.

Натомість переконання С. Дністрянської формувалися в українських колах: її чоловік, Станіслав Дністрянський, був значним українським політичним та науковим діячем, що, зокрема, разом з О. Колесою відстоював права українців на власні освітні заклади. Софія поділяла погляди свого чоловіка і також вела постійну активну діяльність задля розвитку української культури. Вона була непересічною особистістю і вже в юні роки вирішила свою долю. Не лякаючись звичаєвих норм, протягом цілого життя вела активну громадську діяльність, відстоюючи національну та гендерну гідність у музичних та публіцистичних виступах на міжнародній арені. Вибір вищезгаданих творів у репертуарі Дністрянської також співзвучний з її проукраїнськими переконаннями, адже П. Чайковського шанували в Галичині як композитора українського за походженням і музичними темами, а Ф. Ліста – як борця проти національного гніту.

роках 1912–13 майстершуле у Відні керував Леопольд Годовський, а обидва вищезгадані піаністи були у від'їзді. Тому наведені твердження сумнівні, нічим не підкріплені.

Після закінчення Академії С.Дністрянська ще 10 років (до 1922) мешкала у Відні і вела педагогічну та виконавську роботу як піаністка. Діяльність її була активною і поціновувалася сучасниками. Проходила вона переважно в українських колах. Щоправда, у 1913–1916 рр. С. Дністрянська викладала у Віденській консерваторії, але потім покинула цю роботу і зосередилася на власній музичній школі для української молоді (1916–1922). Музичну освіту у Дністрянської здобули багато талановитих молодих західно-українських піаністок: М. Доскоч (Байлова), Г. Лагодинська (Залеська). Ст. Левицька, О. Марітчак, О. Сидорак, Г. Тимінська. Навчання було поставлено на доброму рівні, при кінці навчального року учні виступали з концертом (пописом), для чого спеціально винаймалася концертна зала [7; 13]. Всі учениці Дністрянської стали в подальшому фаховими піаністками. Проте її школа не давала державного австрійського диплому, і ученицям доводилося здавати державний іспит в інших музичних навчальних закладах Відня.

У ці ж роки С. Дністрянська досить активно виступала як піаністка, про що періодично повідомляють українські газети:

– 1911 в концерті до 100-річчя М. Шашкевича у Відні грає (зі скрипалем Ульманом) сонату для скрипки і фортеп'яно A-dur Й. Брамса [10];

– 1913 в концерті на честь Т. Шевченка та М. Лисенка у Відні грає твори Лисенка (в дуеті зі скрипалем Грезером) та Концерт d-moll А. Рубінштейна [8];

– 1914 в урочистому концерті до 100-річчя Т. Шевченка у Львові грає Перший концерт Ліста для фортеп'яно з оркестром [5];

– 1918 дає у Львові власний концерт, в якому виконує з оркестром концерти П. Чайковського (b-moll) та Е. Зауера (e-moll) [12].

Всі відомі нам концерти С. Дністрянської відбувалися перед українськими слухачами, і поки що немає жодних свідчень про те, що вона виступала також і перед австрійцями. Однак є низка прикмет, що виділяють її на тлі західно-українських обставин того часу. Передовсім, професіональних українських піаністок на початку ХХ ст. було ще зовсім мало, а ті, що були, зосереджувалися на педагогічній діяльності і виступали не часто. Їхні рідкісні концертні виступи відбувалися тільки в програмах збірних концертів-академій і для них не типовим було виконання творів великих форм. С Дністрянська ж виділялася схильністю до виконання концертів для фортеп'яно з оркестром і здебільшого грала їх таки з оркестрами (тільки одного разу в супроводі другого фортеп'яно).

Концерт же Дністрянської 1918 року, що відбувся в незадовго перед тим збудованому залі Товариства ім. Лисенка, став знаковою подією для української громадськості Львова – «уряджений на європейський лад, з повною артистичною програмою» [12], «був це у нас перший того рода концерт» [1, с. 137]. Треба визнати, що й на сьогоднішні мірки, вечір цей був видатним. Адже піаністка заграла в його програмі два концерти для фортеп'яно з оркестром (Чайковського b-moll та Зауера e-moll), а потім, на bis, виконала ще й Угорську фантазію Ліста для фортеп'яно з оркестром. Її партнером був військовий оркестр 23 п. п., диригент – Ол. Сеге. Отже, своєю діяльністю С. Дністрянська приносила в українське середовище нові норми концертування, засвоєні нею, звичайно, у Відні. Щоб їх оцінити, слід зазначити, що ще й у наступному, другому десятиріччі ХХ ст. повнопрогравні концерти українських піаністів відбувалися рідко, не кожного року, а виконання концертів з оркестром взагалі не фіксується аж до 1938 року.

Звертає на себе увагу, що два відомі нам ансамблеві виступи Дністрянської відбувалися разом з австрійськими скрипальями (Ульманом та Грезером), отже піаністка підтримувала фахові контакти з австрійськими музикантами. М. Мушинка вказує, що численні концерти піаністки «знаходили прихильні оцінки не лише в українській, але й у німецькій фаховій пресі» [11, с. 10]. Всі наведені факти можуть бути непрямыми свідченнями того, що піаністка й виступала не тільки перед українськими слухачами. Але прямих підтверджень поки що немає.

У 1922 р. С. Дністрянська переїхала разом з чоловіком до Праги, де викладала в Педагогічному інституті ім. Драгоманова. І в Празі, і в подальшому в Ужгороді, Виноградіві, Перечині та знову в Празі вона вела подібну діяльність – передовсім музично-педагогічну. Водночас зберігала добру виконавську форму і виступала в концертах та на радіо.

Нечисленні доступні сьогодні рецензії на гру піаністки дозволяють лишень приблизно оцінити її виконавський стиль. З них усіх найбільш конкретну і фахову оцінку дає рецензія Барвінського, який зазначає, що «Дністрянська є артисткою високої піаністичної культури в кожному напрямі (у всіх відношеннях – *О. Д.*), котру здобула собі великою і витривалою працею і то в такому музичному центрі як Відень, серед сприяючих такій праці обставин». Барвінський констатує водночас, що «вона захоплює та полонить слухачів може більше незвично великою технікою та силою в бравурних партіях, чим теплотою та глибокістю тону в настроєвих, більш інтимних частях» [1, с. 133].

Вказані якості, очевидно, великою мірою коренилися в природних даних піаністки. Вже в 1906 р. С. Людкевич помітив їх у виступі студентки львівської Консерваторії ГМТ. Він зазначав, що «Дністрянська є, мабуть, першою нашою п'яністкою в Галичині, що лучить в собі всякі дані першорядної артистки: вроджений інтелект і інтелігенцію,

темперамент і повне опанування технічне та зрозуміння інструменту». А водночас і він підкреслював, що піаністка грає «з незвичайною певністю себе, темпераментом і хистом, майже бравурою, що подекуди в 3-й часті (Третього концерту Бетовена – *О. Д.*) майже переходила границю класичної німецької «стильовості» [9, с. 427].

Високорозвинену техніку Дністрянської відзначають у всіх відомих рецензіях на її виступи, але вона вміла й передавати різні емоційні стани, відповідно до виконуваних творів: дуже влучно «відтворила думки й бажання композитора» в концерті А. Рубінштейна [8]; «з надзвичайною зефіровою легкістю, а притім, так сказати б, з певного рола до тепом та музичною рафінерією» заграла скерцо з Концерту Зауера [1, с. 138]; продемонструвала в творах Шопена «добре розуміння» і вміння «в добре зрозумілий твір музичний перелляти цілу свою душу» [18, с. 3].

<...>

Підсумовуючи характеристику українських піаністок, що виступали поза межами батьківщини, слід підкреслити їхні здобутки. С. Дністрянська, порівняно з західноукраїнським музичним життям початку ХХ ст., вигідно виділялася фаховим рівнем концертних виступів та трудністю й масштабністю виконавських завдань, які вона перед собою ставила. Це була перша українська жінка-піаністка, що виступала на рівні європейських вимог свого часу. Вона започаткувала професіональні фортеп'янні концерти серед українців Галичини. В репертуарі С. Дністрянської були великі твори сучасних їй композиторів-романтиків. Водночас її програми (твори Лисенка, Чайковського, Ліста) часто несли в собі й українську національну ідею. Її гру характеризувала висока піаністична культура й інтелігентність, добре розвинена техніка. Особистою рисою піаністки була гра впевнена, потужна і темпераментна, навіть бравурна, проте не одноманіт-

на. Їй підвладні були різні емоційні відтінки змісту і проникнення в стиль різних композиторів.

<...>

Столиця Австро-Угорщини Відень стала в першій половині ХХ ст. тим місцем, де існували найсприятливіші умови для плекання українських піаністів-концертантів міжнародного рівня. Це було зумовлено, з одного боку, ліберальністю політичних обставин та наявністю високофахових піаністів-педагогів, прихильно настроєних до молодих українських музикантів, а з другого боку, підтримкою великої, організованої та національно свідомої української діаспори. Особливі умови такого середовища сприяли найбільшою мірою орієнтації на академічне мистецтво, частково – на розвиток сецесії, пристосованої до національної ментальності, але, переважно, відмежовувалися від авангардної естетики.

Література

1. Барвінський В. Концерт Софії Дністрянської / В. Барвінський // Шляхи. – 1918. – 1/6. – С. 137–141.
2. Барвінський В. Любка Колесса // Новий час. – 1929. – 15 квітня. – № 41.
3. Бобицька В. Документальні матеріали до портрету піаністки Любки Колесси. Публікації в пресі 1920–1951 рр.: дипломна робота / В. Бобицька; ВМІ ім. М. Лисенка. – Львів, 1998. – 218 с.
4. Дістервег Адольф – Берлін, 1928 // Бобицька ... – № 14.
5. Жалоба О. Ювілейні Шевченківські концерти у Львові / О. Жалоба // Ілюстрована Україна. – 1914. – Ч. 5–6. – С. 99–100.
6. Кашкадамова Н. Національний міф Шопена і українська інтерпретація / Наталія Кашкадамова // Фортеп'янне мистецтво у Львові: статті, рецензії, матеріали. – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 148–154.
7. Кміцикевич-Цибрівська Н. Спогади. – Рукопис. – 9 с. – [Приватний архів автора].

8. Концерт в честь Шевченка і Лисенка у Відні [Без підпису]. – Діло. – 1913. – 26 мая. – Ч.115. – С. 7.
9. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: в 2-х т. / С. П. Людкевич; упор.-ред. З. Штундер. – Львів, 2000. – Т. II. – С. 427.
10. Маркіянові свята [Без підпису]. – Діло. – 1911. – Ч. 278. – С. 5.
11. Мушинка М. Наймолодша з родини Лева Рудницького: неювілейна стаття про активну діячку українського жіночого руху Софію Дністрянську (1885–1956) / М. Мушинка // Жіночий світ. – Вінніпег, 1989. – Серпень, ч. 9. – С. 10.
12. Musicus. Концерт української п'яністки п. С. Дністрянської у Львові / Musicus // Діло. – 1918. – 24 марта. Ч. 67 (9.627). – С. 3.
13. [О. К.] Музичний вечір у Відні. – Діло. – 1918. – 22 черв. – Ч. 139. – С. 2.
14. Погребенник Ф. Архів Івана Франка – одне з джерел вивчення українсько-австрійських культурних взаємин / Ф. Погребенник; гол. ред. О. Федорук // Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини ХІХ – початку ХХ століття. – Київ; Чернівці, 1999. – С. 251.
15. Родина Колесів у духовному та культурному житті України кінця ХІХ–ХХ століття: зб. наук. праць та матеріалів. – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. Франка, 2005. – Вип. 5. – С. 53. – (Серія: «Українська філологія: школи, постаті, проблеми»).
16. Скарлатті: 2 сонати – С-dur, К.159 та В-dur, К.551; Моцарт: Варіації на тему Глюка та Романс As-dur KV 205; Гумель Рондо «favori», ор. 11. Записи ЕМІ-Elektrola 1938–1939 рр.
17. Степовик Д. Значення Відня в історії першого перекладу Біблії українською мовою / Дмитро Степовик // Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини ХІХ – початку ХХ століття. – Київ-Чернівці, 1999. – С. 202.
18. Стриянин. Про концерт п. Модеста Менцинського в Стрию при участі п. Софії Рудницької, п'яністки зо Львова, і «Стрийського Бояна» / Стриянин // Діло. – 1900. – 16 жовтня. – № 223. – С. 3.

-
-
- 19.Черепанин М. Відень і українська музична культура другої половини ХІХ ст. – 1918 р. / Мирон Черепанин // Записки НТШ. – Львів, 1996. – Том ССХХХІІ. – С. 243.
  - 20.Штендер Бартоломеус // Kasseler Neueste Nachrichten. – 1938. – 25 травня // Бобицька ... – № 509.
  - 21.Kolessa Lubka: 3 CDs. – Серія «Legendare Creasures». – DOREMI, 1999. – DHR-7743-5.
  - 22.Neue Leipziger Zeitung. – 1932. – 7 квітня // Бобицька... – № 406.
  - 23.Schumann R. Etudes symphoniques, op. 13 – Neue Ausgabe von Emil von Sauer. – Lpzg: Peters, 1925.
  - 24.«Tageblatt» – Відень, 1920. – 20 березня // Бобицька... № 10.

ІСТОРІЯ ЖИТТЯ РОДИНИ ДНІСТРЯНСЬКИХ²

Кожне місто зберігає у спогадах постаті видатних людей, що колись жили і працювали на його теренах. Наше місто – не виняток. Про відоме свого часу подружжя – Станіслава і Софію Дністрянських, яке кілька років життя присвятило Ужгороду, нам погодився розповісти старший науковий працівник Ужгородського краєзнавчого музею Іван Орос.

Пан Іван повідав, що Дністрянські є одними з найбільш знаних громадсько-політичних і культурних діячів Української держави і Чехословацької Республіки в першій половині ХХ століття. У 30-х роках вони проживали і працювали в Ужгороді: він – адвокатом, вона – як музикознавець; пані Софія навіть мала в Ужгороді власну музичну школу.

У 1976 р. архів родини Дністрянських випадково знайшов відомий словацький учений, академік НАН України, голова Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка й Асоціації українців Словаччини Микола Мушинка. Берегинею родинної спадщини була племінниця Софії Дністрянської – Емілія Голубовська. Словацький вчений перевіз виявлені документи, разом з особистими речами та деякими меблями Дністрянських, з м. Вейпрт (Чехія) у м. Пряшів (Словаччина).

А у квітні 2007 року на святковій академії в каплиці Ужгородського замку Микола Мушинка передав документи родини Дністрянських, їхні особисті речі, світлини тощо –

---

¹ Студентка відділення журналістики Ужгородського національного університету.

² Передруковано за: газета «Ужгород» № 29(653). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gazeta-uzhgorod.com/?p=1956>.

понад двісті унікальних експонатів – на постійне зберігання до Меморіального музею Августина Волошина, що входить як окремий відділ у структуру Закарпатського краєзнавчого музею.

Як розповів Іван Орос, Станіслав Дністрянський, професор Львівського, Віденського і Празького університетів, є автором багатьох наукових праць з цивільного, приватного, майнового та виробничого права, а також праць щодо права народів на самовизначення і юридичних засад побудови самостійної української держави. Він створив проект Конституції Західно-Української Народної Республіки. Був депутатом Австрійського парламенту. У 1907–1918 рр. він – ректор, проректор і декан факультету права Українського вільного університету в Празі, редактор фахових журналів з юриспруденції, засновник правознавчих товариств на Галичині, академік Всеукраїнської академії наук.

Дружина ж пана Станіслава – Софія Рудницька (Дністрянська) – була визначною українською піаністкою (народилася 21 жовтня 1885 року в Тернополі). Пані Софія навчалась у приватній музичній школі Кароля Мікулого; у червні 1903 року отримала свідоцтво про закінчення Тернопільської гімназії. З-поміж учнів майбутня піаністка вирізнялася своєю наполегливістю, працелюбністю, а також великою любов'ю до музики. Згодом вона закінчила Львівську, а в 1913 році – Віденську Академію музики та мистецтв. Улітку 1934 року Станіслав і Софія Дністрянські поселилися в Ужгороді.

Саме тут пан Станіслав хотів заснувати приватну адвокатську контору, щоб допомагати своїм землякам – надавати їм юридичні консультації та при необхідності захищати їх у суді. Також Дністрянський мав намір дописати свої незавершені наукові праці, а ще прагнув провести дослідження звичаєвого права на Підкарпатській Русі. Напівжартома він казав друзям: «Хочу вмерти між своїми!».

Спершу подружжя Дністрянських мешкало в Ужгороді у сім'ї Рихлів, на вулиці Підгірній, 6, а потім – у будинку торгівця тканинами Емануїла Грештла на вулиці Ракоці, 46 (нині вул. Волошина, 50). За час проживання в нашому місті пан Станіслав зав'язав тісні стосунки з крайовим товариством «Просвіта», а також із місцевими юристами; невтомно працював, готуючи наукові доповіді та читаючи лекції.

Софія Дністрянська поставила перед собою завдання відкрити в Ужгороді приватну музичну школу. Одержавши на це дозвіл від Земського уряду, вона розробила статут школи, який був затверджений у Міністерстві освіти Чехословацької Республіки, і в 1935 році школа почала роботу. Діяла вона у стінах оселі Дністрянських. Пані Софія давала уроки гри на фортепіано, а також викладала історію музики. Навчальну програму вона, здебільшого, розробляла сама. Крім того, самостійно готувала матеріали, що стосувалися історії музики, читала лекції про найвідоміших композиторів світу. Серед найкращих учнів Дністрянської були Роман і Андрій Рихли, Микола Долинай, Любов Устиянович, Роман Венгρινевич-Саврук, Лідія Дуб, Андрій Гарастай та інші. Вчителька та її учні часто давали концерти в різних установах Ужгорода, а також виступали на багатьох святкових заходах, які відбувалися в місті.

Та того ж 1935 року доля завдала Софії важкого удару – 5 травня помер її чоловік. У той день на прохання Підкарпатської філії Союзу чехословацьких адвокатів пан Станіслав читав лекцію на тему «Ревізія цивільного права». Виступ Дністрянського викликав неабияке захоплення у присутніх (це були правники зі всього краю, понад 70 осіб); він одержав пропозицію прочитати серію лекцій з цивільного права, на що з радістю погодився. Проте вдома йому стало зле, він знепритомнів – можливо, вплинуло надмірне хвилю-

вання, переповнення емоціями від шанобливих висловлювань на його адресу після лекції. Лікарі виявилися безсилими, констатували смерть від паралічу серця.

Поховали Станіслава Дністрянського в Ужгороді, на цвинтарі «Кальварія». В останню путь його проводжали з усіма почестями: дорогу на кладовище долали в супроводі загону пластунів; співав об'єднаний хор Петровського й Аркаса; промови виголошували В. Брацайко, Венгринович та інші.

У листопаді 1938 року, після Віденського арбітражу, Софія Дністрянська була змушена покинути Ужгород і переїхала жити до Хуста. Згодом Прем'єр Карпатської України Августин Волошин запропонував їй посаду в Міністерстві шкільництва Карпатської України, але там вона працювала недовго.

За роки проживання в нашому краї (1930–1939 рр.) пані Софія працювала і в Перечинській та Севлюській гімназіях, викладаючи німецьку мову і музику, а також в Ужгородській жіночій учительській семінарії. Вона була одним з найкращих музичних критиків та музикознавців на теренах України, написала багато статей щодо розвитку музичного мистецтва, про відомих музикантів і композиторів, а також про постановку великих концертів.

Після окупації Карпатської України в березні 1939 року Дністрянська виїхала до Праги. Там вона влаштувалася на роботу викладачем німецької мови в Українському вільному університеті. Паралельно викладала музику в Празькому педагогічному інституті ім. Драгоманова, а також вела курси гри на фортепіано в Моджанській українській гімназії. До речі, вона вільно володіла сімома мовами, і ці знання відкривали перед нею великі можливості.

Після війни пані Софія сім років учительувала в місті Трнові (Словаччина), в музичній школі. У цьому місті вона

зустріла сім'ю Рихлів, з якою мала дружні стосунки ще під час свого проживання в Ужгороді.

Викладання музики, виховання учнів було сенсом життя для Софії Дністрянської. Проте у 1952 році її звільнили з роботи, з політичних мотивів, аргументуючи це «буржуазним» походженням. Дністрянську звинувачували в тому, що вона політична емігрантка, її чоловік – посол Австрійського парламенту, а брат – шпигун, засуджений у Радянському Союзі. Це означало, що пані Софія не може виховувати молодь у дусі соціалізму. В офіційній характеристиці, яка стала формальною підставою для звільнення Дністрянської, зазначалося, що вона викладала учням буржуазну музику, нехтуючи творами радянських композиторів.

Наступного, 1953 року, сталося знецінення всіх заощаджень Дністрянської, які жінка відкладала на власний похорон (вона бажала бути похованою в Ужгороді, поряд зі своїм чоловіком). Пані Софія залишилась і майже без пенсії, бо її роботу в приватних школах та недержавних установах не зарахували до трудового стажу. Крім цього, Дністрянську виселили з орендованої нею кімнати в музичній школі. Це було останньою краплею, яка переповнила чашу страждань. Через постійне перебування в стані відчаю невдовзі вона потрапила до психіатричної лікарні в місті Середі. Звідти у 1954-ому її забрала племінниця, Емілія Голубовська. Вона повезла тітку до міста Вейпрта, біля німецького кордону. Там Софія Дністрянська й померла 9 лютого 1956 року.

До останнього дня життя пані Софія берегла в серці пам'ять про чоловіка Станіслава. Куди б вона не їздила, всюди перевозила з собою архів коханого – рукописи, книги, меморіальні речі й документи, які сьогодні, завдяки академіку Миколі Мушинці, зберігаються у стінах музею Августина Волошина.

Перепоховання останків Софії Дністрянської в Ужгороді відбулося 29 березня 2001 року на міському цвинтарі «Кальварія». Символічно, що це був день сотої річниці весілля Софії і Станіслава Дністрянських. Тепер закохані спочивають разом...

Старший науковий співробітник краєзнавчого музею Іван Орос від імені дирекції та колективу закладу висловлює щиру подяку академіку Миколі Мушинці за передачу спадщини Дністрянських до Ужгорода. Цей цінний дар наше місто берегтиме завжди, а його гості й мешканці матимуть змогу, завітавши до краєзнавчого музею, не лише почути історію життя відомої родини, а й на власні очі побачити її великий архів.

**СОФІЯ ДНІСТРЯНСЬКА
НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИКИ**

СОФІЯ ДНІСТРЯНСЬКА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ДІЛО» (ЛЬВІВ)

Діло Ч. 129 від 05.07.1906.

Станіслав Людкевич

Другий з рядку концерт «Бандуриста»

устроєний, щоправда, трохи пізно, був, безперечно, одним з найкращих і найцікавіших, які коли-небудь устроювали наші меломани у Львові, і то так своєю справді великою і дівра-ною програмою, як її виконанням. Щоправда, львину частину концерту становили сольні виступи запрошений посто-ронніх музичних сил тої міри, що пані С. Дністрянська й А. Крушельницька, та проте сливе кожна з 6-х точок прог-рами була так повна змісту й інтересу, що цілість концерту вийшла ядерна, достроєна та лишила повне, справді артис-тичне вражіння. Угольним каменем і осередком концерту був таки сам концерт бетховенівський с-moll, річ поетична, але «стильова» й заокруглена на кожному шагу, виконана п. Дніст-рянською з незвичайною певністю себе, темпераментом і хистом, майже бравурно, що подекуди в 3-й частині майже пе-реходила границю класичної німецької «стильовости».

П. Дністрянська є, мабуть, першою нашою піаністкою в Га-личині, що лучить в собі всякі дані першорядної артистки: вроджений інтелект і інтелігенцію, темперамент і повне опанування технічне та зрозуміння інструменту.

«Симпатична», надійна й наскрізь інтелігентна наша співачка п. Г. Крушельницька заслужила своїм виступом лиш на се, щоб піднести ще раз те, про що не раз згадували ре-цензії: як в емісії голосу, так у вмілості орудування ним (особливо у вищих регістрах), вкінці в опануванні всяких технічних средств видно повільний, але сталий і певний поступ. Тільки дикція співачки, вторована на італійській

школі й примінена до італійської мови і співу, дикція наскрізь ясна, локалізована, відбиваєсь, мабуть, трохи некорисно в українському тексті пісень. Хто знає, чи для українських пісень не було б пригідніше взоруватись на дикції німецької школи, яка визначається сильним артикулюванням спів звуків. На се звернути увагу нашої артистки вважаю своїм обов'язком.

Щодо сольної гри скрипака п. Садовського, то, відмітивши її гарну, певну і спокійну технічну сторону, мушу зробити щодо поодиноких точок деякі заміти щодо суті речі. Передовсім усі його точки продукції на концерті були не писані оригінально на скрипку, а транскрипціями, ще й до того не раз неfortunними (приміром, аранжований з фортеп'яно «Ноктюрн» Чайковського скрипаком Sauret-ом є непрактичний, недоладний), і тим уже обнижують вартість продукції. До того скрипак і акомпаніатор замало увійшли в первісний характер виконуваних композицій і замало постройлись до цілості. Так, приміром, мрійний, орієнтальний характер «Ноктюрна» вийшов загрубо (іменно в середній частині), а перша частина (надпрограмово) танцю норвезького Гріга – *Allegretto tranquillo* – зарізко і зовсім не граційно, як годилося б. Середня частина у «*Wächterlied*» Гріга, зображаючи появу духів, «зовсім не вийшла». П. Садовському я порадив би, щоб добрав собі більше спокійних, «класичних» речей до продукції.

З трьох продукцій хоральних найбільше вражіння зробив виїмок з ораторії Гріга «*Olaf Trygvason*», тому що се річ, мимо сили й оригінальності, легкозрозуміла. Що хори з опер вагнерівських аж при допомозі сцени роблять належне їм враження, се річ звісна, але сміло можна сказати, що гігантський подвійний хор з II акту «*Лоенгріна*» був відспіваний «Бандуристом» без порівняння прецизійніше і краще, чим

коли-небудь за моєї пам'яті в міському театрі у Львові. Тільки партія Герольда вимагала більше дикції, чим виспівування.

Загалом узявши, молоде товариство співацьке дало свідоцтво, що не вганяється за дешевими легкими ефектами, а стремить до осягнення чимраз вищих, досі недоступних артистичних сфер і тим дає доказ зрозуміння своєї культурної задачі. Тим самим наші молоді співаки-академіки, яких часто схрещувано й поганими епітетами, являються людьми ідейними, правдивими подвижниками штуки і тим сповняють велике патріотичне діло. Тільки ж сего зовсім не розуміє «патріотична» львівська т. зв. «інтелігенція», яка під покришкою, що «час невідповідний на концерт» (чи, може, обиджена тим, що на концерті самі чужі речі, та ані одної руської пісні), воліє пивце та спорти, ніж гарну артистичну хвилю.

Діло Ч. 122 від 02.06.1918. – С. 3.

Концерт учениць п. Софії Дністрянської у Відні.
Наша артистка п. Софія Дністрянська уряджує у Відні в середу 12. червня 1918 в сали Учительського Дому (Josefsaal) VIII Josefsgasse ч.12 концерт своїх учениць. До програми належатимуть твори Боха, Беетговена, Мендельсона, Гадого, Мошкавського, Глазунова, Скриябіна. Рубінштайна, Зауфа і Лста. Співучасть у концерті прирік скрипак проф. Іван Левицький. Початок о годині 7 вечір. Дохід призначений на українських ранених вояків.

Діло Ч. 188 від 26.08.1926. – С. 3.; Ч 189 від 27.08.1926. – С. 2–3.

Софія Дністрянська

Франц Ліст

У сорокові роковини смерти

«Ти приневолюєш багатьох змінити їх погляд на себе, але важко вони тобі те почислять – ти зблизився до них та перейшов побіч них, цього вони тобі не простять ніколи.

Ти вийшов поза них, але чим вище ти ступив, тим нижчим бачить тебе око зависти – та найбільш ненавидять того, хто до лету піднісся».

Ніцше: Заратустра.

В літі 1886 р. помер Франц Ліст у Байраїті, де перебував з нагоди святочних вистав Вагнерівських музичних драм. Склалося так, що саме музика Вагнера, якою він одушевлявся ціле своє життя й за існування якої боровся довгі роки, пропагуючи її всею силою свого ентузіазму, авторитетом своєї світової слави та великодушною безкорисністю, – була його останнім музичним вражінням, неначе заколисною піснею на вічний супочинок. Ліст – Вагнер – це вислів музики другої половини 19. століття; вони оба представляють усі течії модерної музики свого часу, подібно як Малер-Р. Штраус, доповнюючи себе взаємно, опановують своєю індивідуальністю розвиток музики теперішньої доби.

Ціла творчість Ліста є впливом дуалістичного характеру його дарування. Він рівночасно музик-віртуоз і музик-творець, – він як правдивий мистець репродуктивної музики основує модерний фортепяновий стиль, він указує нові шляхи диригентам грядучих поколінь, є батьком нової орхестральної форми т. зв. симфонічної поеми, а вкінці разом з Берліозом ініціатором і душею нового напрямку програмової музики. Як педагог, гуртує біля себе цілі ряди молодих адептів і стає середовищем музичного культу. Вкінці, як письменник

менник і автор визначних статей в париській музичній пресі, він висловлює свої погляди на нові ідеї музичної творчости, вказує шляхи для поширення горизонтів музичної культури і велику працю вкладає в пропаганду нових творів молодих борців за нові гасла.

Так обіймає діяльність Ліс та трохи не всі ділянки музичного мистецтва. Одначе ця всесторонність не є еманациєю припадку ані довільности, якби на око здавалося; але всі фази його творчости вяжуться льогічно зі собою, вони йдуть шляхом постійної еволюції, обусловлюючи себе взаємно.

Не легко в формі фейлетону перейти всі моменти переломових змагань Ліста, влучно освітлити риси тої великої індивідуальности, щоби вона станула плястичною картиною перед очима читача, зокрема українського, який може й не мав часу займатися особою Ліста, або займався нею поверховно та розсіяно під впливом упередження, що, мовляв, Ліст тільки віртуоз та компоніст технічно-тяжких фортепіанових творів. Це справді певного роду трагедія в житті Ліста, що мав у своїй творчости або ентузіястичних прихильників або непримиримих ворогів. Прихильники його музи вважали його великим у змислі велитнів-геніїв, коли між тим противники його творчого напрямку вважали його тільки геніяльним віртуозом.

Прихильники клясицизму були противниками творчости Ліста. На їх чолі станув Г а н с л і к, представник формалістичного напрямку музичної естетики, великий критик і, як його тоді називали, «рара in rebus musicis», людина незвичайної енергії, непримиримий ворог усього, що нове, признавав тільки клясицизм у музиці та протегував лише компоністів, що йшли утертими дорогами клясичного стилю. Опановуючи цілу світову музичну пресу, він і творив прилюдну опінію. Коли Вагнер виступив зі своєю «музикою будучности», Ганслік звернувся проти нього й поборюючи Вагнера,

поборював усіх тих, що стояли нього. Між тими останніми головну роль відгравав Ліст. Сам Ліст був тим, що займаючи місце диригента у Ваймарі, звернув увагу тодішньої суспільності на могутнє значіння і вічну красу Вагнерівських творів. Він поборов усі труднощі і поставив трівкі основи для розголосу музи Вагнера, а Ваймар став джерелом, з якого пливе рікою інтернаціональна слава Вагнерівського генія. Але, на жаль, те святе одушевлення Ліста не знайшло належної вдяки; в останніх роках його життя ослабли приязні взаємини між ним і мистцем з Байрайту, він осамотів, опущений і забутий тими, що йому все завдячували.

Одначе славу Ліста як віртуоза признавали всі, не виймаючи навіть Гансліка. Та не слід так односторонно дивитися на творчість Ліста.

Музикольоги звикли здавна ділити артистичну діяльність на творчу-продуктивну і перетворюючу репродуктивну; кожний акт перетворювання чи інтерпретації вони зачисляють до репродуктивної, все інше кладуть у рубрику продуктивної музики. Та нема сумніву що існує певний поділ праці в музичній творчості, але границь продукції та репродукції не можна в музиці так ясно означити, як в інших діянках мистецтва, пр. у малярстві або різьбарстві. Ті поняття в музиці в'яжуться так тісно зі собою, що годі сказати, де кінчиться одно, а починається друге. Є багато псевдо-творців, що в своїх творах модифікують чужі думки – вони не дають нічого або дуже мало нового чи своєрідного; йдучи в тіні великих попередників, обережно виминають усе те, що йшло би проти смаку загального духа часу – і хоч вони тільки епігони, всеж таки зачисляється їх до музиків продуктивних. Навпаки – є музики-віртуози, які, передаючи чужі твори, переживають їх, фільтрують крізь своє власне музичне «я» та надають їм стільки індивідуального почування, що твір

повстає перед нами неначе щось нове, як об'явлення саме того мистця, що тільки відтворює чужий, а не свій твір.

Між такими мистцями-віртуозами перше місце займав Ліст свого часу, та ледви чи й тепер знайдеться такий віртуоз, що міг би його досягнути чи перевищити. Спосіб, яким Ліст переймав чужі твори і, перетворивши, передавав чи узмисловлював у своїй інтерпретації, був справжнім актом оригінальної творчості. Метою його змагання було дійти до максимуму виразу в стилізації фраз та вірного передання настроїв, що характеризували твір суверенним опануванням цілого апарату фортепянової техніки. Переломовою хвилиною в цьому змаганні є у нього демонічний скрипак П а г а н і н і, якого мав нагоду почути в Парижі. В грі Паганінього знаходить Ліст здійснення своїх віртуозівських мрій. В тих часах був він уже знаний віртуоз, з дитячих ще літ відзначений поцілуєм Б е т о в е н а за мистецьку гру творів Б а х а, та всеж-таки він постановив поглибити ті проблеми, що їх розв'язка дозволювала Паганіньому добувати небувалі досі інтерпретаційні ефекти. Він працює над побільшенням інтенсивності відтінків тону (*legato jeu perlé*) та ріжноманітності ритмічних акцентів. Результатом цієї праці був тріумфальний похід Ліста як віртуоза по всіх центрах музикальної Європи. Він став тою силою, що порушувала магнетну голку всієї інструментальної репродукції. Та не технічний, а творчий момент у його інтерпретації поставив його вище всіх п'яністів тодішньої доби. З тих часів пише Г а й н е про нього в одному зі своїх листів з Парижа: «Електричне ділання тої демонічної вдачі на товпу, заразлива могутність екстази, а може й магнетизм самої музики, тої спірітуалістичної недуги часу, яка майже в усіх нас вібрує, ті феномени не потрясли мною ще ніколи так сильно і жахливо, як на концерті Ліста».

Всі тайни мистецького опанування інструменту стають його питомою власністю; те, чого ніхто перед ним не

осягнув, відкривається йому і стає головним імпульсом до композиції. Його фортепянові твори беруть свій почин з вільної імпровізації, яка творить одну з найвизначніших рис його таланту. Цей дар імпровізації мав Ліст уже з малої дитини; він степенується у нього з віком і набирає не раз характеру візії (нпр. *Harmonies religieuses et poetiques, Consolations etc.*), хоч його оригінальні композиції на фортепян передають цілу скалю технічних і стилевих проблем та є наглядним показчиком до їх розв'язання, всеж таки не чисто п'яністичний, а творчо-імпровізаційний момент треба мати на оці, щоб їх як слід зрозуміти й оцінити.

Одначе треба відрізнити його оригінальні композиції від транскрипцій, яких число є легіон. Ці останні – це принагідні парафрази старших опер та пісень, що були тоді в моді; їх Ліст складав для власного вжитку на концертах. Він сам не прив'язував до них більшої ваги, а коли його хтось раз питав, чому їх опубліковує, відповів Йому: Я не міг би так часто приймати у себе моїх дорогих приятелів та гостити їх п'єстругами й шампанським вином, друкуючи тільки мої оригінальні композиції. – Безперечно, що ті транскрипції, дякуючи зручній розв'язці технічної і мелодійної проблеми, є найбільше приступні і тому, хоч не дають повного музичного вдоволення, вони у нас найбільше знані. Та з тих творів не можна оцінювати вартости фортепянових композицій Ліста; щойно в оригінальних фортепянових творах виступає справжній його стиль. У фортепяновій літературі вони займають дуже визначне становище. Вони разом з творами Баха, Бетовена, Шумана і Шопена стали *conditio sine qua non* п'яністичної освіти і нема майже ні одної програми п'яністичного концерту, яка могла б обійтися без них. Тут відкриває Ліст нові горизонти інтерпретаційних можливостей, а впроваджуючи своєрідну методику фігурації акордів і нову орнаментику

(vibrato), викликає орхестральні ефекти на фортепіані. Переконаюча сила тих реформ виходить безпосередньо з характеру фортепіану як інструменту, і так вони лягли в основу нового фортепіанового стилю. Сюди належать: трансцендентні етюди, які побіч Шопенівських повинні бути *vedemesum* кожного п'яніста; даліше шкідливі і настроєві картини з мандрівок по Швейцарії й Італії (*Années de pelerinage*) а найголовніша є соната H-moll, твір, в якому Ліст старається зреалізувати ідею «малюнку тонами» (*Tonmalerei*), ідею, яку він так багато розвиває в своїх симфонічних поемах. Зміст тієї сонати – це боротьба демонів тьми зі світлом, це бунт сірої маси проти всього, що виростає поза буденщину, це малюнок сизифових зусиль до світла і до ідеалів, мабуть картина власних змагань компоніста до переведення нової, досі незнаної ідеї. Можна також причислити тут транскрипції Бахівських органових композицій та пісень Шуберта. Зокрема ці останні визначаються таким багатством оригінальних перетворюючих моментів, що випадало б їх назвати радше транс-субстанціями, не транскрипціями. Про малярські рапсодії каже Д'Альбер: «Скільки великого духа, який чар фантазії йде на зустріч нам у тих творах! В тих рапсодіях передав Ліст, як ніхто інший, стиль і характер малярської народної музики».

У тій фазі розвою царина фортепіану стала Лістови за тісна. До здійснення його ідей, до переведення в життя всіх кольористичних цілей треба було нових засобів, які могла йому дати тільки оркестра.

Ліст як дірігент працює, подібно як п'яніст-віртуоз, над поглибленням інтензивності музичної експресії. Його темперамент, сугестивна сила волі та субтельне вичування всіх інтенцій компоніста ставляли його інтерпретацію чужих і своїх творів на небувалу досі височину.

Архітектонічним степенуванням деталей він досягав фасцинуючу одноцільність провідної ідеї твору. На цьому

становищі він не тільки творить школу (Більов, Ганс Ріхтер), але своїми впливами підтримує великодушно цілий ряд компоністів (Берліоз, Корнеліус і ин.), виконуючи прилюдно їх твори та помагаючи їм в осягненні позиції в музичному світі. Так він віддавав безкорисно цілу свою особу на услуги інших. Згадаю тільки про біографію Шопена, яку написав Ліст по його смерті. Ця книжка написана в дуже шляхотному тоні. Чи багато подібних зразків маємо в соборній літературі, де один мистець вшанував би другого таким монументом любови й пієтизму?

Студії над творами Вагнера викликають переворот у його дотеперішній ідеології; він пізнав, що тут є щось нове, походить на те, що не раз ворушило ним до глибини, те, що він вагався перевести в діло. Тут здійснюється його ідея про нові можливості музичної експресії і він відкриває дорогу до своєї симфонічної творчости. Він каже між ин. у своїх Essays: «Правда, що річи, які належать тільки до зовнішнього світа, не дають музиці безпосередніх точок опору, та що навіть найгірший учень-малюар змалює вірніше кількома рисами краєвид, ніж музик з усіма засобами найліпшої оркестри, – але зате, коли всі ті річи прийдуть у який-небудь звязок із духовим життям людини, коли вони захоплять суб'єктивну сферу її почування, перейдуть у світ мрій, подиву, чи глибокого відчуття: чи вони тоді не безпосередньо споріднені з музикою, і чи музика не в силі перекласти їх на свою чудову мову?»

Його суб'єктивні почування, викликані зовнішніми подіями або рефлексіями над психічними чи соціальними проблемами, стають змістом його симфонічної творчости, бо вона є взагалі консеквентним наслідком його переживань у творах Дантого, Гетого, Гюга й ин., як і вражіннь під впливом природи. Та він не тільки дає вислів своїм почуванням, але надає музиці поетичну чи філософічну тенденцію, зближуючи її

більш до життєвих появ. Він удержує найкращу гармонію між цариною своїх внутрішніх почувань та програмою, яку ставляє свому творові; одначе не раз уносить його фантазія в метафізичні сфери, яких передати в музиці не в силі ніяка програма. Це моменти, коли він так захоплюється музичною концепцією, що виходить поза рямці програми. (Зразки *en miniature* до цього бачимо в його сольових піснях, де він не раз жертвує текст, щоб задержати профіль мельодійної лінії).

Говорячи про програмову музику взагалі, можемо сміло починати від

Б е р л і о з а, бо хоча й перед ним були подібні спроби, всеж таки Берліоз, а ніхто інший, був першим програмовим музиком, бо він свідомо творить і хотів творити «музику як вираз», музику, якої головним завданням було об'єктивізування поетичних чи суб'єктивних подій, що стояли поза нею. Але в здійснюванні тої ідеї Берліоз не був послідовний; він задержав стару симфонічну форму, коштом програмових цілей, а часто знаходимо в його творах місця, що не мають нічого спільного з програмою, або написані тільки, щоб відповісти вимогам старої схеми. До чого змагав, а чого не осягнув Берліоз, того діпняв Ліст. Він пішов іншим шляхом і надав програмовій музиці інший напрямок. Він прийшов до переконання, що симфонія може тільки тоді віддати програму без решти, коли осягнеться цілковита конгруенція її будови зі змістом програми. Дотеперішня архітектоніка симфонії, поділ її на чотири частини, з яких кожна була ще й схематичною формою обмежена, є перешкодою вірного переведення програмової думки. Ліст розбиває стару симфонічну форму і творить «с и м ф о н і ч н у п о е м у». Тут маємо до діла з поемою в ширшому значінні: це ряд внутрішньо зі собою пов'язаних подій і настроїв, виражених не словами, але мовою тонів та відповідною до змісту симфонічною архітек-

тонікою. Тим чином творить Ліст епоху в розвитку симфонічної форми і стає під прапор борців за програмову музику.

Витворами психічних переживань Ліста є вкінці твори релігійного змісту, себто ораторії, служби божі, псалми й ин. Вони є найчистішим висловом його індивідуальности, як людини-мистця з глибокою та вільною від сумніву вірою. В тій гармонії людських і мистецьких прикмет лежить тривка вартість тих творів. Як вони, так взагалі ціла симфонічна творчість Ліста є зеркалом його характеру як людини, що змагає до самодовершення. Його творчість є виідеалізованою відбиткою його життя, а тайна його життя – тайною його творчости. І ніде й у ніодного музика ті звязки не виступають так виразно, як у нього.

Ліст виховав цілі ряди першорядних корифеїв модерного п'янізму, таких мистців, як: Більов, Тавзіг, Райзенауер, Д'Альбер, Анзорге, Сауер, Розенталь і ин. Всі вони були учнями і приятелями обожуваного ними вчителя. Вся модерна фортепянова методика має своє жерело в тих основах, які поставив Ліст.

Сорок літ минуло від його смерти, але він усе ще живе в мистецькій і педагогічній діяльності своїх учнів – а пульсуюче життя його симфонічних поем лягло в основу симфонічної творчости Ріхарда Штравса.

Діло Ч. 122 від 04.06. 1929. – С. 5–6.

(С. Д.) – Софія Дністрянська

З концертної зали

Виступ Івана Савки й Дарії Бандрівської у Відні

Милою несподіванкою для віденської музичної громади був вечір пісні й арій, влаштований співаком-басістом

п. Іваном Савкою при співучасті п-и Дарії Бандрівської, яка у повороті з Італії загостила на короткий час до Відня. Несподіванка була тим миліша, що в нашій українській громаді минулий зимовий сезон був дуже скупий в музичні події. Здавалося би, що велике багатство та різноманітність цього річних музичних переживань у Відні, що почалися епохальним святом Шуберта та продукція ми французького оперового ансамблю, а кінчається саме гостиною медіолянської «Скалі» з Тосканінім на чолі і грядучою «Musik-Fest-Woche» – приспали активність наших рідних артистів. Та може вина не по стороні цих останніх, а причини шукати треба в нашій зрештою самозрозумілій еміграційній психозі та в зв'язаних з нею невідрадних консеквенціях... Все ж таки концерт удався вповні і тим самим відсунув наші більше або менше диссонуючі настрої чи рефлексії на дальший плян.

П. Савка знаний уже в нас з концертної естради та з безкорисної готовости, з якою він завсіди ставляє свою особу до розпорядимости всіляким українським музичним імпрезам. Та цим разом він виступив із самостійною програмою, що обіймала арії Генделя й Моцарта та пісні Шуберта, Бетовена, Рубінштейна і Лисенка. Програма поважна й різноманітна, що дала співакові змогу докладно освітлити всі прикмети його вокальних засобів.

Багатий та буйний голосовий матеріал під впливом студій у віденській музичній академії розвинувся дуже гарно. Волюмен поширився значно, сам голос поставлений добре та вирівняний у всіх регістрах; набрав теж гнучкості й тепла. Визначною прокметою цього голосу є легка та звучна гора, рідка у басистів тої міри, що переходить уже майже у сферу барітона. Техніка віддиху, як також вокалізація бездоганні, інтонація чиста і старанна. Побажати б тільки більшого опанування динаміки; п'яна вгорі не є ще свобідні від легкого натиску, який неприхильно відбивається на повноті звуку. Не

знаю, чи за мало інтенсивні легата, чи може за бліда деклямація поодиноких фраз робила вражіння певного роду пасивності в інтерпретації... Ця недостача живучости й безпосередности виразу давалася відчувати найбільше в арії Генделя з «Месії» та в арії Сарастра з «Zauberflöte». А шкода, бо голос п. Савки, як типічний basso serio, відповідає як не можна краще композиціям цього роду. Щойно в піснях Лисенка (Ой Дніпре, Гетьмани) контакт між інтенціями композитора й виконавцем нав'язався вповні; тут чулося виразно, як близька й дорога є музика Лисенка нашому співакові та як охотно й щиро він її інтерпретує. Симпатичний концертант мав дуже гарний та вповні заслужений успіх – публіка витала його вельми сердечно.

Молода, наскрізь музикальна п-на Бандрівська приєднала собі відразу симпатії цілої аудиторії. Вона належить безперечно до ряду тих нечисленних співачок, для яких серйозне змагання, природність та відсутність усякої пози є імперативом. Зразу стає ясно, що це гаряче бажання досягнути найвищі мистецькі цілі не є у неї переминаючою фазою, ні дівочою примхою, але глибокою потребою душі.

Ясна вокалізація, досконала дикція у злучі з високо розвиненим почуттям стилю, даром концентрації та дистинкцією у виконанні – отсе прикмети, що здаються предистинувати п-у Б. до концертного фаху. Голос, пастельовий меццо-сопран, має вже всі признаки італійської школи: легку, вимовну, але дещо гостру гору та гарну, м'яку повно-звучну media-voce з виразною тенденцією розвинути ще в долину. Тембр на загал ліричний, але з нахилом до драматичних акцентів; хоч сам голос не великий, все ж таки має свою індивідуальну фізіономію й нема ніякого сумніву, що всі ті прикмети інтелігентної співачки, поступаючи далі шляхом гармонійного розвитку, дають підставу до найкращих гороскопів

на будуче. Що об'єм та сила голосу не є рішачими чинниками для концертного фаху, живим доказом цього є такі корифеї концертної сали, як: Юлія Кульп, Лесісенер, Гмайнер, Клер Дю і багато інших. Всі вони ніколи не імпонували ані величиною, ані силою голосу, а тільки високою та нескінчено тонкою музичною культурою.

П-на Бандрівська виконала як першу точку програми три bel-canto мініатюри: **Scarlatti, Pergolesi, Caldara**, влучно підкреслюючи питомі тому стилеві мельодійні й ритмічні субтености. Шуберт, зокрема ж іманентний його ліриці локальний колорит, не найшов тривких зв'язків в інтерпретації нашої співачки – а може винен у тому вибір? Зате у відданих з пляном піснях Рахманінова, Лисенка, Вериківського та Степового найшла концертантка свою домену. Народня пісня Лисенка «Ой стрічечка» в її інтерпретації оживила в мені на хвилю давній, але незатертий спомин – і немов тінь пересунулась передімної постать незабутньої Сальомеї...

Діло Ч. 130 від 13.06. 1929. – С. 3.

**Міжнародні жіночі зїзди
КОМІСІЯ СХОДУ ЕВРОПИ, КОНГРЕС ЛІГИ МИРА
І СВОБОДИ ТА ІНШІ ЗІЗДИ.
(Комунікат Української Секції)**

Два ріжні напрямки, які останніми роками стираються у Лізі Мира і Свободи, одинокій міжнар. жіночій політичній організації, – а то чисто пацифістична і націоналістична, спричинили внутр Ліги поширення її діяльності з теоретичного пацифізму до живої політичної акції. – Ліга, яка в перших роках свого існування обмежувала свою діяльність до пацифістичних теорій у вихованні, до пацифікації шкіл та публичної думки, – сьогодні вступає з ясною думкою в політичне життя народів, студіює політичні події у цілому світі і робить усякі заходи для охорони поневолених народів перед кривдою і несправедливістю, вимагаючи признання усім народам мирною дорогою повної свободи для їх культурного, економічного та політичного розвитку. І хоч у Лізі великий вплив мають «фанатичні пацифістки», то й вони, улягаючи повій націоналістичній струї, зрозуміли, що найближча дорога до інтернаціоналізму «йде через націоналізм».

На цьому місці слід зазначити поважний сукцес Української Секції на останніх зборах Егзекутивного Комітету Ліги в Женеві (які відбулися в днях від 16-19 квітня ц. р.), коли то Ліга станула на становищі, що в кожній державі може існувати тільки одна національна секція; – тоді відома суспільна діячка, визначна соціалістка-пацифістка д-р Августбурґ заявила, що виїмок становить українська секція, бо репрезентує національну меншість, що прямує до національного визволення.

Це становище Егзекутива Ліги прийняла і одобрила. Як видно з повищого, то навіть найкрайніші пацифістки з таким поставленням української справи погодилися.

Доказом живої політичної діяльності Ліги – було скликання Конференції Сходу Європи у Відні, в часі від 26-го до 28-го березня ц. р. (Про цю конференцію були в нас уже інформації – *Ред.*). Предметом нарад вище згаданої Конференції були такі справи: 1) Політичне положення на Сході Європи; 2) Проблеми заграничної політики як: границі, договори, зброєння; 3) Проблеми внутрішньої політики а саме: справа національних меншостей, преса, виховання і моральна праця для роззброєння, та 4) Проекти спільної праці у східньо-європейських краях.

Українська секція іменувала своїми делегатками на конференцію п. Софію Дністрянську¹ і п. Олену Левицьку з

---

¹ Звертаємо увагу на громадсько-політичну діяльність Софії Дністрянської. Після першої світової війни було засновано Міжнародну Жіночу Лігу Миру і Свободи (Женева). Як пише Наталія Полонська-Василенко, «це була єдина політична міжнародна жіноча організація, до якої входили жінки різних націй та політичних напрямків. Ліга складалася з національних секцій, які працювали автономно і реферували на з'їздах Ліги про становище своїх народів. З 1921 року заіснувала Українська Національна секція Міжнародної Ліги». Див.: Полонська-Василенко Н. Видатні жінки України / Наталія Василенко-Полонська. – Вінніпег-Мюнхен: Накладом Союзу Українок Канади з Фундації ім. Наталії Кобринської, 1969. – С. 147–148. Спочатку Українська Секція Ліги знаходилась у Відні, а з 1923 року, після того, як Західна Україна була передана Польщі, перемістилася до Львова. В цей час змінився склад управи, і серед її членів Наталія Полонська-Василенко називає Софію Дністрянську. Див.: Там же. – С. 148. Софія Дністрянська бере активну участь у жіночому русі, виходить на міжнародну арену як членкиня Міжнародної жіночої ліги за мир і свободу. На Міжнародному конгресі ліги миру і свободи, зокрема на Конференції Сходу Європи у Відні (26–28-го березня 1929 р.) вона виступає з рефератом «Про національні меншости» і обговорила ті постанови Версальського договору, які зобов'язували Польщу, яка панувала в Галичині, до рівноправного трактування усіх національних меншин. Обговорюючи політичне положення українського народу Софія

Відня, своїх довголітніх і активних членів та п. Мілену Рудницьку з краю.

Тому, що завданням Конференції Сходу Європи було вияснення усяких національних справ і національного тертя на Сході Європи а зокрема перестудіювання справи національних меншостей – Українська Секція виготовила потрібні матеріали, передаючи їх своїм делегаткам.

В першій дні нарад 26-го березня ц. р. п. Мілена Рудницька прочитала з рамени Ліги реферат про «Загальне положення на Сході Європи» і в дальших нарадах Конференції забирила голос в справі шкільного утравізму і в справі мілітаризації молоді у польських школах.

Дня 27-го березня ц. р. відбувся з рамени Ліги реферат п-ні Андерзон «про національні меншости» і п-ні Кунварі про «Мирову легіслятиву». Того ж дня виголосила реферат від Української Секції п-ні Софія Дністрянська «Про нац. меншости». В своїому рефераті обговорила прелегентка ті постанови Версайського договору, які зобовязували, між іншим, і Польщу до рівноправного трактування усіх національних меншин. Обговорюючи політичне положення українського народу п. Дністрянська заявила, що «український нарід від віків боровся за свою незалежність і тепер змагає до неї».

Дня 28-го березня ц. р. п. Олена Левицька обговорила становище Української Секції в порушених на конференції справах. Далі подала історію Української Секції від часу її істнування, порушила справу незатвердження Української Секції у Польщі, мимо рекурсу до міністерства внутрішніх справ і інші актуальні справи Української Секції. – Присутні польські делегатки заявили, що будуть інтервеніювати у

Дністрянська заявила, що «український нарід від віків боровся за свою незалежність і тепер змагає до неї». Див.: Міжнародні жіночі зїзди. Комісія Сходу Європи, Конгрес ліги мира і свободи та інші зїзди. (Комунікат Української секції) // Діло № 130 від 13. 06. 1929. – С. 3.

польського уряду в справі затвердження статутів Української Секції. П. Олена Левицька заявила, що Українська Секція стоїть на «національним принципі».

На цьому місці Українська Секція складає подяку Вп. Паням Софії Дністрянській і Олені Левицькій, що перебувають стало за кордоном, за вміле і корисне заступство Української Секції на Комісії Сходу Європи.

Прикрим інцидентом був виступ п. Завадської на конференції Сходу Європи, яка не будучи членом Української Секції – роздавала летючки від імени Української Секції виголошуючи промову відомої унівської орієнтації, проти чого запротестували з місця присутні українські делегатки, а Українська Секція вислала письмо з протестом у тій справі на останні Збори Егзекутивного Комітету Ліги до Женеви.

В часі від 16-го до 19-го квітня ц. р. відбулися Збори Егзекутиви Ліги в Женеві, на яких заступала Українську Секцію п. Келлер-Чикаленко. На зборах обговорювано справу майбутнього Конгресу Ліги, зміни статутів Ліги й інші актуальні справи. Найближчий конгрес Ліги Мира і Свободи відбудеться в Празі між 23-им і 28-им серпня ц. р. під кличем «Світ без війни». Головними справами нарад конгресу будуть слідуєчі теми: 1) Міжнародні, політичні і расові непорозуміння, 2) Мирові поєднуючі методи внутрішніх непорозумінь і їх інтернаціональні, соціальні та господарські сторони, 3) Які зміни можна впровадити у міжнародніх відносинах – не уживаючи війни? 4) Плян будучої праці. – Українська Секція іменувала своїми делегатками на Конгрес: п. Бланку Баранову, п. Олену Залізняка і б. сенаторку Олену Левчанівську з краю, та п. Ганну Чикаленко, перебуваючу тепер в Женеві. Крім цього візьмуть участь на Конгресі деякі члени Української Секції, які перебувають за кордоном – а зокрема в Празі. – *Українська Секція Мира і Свободи.*

Діло Ч. 128 від 18.05 1935. – С. 8.

ПОДЯКА. До глибини душі пронята безчисленними виявами співчуття українського громадянства всіх земель нашої Великої Батьківщини з приводу смерти мого незабутнього Мужа Професора Доктора Станислава Дністрянського, складаю отсим сердечну подяку Всім, хто поміг мені ділом чи словом у найважчих хвилинах мого горя

Софія з Рудницьких Дністрянська.

Діло Ч. 129 від 19.05. 1935. – С. 4.

Евген Цегельський

Україніка в чеському музичному словнику.

Вже кілька літ виходить зошитами «Музично науковий словник Паздірка». Фінансує його знаний нотний видавець О. Паздірек з Брна; від нього і назва. Словник цей має 2 томи. Перший вийшов р. 1929. під редакцією муз. історика проф. Граціяна Чернушака; обіймає частину річеву, себто: термінологію, теорію, історію й організацію музичного життя. У порівнянні із десятима зошитами другого тому, які дотепер появилися, є він значно скромніший. Проф. Чернушак поділився редакцією другого тому того словника із брненським музикологом проф. В. Гельфертом. Не диво, бо праці було тут значно більше. Остання 320-та сторінка останнього зошиту кінчиться щойно буквою Гл.

У другому томі найдемо імена всіх визначніших працівників музичних, композиторів, педагогів, артистів, теоретиків і видавців. Редактори поклали головну вагу на славянських музик. Найбільше місця присвячено чеським іменам, між якими згадані і мало визначні члени орхестр чи забуті дилетанти. Але для повноти образу музичного життя це по-

трібне, а при музикольогічних працях нераз дуже цінне. Сильно поставлені тут відділи російський і український. Приємно стрінутися з таким багатством відомостей з українського муз. життя, якого ще не мав жадний музичний словник. Завдячуємо це дбайливій праці доцента В. Укр. Педагогічного Інституту в Празі Ф. Стешка і прихильности редакції до нашої музичної культури. Стешко пише також частинно і про музик російських, білоруських, грузинських, вірменських та естонських. При кожнім прізвищі подано короткий життєпис, вичислені твори з примітками, коли і де видані та назви праць поданого автора.

Роля нашого інформатора незвичайно тяжка, коли зважити, що у нас музична історіографія майже не існує. Єдина історія української музики М. Грінченка є дуже неточна і неповна, що зрештою сам Грінченко potwierджує на кількох місцях. До того треба додати, що вона вийшла в 1922. р., отже не дуже то нова. Монографій про поодиноких наших композиторів також властиво нема, коли не брати під увагу кількох брошур більш інформаційно-популярного, ніж наукового характеру і ненадрукованих докторських праць наших молодих музикольогів, яких на жаль, п. Стешко, без огляду на кількаразові листовні прохання не може дістати до своїх рук, щоб їх використати. Тимто мусить він сам переглядати стоси газет, журналів і так збирати скромні та не все певні відомості про життя і творчість наших композиторів. Чи можемо в таких обставинах вимагати повних та точних інформацій? Вже найвищий час було би подумати над центральною збіркою нотних рукописів (нпр. у Музею Наук. Т-ва ім. Шевченка, де є нотний відділ). Це влекшило би працю музикольогам.

Другим чинником, що може багато допомогти в цій справі є само наше громадянство. Воно могло би нотні рукописи, документи, листи передавати до музею, а також послужити інформаціями біографічними про наших творців. На

жаль, численні листи до родин померлих композиторів за інформаціями біографічними залишаються без відповіді. Навіть деякі живі композитори за ліниві, щоб подати про себе інформації. Як же ж подавати про них життєписні інформації до чужих словників? А кожний мусить признати, що поява українських імен у таких словниках має для нас дуже велике значіння.

Ось наші імена, які находимо в чеськім словнику: Акименко Федір, Акименко Яків – Степовий, Алчевський Грицько, Аркас Микола, Бандрівська Одарка, Барвінський Василь, Батюк Порфір, Бажанський Порфірій, Березовський Максим, Бережницький Богдан, Безкоровайний Василь, Богуславський Кость, Бонковський Діонізій, Бортнянський Дмитро, Божейківна Володимира, Цесевич Ів., Ціпановська Ольга, Цибушенко Марія, Чишко Ол., Дяченко Гриць, Дяченко Ніна, Данькевич Кость, Данильченко Петро, Дашевський Олександр, Давидов Олексій, Давидовський Григорій, Демуцький Порфірій, Дідур Адам, Дністрянська Софія, Драненко Григорій, Дрімцов Сергій, Дилецький Микола, Фарович Олекс., Форостина Євген, Фролов Маркіян, Футорянський Савелій.

Ще треба зазначити, що редакція зазначає українське походження у Чайковського, а при гаслах: Бортнянський і Березовський виразно сказано, що вони є українськими композиторами, чого в інших словниках не найдемо. Всі зацікавлені в тому, щоб чеський словник мав добрі інформації про нашу музику та наших композиторів повинні подавати їх на адресу: doc. Fedir Steško,

Praha, XIV, Na veseli č. 1032 a. Č.S.R.

Софія Дністрянська **КОНЦЕРТ В ЧЕСТЬ ШЕВЧЕНКА У ВІДНІ¹**

Становище музичного рецензента є по цілому світі незавидне, – та більш воно незавидне у нас тому, що критик при кожній нагоді стоїть перед ділемою де покласти головний акцент у своїй оцінці щоб, не порушивши національного пієтизму, все ж-таки перевести вічеву, фахову критику. Ми ще й дотепер рідко та майже ніколи не уладжуємо концертів, присвячених музиці як такій, а переважний контингент наших концертів має мотив національно-святочний. Тому ясно, що при таких нагодах ми привикли головну увагу класти на національні почування і на все те, що має безпосередно сугестивний вплив на їх прибільнення, а саме на промови, декламації, хори і т. д., коли між тим інструментальні точки програм бувають немов тільки інтерлюдіями, малими епізодами, яких вражіння скоро та незаметно проминають – вони були, так сказати б, «*malum necessarium*». Та годі й дивуватися, чому інструментальна музика повстає і розвивається у нас так пиняво. Наші компоністи знають, що пишучи вокальні твори, вони найскорше й найуспішніше прийдуть до слова. Недостаток інструментальних творів спричинив у нас також друге, неменше лихо, а саме брак стилю в укладанню концертних програм. Щоб заповнити програму, бралось без розбору все те, що було під рукою, не вважаючи на се, чи воно з огляду на повагу хвилі або і з естетичного боку відповідне, чи ні. І так могло прийти ипр. до того, що в програму сьогорічного концерту в роковини смерті Шевченка зложено «весільний марш» Мендельсона.

---

¹ Закарпатський краєзнавчий музей (м. Ужгород). Фонд родини Дністрянських: кн. 37340; Арх. 17311 Дністрянська Софія. Оригінал газетної статті «Концерт в честь Шевченка у Відні» [до 61-ї річниці смерті Т. Г. Шевченка, 1922 р.]. Джерело не вказано. Мова українська.

Прийшла одначе пора, що наша музична культура збагачуються і збільшається, коли між тим національна традиція застигла в своїй формі та не перестала ділати на наші уми й серця. Далека від того, щоби зривати з традицією, можу тільки висказати побажання до комітетів майбутніх концертів, щоб перед зладженням програми призадумалися хоч хвилинку над змістом поодиноких точок.

І сьогорічний концерт в 61. роковини смерти Т. Шевченка у Відні не ріжниться на перший погляд від традиційного звичаю, а всеж-таки він замітний тим, що виконувано твори переважно українські та що інструментальні продукції перейшли зі своєї епізодичної фази в есенціональну; та треба думати, що сі останні було переважно примірами на концертній естраді, а чельові варіяції В. Барвінського були, оскільки не помиляюся, першим сього роду добутком нашої інструментальної літератури.

Та не з легким серцем приходитьсь мені писати про цей останній твір, досі недрукований, який я мала нагоду щойно раз на концерті почути. Не можу, йдучи шляхами точної аналізи, ані переносити акустичних елементів в оптичні, ані не можу дібрати красок для передання архітектонічних подрібностей. Можу тільки висказати настрої й асоціації, які повстали в мені при слуханні сього твору. Далекий від останніх кличів модернізму, компоніст вибрав декляматорський стиль, зберігаючи як слід м е л о д і й н і звязки в цілому творі. Він не розбирає довго, тільки бере все те, що йому якраз та думку приходить. Хоч належать до категорії характеристичних, варіяції Барвінського – се справжня мозаїка стоячих побіч себе епізодів без тривкого переведення т е м а т и ч н и х мотивів. Його варіяціям бракує сполучника та перетоплення їх в одну цілість. Несупокій у модульованою не дозволяє йому висловити ясно всі інтенції; на зверх ви-

ступає формальний момент модуляції без поетичного поглиблення тай добір самих переходів не є всюди стилістично без закиду. Всеж-таки вже сей твір доказує, що можемо по компоністі надіятися багато в будучности. Барвінський шукає нових шляхів і старається увільнитися від чужих впливів, зраджуючи хист до індивідуального формування. Варіації Барвінського грав п. Б. Бережницький з повагою та естетичним смаком. М'ягка вдача сього останнього виступає в кантілені і мрійливих місцях твору, як взагалі повільні й задумчиві варіації ішли в продукції п. Бережницького на коштовжливених і пікантних. Невиносимо горячо в салі вплинуло мабуть в тій мірі на інструмент, що каденція може й не виїшла так, як сього бажав би собі шан. виконавець.

Дві пісні п. Нестора Ніжанковського до слів Олеся «Жита» і «Прийди, прийди» – вносять в нашу вокальну літературу лиш остільки щось нове, оскільки компоніст, шукаючи сам себе, старається віддалити від національного елементу. Змагаючи до уміркованого модернізму як в рисунку так в і гармонічній структурі, він уриває поодинокі фрази або кінчить їх апоссіопазами полишених та нерозв'язаних діссонансів. Надто рухлива фігурація акомпаніаменту перепиняє настрої тексту. Злишні хроматичні скалі викликають несупокій, не збогачуючи музикального змісту. Таксамо бас-ostinato на органівій ноті (Orgel-punkt) Des (оскільки собі пригадую) не приближує першої пісні п. Нижанковського до модерного неоромантизму. Стилiстично зупинився компоніст між сентименталізмом епігонів Шумана (Küchen, Curschmann, і т. д.) і типом популярних московських романсів. Пісні п. Нижанковського виконала з пієтизмом п-нна Анда Остапчук.

П. Любка Колессівна відіграла дві прелюдії В. Барвінського: G-moll і Fis-dur та Мендельсона-Ліста: «Танок русало» і «Весільний марш». Трівкий ритм, звучні півстакката та

старанна деталізація – творять залізний капітал сеї молодії п'яністки. Здалася б більша скаля динамічних ефектів, більше м'якості в диференціації тону при кантілені та більша інтензивність у відтворюванні головних контурів твору; щойно тоді зможе собі добути її гра індивідуального профілю.

Хор «Трембіта» під діригентурою п. Івана Охримовича співав Стеценка «Заповіт», Людкевича «Косар» і Лисенка «Іван Гус». Всюди слідно було солідну руку діригента й ми мали вражіння щораз то більше зростаючої його духової зв'язи з хором. Найбільше настрою принесло нам виконання Лисенкового твору, як і взагалі признати треба, що одинокі хори піддержували температуру національного свята!

Софія Дністрянська

ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСАНДРА МИШУГИ¹

Дійшла до нас сумна вістка із Швеції про смерть Олександра Мишуги.

Яке було його значення для музичного світу, пригадують собі всі ті, що були свідками його блискучої співацької кар'єри. Доля була для покійника рогом Амальтеї² – і не поскупила йому на землі нічого: до нього зверталися очі й серця цілого тодішнього музикального світу – всі нагороджували безмежним ентузіазмом кожний його виступ. Мишуга був явищем, яке й на століття ледви чи повторюється – не тільки як митець, але також як людина.

Загальновідомий раціоналістичний погляд, що, мовляв, нема нікого на світі, кого не можна б заступити ким іншим, тут нестійкий; хоч шляхами Мишуги пішли вже інші українські артисти, то все ж таки другого Ол. Мишуги ми не маємо і, мабуть, не так скоро будемо мати.

Було це в 1914-ому році, коли він виступав виставне між своїми на Шевченковім святі у Львові.

Слухаючи пісень Лисенка в його інтерпретації, я мимохіть сягнула пам'яттю в ті часи, коли молоденькою дівчиною була свідком його великих триумфів у Львові.

Розгортаючи попіл глибоких молодечих вражень, мало-помалу стала я нагадувати собі все – й ціла поява Ол. Мишуги стала живо перед очима мого духа. І, як у калейдоскопі, почали пересуватись переді мною креації Рауля, Ліонеля,

---

¹ Вперше опубліковано в газеті «Український прапор» (Відень), № 13, від 1 квітня 1922 р. Передруковано в книжках: «Олександр Мишуга – митець і людина» (1938, с. 133–135), «Видатний співак Олександр Мишуга» (1964, с. 108–109), «Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи»¹ (1971, с. 472–475).

² Німфи – дочки крітського царя Меліоса. Тут – у розумінні рогу достатку (лат.).

Йонтека, Трубадура, Вільгельма й ін. Віджила в моїй пам'яті ціла сила, гнучкість і глибокий та сердечний *timbre*³ його органу, пластика дикції і м'якість у фразуванні та стилізуванні контрастів. Технікою віддиху та легкістю в емісії голосу – зокрема в градації окремих фраз – осягав він нечувані звукові ефекти. Взагалі можна відрізнити два головні чинники, що творили суть мистецтва Ол. Мишуги: високу й тонку культуру, що дозволяла йому опанувати всі елементи співацької штуки, і вразливу, вільну від всілякої пози й афектації артистичну душу. Ол. Мишуга належав до тих вибраних митців, які не тільки відтворюють, але й переживають свої ролі. Ця безпосередність у переживанні переносилася елементарною силою на слухачів, витискала їм сльози з очей та зворушувала до глибини серця. Ледве чи котрий з теперішніх наших артистів щодо духової безпосередності може рівнятися з Мишугою; наші артисти звертають значно більшу увагу на зовнішні ефекти, ніж на психологічний аналіз твору.

Ол. Мишуга підлягав імпульсові хвилевих настроїв, які піддавали йому все нові акценти і все нові засоби при виставленні поодиноких креацій. Завдяки тим усім прикметам мав він усюди, де появився, надзвичайні успіхи у своїх, і в чужих, зокрема по всіх майже центрах Європи. Та ці тріумфи пили безпосередньо з самих успіхів нашого незабутнього артиста, не підтримувані ніякою штучною рекламою, ніякими *ad hoc*⁴ спрепарованими критиками.

Усунувшись з публічної арени, Ол. Мишуга почав гуртувати біля себе чимраз ширші кола молодих артистів, ставлячи їм безкорисно до розпорядимости все своє знання і ввесь свій артистичний досвід. І не один з теперішніх ко-

---

³ Тембр (франц.)/

⁴ Спеціально до цього (лат.).

рифей італійського *bel canto*⁵ стоїть тепер над домовиною свого провідника-друга, розважаючи свою тугу.

Ідейність, якою кермувався Ол. Мишуга як жрець мистецтва, витиснула глибоке знам'я і на всьому його житті.

Артистові, який у тріумфальному поході здобув собі серця й уми чужинців, не легко зберегти себе перед космополітизмом, та ще тяжче зберегти гарячу вразливість на все, що своє – рідне. Мишуга ні на хвилинку не забув, що він син України, що вийшов з української міщанської сім'ї та що заходами своїх земляків мав спромогу стати тим, чим був.

Тому при кожній нагоді спішив він з допомогою всім нашим установам, гарячково слідкував за розвитком нашого національного життя, а й тепер, на еміграції, не занедбав ні одної нагоди, щоб не дати доказу своєї глибоко відчутій гуманності. Плачуть над свіжою могилою бл[аженої] п[ам'яті] Ол. Мишуги не тільки ті, котрих в'яжуть з ним згадки соняшних хвилин артистичних вражень, плачуть не тільки ученики, для котрих покійник був усе ласкавим добродієм, але й не один, якого гірку сльозу нужди перепинила щедра рука шляхетного мецената.

Відень,

29-го березня 1922 року

---

⁵ Бельканто – букв. прекрасний спів(італ.). Стиль вокального виконання, що відзначається легкістю і приємністю звучання, граничною мелодійною зв'язністю (кантілена), вишуканістю і досконалістю вокальних орнаментів (колоратура).

КОНЦЕРТ СОФІЇ ДНІСТРЯНСЬКОЇ¹

(скорочено)

Концерт нашої знаменитої п'яністки, Софії **Дністрянської**, устроений при співучасті військової оркестри 23 п. п. під батугою Ол. Сеґе дня 7. марта с. р. в салі Муз. Тов. ім. Лисенка, був подією – на наші музичні відносини – великого значіння. Тому не хочу обмежити ся лиш до чисто музичного справоздання з сього концерту, але взяти під увагу і все те, що з того подією вьжеть ся. Коли візьмемо під увагу чисто технічну сторону аранжовання сього концерту, то треба за-примітити, що публіка трохи чи не запізно була повідомлена про концерт. Перша дуже коротка оповістка (без подання програми!) появилa ся в часописах аж 3. марта, а друга і остання 6. марта! Оголошення появили ся рівнож в остатній хвилі, а наші «приятелі», оборонці «polskości» Львова здирали їх, де могли. Оправдати се можна хіба тільки ріжними перепонами чисто технічної натури в устоюванню подібних концертів з оркестрою в салі муз. Тов. ім. Лисенка, про які одначе загал не міг знати, а які грозили з початку розбиттям наміру дати сей концерт таки у власній хаті. Пізним оголошенням концерту можна одначе лиш в части оправдати те, що наша публіка не явила ся в тій скількості, в якій повинна була явити ся, що кидає на нас не конечно корисне світло та виказує, як мало у нас зрозуміння поважнійших річей.

Сам концерт випав незвичайно гарно і величаво. Був се у нас перший того рода концерт, а що по поборенню ріжних трудностей міг він відбути ся в нашій власній хаті,

---

¹ Передрук за: Журнал «Шляхи» (Львів), січень-червень 1918 р. – С. 137–141.

набрав він ще більше своєрідної ціхи. Кожний слухач відчував попри чисто музично-естетичні вражіння ще щось, що розігрівало наші українські серця. І то мимо того, що програма не обіймала властиво нічого чисто українського, своєрідного. Деяке застереження мушу одначе зложити що до Чайковського і його відношення до нас, Українців, згідно нас до нього. Чайковський належить до ряду тих духових велетнів, котрих видав наш нарід на те, щоб вони, потонувши в московським морі, були прикрасою чужої штуки (пр. Бортнянський в музиці, Гоголь в літературі, Ріпин в малярстві). Про походження Чайковського знаємо, що його прадід Теодор Афанасієвич Чайковський, як к о з а ц ь к и й с о т н и к, брав участь в битві під Полтавою проти Мазепи і Шведів під Петром Великим. Він мав теж польське шляхоцтво, (на тій підставі де хто хибно виводить походження П. Чайковського з польського шляхетського роду), а л е п р и з н а в а в с я д о г р е к о к а т о л и ц ь к о г о (!) в і р о с п о в і д а н н я. Се вже недвозначно доказує, що він не був ні Поляком, ні Москалем. Його правнук, Петро Чайковський, почував вже себе «Росіянином» і різні підозріння що до неросійського його походження дразнили його дуже. Мимо сього ми не можемо ніяк зречи ся права зачисляти Чайковського, – розумієть ся з певним умотивуванням, – до наших людей. Хоч він як чоловік почував себе Росіянином, то як музик, він же не раз зрадив ся в неросійське походження. Чайковський вправді ніколи не опирав ся сильнійше на народній підставі в музиці і тому і тому т. зв. «новатори», як Балакірєв, Бородин, Мусоргський і ин. уважали його в деякій мірі впитником. Одначе сама обставина, що Чайковський не раз може черпав і скарбниці нашої народної пісні ще не рішала б про його українство. Прецінь тільки московських і польських композиторів се практикувало (у Поляків можна б виказати цілу українську школу в музиці (Завадський і т. п. подібно як в літерату-

рі). Навіть Ліст опрацьовував наші народні теми, як «Ой, не ходи Грицю» або «Віють вітри». А одначе в музиці Чайковського в попри те що щось так дорогого нашому українському серцю, що нас так тісно з ним в'яже, – те щось, що zarazом завдає нам якогось невисказаного болю, що ми не можемо висловити імени Чайковського з тою гордістю та радістю, як пр. Чехи згадують імя Сметани або Дворжака, а Поляки імя Шопена. <...>

Не трудно догадати ся, що тут ходить о українську черту в творах Чайковського. Вже хоч би з огляду на представлене мною наше відношення до Чайковського як музика, не могла пані Дністрянська зробити кращого вибору, уміщуючи на програмі концерт «b-moll» Чайковського. (Наша своєрідна література музична не має ще на жаль ніякого того рода твору, який міг би бути уміщений на програмі такого концерту). Чайковський написав сей концерт на просьбу М. Рубінштейна, котрому концерт був спершу присвячений. Коли одначе Рубінштейн жадав деяких змін, бо концерт видав ся йому мало вдячний і практичний для піаніста, не маючи великих даних на успіх, Чайковський дав концерт до друку без змін і присвятив його знаному піаністови й дірігентови Бюлову, котрий грав його вперше в Бостоні, звідки вислав до Чайковського вабливу телеграму про небувалий успіх його твору. Сам Рубінштейн був опісля незрівняним інтерпретатором сього концерту. Сей концерт був безперечно найгарнішою, та нам найближчою точкою програми. Вимагає він від виконавця незвичайної сили і техніки та високої музичної інтелігенції. Є він безперечно найліпшим з трьох форт. концертів Чайковського <...>

Пані Дністрянська виказала інтерпретацією сего концерту, що є <...> артисткою о високій піаністичній культурі в кожному напрямі), котру здобула собі великою і ви-

тривалою працею, і то в такім музичнім центрі як Відень, серед сприяючих такій праці обставин. Вона захоплює та полонить слухачів може більше незвично високою технікою та силою в бравурних паріях, чим теплотою та глибokoкістю тону в настроєвих, більш інтимних частях. <...>

МІЙ СПОГАД ПРО СОФІЮ ДНІСТРЯНСЬКУ¹

Недавно надійшла вістка з Праги про смерть Софії з Рудницьких Дністрянської, визначної української піаністки та педагога, дружини сл. п. проф. Станислава Дністрянського.

Мабуть, лиш старші з нас, що пам'ятають ще часи з-перед першої світової війни, та й ті, що після війни перебували на еміграції у Відні або в Празі, мали нагоду її пізнати та з нею стрічатися.

Софія Дністрянська – це перша українка, що мала закінчену високу музичну освіту (віденську Музичну Академію і т. зв. «Майстершуле»), а учителями її були загально відомі піаністи та педагоги – професори Лялевіч та Еміль Зауер (учень Ліста), один із найкращих піаністів кінця 19-го та першої половини 20-го сторіччя.

Перебуваючи в часі своїх студій, разом із своїм чоловіком – проф. Стан. Дністрянським (що був тоді послом до австрійського парламенту) у Відні, тодішньому першому європейському музичному центрі, залишається вона в ньому й після закінчення першої світової війни, бо проф. Дністрянський не міг повернути до Галичини, коли її прилучено до Польщі. Тут розвиває пані Софія свою музично-педагогічну діяльність, що її продовжує пізніше в Празі, куди переїздить разом із проф. Дністрянським, де він дістає катедру на Ураїнському Вільному Університеті. Після смерти проф. Дністрянського залишається жити в Чехословаччині, спершу в Празі, а опісля на Словаччині. На кілька місяців перед смертю

---

¹ Передруковано за: Овид (Чикаго, США). – 1957. – Ч. 4 (81). – С. 15–18.

вертається ще раз до Праги, де й спіткала її смерть ранньою весною 1956 року.

Хто мав щастя жити ближче з Софією Дністрянською, той мусів подивляти цю небуденну жінку: її великий інтелект, висока освіта, всебічне знання та зацікавлення (не тільки на полі музики) імпонували кожному. Вона цікавилась теж громадським життям і брала в ньому живу участь як у Відні, так і в Празі. Крім педагогічної праці, що її виконувала з великою любов'ю та запалом, працювала разом над поглибленням власного музичного та музикологічного знання, пересиджувала в бібліотеках та збирала матеріали для праць, що їх через еміграційні обставини не могла видати.

Своє звання піаністки та педагога вважала за велике і почесне і була б не проміняла його за ніщо інше. До останніх днів свого життя давала лекції гри на фортепіані.

Вперше почула я ім'я Софії Дністрянської, коли в нашому домі появився новий лискучий, чорний фортепіан і ми, діти, мали почати науку музики. Перебуваючи літом, разом із своїм чоловіком – професором Станиславом Дністрянським у Дорі², близьенько мого родинного містечка, вибралась пані Софія разом із моїм батьком до Станиславова³, щоб допомогти йому вибрати в складі фортепіанів відповідний інструмент.

Поява цієї таємничої мебелі, що видавала пречудові звуки, коли діткнулись пальцями його клявішів, була неабиякою подією мого дитинства. Вона відразу зайняла центральне місце в моєму житті, місце, що до цього часу було виповнене до болю сильною тугою за чимсь, чого я не знала, а що, здавалось, мусіло прийти і вщерть заповнити щастям мою дитячу душу. Від цього часу почала я в моїй уяві під-

---

² Дора – село біля містечка Яремче, нині Івано-Франківської обл. (тут і далі – примітки Ганни Карась).

³ Місто Станиславів – нині Івано-Франківськ, обласний центр.

свідомо лучити поняття музики і фортепіану зі Софією Дністрянською, хоч її я ще до цього часу не бачила.

Аж одного ясного серпневого пополудня, повного сонця та запаху рясно розквітлих рож, що вливався до великої холодної вітальні, де царював фортепіан, загомонів наш дім веселими голосами гостей. Це були приятелі мого батька: В'ячеслав Будзиновський із дружиною та професор Станислав і Софія Дністрянські. Гості подивлялися наш квітник, а перш за все рожі, що в них кохався мій батько. Після підвечірku на великій відкритій веранді наступила хвилина, що була одною з переломових хвилин мого дитинства. Пані Софія засіла перед фортепіаном, відкрила його чорне лискуче віко і простору кімнату залляла хвиля прегарної музики. Я сиділа в куточку і стримувала віддих: чи ж можливо, щоб існувала така краса?... І як можна було жити до цього часу, не знаючи про це?...

Гості від'їхали, дім замовк, але від цього дня і дім наш і світ цілий стали іншими. Фортепіан перестав бути тільки гарною таємничою меблею, я знала – він мав душу... Я з трудом підносила його важке віко і шукала цього місця, де мешкала б його душа. Позолочена металева плита – струни... так – тут була його душа... Від цього часу все набрало іншого значення і все мало завершитись в одному: в закінченні вакацій, коли то я мала почати науку музики.

Постать Софії Дністрянської ще тісніше сплелася в одно з поняттям музики. Я подивлялася їй, і в моїх очах вона була вищою і небуденною людиною, вона стала моїм ідеалом.

Цього ж таки літа, коли студентський хор «Бандурист» давав концерт у нашому містечку, на що приїхало багато людей із довколишніх літниць, я знову побачила в нас паню Софію. Після концерту були вечерниці, і тоді я зробила

нове відкриття: навіть такі вищі та незвичайні люди, як пані Дністрянська, можуть безжурно забавляться, весело сміятись, а навіть... курити папіроски...

Пані Софія мала незвичайно веселу, товариську вдачу, великий темперамент, блискучий дотеп і непересічну інтелігенцію та знання. В товаристві була загальнолюблена – як жінками, так і мужчинами.

При подібних нагодах відвідувала вона нас рік і два пізніше, та одного разу мусіли ми – я і моя сестра – щось їй заграти. Досі пам'ятаю, як товклося мені серце при цьому виступі.

Одинокий раз довелось мені почути її гру на концертній естраді в червні 1914-го року, коли на величавому ювілейному шевченківському концерті виконувала вона фортепіановий концерт Гріга в супроводі оркестри. Ціла програма цього вечора і її виконання зробило на мене величезне враження: диригований Ст. Людкевичем його «Кавказ», виступ Богдана Лепкого з реcitaцією та виступ старенького вже тоді Ол. Мишуги, але найсильніше враження залишив у мене, молоденької учениці Інституту ім. Лисенка, виступ пані Софії Дністрянської. І коли опісля в «Ілюстрованій Україні» появились світлини виконавців, я витяла малу світлину Софії Дністрянської, наклеїла її на твердий картон і сховала, як дорогу пам'ятку. Вони в мене є й досі. Тоді й на думку не прийшло мені, що невдовзі буду мати щастя стати її ученицею та з'єднати собі її любов і приязнь. Вона ж перебувала в далекому Відні, що був тоді для мене якимсь майже мітичним містом...

Два роки пізніше, внаслідок воєнних подій, з найшлася з батьками та ріднею у Відні. І одного вересневого дня сказав батько, що ще цього тижня пічну брати лекції музики в Софії Дністрянської. Спершу не хотіла я вірити, щоб це було можливе, але коли батько радив мені пригадати собі

дещо з мого репертуару, щоб могла їй щось запродукувати, я повірила. Я заграла їй одну із сонат Моцарта і Мендельзона – пісню без слів – г-моль. Пані Софія була вдоволена, а я – «в сьомому небі!»

І від тоді почалася наша спільна праця. Пані Софія працювала з учнями дуже основно, вимагала дуже багато, вмila розбудити любов до музичного мистецтва і ентузіазм праці. Найкраща школа, велике знання, педагогічний хист, її власне захоплення музикою і – не на кінець – якийсь магічний чар її особовости робили своє. Кожна лекція відкривала передо мною чим раз то нові горизонти. Я пірнула з головою у вир науки, і все інше перестало для мене існувати. Були це часи, коли у Відні надобре почавсь був голод, коли треба було, часом, цілу ніч, перестояти під крамницею, щоб дістати трохи хліба, бараболі, або вугілля. Після неспаної ночі засідала я на кілька годин до фортепіану, без уваги на голод і холод. Внутрішній вогонь, що його розпалювала і піддержувала пані Софія, не дозволяв мені відчувати цих недостатків. Кульмінаційним пунктом кожного тижня, завершенням цілотижневої праці був день, коли я йшла на Альбертгассе, ч. 34, виїздила вікном на четвертий поверх і в затишній кімнаті з двома чорними фортепіанми, де суверенно панувала мистецька атмосфера, що відмежовувала нас від решти світа, йшла ентузіастична праця. Ентузіазм був обосторонній, і це давало якнайкращі висліди.

Крім лекцій у своїй приватній студії, вчила пані Софія музики в одній із віденських музичних шкіл. Але найрадше працювала таки із своїми приватними учнями-українцями. Їм передати все своє знання вона вважала за свій святий обов'язок. Вчилися у неї тоді: Ірина Дольницька, Орися Застирець, дві сестри Сидоряк, Стефанія Левицька, Мирослава Левицька і інші. При кінці року відбувався концерт учнів у

залі «Лерергауз-у», що була переповнена не тільки українською, але й віденською публікою.

Коли осінню 1917 року частина Галичини була звільнена від російської окупації, і мої батьки мали вертатися додому, на мене наляг важкий сум. Я замкнулася в собі і з резигнацією ждала тієї хвили, коли мені прийдеться кидати Відень. Це завважила пані Софія, поговорила з моїм батьком та прохала його залишити мене у Відні. Так і сталося. Батьки від'їхали, я залишилась та продовжувала дальшу науку. Крім гри на фортепіані, викладала пані Софія також науку гармонії. Вона й дораджувала мені, які концерти маю відвідувати, щоб знайомитися з визначними творами музичного мистецтва.

На сході валилася імперія, шаліла революція, у Відні голод ставав чимраз дошкульніший, та я сприймала це все наче далекий гомін із іншої планети. Цей гомін майже не доходив до мого світу, де я жила, наче заворожена. Завершенням цього другого року був знову концерт, на якому, пам'ятаю, як сьогодні, я грала концерт Рубінштайна.

Ці два роки були найщасливішим періодом мого життя. Моя учителька, бачучи моє молодецьке захоплення, майже містичну любов до музики та безграничне довір'я до неї самої, працювала зі мною з великою любов'ю, ведучи мене чимраз глибше в країну абсолютної Краси, що її пізнання рівнялося в мене майже надприродній щасливості.

На вакації я поїхала додому, а незабаром настали події, що не дозволили мені скоро вернутись до Відня. Розпад Австро-Угорщини, Західньо-Українська Нар. Республіка, українсько-польська війна, смерть мого батька, прилучення Галичини до Польщі, – це все були події, що витрутили біг мого життя із нормальних рейок. Аж після двох років, вже по maturі, могла я знову вернутись до Відня, поборовши вкінці успішно великі паспортні труднощі.

Голод у Відні тривав далі, девальвація робила життя непевним і чимраз важчим. Та проф. Дністрянський допоміг мені влаштуватися у Відні на посаді секретарки в Українському Товаристві Прихильників Освіти, що разом із малою стипендією від цього Товариства запевнило мені якусь частину прожитку, і я могла продовжувати науку музики та почати студії музикології на університеті.

Я знову приходила у вечірніх годинах на лекцію до пані Софії, а після лекції ми не раз ще довго разом музикували, переграваючи нову музичну літературу. Тепла і незвичайно культурна атмосфера дому панства Дністрянських заступала родинний дім.

Коли півтора року пізніше пані Софія вибралася на довший побут до Праги, я стояла вже певно на власних ногах, моє піаністичне уміння було побудоване на сильних і тривалих основах. – «Тепер я за Вас не боюся» – сказала мені пані Софія від'їжджаючи. – «Тепер уже залежить усе найбільше від Вашої власної праці над собою».

Мої пізніші віденські професори не мали клопоту зі мною, та я відчувала величезний брак пані Софії, бо ніхто не міг мені її заступити. Її жертвенна праця, уміння передати своє знання другим, любов до музики та ентузіазм, що поривали за собою і уділялися другим, не мали собі рівних. Хіба пізніше, коли я – сама вже учителька – стала ученицею професора Егона Петрі, знову полонило мене без решти його величезне знання, темперамент, педагогічний хист та індивідуальний підхід до кожного учня зокрема.

Я далі піддержувала зв'язок із панею Софією дорогою листування. У Празі вона мала досить різного заняття. Давала лекції музики, працювала далі над собою, як піаністка, та над поширенням свого музикологічного знання, а також брала живу участь у громадському житті.

Вона тішилася моїми листами та моїм довір'ям до неї, давала мені поради відносно репертуару та піддержувала жар праці. У своїх листах пані Софія, крім музичних, порушувала часто й інші теми, як мораль і етику повоєнного світу, переоцінку вартостей і вплив їх на мистецтво та на життя мистця.

«Дорога, на якій Ви станули, вельми важка і стрімка, та вона заповняє порожнечу життя і ущасливорює кожного, хто ступає по ній,» – писала мені в одному з листів. «Ідіть, нічим не дайте зразити себе, не оглядайтеся ні на право, ні на ліво, то аж тоді будете мати правдиве вдовolenня, без огляду на те, чи дійдете до зверхніх форм винагороди за важку працю, чи ні. Бо публічна опінія може тільки на коротко і не цілковито вдоволити справжнього артиста. На мою гадку, критерієм і останнім його аеропагом є його власне сумління, його власна пошана для себе самого».

Хотіла, щоб я приїхала до Праги і заграла і нагоди якогось концерту, але до цього не прийшло: з матеріальних причин. Сама не любила публічно виступати. Можливо, що найбільшу роль грала тут неохота задовольяти назагал дешевий смак нашої музикально менше освіченої публіки. «Все ж таки від виступу публічного, здається мені, тепер не буду могли викрутитися, бо дуже на мене напірають, але в кожному разі, лиш нерадо на це згоджуся» – писала мені з Праги.

Наше листування продовжувалося й тоді, коли я вернулась до Галичини та стала учителькою Муз. Інституту ім. Лисенка в Станиславові. Пані Софія перебувала тоді знов у Відні. Не всі могли вернутись до рідного краю під польську окупацію, до них належали також проф. Дністрянський із дружиною. І коли надія на зміну обставин та на поворот слабла, життя української еміграції ставало важке і безнадійне. Лише сильні одиниці не улягли зневірі та збайдужінню.

Заняття фахового мала пані Софія у Відні подостатком, але працювала тепер тільки з чужими і це не давало їй

такого вдоволення, як праця з українською молоддю. В одному з листів, де згадує про недугу мужа, що справляла їй велику журбу, вона пише: «Оттак то з літами молодеча легкодушність і оптимізм мусять уступити місце розвазі, а може таки – трохи й пересадній – боязливості. Живемо всі серед тяжкої кризи, але не тільки матеріальної (ця остання не в силі бодай мене пригнобити), але серед кризи моралі-етики і кризи всього, що шляхетніше в людини. Часи, коли людина малої етичної і інтелектуальної вартости осягає високі позиції у суспільнім житті, мусять діяти зле і помалу, як ржа залізо, коруптувати тих, що досі ідеально задивлялися на світ. Ось тут треба шукати генези тих страшних обставин, що серед них приходитьсь нам жити».

Мені було важко звикнути до провінційного галицького життя після довшого часу перебування у Відні. Я хотіла ще й ще йти вперед, а не застоюватися на місці. Безвиглядність буденного життя витворювала в мене апатію, з чого я звірювалася в листах пані Софії. Вона хотіла мене хоч трохи «потішити». «Думаєте, що ось та безвиглядність є Вашим монополем,» – писала мені. – «Це загальна недуга, що епідемічно панує і тут, на еміграції, що також і мене не щадить. Скажете: осередок культурний і цивілізаційний... Все це гарно, але як нема можности і часу з усіх тих «блаженств» користати? Як щоденні, буденні заняття так абсорбують ум і серце, що годі найти стільки сили, щоб можна було в супокою їм віддатися?»

І тоді я, так як колись у дитинстві, зробила знову одне – тим разом сумне – відкриття відносно досконаліших та, мабуть, сильніших від мене людей, одною з яких була – Софія Дністрянська. І до них мали доступ буденщина, безвиглядність, апатія...

Коли я післала їй свою світлину, вона написала: «Ви справили мені немалу радість. Вона (світлина) буде мені пригадувати ті кращі хвили мого життя, коли я ще мала змогу успішно працювати для своїх, коли я ще могла бути в цьому щасливому положенні, що працюючи над музичною культурою з учениками-українцями, складала, хоч і яку малу, але все ж таки цеголку дорібку національної культури. Тепер, хоч і як багато маю заняття, воно мені не смакує. Працювати для чужих, – для мене дуже прикра річ. І не бачу тому кінця! Ми, емігранти, будемо, здається, приневолені зложити наші кості на чужині, наскільки наша справа не вирушить з тої мертвої точки, де вона тепер стоїть».

Коли я готувалась до концерту, вона давала мені листовно поради щодо вибору та укладу програми. А про свою працю та зв'язані з нею турботи, пише: «Я працюю тепер над більшою розвідкою, що обіймає предтечів модернізму (Брукнер, Малер, Штраус, Шрекер), і хотіла б, наскільки час на це позволить, якнайскоріше це покінчити. Та ось тут нова журба! Хто і де мені це видасть? Журналу музичного у нас, такого як слід, нема, а окремої книжки на таку тему ледве, чи хто купить, а тим самим ніхто не видасть. Своїм коштом видавати не маю змоги, це коштує множество грошей, тим більше, що ця книжка мусіла б бути видана гарно, на доброму папері, з нотними прикладами. От бачите, що й я маю досить клопотів! Але я завжди потішаюся майбутнім і вірю, що буде краще. Найважливіша річ – не марнувати ні хвилини часу: «Карпе дієм!»⁴

Ця праця так і не була ніде друкована. Два роки пізніше згадує ще: «Так і я багато дечого мала би в пляні, багато дечого маю розпочатого, але щоденні клопоти та наша

---

⁴ Carpe diem (буквально – «лови день») – крилатий латинський вислів, який означає «живи сьогоднішнім», «лови момент».

еміграційна психоза витручас мені з рук оружжя, що ним я хотіла б перевести свої замисли в діло».

Злидні еміграції не дали змоги Софії Дністрянській вповні розвинути всі її пляни і задуми. Можна собі уявити, скільки могла була б дати нашій культурі ця людина, так щедро обдарована всіми добрими прикметами серця і розуму, з таким багатим знанням, перш за все в ділянці музики, з таким великим запасом енергії, оптимізму, ентузіазму та запалом до праці, коли б ми були мали свою державу.

Чим далі, тим рідшим ставало наше листування. З початком 30-их років, ліквідує пані Софія остаточно свій дім у Відні і переїздить напостійно до Праги, щоб бути весь час разом із професором Дністрянським, що мав катедру на Українському Вільному Університеті. Там він і вмирає, внаслідок недуги серця. На мій лист, що я написала пані Софії після смерті її мужа, я не одержала відповіді. Можна собі уявити, що переживала вона, коли лукава доля розлучила її раз на завсіди з її вірним другом.

Останню вістку про неї мала я ще перед другою світовою війною. Д-р Ст. Людкевич, перебуваючи деякий час у Празі (це було мабуть 1938 року), відвідав паню Софію та повернувши назад до Польщі, розказував мені про неї та її життя. Виглядала молодо і гарно, була повна життя та енергії і мала багато лекцій.

Коли я, перебуваючи на еміграції у Відні в 1944-50 роках, залюбки ходила «стежками» моєї юности, відшукуючи дома, де колись жила ще з батьками, а потім сама, то найкращою та найбагатшою на спомини мандрівкою в минуле була мені мандрівка на Альбертгассе, під число 34. Одного разу я таки і не могла здержати себе, щоб не вийти сходами на четвертий поверх та не стати під дверима колишнього мешкання пані Софії. На одну секунду здавалось мені, що

ось зараз відкриються двері, я увійду до середини і побачу паню Софію такою, якою осталась вона мені в пам'яті на завісиди: молода, весела, з матово-лискучими, глибокими, темними очима... Візитівка з чужим прізвищем на дверях мешкання, гамір в передпокою вернули мені свідомість реального життя і я помалу зійшла вниз та пішла додому.

Пізніше, коли я мешкала недалеко, моя дорога часто провадила мене попід чотири поверхову кам'яницю на Альбертгассе, і за кожним разом переходила я на другий бік вулиці, підносила вгору голову і гляділа у вікна мешкання на четвертому поверсі, де жила колись Та, що відкрила на роствір мою душу і моє серце для досконалої Краси, що нею є – Музика.

Ранньою весною 1956 року постановила я, ведена якимсь інстинктом, доконче відпитати адресу пані Софії. Хотіла написати до неї, щоб знати, як живе та чи, евентуально, можна б їй дечим допомогти. Я написала до кількох знайомих осіб, які, думала я, можуть мати вісті з Чехословаччини. Але її адреси я не довідалася. І ось тепер приходить вістка, що вона якраз ранньою весною 1956 року померла. Може в останніх своїх хвилях ще раз згадувала свою молодість і тих, що були їй дорогими, і може тоді думки наші – подорозі до себе – ще раз стрінулись зі собою – десь, у незнаній нам сфері надприроднього життя...

Галя Лагодинська

ПОМЕРЛА ВИЗНАЧНА ПІЯНІСТКА¹

В далекій Чехії померла визначна українська піаністка і музичний педагог – Софія з Рудняцьких Дністрянська. Наше молодше покоління її не знає, зате старшим із нас, а зокрема тим, що під час першої світової війни і після неї перебували деякий час на еміграції, чи то у Відні, чи то в Празі, її імя добре відоме.

Софія Дністрянська була першою українською піаністкою – професіоналом, що мала закінчену високу музичну освіту, а саме: віденську Музичну Академію і т. зв. «Майстершуле». Її учителями були проф. Лялевіч і один із найбільших піаністів та педагогів кінця 19-го та першої половини 20-го сторіччя – Еміль Зауер, що був – між іншим – учнем Ліста.

Молодою вийшла заміж за проф. Станислава Дністрянського, що став послом до австрійського парламенту і від того часу постійним місцем замешкання пані Софії стає Відень. Це був тоді перший європейський музичний центр, де вона мала нагоду студіювати музику та завершити свою музичну освіту. Відень став осередком її педагогічної діяльності, бо після закінчення війни та прилучення Галичини до Польщі, проф. Дністрянський не міг повернутись до рідного краю.

У половині 20-их років переїхала вона на деякий час до Праги, де проф. Дністрянський став ректором Українського Вільного Університету і з того часу перебувала напереміну в Празі, або у Відні, працюючи й тут і там як музичний педагог.

По смерті проф. Дністрянського залишилась жити на постійне в Чехословаччині, спершу в Празі, опісля на Сло-

---

¹ Передруковано за: Наше життя (Філадельфія, США). – 1957, березень. – С.4.

ваччині, розвиваючи всюди музично-педагогічну діяльність. На кілька місяців перед смертю повернулася до Чехії, де й закінчила життя ранньою весною 1956 року, не побачивши вже більше своєї Батьківщини. До останніх днів свого життя давала лекції гри на фортепіані.

Софія Дністряньська – це велика індивідуальність, не тільки, як піаністка. Належала до тих рідких у нас жінок, яких цікавило все. Кожну вільну хвилину посвячувала на здобування всестороннього знання. Одного дня можна було її застати над лектурою Гомерової Іліади, іншим разом над студіюванням законів фізики. Брала живу участь у громадському житті, так у Відні, як – пізніше – в Празі, наскільки лиш дозволяв їй на це час. А перш за все безнастанно поглиблювала та поширювала своє музичне та музикологічне знання. Не терпіла дилетантизму в музиці та дешевого віртуозства і тут не знала ніяких компромісів. Свою педагогічну працю виконувала з великою любов'ю, а звання музики-педагога вважала великим і почесним.

«Коли б я вдруге народилася на світ» – говорила – «і мала б ще раз вибирати звання, я б знову не вибрала нічого іншого, тільки фортепіан.»

Софія Дністряньська увійде до історії української культури як небуденна жінка, першорядна піаністка і один із найкращих наших музичних педагогів.

**ЕПІСТОЛЯРІЙ
СОФІЇ ТА СТАНІСЛАВА
ДНІСТРЯНСЬКИХ**

Ганна Карась

Передмова до листування

У процесі підготовки публікації листування Софії та Станіслава Дністрянських, яка має особистий характер, упорядників часто супроводжувала думка: «А чи варто таке інтимне листування друкувати? Чи не переходимо ми заборонену межу?». Однак вагомість цих постатей на шахівниці української історії і культури, їх доробок на прославу України, переважив у сумнівах.

Кожен, хто читатиме ці листи, відчусь напружену атмосферу тодішнього суспільно-політичного, наукового і культурного життя українців першої третини ХХ ст. як на рідній земній, так і в еміграції, а ще – порине в інтимний світ двох – чоловіка і дружини. Вони кохають і турбуються одне про одного, вишукують найніжніші слова, звертаючись одне до одного. Повсякденні клопоти не давали часу на розлоге листування, однак вони у розлуці писали одне одному, як правило, щодня.

У наш час, коли епістолярний жанр практично майже зник, важливо донести до нашої молоді приклади справжніх романтичних почуттів.

Станіслав Дністрянський та Софія Рудницька вінчалися 20 грудня 1901 року у Львові (свідectво про вінчання – у розділі «Фотодокументи»), щоб пройти все життя разом.

У виданні вперше друкуються розшифровані 96 листів (у т. ч. 63 написані на поштових картках) **Станіслава Дністрянського до дружини Софії Дністрянської**, які охоплюють значний період – від 4-го вересня 1903-го до 13-го березня 1929-го року. Всі листи систематизовано в хронологічному порядку.

Перші 16 листів (1903 рік) написані Станіславом Дністрянським у Відні¹, адресовані до Львова, наступні – з Праги (№ 17, 1904 р.), Львова (№ 19, 21, 24, 25, 27–30), Краковця (№ 20), Угнева (№ 22), Домажира (№ 26) написані в 1907–1911-х роках і адресовані Софії Дністрянській до Відня. Листи № 31–96 написані у 1912, 1921, 1922, 1923, 1925, 1927, 1928-х роках з Праги і адресовані Софії Дністрянській до Відня.

Звертаючись до дружини, Станіслав Дністрянський використовує не тільки такі пестливі звертання, як «Дороженька», «Любонька», «Любенька», «Голубочка», «Золотко», «Зоренько», «Моя Голубка», «Моя Прекрасна», «Моя Найсердечніша», «Моє Серденько», «Моя Найдорожча», «Кохана», «Моя Жіночко», а й децю дошкульні – «Моя Шмаркатенька».

Листи передають почуття закоханості і суму з приводу розлуки, ніжну турботу про здоров'я дружини, про її гарний вигляд. С. Дністрянський дбає про поповнення нотної бібліотеки Софії, купуючи їй сучасні нотні видання фортепіанних творів, зокрема К. Дебюссі, даючи поради де краще і дешевше придбати ті чи інші ноти.

Листування засвідчує багаторічну наполегливу працю Станіслава Дністрянського як вченого, педагога, організатора, керівника, політика.

Про високу освіченість подружжя свідчать часто вживані терміни і вирази різними іноземними мовами – німецькою, чеською, польською, французькою, латиною.

У листах Станіслав Дністрянський розповідає про відвідування театрів та концертних залів у Відні і Празі і дає свою оцінку побаченому і почутому. Він слухає музику різних

---

¹ Відень початку ХХ ст. був столицею Австро-Угорської імперії, а після Першої світової війни залишався одним із осередків політичних емігрантів з різних країн. Тут пульсувало українське культурно-мистецьке та громадське життя: жила традиція студентської активності (товариство «Січ»), видавалася українська преса, відбувалися концерти та святкування.

епох – бароко (Й. С. Бах, Г. Ф. Гендель), віденських класиків (В. А. Моцарта), романтиків (Р. Вагнера, П. Чайковського, Б. Сметани), відвідує вистави бельгійського драматурга символіста Моріса Метерлінка. Це свідчить про високий музичний та естетичний смак Станіслава Дністрянського.

25 листів **Софії Дністрянської** з Відня до **чоловіка Станіслава Дністрянського** у Прагу написані на поштових картках і охоплюють незначний період – від 15-го травня 1929-го до 13-го червня 1930-го року.

Софія теж звертається до чоловіка, використовуючи пестливі звертання «Моє Серденько», «Дорогенький Тосику», «Моя Кіця», «Сонічко», «Солоденький Тосеку», «Бамбусь», «Папусь», «Мій Солоденький», «Тосенькови мому Найдорозшому», «Синцю мій маленький», «Мій Бомбонцю».

У листуванні подружжя є місце для звичайного обміну інформацією, фіксування тих чи інших фактів. Однак тон листів відзначається винятковою рефлексивністю і трепетною ніжністю. Наскрізним мотивом листування є глибоке почуття кохання один до одного і це зворушує. Доторкнувшись до тайни цих двох особистостей, ми опромінюємо наші душі цим великим і чистим почуттям.

Літературознавець Світлана Кочерга підкреслює: «Приватне листування вже давно отримало статус місткого автентичного джерела, без якого неможливо глибинне осмислення творчої індивідуальності та структури митця»². Надіємось, що публікація листування Софії та Станіслава Дністрянських стане джерелом для подальших наукових студій.

---

² Кочерга С. Номо scribens у дзеркалі листування Василя Стефаника / Світлана Кочерга // Василь Стефаник: наближення / за ред. С. Хороба. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. – С. 435.

Листи Станіслава Дністрянського до Софії Дністрянської

Лист № 1

У Відни 4/9 1903

XVII. Hernalser-Hauptstrasse 23.

I. [нерозбірливо], III. Stock Thur 12.

Дороженька!

Ще не дістав я доси від Тебе ані одної вістки – бо й не міг дістати – а про те, щось мене наганяє усе до Тебе писати. Видить ся мені, що говорю з Тобою, що Тобі про всьо розказую, що лиш мене дотикає. У Львові я не звик багато про себе розповідати, бо найважніші події відбуваються – так би сказат – перед Твоїми очима, та мені здається, що хоч як не видиш, або від мене про мене не чути, то все-таки Ти як відчуваєш, Ти єсь жадна pars усього. Тут на жаль – не так! Проте так сильно відчуваю потребу, з Тобою моїми гадками письменно поділитися.

Вчера, як з картки знаєш, був я у театрі на Mozarta “Figaro’s Hochzeit”¹. Не міг я видержати у хаті, тим більше, що Mozart все був моїм любимцем і на мене так благородно ділає. Перший і третій акт є прекрасний, всюди настрій молодечий, трохи – не дитинячий. Музик промовляє до серця безпосередно простотою тонів, чистотою духа. Ми Русини, що так високо цінімо хоральний спів, а менше одушевляємо ся сольовими партиями, повинні Mozart-а усе ставити дуже високо, бо в ensemble-ax², ...дуетах, квартетах, квінтатах і секстеттах і хорах він майже незрівнянний. Його талант музичний у тім найчистіше виступає. Wagner³ при його майже дитинячій музиці виглядає вправді як великан, але такий з ліса, що кольосом своїм переражає і для того усім імпонує, як дикун, що у лісі лиш сам собі співає, та других не знає і не хоче знати. Але і на того дикуна піду вдругім тижни подивитись.

---

¹ Мова йде про «Весілля Фігаро» – комічну оперу австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта на лібрето Лоренцо де Понте за однойменною п'єсою Бомарше.

² Ансамблях.

³ Ріхард Вагнер – німецький композитор.

Mozart успокоїв мене троха – а треба мені було такого ліку, бо вчора перед виставою був я в дуже прикрім настрою. В картці, висланий від Дрегера⁴, я Тобі ще сего не писав, але сьогодні, коли криза подекуди залагоджена, можу Тобі про всьо сказати.

Перед театром вступаю я до університетської бібліотеки, де – на моє здивованє – бачу оповіщенє, що міністерство Просвіти в сім році дозволило заперти унів. бібліотеку аж до кінця вересня. Отже одна неудача. Гоню тому до т. зв. Hofbibliothek⁵ в Бургу. Тут знова довідуюсь, що бібліотека буде відчинена доперва 15. вересня. Але думаю собі: треба убрати ся у англєз і виробити для себе деякі уступства. Нинішній день був присвячений такому «ідолопоклоненію»!

В унів. бібліотеці пішло мені найгірше – але все-таки удало ся мені виробити собі позволеня в т. зв. «Kleiner Lesezaal»⁶ читати деякі книжки, котрі собі замовлю. До каталогів не можу заглядати, бо всьо переробляє ся і всюди роблять порядки.

В «Hofbibliothek» сказав мені виразно настоятель (Hofrat), «Für die Gelchsten ist die Bibliothek immer offen»⁷. Тільки книжок не може позичати додому і бібліотека відчинена тільки від 9-1. рано; а від 15/9 до 2. рано.

Був я врешті в Justiz-Palast⁸, де через знакового Мечка удало ся мені одержати позволенє уживаня бібліотеки, а навіть пожиченя книжок додому. Тільки тота бібліотека є розміром дуже мала для моєї потреби.

По полудни був я так змучений, що переспав від 2½ до 4½, відтак взяв ся до книжки і читав аж до сеї пори. Іду тепер трохи на прохід і купую «філістерку» на вечеру.

Цьомаю моє серденько х разів⁹.

Туско¹⁰.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

⁴ Мається на увазі кольорова хромолітографія Ф. Дрегера.

⁵ Австрійська національна бібліотека розташована у палаці Хофбург у Відні.

⁶ Малий читальний зал.

⁷ У Gelchsten завжди відкрита бібліотека.

⁸ Justizpalast – Палац правосуддя у Відні.

⁹ х – незчисленна кількість.

¹⁰ Туско, Тосек – зменшено-пестливе назвисько Станіслава Дністрянського.

Лист № 2

Vinvobona 5/9 1903.
XVIII Hernalsev Hauptstr. 23 III. Stock
Thur 12

Stanislaus Sophiae uxori
salutem!¹¹

Горячо невиносиме – не багато відійшло від другої половини липня у Львові. Рано летів я до Hofbibliothek = майже ½ години дороги (трамваїв уживаю лиш у надзвичайних випадках), та читав дещо від години 9½ – 1. Відтак обід, а о 2. год. 20–25 минут дороги до хати в найбільше гарячо. О 2½ «шлюмерок»¹² аж до 4. Потім «чайнос увеселене» до 4¾; далі марш до університетської бібліотеки на годину, короткий прохід по «Volksgarten-і»¹³ і поворот до хати. По дорозі закупую «філістерку», а позаяк голод мене сильно огорта, пацькую вже половину вечері, хоч доперва чверть на осьму. В інтервалах забавляюся політикою з моєю Старою, бо она балаклива, а крім сего на улиці роблю деякі «замічання», а в дусі ремарки.

Се є звіт моєї діяльності у Відні. Припускаючи, що часть наукова доси не поступила так, аби мож про ню дещо сказати, думаю, що «[нерозбірливо] des Gemuses» моєї Зьонки найлучше подати наші спостереження.

Вертаюсь ще до Дрегера. Кажуть, що у Відні багато красивих жінок – але забувають на мущин. У сім короткім часі удалося мені замітити два окази, яких не так легко між мущинами стрічаєся. Передовсім у Драгера. Молодий – (около 35 літ) – мущина, бринет з прекрасною гебановою а довгою майже по пояс бородою. Очи великі – вираз глибокий, інтелігентний. Мушу признати, що з великою приємністю я придивлявся сему панкови.

¹¹ Станіслав Софію вітає! (з латинської).

¹² Шлюмерок – шкільне – дрімка. З нім. Schlummer почerez польське розмовне szlumerek, тобто подрімати.

¹³ Парк у Відні.

Обсервував я також убранє¹⁴ жінок. В середних сферах панує гіпюровий ковнір¹⁵, в троха низших, головно у незамужних, ковніра брак, перед троха витятий і отвертий.

Між прохожими бачив я також сего японця, про якого я Тобі в своїм часі розказував, що на першім році прав ходив разом зі мною на виклади, і на лавочці, в котрій сидів, прибав собі візитову картку «Kishi, Advocat aus Japan».

Припускаю отже, що коли перед 15 літами був він адвокатом, то тепер є уже що найменше міністром, та з його поведеня я вносив, що мусит бути міністром «публічної моральности» (спеціальний міністер для Япану¹⁶), бо з увагою придивляв ся ріжним швачкам, конфекціоністкам etc., насуваючи поважно темні окуляри на очи.

Не далеко за ним поступала якась «дама» в реформовім строю. Материя того строю була мабуть з такого полотна, якого муштини уживають на білі пантальони¹⁷. Тому фякри¹⁸ віденські викрикували з «більшим удовольством»: «Das is die [нерозбірливо] Mode»¹⁹ (!) Перегнала она японця, так що міг він взяти з неї взорець, як мають жінки убирати ся. Невдовзі заведе такий звичай у себе...

Наплівши Тобі miscellanea²⁰, забираюсь тепер до роботи. Читаю досить пізно в ночі. Надіюсь, що побалакавши з Тобою буду різко працювати. Цьомаю руці, нозі і цілого зяцька.

Туско

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

---

¹⁴ Одяг.

¹⁵ Комір.

¹⁶ Японії.

¹⁷ Штани.

¹⁸ Фіакр (франц. fiacre) – легкий найманий екіпаж (карета).

¹⁹ Це ... моди.

²⁰ З анг. – різне, всяке.

Лист № 3

19 6/9 03.

Зьонкі²¹ !

Година чверть на дванадцяту в ночі. Вікно отворене, та з улиці долітають звуки пісні, що її співає якась «тінглівка» в стаблїсмані напротив. Мимо неділі я довший час пересидів над книжкою. А час йде дуже повільним темпом! Но одно лиш міг я собі дозволити в неділю: іменно на кофейню по обіді. Вичитую газети з незвичайною скрупулятностю.

При нинішнім дни дуже часто я переносив ся гадкою до Тебе, а по полудни, коли Ти приймала гості, я нудив ся в «Café Central», а відтак пішов під парламент і подивляв нову різьбу з фонтаною, котру торік у вході поставлено. Се річ просто чудова, та підносить в високім степені красу сеї монументальної будівлі.

Тут стояв я довшу хвилю і за свою тугу забув. Але відтак вернула она ще сильнійше. Не знати як загало мене щось перед оперу, та зоперва тут я опинив ся. Се був мій прохід²². Не добрий на себе, допав якогось трамвайка і вернув домів.

Ані кава в Café Central, ані передше солодкозвучні тони поштової труби, котрої тут ще для попису почтиліони нераз уживають, не змогли мене ліпше успособити. А вісти від Тебе ще не маю – Напиши мені, чи і коли виїжджаєш до Діда. З білем²³ пришли м. м. кілька хусток, бо не маю жодної.

Напиши мені, чи поробилась усі порядки. Як бавились гості у нас? Чи Стефик²⁴ уже приїхав, та де хати шукає? Чи думає урядитись по кавалерски?

---

²¹Зьонка, Нуска, Неці (або інші відмінювані закінчення слів) – пестливо від дружина; у листах використовувалось Станіславом Дністрянським як звертання до своєї дружини Софії; сама Софія Дністрянська у листах до чоловіка підписувалась як Неці та Неціня.

²² Прогулянка.

²³ З білизною.

²⁴ Стефик – Степан Рудницький, рідний брат Софії Дністрянської.

Взагалі хотів-бим щось знати, а досі нічого не знаю. Надіюсь завтра від Тебе листу, тому потішаюсь, як можу.

Що Ти робиш о сій годині? Мабуть спиш, або до сну вбираєш ся. Як оно і є, Туско гадками при Тобі – цьомає воцко, пацко, нісьо і зяцько – а каліцька пригадує ся, що Зьонкі дуже любцяє

Па! Йду «пунцю»²⁵.

Туско.

Відень XVII. Hernalzer Hauptstr. 23 Thur 12.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на 3-х сторінках чорним чорнилом.

---

²⁵ Лестливо-зменшене від спати (спуняти).

Лист № 4

У Відни 7/9 1903.

Моя Любонька!

Чи знаєш, як роблю чай? Пожди хвилинку, та послухай!

Один з перших видатків моїх, була машина до варення на шпиритусі. Дуже практична а дешева, бо у цілости коштує не більш як 85 х²⁶. Набувши крім сего 1 літру шпиритусу²⁷ і відповідну кількість цукру – в чайний порошок я вже у Львові заосмотрився – приступив зараз першого дня до приладжування чаю з великою старокавалерскою точністю і скрупулятистною. А треба Тобі знати, що на самім вареню забава не кінчить ся, тільки крім сего є ще друга функція – може навіть важніша – с. т. скрупулятистне очищуванє посудини. Знаючи, що жодна господиня сего не втне як слід, я зараз з гори сказав своїй старій, щоби мені дала відповідної шматки vulgo²⁸ плахти, бо хочу усе сам витирати машину і чайник з приналежними «речами».

Стара радо згодилась. Я сю функцію сповняю тепер 3 рази на день – і отверто кажу, з великою приємністю. Як приходить час, відкладаю всьо на бік, сиплю $\frac{3}{4}$ ложочки порошку у чайник, до машини ллю троха води і запалюю кньот «piech pie piecze»²⁹. З приємністю подиву-достойною придивляю ся огневи. Тоді мій ум спочиває, а нерви уживають спокою. Але не довго се триває, бо за хвилику вода кіпить – я зриваюсь, та наливаю частинку до чайника. Через те змінє ся хід моїх гадок. Треба наляти ще троха зимної води до машини, аби вода другий раз закипіла. Коли відтак сиплю цукру до шклянки, мимохіть думаю собі: Що моя Зосенка робить, чи спить, чи читає, чи грає – та чи Туска згадує. А вже коли чай готовий, наливаю його до шклянки, та попиваючи золотий нектар, вже ані не хвилі не віддаляю ся думкою від нашого дому,

²⁶ Напевне крон – основної грошової одиниці Австро-Угорської імперії на той час.

²⁷ Спирту.

²⁸ З лат. – звичайно.

²⁹ З польської – нехай не пече.

від Львова, та здаєсь мені, що я не відіхав, а з Зьонкою говорю, на Зьонкі дивлюся та руці цьомаю. Розумієш тому, чому се так люблю робити. Не спішусь, тільки доливаю аж до дна. Але, як уже побачу дно, мимохіть завертаю у дійсність, бездонно-пусту і нудну. Тоді починаю з лютостию витирати і вимивати посудини – але не лишу ніколи ані крихитки. Тота старокавалерська точність – се сплін, котрий кристалізує ся в так невинній формі. Відтак або виходжу до бібліотеки, або сидючи дома берусь до книжки і читаю пізно в ніч мимо веселої музики *vis a vis*³⁰ у Manil-a. Доси маю досить користи з праці. Думаю, що з Божою помочію оно якось піде. Лиш якось не можу вибрати ся в справі моїх нервів та відкладаю з дня на день. Коли виберу ся, донесу Тобі сейчас.

Нині взагалі маю дуже добрий гумор, бо рано прийшов від моєї Голубки лист, котрий додав мені заохоти до видерженя. Пригадав собі я також при сій нагоді Гальку і післав їй картку до Львова. Крім сего вислав картку до Вісневських в Станіславові.

Цьомаю мою Любку стократно

Туско

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

---

³⁰ Візаві – напроти.

Лист № 5

У Відни 9/9 1903 вечером.

Моя Дорогенька!

Певно дивувалась ся, що відписую Тобі по дводневій перерві, хоч звичайно листи мої приходили до Тебе щодня. А може навіть – моє Золотко було неспокійне? Але «нема злого, що не вийшло-б на добре» – каже пословиця. Так і у мене. Причина була. Ві второк було латинське свято – проте вигнало мене щось з дому до кофейні. Тут я вичитав цілу купку газет, і вернув опісля до дому. Був вечер – нікого не було крім мене в хаті. Засьвітив я лампу, тай до книжки. До сеї пори щось мені не смакувала ся книжка, яку взяв ся читати. Зі злоби зворохобив ся у мене мій дух, я шпурнув книжку, та й зачав сам думати.

Та гадки зачались негайно кудись сунути... одна по другій – з початку ліново, відтак – они вже не сунулись, але прямо толочились, що не міг їх здержати. А з того, як знаєш «[нерозбірливо]»³¹ ростуть та ростуть. Вправді завертаю ще до книжки, але она мене лиш посередно інтересує, бо – чую – що єще мусить щось уформуватись.

Наливаю чай – випиваю – а врешті роблю порядок з посудинами: але всьо механічно, бо усе пре мене до розвязки розпочатого проблему. Ходжу по покою – то знова завертаю до книжки – записую щось в нотатці – аж врешті...вже, вже її маю: головний проблем моєї розвідки скристалізував ся, та з ним уклад першої частини праці («[нерозбірливо] Teiles») усталив ся. Натурально се лиш провідна ідея, бо само переведення – головно історичної части – буде вимагало багато змагань, багато комбінації. Але коли є *ruptum saliens*³² – то з помічю Божою решта якось піде. Що до другої частини праці, то уже лиш витягає консеквесцій³³ з даного problemu, або чиста операция в обсягу австрійського права з малою домішкою нового права німецького і римського. Оброблене сеї части по приготованих студиях відкладаю цілковито до Львова, і думаю, що по укінченню першої, друга піде мені дуже гладко.

---

³¹ Власний....

³² Головне, основне (з лат.)

³³ Консеквенція – висновок (з лат.)

Була перша година в ночі, як кинув я перо від себе, аби лягти відтак спати. О писаню листу до Тебе не було тому бесіди. Мій ум був так змучений, а організм зденеровований, що довго не міг я заснути – бо гадки переслідували мене далі в ліжку. Десь коло 2. год. в ночі мусів я стати з ліжка, засьвітити лампу, аби записати знова якусь гадку.

Бачиш отже, що з Божію помочію праця моя зачинає входити на добру дорогу.

Запитуєш мене, що робити з англійським язиком? Ти знаєш, що я тому не противний, а з другого боку, чи можна собі на се уже тепер дозволити, не знаю, бо не маю ясного поняття о усіх видатках, які нас чекають. Ти се ліпше знаєш, проте сама після точного обрахунку повинась прийти до певного висліду. Знаю лиш одно, що до викінчення моєї розвідки знівідки сукурсів не буде. Пишу навіть картку до Левицького Костя³⁴, аби переняв редакцію сего випуску «Часописи», бо я відриватись не можу. Чи не ліпше відложити на пізніше?

Питаєш ся, де ся віктую³⁵. Не маю сталого місця. Доси 3: 1) іменно близько дому (найтаньше, але найгірше), 2) на Universitäts-strasse (дорожше, а добре), 3) коло Deutsches Volkstheater³⁶ при Justiz-Palast-і³⁷ (дуже дорого, але знамените). Працюю в 3 бібліотеках, тому близько них шукаю собі вікту. Нині одержав я другий лист від Тебе, котрий мене втішив як дітвака.

Цьомунькаю мою Нуску – в зяцько і т. д.

Туско

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

³⁴ Доктор Костянтин Антонович Левіцький, більше відомий як Кость Левицький (1859–1941) – український державний діяч, один із найвизначніших політичних діячів Галичини кінця XIX – першої половини XX століття. З листопада 1918 р. – голова Державного секретаріату ЗУНР, потім – голова комісії з виборчої реформи при уряді. У липні 1941 – засновник, голова Національної Ради у Львові.

³⁵ Віктувати – харчуватися.

³⁶ Німецький народний театр.

³⁷ Палац правосуддя у Відні.

Лист № 6

Моя Голубочко!

Бачу, що я мимо занятя більше маю часу, написати до Тебе кілька слів, чим Ти до мене. Я уже від двох днів ніякої вістки від Тебе не маю. Правда, що при однаковім *modus vivendi*³⁸ нічо нового не появляєсь, але мені не ходить о новости, а о кілька слів, хоч би на картці. Думаєш може, що моє жите не монотонне? Один день до другого подібний, як дві каплі води. Се одно лиш зміняєсь, що раз іду до університетської бібліотеки, раз до бібліотеки найв. Трибуналу, а раз до двірської бібліотеки. Чи дісталась сей лист, де згадую про нові гадки, які мені прийшли при праці? Тоті гадки усталюють ся та доповнюють ся постійно. По крайній мірі час через мене означений на побут у Відни вистарчить відай на приготавлення материялів. По тім приступаю у Львові до другого періоду моєї праці, до т. зв. Першої редакції. –

З радостию довідуюсь від Тебе, що в музиці робиш поступи – для мене не було се ніякою тайною, бо знаю, що по відпочинку все всяка вправа в штуці не тратить, але радше зискує. Будучи у Відни, може піду до Sauer-a³⁹ і спитаюсь його о услівя, які він ставить до своїх учениць та учеників. Напиши мені, чи маю се зробити? Є також нагода дуже дешево набути деякі ноти. Можеби-сь мені написала, які ноти хочеш тепер мати, а я може набуду Тобі їх антикварично.

Чому нічого не згадуєш о виїзді до Корманич⁴⁰? Чи вже не поїдеш? Напиши також, чи Стефик є з жінкою у Львові, чи без жінки? Що поробляє? Чи Леонек⁴¹ писав що до Тебе?

---

³⁸ Спосіб життя (з лат.)

³⁹ Еміль фон Зауер (нім. *Emil von Sauer*; 1862–1942) – німецький піаніст, композитор і педагог.

⁴⁰ Корманичі – село в Польщі (Підкарпатське воєводство), Перемишльський повіт, у межах етнічної української території Надсяння.

⁴¹ Леон (Лев) Рудницький (сімейна кличка Хома) – брат Софії Дністрянської. Суддя у Сяноку.

У Відни похолодніло та дощ упав. Тому й приємніше. Відень підніс ся від студентських часів значно. «Stavfbahn»⁴² і знесенє ліній через утворенє т. зв. «Gross Wien»⁴³ вплинуло значно на украшенє і піднесенє міста. Але аристократія ще не вернула, а перебуває по всяких купелевих і кліматичних місцях.

Мимо того по склепах⁴⁴ рух великий. Вистави прекрасні, що потягають прохожого вступити. На Kärntner strasse⁴⁵ оглядав я виставу Zirka, але прийшов до переконання, що далеко красша є вистава у «Sigi Ernsta» також на Kärntnerst.[rasse]⁴⁶. Проте думаю Тобі там купити necessaire⁴⁷. Розмірно не є дорогі. Взагалі люксові⁴⁸ річи, а далі всяка конфекция дамська чи мужеска – далеко дешевші, чим у Львові. Переконаюсь, що у Львові здирають наші чесні «Полячки», «jak w starym kalendarzu stoi»⁴⁹. Склеп Cabos-a належить до найкрасших у Відни. Як Зьонкі буде гречна, то Туско прише щось від Cabos-a, а як ні – то ні.

Цьомаю зяченька і т. д.

Туско.

У Відни 11/9 1903

XVII. Hernalser-Hauptstr.23 ?hur12. [нерозбірливо]

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

⁴² Автомобільні дороги.

⁴³ Великий Відень.

⁴⁴ Магазинах.

⁴⁵ Одна із найкращих торгових вулиць у центральній частині Відня.

⁴⁶ Тут і далі у квадратних дужках наше продовження слів.

⁴⁷ Несессёр (фр. *nécessaire* – необхідний) – спеціальний контейнер (сумка, барсетка, гаманець, шкатулка, футляр і ін.) для дрібних предметів. Використовується для зберігання предметів гігієни, кометики, манікюру, шиття, рукоділля і ін. Як правило, в несессері для кожного предмету є спеціальне відділення, завдяки чому предмети не змішуються.

⁴⁸ Дорогі і красиві.

⁴⁹ Як є у старому календарі (з польської).

Лист № 7

Моя Зоренько!

Рано о годині 9. збудив мене дзвінок – листонош приніс пушочку з хустками. Я думав, що Ти мені хустки вишлеш разом з нишим білем, а між тим мусів собі купити дві хустки, бо без хусток обійтись годі.

Але се дрібничка! Уже так довго не мав я від Тебе листу, що передовсім перечитав, що моя Нуска любенька до Туска пише. В ньому, що є здорова і що так само про Туска згадує, як Туско про Неї. А неділя – бачиш – се один день відпочинку для мене, а відтак на будни, значить працювати. Сиджу нераз і до 12. або поза 12., але нині зачав ся день дуже дуже добре Твоїм листом, та й перейшов досить приємно. Мечек⁵⁰ ще не вернув – про славну звичай служницю, що – мовляв – з ключами виїхала до Чехії, я не звідуював, бо – признаю ся – встудно мені було такі питання кому-небудь ставляти. По дуже смачнім обіді я пішов до Café Central і перечитавши кілька газет стрінув Кулачковских – та з ними аж до вечера пересидів у кофейни. Прибув також Кулачковский⁵¹ з Дністра разом з родиною, бо вертали з Grado до Львова, та поступили до Відня.

Тепер по вечері вернув я до хати. Тішу ся, що Зьонкі знова на добрій стані з Стефком і Сибілею⁵², бо так повинно бути. На жаль, щодо мого брата я не можу предвидіти, аби між нами могли нав'язати ся які-небудь взаємини. Він свою систему так здискредитував, що тільки між ним і мною можуть бути якісь відносини, але між нашими жінками не може бути ніяких зносин. Будь що будь буду старати ся уникати сеї квестії⁵³ з ним, але жодних

⁵⁰ Мечек – Мечислав Дністрянський, рідний брат Станіслава Дністрянського.

⁵¹ Ярослав Кулачковський (1893—1909 рр.) – директор однієї з найповажніших страхових компаній Галичини – «Товариство взаємного ubezpieczenia «Дністер».

⁵² Сибілля – дружина Степана Рудницького. Померла у молодому віці.

⁵³ Термін «квестія» – проблема, питання, справа (польск. – kwestia, чеськ. – kvestie, лат. – quaestio).

запросин не прийму, а до них буду заглядати виключно на «добре слово» – і то дуже рідко.

Пишеш, що сплетні про Тебе вийшли від певної особи, яку трудно мені відгадати. Чому не пишеш хто? Може «стриянечка»?

Вношу з Твого листу, що Галька якось доси не нагадала собі, що винна Тобі 10 fl⁵⁴ 50 х. Я Тобі раджу, просто Теті сказати, що Тобі тоті гроші належать ся. Чейже без гроший не можеш лишити ся! Коли б Тобі на разі забракло грошей, то напиши до мене, я вишлю сейчас. Біле⁵⁵ вистане мені ще на сей і на другий тиждень. Коли будеш висилати нове біле, то обрахуй що найвище по 3 штуки сорочок, пантальонів⁵⁶, і шкарпеток, треба мені тільки більше ковняриків.

Тяженько мені без Зьонькі. Кожний відгадає в мені «[нерозбірливо]», бо лиха рідна. Але чейже Бог нагородить мені тоті часи – маю надію – та оберне ся мою і Твою недолю в ліпшу долю. Я понимаю Твоє посвяченє, але «хто терпен, той спасен».

Цьомаю моє Золотко
Мою Нуску прекрасну
Па! па! Туско любить Тебе безгранично –
Чи треба о тім писати?

Дзібоньки

Відень 13/9 1903.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

⁵⁴ Флорини – грошова одиниця Австро-Угорщини.

⁵⁵ Білизна.

⁵⁶ Штанів.

Лист № 8

[18.09.1903]

Моя Прекрасна!

Сьогодні прийшов до мене Твій лист, та насунув мені такі рабельні гадки, що мушу про них Тобі звістити. Жаль мені дуже Тебе, моє Золотко, жаль мені, що сама живеш і Своєї власної тіни боїшся – а й самому не дуже відродно без Зьонки жити. Та коли – на жаль – мені не водить ся, уже 1. жовтня вертати, хотів-бим лишити ся що найменше до 10. жовтня! Проте виринула в мене гадка, аби мою Голубку стягнути на кілька днів до Відня. Взяв я олівець до руки, та й гей білянс⁵⁷ робити. Білянс вийшов досить добре. Але бачиш, передовсім мусиш 30 fl⁵⁸, призначених на шафу взяти з Собою – а крім сего з місячної гажи мусіла-би-сь на кожний случай ще добрати 20 fl, аби не бути в клопоті. Я сам думаю ктору сумку відложити на Твій побут у Відни. Натурально шовкова сукня мусіла-б вижидати ліпшої хвили. Передумав я усі евектуальности, та прийшов до пересвідчення, що – хоч біда, то гоц! – на сей люксус можемо собі дозволити. Отже, мій плян такий: Найпізнійше 5. жовтня прибуває Зьонка до Відня. У мене є 2 ліжка, проте нема жодного амбарасу⁵⁹. Наколи-б Тобі не подобалось на чужій постели спати, можеш взяти з Собою простирало і ясік.⁶⁰ Се вистарчить. У Відни пересидимо разом до 10. Жовтня, Зьонкі огляне Собі Відень і всьо, що є до баченя, а Туско днями буде працювати в бібліотеці, а в вільних хвилях буде ходити з Зьонкою. Зрештою є тут Кулачковска, котра евентуально могла-би Тобі неодно показати. Але се лиш ultimum refugium⁶¹.

Відпиши мені по зрілім намислі, чи годиш ся на мій план. Я дуже рад, моїй Найсолодшій зробити оцю приємність.

---

⁵⁷ Баланс.

⁵⁸ Флорини – грошова одиниця Австро-Угорської імперії того часу.

⁵⁹ Ймовірно мова йде про постільну білизну. Слово не перекладається.

⁶⁰ Маленька подушка.

⁶¹ Останній притул (з лат.)

Ще одна річ! Бобін молодий згадував мені, що можна дістати знижку на Staatsbahn⁶². Они мають якусь знакому, якогось кантеліста чи когось-там жінку, котра іде до комісарияту і там її потверджують подане о знижку на Staatsbahn. В подень треба просити о знижку на їзду другою клясою при оплаті третої, і виразно просити, щоби карта звучала також на «Schnellzüge»⁶³. Се подане має бути на штреку: Lemberg-Krakau und zurück⁶⁴. Можна також внести друге подане того самого змісту до дирекції der Kaizer Ferdinands Nordbahn in Wien⁶⁵ на путу Krakau-Wien und zurück⁶⁶. Коли бись хотіла піти до Бобінової в сій справі, то мусиш сейчас піти, бо інакше буде запізно.

Вижидаю нетерпеливо відповіди. Єсьм здоров, а в звісній Тобі справі роблю деякі кроки. Цьомаю Зьосеньки безліч разів.

Туско.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

---

⁶² Державна залізниця.

⁶³ Швидкий поїзд.

⁶⁴ Львів- Краків і назад

⁶⁵ Дирекція управління північною залізницею кайзера Фердинанда у Відні.

⁶⁶ Краків-Відень і назад.

Лист № 9

Моє Серденько!

Якраз поспіла від Тебе картка з жалобою, що я нічого не пишу, що – мовляв – 5 днів листу не написав. Се мене незвичайно дивує. Вправді сего тижня не писав я що день, але все таки досить часто. Чейже мусілась всі листи дістати – а може ні? Напиши мені сей час, чи всі листи сего тижня до Тебе дійшли. Я писав до Тебе 1) в неділю вечер – тому Ти повиннась була дістати лист ві второк; 2) в середу вечер – Ти повиннась була його дістати в п'ятницю; а 3) лист вислав я в п'ятницю на Твій лист, котрий прийшов в п'ятницю до мене. Сей лист в тій хвили, коли пишу (с. т. в суботу 8 година вечер) мабуть до Тебе ще не наспів, але повинен прийти в неділю. Лист, котрий тепер пишу, є четвертий з ряду.

Моя Любонька! Туско не забуває за Тебе, та частіше пише до Тебе, ніж Ти до Туска – але вношу, що в сім тижни мусіло щось зайти, коли Ти жалиш ся. Картка Твоя з п'ятниці – мабуть з ранка, бо припускаю, що в п'ятницю мусілась дістати мій лист з середи.

Але будь що будь відпиши мені, чи в сю неділю прийде (зглядно прийшов) до Те мій лист з п'ятниці. В нім подаю Тобі плян поїздки до Відня. Запитую ся Тебе, чи хочеш мене відвідати у Відни. Я страшно тішу ся сею гадкою, що Зьонки приїде коло 5. жовтня до Відня, та що по кількадевнім спільнім побуті вернемо разом домів.

Відпиши мені сейчас. Їхати перед 10. жовтня не можу, бо шкода було-б сего часу для мене; як раз в жовтні буде університетська бібл. зі всім відчинена.

Здоров'є мені дотискає – лиш авра прикра і тому троха Нехенnbuss мені пригадуєсь.

Золотко моє найчичійше! Будь спокійна, моли ся Бозі, щоби Тобі вернула спокій...Ніхто Тебе не обкраде, бо Бог чуває над Тобою.

Зрештою хочу скоротити Твою журбу – прибувай до Відня в жовтні; не довго часу до сеї хвили. Минуть скоренько.

А тепер прощай мені моя Найсердечнійша. Невдовзі знова привитаєм ся. Цьомаю воцко, пацко, носю, зяцько і золотенькі руці – тоті, що несправедливо думали про Туска, що буцім-то за Зьонкі забув. Ні – не забув; тільки пам'ятає та й любцяє цілим серцем, цілою душею

Туско.

Субота 19/9 1903.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 10
Поштова картка № 1

Поштовий штампель: Lemberg Lwow 22.09.03

20/9 1903.

Адресовано: Wolgeboren frau Sophie Dniestrzańska
Lemberg (Galizien)
Hofmanns-Gasse № 28.

Із: Purkersdorf, N.-Oe.

З прогулки по Frobberg коло Purkersdorf-у⁶⁷ присилаємо Тобі поздоровлення

(далі 2 нерозбірливих підписи + підписи Мечислав і Стах⁶⁸)

Поштова картка 14x9 із фото Purkersdorf, N.-Oe. Написано олівцем.

---

⁶⁷ Містечко недалеко від Відня, зона відпочинку.

⁶⁸ Стах – підпис Станіслава Дністрянського.

Лист № 11

У Відни 22/IX 1903.

Моя Царице!

Вижидав я нетерпеливо Твого листу, щоби довідатись, чи згодиш ся на мій плян, чи ні, між тим на жаль Ти не хочеш до Відня приїхати. Чи Ти справді виставляєш Собі наше матеріальне положенє так зле? Я думаю, що оно не є ще таке, аби моя Зосенька не могла приїхати до Відня.

Але може маєш рацію! Зьонкі усе має рацію – а чому? бо оглядає ся на Туска. Мушу признати ся, що мені гроші нераз більше байдужні, чим Тобі, та-хто-б припускав – Ти мене приучуєш ошадності.

Але коли уже відказуєш і мені і Собі сеї приємности, то можу вигідно набути для Тебе звірюку. Як дивно сходиться ся зі звірюкою. Марила писала до мене за звірюкою⁶⁹, в тепер Ти. Я Марилі відписав, що її куплю доперва безпосередно перед відїздом – notabene,⁷⁰ поки-що за мої гроші. Проте мимо того, що всіх своїх грошей не видам, купивши дві звірюки не буду міг уже нічого майже справити. А думаю, що може яку матерію на сукню або щось подібного варто-б купити, бо тут є ліпше і дешевше. Напиши мені, чи маю для Тебе вистаратись о пробки на матерії і на які матерії. Пішов-бим до доброго складу і казав-бим Тобі до вибору прислати. Далі – сле хочеш справити собі гальку, то також напиши, в яким густі, а ми Тобі справимо, щось дуже доброго, а не дорогого. На тоту ціль варто навіть вислати до мене гроші. Відпиши мені, а я пороблю потрібні кроки. Чи треба буде на се прислати гроші, напишу Тобі доперва по першім.

Моя дорогенька Зьонкі! Туско уже не має біля (крім хусток) – у слїдуючу неділю не має що перебрати. А сорочка, яку маю на собі, на раменах подерта. Проте найпізніше в четвер або в

---

⁶⁹ За хутром.

⁷⁰ Nota bene! (з лат.) – добре зауваж! Запам'ятай! На письмі позначається N. B.

пятницю конечно⁷¹ біле. Що-до справлення сорочок – усьо відкладаю на послідний час.

Між тим праця йде досить помалу, але гадаю, що дорога троха простежилась. В неділю був я з Мечком і його родиною на прогульці обік Purkersdorf-у. З відтам вислалисьмо Тобі картку. Чи її дісталась? Вчера, с. т. в понеділок давали в Burgtheatr-і⁷² «Monna Vanna»⁷³, на що я вибрав ся. Гра була знаменита – штука сама не зробила на мене так злого враження, як можна-б вносити по рецензії Burskhart-а в Zeit⁷⁴. До опери вибираюсь на Wagner-а «Meistersinger von Nürnberg»⁷⁵.

А моє Дацько!⁷⁶ Сидить саме і вигриває – чічо вигриває, аж серце рве ся. Чому Туско того почути не може? Бо за горами і за лісами – та в тій хвилині, як се пише, плакупцяє і сльози обтирає. Па! па! Цьомаю Твоє личко і руці і нозі.

Туско.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

---

⁷¹ Тут і далі – підкреслення С. Дністрянского.

⁷² Burgtheater (Бургтеатр) у Відні є австрійським бундестеатром. Він вважається однією із найвизначніших сцен Європи, є другим найстарішим після Комеді-Франсез, а також найбільшим німецькомовним драматичним театром.

⁷³ Напевне мова йде про драму «Монна Ванна» (1902) бельгійського драматурга символіста Моріса Метерлінка.

⁷⁴ Рецензія критика в газеті.

⁷⁵ Die Meistersinger von Nürnberg (Нюрнберзькі мейстерзінгери) – опера німецького композитора Ріхарда Вагнера.

⁷⁶ Пестливе звернення до дружини

Лист № 12

У Відні 24/9 1903.

Моя Найдорожча!

Вечери довгі – а нудні. Для відміни треба було мені перейти ся по Ringstrasse⁷⁷, аж зайшов за оперу. При сій нагоді оглядав я строї і ріжні вистави. Думав собі нераз коли-б Туско разом з Зьонкою міг разом мешкати у Відні, а «дзіня»⁷⁸ мав, то справив-би Зьонкі дуже красну «канцю» і тішив-би ся, що має свою Царицю. Та й в гадках моїх Зьонкі була коло Туска, разом, і йшла з ним під руці на «Corzo». Усі дивляться на нас, а ми собі з них якось нічого не робимо, неначе-б увесь сьвіт до нас належав! Але – на жаль – поштуркнув мене якийсь панок, та розвіялась фантазия. Я пригадав собі, що лиш сам ходжу по Kaerntner-Ring-у⁷⁹, а в кишені лиш 1½ банка, бо решту лишив дома. І ще щось – треба з тих грошей купити чаю, бо як раз мені вийшов. Саджу до тому до Перлова й купую за корону чаю. Вертаю відтак пішки до хати – с. т. ¾ години дороги.

У Мечка був я доси три рази. Усе щось купую для малої, котра є дуже гречна і зі мною радо бавить ся. Вчера сказав мені Мечек, що разом з жінкою вибирають ся на 3 дневу прогульку до «Gesäuse»⁸⁰ – Мусиш собі пригадувати отсе місце, де Аніза перебирає ся серед скалистих нір – памятаєш, як нам ся оно подобало. Отсе пасмо гір над Анізою, де она з заходу переходить у північ, називає ся «Gesäuse». Там они ідуть, але малої не беруть з собою. Просили мене, щоби-м підчас тих 3 днів, с. т. п'ятниці, суботи і неділі заглядав до неї, щом їм прирік.

Праця моя що раз то більше кристалізує ся. Хочу забавитись в історика-романіста, та доси управляю се на здогад.

---

⁷⁷ Рінгштрассе – велика вулиця в Відні, що оперізує центральний район.

⁷⁸ Можливо розмовне від рієніадзе (польська) – гроші

⁷⁹ Вулиця у Відні.

⁸⁰ Гезойзе – національний парк в Австрії, на території землі Штирія.

Дома буду мусів засісти поперед усього до *corpus iuris*⁸¹, аби провірити мої здогади. Інтересне є се, що не заглядаю тепер до жерел, а мимо того тоті дані, які виходять з літературних заміток, стверджують доси мої здогади – і то так, що майже що дня находити для моєї тези дальші підстави.

Впрочім удаю ученого хоч-би через, що до бібліотек уживаю старого убраня, а свої записки ношу в циратї, яку-м собі як вос справив.

Перед двома днями злагодив я письмо до Декана, щоби мені уділив на перші дні жовтня урльопу⁸². Надію ся коло 10. бути у Львові. В пляні маю доповнити історичні праці, а крім сего вичитати дотичну літературу німецького кодексу, котра у нас в бібліотеці не є відповідно заступлена. Коли се зроблю, їду до Львова. Так буду мав підготовлений подекуди материял до першої части розвідки. Що-до другої части, то она дотикає головно австрійського права, та надіюсь, що у Львові сам собі по комбіную.

Здоровлє мені досить служить. Виглядаю добре, а черевце мабуть росте.

Ще раз пригадую Тобі висилку біля – бо тепер ходжу в подертій сорочці. Але «[нерозбірливо]».

Щербачко цьомає зяцько, а зяцько цьомає руці.

Туско.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

---

⁸¹ «Corpus iuris civilis» – сучасна назва зводу римського цивільного права, упорядкованого в 529-534 роках при візантійському імператорі Юстиніані Великому. Відомий також під назвою «Звід Юстиніана» або «Кодифікація Юстиніана».

⁸² Відпустки.

Лист № 13

Відень 26/9 1903.

Незьюху!

Від вівторка не маю від Тебе жодної вісти, а се уже субота вечер. Завтра не маю в що перебраться, бо біле мені уже вийшло! Що се є? Чейже нічо не сталось такого, аби висилка біля спинилась. Маю ще надію на завтра рано – може прийде біле, а в білу лист від моєї Найсолодшої?

Я тут працюю як віл, та вичікую кожного стрішка від Тебе – а Ти так дорожиш з листами. Адже-ж я маю більше занятя від Тебе, а всеж-таки найду раз на два дни час до Тебе написати, щоби моя Голубка не подумала, що Туско забув за неї. Тепер ще літаю, уже другий день до Мечкової хати, аби заглянути, що Мала робить. Та се коштує не лиш часу, але й гроша.

Виглядаю тепер дуже добре мимо праці. Працюю більше вечерами ніж в день. Нині купив я білет на Wagner-а «Meistersinger von Nürnberg», що мають відбути ся доперва в середу. Перший раз сегодня розпродавали білети на сю виставу, а о годині 10. рано ціла четверта галерия по середині аж до 6. ряду включно була розкуплена. Так тут люди ходять на Wagner-а. Мечек з жінкою іде також. Хочу ще закоштувати троха Wagner-а, того самого, котрого колись на 1. році прав, я відхорував.

Коли львівська фільгармонія зачинає свої вистави? У Відні зачинають ся концерти симфонічні доперва з кінцем жовтня, проте я з них не можу користати.

З початком жовтня Мариля має вислати до Львова на твої руки около 35 fl⁸³ на покритє векслів Леона. Тоті гроші заховай аж до мого приїзду. Приїду мабуть найпізніше 10. або 11. жовтня, а дасть Бог, скорше. Тут з праці тільки найважніші річі вчитую – та здаєсь мені, що коли верну до Львова буду міг сказати, що не дармо їхав до Відня. Поїздка до Відня відкрила мені мету до якої маю іти при моїй розвідці.

---

⁸³ Флорини – грошова одиниця в Австро-Угорщині.

Ти, Любенька, не гнівайся, що я продовжую свій побут у Відни, але вір мені, що оно є конечне. Я тільки так довго сиджу, як конечно потрібне. Що про Тебе нераз згадую, можеш бути переконана – духом я усе при Тобі і жаль мені, що справді єсьмо від себе розділені. Але уже не довго – Побачиш, як скоро сей час перемине. А вернувши до Львова, вже не так скоро розлучимось з собою.

Коли на хвилю мого повороту згадаю, забуваю о тім, що Зьонкі є незноху і нічо не пише – тому посилаю Тобі х+1 цьомаків

Твій Туско.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 14

[29.9.1903]

Моя Шмаркатенька!

Ось і надійшов день Твоїх імянин. Що-ж Тобі желати? Серце Твоє само відчує, що я Тобі желяю – слова самі не вистарчать там, де є щире, правдиве а глибоке чувство. Коли-б в дома був, я-б певно багато слів не стратив – але, я-би Зьонкі вицьомав і сердечно пригорнув до себе, а желанє Зьонкі вичитала би сама з моїх очий. Най і тепер серце Твоє нїжне і душа Твоя чиста решту собі доспіває...

Лист сей пишу у Мечка в понеділок вечер. Вівторок висилаю для Тебе презент⁸⁴ маленький – здає ся мені, що дістанеш його пізнійше.

Хотїв я купити Тобі тепер боа⁸⁵ і нині ціле пополудне ходив за ним, хочачи Тобі з него зробити презент. Але не удалось. Бо

---

⁸⁴ Подарунок.

передовсім мушу з Тобою порозумітись. Ти хочеш, аби ковнір був білий, а мав береги та кінці чорні. Отже тут є дві можливості: або з гроностаїв⁸⁶, або з «кріликів». З гроностаї боа таке коштувало-б що найменше 100 fl, а впрочім не було-би в моїм густі, та скоро вийшло-би з моди. Я у Відни таких не бачу. З білих кріликів само боа коштує 15-16 fl, є отже дешеве, але дуже неелеганцке. Мені видить ся, що Ти мусілась у когось видіти гроностаї, і тепер хочеш собі після того моделю справити. Тому я Тобі раджу рішучо сеї комбінації зрезигнувати.

Але подобались мені дуже піжмаки, що мають майже вигляд тумаків, а надто чорні, як гебан сальскини, зглядно боа зовсім біле, як срібло. Усі досить дорогі – з них найдешевші тоті послідні.

Роздумай добре і напиши мені сейчас, – як думаєш. Твоє «mixtum compositum»⁸⁷ білого з чорним виходить після моєї кишені на крілики, а се зовсім не красне.

На першого уважай рано перед полуднем, чи не дзвонить Висоцкий з грішми. Я вправді казав йому іти кухнею, але може забуде, а тоді треба йому конечно отворити, як буде дзвонити.

Щодо мого побуту у Відни я мабуть забавлю до 10. жовтня. Урльо⁸⁸ уже маю. Щоби лиш використати сей час якнайліпше і вернути до моєї Любенької – але моя Любенька дуже на листи скупа; посилку біля я одержав доперва нині по полудни. Всьо є в порядку.

Цьомаю мою Голубку тисячі разів

Туско

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

⁸⁵ Бо́а – довгий вузький шарф із хутра або пір'я.

⁸⁶ Горноста́й (лат. *Mustela erminea*) – цінний пухнастий звір сімейства куниць.

⁸⁷ Складна суміш (з лат.)

⁸⁸ Відпустка.

Лист № 15

Відень 1/10 1903.

Моя Жіночко!

З послідного листу мусиш вносити, що писав я його у Мечків. Також і висилку злагодив я у них і післав до Тебе. Було се рівночасно. Але братова мені сказала, аби лист вислати окремо, бо прийде певно в середу; знова що-до висилки, то не є виключено, що наспіх доперва *post festum*⁸⁹ с. т. в четвер. Нині, коли се пишу, мусілась дістати від Туска презенти. Чи красні? Напиши, як Тобі подобалась *necessaire*? А «цюцю» чи добре ?

Вже день за днем ідуть – хвилі що-раз скорше минають, та невдовзі Туско поверне. Думаю 10. або 11. с. м⁹⁰., т. є або в суботу, або в неділю. Мабуть *Blitz*-зидом⁹¹. Перед поворотом мушу однак поробити орудки. Нині уже можу Тобі предложити мій прелімінар, а то для взаїмного порозуміння. Оскільки бачу з моїх грошей буду мав 28-30 fl до розпорядимости. За ті гроши маю поробити покупки. Але не лиш для Тебе, та й для Марилі. Тому фінансові горизонти представляють ся доволі лихо. Відчисливши 15-18 fl на боа для Марилі, лишаєсь мені до розпорядимости 10-12 fl. Для того треба конечно, абиь мені прислала дещо гроший. Я-б хотів Тобі справити дуже красне боа з зарукавком, а надто ще й гальку. Проте пришли мені 30 fl, я ними буду так орудувати, що не лиш Марилі але й Тобі справлю щось красного. Не бійся за ті гроші; они звернуть ся. На кождий случай, відпиши мені сейчас, як думаєш про боа, про що я Тобі писав уже в попереднім листі. А далі висилай сейчас з пенсії тоті гроші на покупки. Оглядаючи ріжні боа, я прийшов до пересьвідчення, що тут не лиш вибір великий, але й ціни далеко приступніші, чим у Львові. Кушнір показував мені футерце зі сканок, але далеко красше від торічного, та жадає за нього 18 fl. Треба тут купити, бо у Львові не докупиш ся і ошахрюють до того.

Напиши мені мій Скарбику, як бавилась ся в день Твоїх Імянин; чи був хто у Тебе, чи кого приймалась? Туско в сей день

---

⁸⁹ Після свята (заднім числом) з лат.

⁹⁰ С. м. – сего (цього) місяця

⁹¹ Ймовірно, швидким поїздом.

не міг в хаті витримати, та пішов до опери на «Meistersinger von Nürnberg». Поставив ся на ноги і а propos⁹² Твоїх Імянин заплатив Мечкови і Братової білети до театру і заплатив вечеру. Най знають, що то пан! Meistersinger-и подобались мені дуже; піднесли у мене вправді переконанє до Вагнера, але не були в силі зробити мене безумислним його приклонником. В тій опері є кілька хорів – прекрасних, і тому я ставлю сю оперу висше від других Вагнерівських. Крім сего усі прикмети музика-маляра тут стрічають ся. Мимо того на його «ewige Musik»⁹³ і його «сольоспіву та діалоги» не можу згодити ся. Лиш признаю, що в оркестрі є багато прекрасних мотивів – нажаль не викінчених.

Чекаю сейчас на відповідь і на гроші. Між тим цьомаків 1000 своїй Зьонці полисає

Туско.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 16

Відень-північ
з понеділка на вівторок.

Зосінко моя люба!

В картці я Тобі відписав, що гроші мені конечно потрібні. Дивую ся Тобі, чому мені робиш перепони – а я хотів-би для Тебе щось практичного, красного а не дорогого купити. До Відня чейже не так скоро виберу ся, та треба-б з сеї нагоди скористати!

Пишеш мені, що куплене necessaire дороге. Правда – на число гроший, але не з огляду на материял. Купи так солідне necessaire і так красне у Львові за тоті гроші, то зверну їх Тобі сейчас. Так само було-б з футерцем. Бо бачиш – тут є покуп великий,

⁹² З приводу (з франц.)

⁹³ Вічну музику.

але конкуренція ще більша, тому можна купити за дешевші гроші, чим у Львові. А чому маю Тобі у Львові за дурницю кинути 25-30 fl, коли тут за ті самі гроші щось красного та ліпшого найде ся. А Марилію трактуюш шопами за 8 fl; коли б лиш се, то тут і за 3-4 fl дістане звір'юку, але, бачиш, такі звір'юки носять тут служниці стс. Она мені гроші зверне, чи в падолисті, чи в грудне, але мушу їй щось відповідного купити, і то у Відни, а не у Львові.

Не позволю також, щоби-сь Ти обходилася без звір'юки, бо се неможливе. Лучше було-б, коли-бись була сказала, чи справити Тобі зовсім ясне, чи темне боа, бо по нашій переписці я «[нерозбірливо]».

А врешті знаєш, що з порожніми руками до хати не можу приїхати. Почисли отже боа для Марилі, боа і зарукавок для Тебе, може галька, та й інші дрібнички; чи моїх заощадних 30 fl на се вистарчить?

Я писав Тобі, що як боїш ся мені прислати 30 fl, то вистарчить 20 fl; отже на упертого і тепер так само думаю. Буду старати ся з тих гроший вийти. Маю лиш се пересвідченє, що доси я нічого ще не жалував, що купив у Відни. А не можу допустити до того, щоби моя Зьонкі ходила як-небудь. Куплю красну звір'юку – і що мені зробиш ? Га ? Коли я для себе викинув такі гроші, то мав-бим жалувати для моєї Голубки ? «Жадне такі».

Не бій ся про мої фінанси: стало для Туска на Відень, стане для Зьонкі на Львів. Щоби лиш здорово «відихати»! Після мого пляну виїзду в суботу поспішним поїздом в полудни, що приїжджає ранком до Львова в неділю. Не знаю однак точно розкладу їзди, проте донесу точно годину, перед виїздом.

А уже так близько, так близько!

Зьонкі най не журить ся – сконеч по нашому: якось то буде. Па! Па!

Каліцька зяцька цьомає

Туско.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 17
Поштова картка № 2

Прага 22/5 1904

Адресовано: Високоповажній Пані Софія Дністрянська
Lemberg (Galizien)

Львів
улиця
Гофмана 28.

Витираю собою всі кути – вижидаю хвили відїзду. Вступаю у вівторок до Кракова – поверну мабуть у вівторок вечер або в ночі. Цілую Тебе сердечно

Туско

Поштова картка 14x9 із фото Praha. Написано чорним чорнилом.

Лист № 18

[4.5.07]

Моя Найдорожча!

Дуже мені прикро, що не можу приїхати на сьвята до Відня, тим прикріше, що по усіх моїх штрапацах такий відпочинок був-би для мене благодатю. Одначе, коли я вже підняв ся кандидувати, не можу постерунку навіть на хвилюку опустити і тому виїжджаю тільки на суботу і неділю до Радимна⁹⁴, а вже в понеділок їду знова на віча. Треба кувати зтізо, поки горяче. Став ся з мене крайний опозиціоніст, демагог – а через борбу з лайдаками-кацапами таким загорілим «українцем», що можу вигідно станути обік Цегельского⁹⁵.

---

⁹⁴ Радимно – місто у Східній Польщі.

⁹⁵ Лонгін Михайлович Цегельский (1875–1950) – український державний і політичний діяч, дипломат, журналіст.

Мої шанси є дуже добрі – але всеж-таки теперішні вибори такі загадочні, що нічого не можна предвидіти. Скитаю ся з місця в місце – їжджу найобскуртнішими дорогами, а як хлопський кандидат товчу ся звичайно возами драбинястими, з котрих маю боки пооббивані. Єсть при тім багато виборчої гумористики, багато лайдацтва – але «[нерозбірливо]».

Дуже мене утішило, що пишеш мені про Свої поступи; дай Боже, аби сей рік Твоїї праці приніс Тобі се, чого так дуже бажаєш. Був я цікавий на детальний опис школи Sauer'a; прошу Тебе мені його пізнійше подати. Хто грав, як грали, длячого вислід злий, які хиби і т. д.?

Над Кулачковским прийди до дневного порядку; колись, як буду у Відни, постараю ся о сатисфакцію, але тоді він пізнаєть «по чому локоть».

Мечкам напишу подяку в осібнім листі; тішу ся, що всякі непорозуміння між Вами зовсім щезли.

Висоцкий забув ся і гроші вислав на моє назвисько. Коли-б листонос робив Тобі які труднощі з виданем, то предложи йому мою повновласть, котру долучаю до листу⁹⁶. Може буде Тобі потрібна.

Коректа наспіла до мене і сими днями відішлю її до Відня. Дотепер не мав я ані троха часу.

В моім заступництві прийде Юрек; знаю, що будеш з того задоволена, бо Юрко приноровить ся до Тебе і будеш могла в сьвята розірвати ся. Юрек приїжджає в суботу вечер о годині 8.

Не гніва ся, Неці, на мене, але бачиш, неможливо мені їхати і сам то так само відчуваю, як Ти. Не можеш поняти, як зітхаю знова до давного життя систематичного.

Будь на сьвятах весела і не забудь, що я духом при Тобі. Цілую Тебе міліони разів

Твій Туско

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом. Окрема вставка паперу 17,5x11, написано на одній стороні німецькою мовою чорним чорнилом.

⁹⁶ Ця окрема сторінка німецькою мовою вложена в середину листа.

Лист № 19

Дорога Зосенько!

Склалося нечаяно так, що нині, с. т. в суботу перебуваю у Львові і зі Львова сей лист пишу до Тебе. Сижу в Гостинниці і по різних конференціях беруся до листів. Приїхавши в четвер до Львова, був я у Майхровича, у Олесницького⁹⁷ і у Лучаківського. Лучаківський був в дуже злім настрою і зачав мені керинити. Гадаю однак, що його хвиловий настрій скоро скінчить ся і що знову буду міг з ним порозуміти ся. По написанню листів піду знова до него. В четвер по полудни був я в Домажира⁹⁸ і вернув під вечір до Львова. Рано в п'ятницю виїхав до Яворова. Їхала зі мною тета Ковальська з Йоанкою, котру віддає до 7. класу інституту Василянок в Яворові. З Яворова, дем мав конференцію з патріотами, котрі зачинають поправляти ся, виїхав я до Краківця, а опісля на збори до Глиниць. Тут відбули ся збори зовсім під ніч. З Хотинця⁹⁹ прийшла однак відомість, що на суботу не буде можна зібрати людей, і тому я рішив ся вже в п'ятницю ночію вернути через Радимно до Львова. Витовкши ся через 3 години на фірі¹⁰⁰ і через других 3 години на залізниці¹⁰¹, вернув я досвіта у Львів і заїхав до Дизька. Тут виспав ся до рана і викупавши ся пішов за інтересами. Між нашими був я в апеляції у Загадловича, котрий говорив зі мною, мов медом смакований. Шанси Леонечка стоять добре і він може дістати ся з авансом до Львова. Також для Фарамуги удалося мені дещо зискати.

Через суботу лишаю ся у Львові – в неділю по полудни їду до Якова. В понеділок маємо посольське засідання на «Бесіді»¹⁰² – ві второк маю збори в Верхраті¹⁰³ коло Рави рускої¹⁰⁴, а в середу в

⁹⁷ Ярослав Іванович Олесницький (1875–1933) – український дипломат, правник. Голова дипломатичного представництва УНР у Великій Британії.

⁹⁸ Домижир – село нині Яворівського району Львівської обл.

⁹⁹ Село у Східній Польщі.

¹⁰⁰ На возі.

¹⁰¹ Залізниці.

¹⁰² «Українська Бесіда» (до 1928 р. – «Руська Бесіда») – товариство клубного типу 1861-1939 рр. у Галичині.

¹⁰³ Верхрата – село у східній Польщі.

Любичі. Як не дістану повідомлення що до Угнова¹⁰⁵, міг би-м в четвер вечір вернути до Відня.

Моя Дороженька. Не тужи, не жалуй Собі нічого, а ті дни, що я товчу ся по вічах, минуть ся дуже скоро. Цілую тебе

Твій Туско

Львів 4/9 1909.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 20

Дорога Зосенько!

Мої віденські припущення, що буде непогода, не здійснилися, бо навпаки погода найкраща тай моя місія щораз краще сповняєть ся. В суботу був я у старого Шептицького¹⁰⁶ та лишив в нього свою картку. До Яворова¹⁰⁷ встарав я нового організатора, в особі знаомого Тобі Курцеби, та маю надію, що справа Яворівського повіта і яворівської гімназії тепер має якнайкращі вигляди.

Нині (понеділок) я ще в Краківці¹⁰⁸ і з Краківця перебираю ся до Хотинця¹⁰⁹. Маю плян лишити ся аж до другого понеділка включно, так що в понеділок 19. с. м. буду старав ся сидіти вже в Blitz'у і на 20. рано прибути до Відня. Рівночасно з тим листом відписую Вуйкови до Боська¹¹⁰, що не буду міг приїхати на весіле.

¹⁰⁴ Рава-Руська – нині місто районного значення Жовківського району Львівської області.

¹⁰⁵ Угнів – сьогодні місто районного значення Сокальського району Львівської області.

¹⁰⁶ Ймовірно мова йде про митрополита Андрія Шептицького, ЧСВВ (1865–1944) – українського релігійного діяча, єпископа Української греко-католицької церкви; від 17 січня 1901 р. до смерті – Митрополит Галицький та Архиепископ Львівський – предстоятель Української греко-католицької церкви.

¹⁰⁷ Яворів – нині місто у Львівській області.

¹⁰⁸ Краковець – нині селище міського типу Яворівського району Львівської області.

¹⁰⁹ Нині село у Східній Польщі.

¹¹⁰ Буськ – нині місто районного значення у Львівській області.

Не забудь в неділю 18. с. м. вислати депешу ґратуляційну¹¹¹ до Боська. Що робиш ? Пиши, бо я дуже тепер нетерпеливий. Адреса: Яворів, Народний Дім. Цілую Тебе

Твій Туско

Краковець 12/9 1910.

Аркуш 26х17 зігнутий навпіл, написано на 2-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 21

Кохана !

З кверулянтами, ala Lercel, трудна справа. Але його лист мене зіритовав до Крайності. Прошу Тебе відписати Lercelого-и таке:

Wladyslaw Lercel, profesor ecu w Janowi kolo Lwowa.

Wielmożny Panie! Mogo meża niema teraz we Wiedniu i nie wiem, gdzie obecnie obraca sie. Ale spodziewam sie, że niezadlugo zaglevmi do Wiednia. Wowezas dam um list Panski I jestem pecona, że zrobi to, czego Pan sobie życzysz.

Z szamukiem¹¹²

На другу середу 17. мая приїжджаю до Відня на кілька днів. Що чувати з моїм білем? Пришли його відвортною поштою.

Цілую Тебе сердечно

Твій

Тосек.

Львів 3/5 1911.

Аркуш 22,5х17,5 зігнутий навпіл, написано на 2-х сторінках чорним чорнилом.

¹¹¹ Поздоровчу.

¹¹² Текст польською мовою. «Владіслав Лерцель, професор у Янові біля Львова. Вельможний пане. Мого чоловіка немає зараз у Відні і не знаю, де звичайно він перебуває. Але сподіваюся, що незадовго повернеться до Відня. Я передам йому лист пана, оскільки переконана, що він зробить те, що пан собі бажає. З повагою». (Переклад – наші).

Лист № 22

Кохана!

Товчу ся як Марек по пеклі. Справа моєї Кандидатури вияснює ся на цілій лінії. Кипріян¹¹³ старав ся ще струбіти ціле духовенство равського повіта, але потерпів на зборах в понеділок 8. с. м. срамотну невдачу. Духовенство висказало ся проти другої кандидатури та зажадало від нього, щоби публічно заявив, що не буде кандидувати. Притиснений до муру заявив торжественно, що не кандидує.

Так скінчила ся Кипріяніяда – з великим деспектом для него і для тих, що його хотіли поперти.

Але мимо того треба ще багато роботи – і тому мушу ще багато обїхати. На другу середу приїду до Відня, тільки не знаю, чи рано, чи аж вечір. Перед приїздом донесу точно. Цілую Тебе сердечно Твій

Туско

Угнів 10/5 1911.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на 2-х сторінках чорним чорнилом.

---

¹¹³ Отець Іван Кипріян (1856 – 1934) – релігійний, суспільно-політичний, мистецький діяч Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст., священник УГКЦ, капелан УГА, громадсько-політичний діяч, балотувався до Віденського парламенту.

Лист № 23

[15. 5. 11]

Кохана!

Небагато часу маю до писання. Уганяю з віча на віче, тримаючи ся засади: *prior tempore, prior iure*¹¹⁴. Яворівщину здебільшого вже обїхав, та лишая собі її ще на пізніше. Тепер іду в Равщину, де треба рештки Кипріянівської кирині побороти. Пока не дуже страшна. Взагалі шанси зовсім добрі – а загальна опінія вважає мій мандат певним. Юрко має Тобі нині вислати 100 корон. Здає ся мені, що сі гроші Тобі вистарчать. Чи дісталась від портера з університету в перших днях мая решту з пенсії? Чи сторожиха дістала від него належність за помешканє і за «[нерозбірливо]»? Чи подана до суду виповідь умови найму? Се послїдне дуже важне і мусить наступити перед 12. мая с. р.

Напиши кілька слів до мене; тепер з листами інжинера Антона Гальки в Раві рускій. Приїду до Відня або в середу 17. або в четвер 18. мая.

Цілую Тебе сердечно

Дністрянський

Аркуш 27x17,5 зігнутий навпіл, написано на 2-х сторінках чорним чорнилом.

¹¹⁴ Перший у часі – сильніший за правом (з лат.).

Лист № 24
Поштова картка № 3

Адресовано: Madame Sophie Dnistriansky
Wien VIII/2
Krotentabergasse 4/19.

Львів 22/5 1911.

Кохана!

Все іде гаразд – я доси здоровий і вважаю на себе.
Виїжджаю в Жовківщину – та остаю опісля від суботи в Яківщині!
Цілую Тебе сердечно

Стах¹¹⁵.

Поштова картка 14x9 із фото La Parisienne de 1911. Написано чорним чорнилом.

Лист № 25

Кохана Неці!

Знова скитаю ся з місця на місце та не бачу кінця моєї виборчої мандрівки. Ось нині спав тільки 1 ½ години і мусів до дня вертати з Яворова до Львова. Справді трудно мені означити дни, коли буду міг вернути хоч-би на кілька день до Відня. Будь готова найпізніше в половині червня забрати ляри і «пернати» і перебраться у Львів. Мої шанси добрі – але агітація коштує і ще буде коштувати. Здоровле добре якось відпорно дотепер.

Взагалі всі кандидати нарікають на теперішні вибори – бо абсорбують сили, а не дають правдивого вдоволення.

---

¹¹⁵ Підпис Станіслава Дністрянського.

Відпиши мені до Войнаровського¹¹⁶ – як тримаєш ся, чись здорова і коли гадаєш скінчити гране. Чим скорше скінчиш, тим ліпше для Тебе. Що зрештою в Віндобоні¹¹⁷ нового?

Страх тужу за Тобою і за спокійним нашим «обиталищем». Нераз ради собі не можу дати, так-бим на всьо наплывав, щоби поскочити до Відня. Та дарма, гарую як фіякерска шкапа.

Стефек був-би готовий Тебе у себе примістити – але я-би волів иншу комбінацію. Ще про се Тобі напишу.

Відпиши мені що про старого. Як прийняв вістку, що іспит будеш здавати аж на другий рік?

По полудни їду до Домажира і буду обїздити Янівщину. Як-бись зараз хотіла мені відписати, то можеш адресувати з листами о. Григорія Рибчака в Домажири коло Львова.

Цілую Тебе стократно

Твій бідний

Тосек

Львів 25/5 1911

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на 3-х сторінках чорним чорнилом.

¹¹⁶ Ймовірно, що мова йде Войнаровського-Столобута Тита Євгена (1856 – 1938 – галицького громадського і економічного діяча, священника УГКЦ.

¹¹⁷ Віндобона – древнє поселення на території сьогодинішнього міста Відень.

Лист № 26

Кохана!

Рано вислав до Тебе лист зі Львова; тепер пишу з Домажира. Година 11. в ночі. Довкола супокій – паде дощ. На завтра с. т. суботу заповіджена велика баталія: чотири віча. В неділю монстер-віче в Вишенці під голим небом – опісля до кінця місяця в Янівщині. Що-дня буду вертати до Домажира на ніч.

Нині на обіді був у тети Крвавичевої. Була там Люнка з дитиною, Зоська і Антось. Від тети довідую ся, що вони всі в першій половині червня виїжджають зі Львова, так що до кінця червня ціла хата тети буде стояла до розпорядимости. Тому тета робить пропозицію, щобиш Ти на сей час приїхала до Львова, та замешкала там, есентуально зі мною. Служниця лишить ся.

Се дуже добра пропозиція і я думаю, що Ти її не відкинеш. Тому готуй ся, щобиш вже в перших днях червня могла виїхати з Відня. Відпиши мені відворотно, чи приїдеш. Се з усяких комбінацій найліпша – та я буду супокійний о стан Твого здоров'я.

Відпиши відворотно «з листами о. Григ. Рибчака в Домажири коло Львова.»

А pisz!¹¹⁸

Цілую Тебе стократно

Твій

Тосек

Домажир 26/5 1911.

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на 3-х сторінках чорним чорнилом.

---

¹¹⁸ З польської – і пиши!

Лист № 27
Поштова картка № 4

Поштовий штампель: Lemberg 2.VI.11

Адресовано: Wohlg. Frau Sophie Dnistriansky
Wien

VIII/2 Krotentalergasse[нерозбірливо] 4./19.

Bid: Dr. Staniuslaus Dnistrianstkyi
Lemberg St. Georgplatz 5.

Львів 2/6 1911.

Кохана!

Недавно вислало Тов. Шевченка на мою адресу до парламенту скрипт Вергановського¹¹⁹ (наукова розвідка). Мабуть сей манускрипт лежить в нашій помешканю. Прошу Тебе його зараз відвратною поштою відіслати до мене (з листами о. Войнеровського). У мене все гаразд – тільки троха утомлений, але зовсім здоровий. Висилаю на Твої руки 150 корон. Гроші ідуть, як вода.

Як маєш попис¹²⁰ 11 с. м.¹²¹ – то може зараз по пописі виїдеш? Що маю сказати Теті? До 19. с. м. буду мав досить

---

¹¹⁹Вергановський Володимир Йосипович (1876-1946) – український правознавець, доктор юридичних наук і професор з 1940, дійсний член НТШ у Львові з 1914. 1908 став приват-доцентом кафедри цивільного процесу Львівського університету. Був головою Правничої комісії НТШ у Львові, головним редактором «Збірника Правничої комісії», який виходив у 1925–29. Після 1-ї світової війни відмовився працювати у Львівському університеті, оскільки польська окупаційна влада заборонила приймати туди українців. У 1919–25 був професором і перші три роки – деканом правничого факультету Українського таємного університету у Львові. З 1929 – окружний, згодом (до 1939) апеляційний суддя у Львові. З осені 1939 до 1941 працював на юридичному факультеті Львівського університету викладач, заступник декана, завідувач кафедри цивільного процесу. 1940 ВАК СРСР без захисту дисертації на основі наукового доробку присвоїв йому ступінь доктора юридичних наук і надав звання професора. Автор низки праць з цивільного процесу: «Про побічну інтервенцію» (1903), «Значення правового інтересу в цивільному процесі» (1906), «Зміна позову» (1912) та ін.

¹²⁰ Екзамен.

роботи. Трудно було-би мені звідси рушити ся, хіба по Тебе.
Цілую Тебе сторичі

Твій Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 28

Кохана!

Спішу ся віддати сей лист на пошту – а пишу квачем на двірці¹²². Їду якраз до Мшани¹²³ на посвячене прапора Сокільського. Геца народова – тай тільки.

Зачинає нас всіх гортати помалу виборча горячка – роботи безліч, незнати що перше чіпати. Від п'ятниці 9. с. м. буду сидіти в Яворові і пильнувати терску. Прошу всі листи висилай до мене від сеї пори до Яворова коло Судової Вишні.

Вчера був я в Куликові¹²⁴ на довірочнім вічу. Тут справа наша поступила значно наперед. Вертаючи звідтам до Львова пізнав Твою колежанку Марію Островску, що є тепер учителькою в Куликові. Згадувала дуже приємно часи спільного колеганства з Тобою. Хотіла-би ся з Тобою бачити, коли-бись приїхала до Львова.

Ось так багато говорили ми про Тебе. А мені щось так тужно і немудро – що нераз місця собі годі найти. Та що-ж робити?

Цілую Тебе сторичні

Твій

Тосек

Львів 4/6 1911.

Аркуш 27x17,5 зігнутий навпіл, написано на 2-х сторінках чорним чорнилом.

¹²¹ Сего (цього) місяця.

¹²² Залізничний вокзал.

¹²³ Село – нині Городоцького району Львівської області.

¹²⁴ Містечко Куликів - нині у Жовківському районі Львівської області.

Лист № 29

Кохана Неці!

Пишу на «Виробі Крайовім», бо мушу брати папір, який під рукою. Сими часами частіше заглядаю до Львова і тут більше маю нагоди розписувати листи, як на провінції.

Нині вже розіслав 4 великі листи до провінціональних патріотів, а ще мене кілька чекає. Нині на ніч виїжджаю до Яворова, на середу і четвер буду в Кравеччині, в п'ятницю 9/6 по полудни буду у Львові на 2 години, а ночію буду вже в Раві. В Равщині побуду через суботу 10. с. м., а вже від неділі 11. с. м. аж до четверга 15. с. м. включно буду в Яворівщині. Тому прошу Тебе відписати мені до Яворова ад[реса] Судова Вишня «Народний Дім». На п'ятницю і суботу 16. і 17. с. м. маю бути в Белзчині, а в неділю 18. буду – здає ся – в Вишенці під Львовом. Се мій проект.

Перед самими виборами (1. вибір в понеділок 19. с. м.) не буду міг рушити ся до Відня; але як-би перший вибір випав добре для мене, то зараз-бим приїхав до Відня, щоби Тебе з собою забрати.

В неділю 4. с. м. було посвячене Сокільського прапора в Мшані¹²⁵ коло Львова, де був також і Федак з родиною. Федаки виїжджають на фериї¹²⁶ (здаєть ся вже з кінцем червня) до Ворохти, де мають до розпорядности в віллі 4 комнати і 2 кухні. Федак пропонує нам, щоби ми віднаймили від нього 1 комнату і 1 кухню в Ворохті. Гадаю, що се було-би дуже добре, бо Ти могла-бись зараз виїхати, так що я по виборах не потребував-бим на довше, як на кілька днів виїхати до парляменту до Відня. Се була-би найліпша можлива комбінація, тим ліпша, що ми-би могли мати всякі улешеня щодо веденя кухні.

Відпиши як найскорше. А фіст до гори! Як Бог поможе, то можливо, що я вийду зараз при першим виборі.

Цілую тебе сердечно

Твій

Тосек.

¹²⁵ Мшана – нині село в Городоцькому районі Львівської області.

¹²⁶ Відпочинок.

Я здоров – тільки що з брудами робити, не знаю.

Львів 6/6 1911.

Аркуш 27х17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 30

Кохана!

Ось по різних занятях найшов троха часу до Тебе написати. Дати другого голосовання, що я їх Тобі подав, були неповні. Вони так представляють ся:

Я: 16. 908

Лабенский: 13. 946

Висоцкий: 12. 287

Правительство старає ся потрунути Лабенского, а вибрати Висоцкого – тому і я мушу мати ся на багности. До всіх організацій вислав досить поважні суми, щоби в послідній хвили підкріпити виборчу акцію. Вчера і передвчера був в Домажири, Яворові і Краківці. Тепер сиджу у Львові і вибираю ся на нині до Тернополя, щоб поговорити з Чекалюком. В неділю і понеділок буду на терені. У Львові задержу ся аж до висліду голосовання. До Відня виїду найскорше ві второк вечер або в середу рано. Маю повну надію, що всьо піде добре. Мали ся за Тоска до Бозі.

Як треба Тобі зараз гроший то пиши експрес, або телеграфуй на адресу Войнаровського площа сьв. Юра 5.

Напиши мені відворотно, чи прийшли на мою адресу з Віденської Wechselstube der Union-Bank Wien Graben¹²⁷ 13 за

---

¹²⁷ Австрійський банк.

розвідку у Ісеху-а гроші 206 к. 25 сот.¹²⁸ Як Тобі видано сі гроші, то затримай їх при Собі. Вони нам дуже потрібні!

Цілую Тебе сторичі

Твій

Тосек.

Львів 30/6 1911.

Аркуш 22х14,5 блідо-фіолетового кольору, зігнутий навпіл, написано на 3-х сторінках чорним чорнилом.

Лист № 31 Поштова картка № 5

Поштовий штемпель: 28.1.12

Адресовано: Madame Sophia Dnistriańska

Wień VIII/2

Albertgasse 34/26

Videň, Rakousko.

Від: Dnistriańskij Stanisl.

Praha – Vršovice,

Bulharská ul. 7/1.

Прага 27/1 1912.

Дуже сумно без Тебе в Празі, а хотілосьби вже раз найти щось путнього. Оглядав уже раз хату, але колим згадав за музику, годі було порозуміти ся. Ромцьо швіцує – але доси безуспішно. Гадаю однак, що на другий тиждень будемо мали щось відповідного – та я вибираю ся сам на днях до Відня. Можливо, що телеграфічно Тебе повідомлю.

Іван виїхав до Йозефова за якимись справами, та повертає нині вечір.

Я, як звичайно, маю своє університетське занятє та висварюю ся своїм робом з Колесою¹²⁹. Але прийшов я до того пере-

¹²⁸ Крони і сотики – грошова одиниця Австро-Угорщини того часу.

конання, що і зі Стоцьким¹³⁰ годі зайти далеко – бо є впертий та неможливий автократ.

Що поробляють «Шницельки»? Як заповідає ся концерт Трембіти?

Цілую Тебе х разів

Стах

Поштова картка 14х9. Написано олівцем.

Лист № 32
Поштова картка № 6

Поштовий штемпель: 24.X.21

Адресовано: Au fr. Sophie Dnistriansky
in Wien
Viden, VIII Albertgasse 34/
Fur 26

Bid: Dr. Dnistriansky
Prag Mánesova 66.

Прага-Віногради 23/10 1921/

Дорога!

По інавгурації сидимо разом з «Обжорою», та прислухуємося уважно до його споминів з війни. Ми заїхали добре – мешканє дуже добре і чисте. З університетом маємо багато до діла, щоби його пустити в рух. Адреса: Praha-Vinohrady, Mánesova ul. 66 gb. 11 paní Burianova. Цілую сердечно Тосек.

---

¹²⁹ Олександр Колесса (1867–1945) – український літературознавець, історик та громадський діяч, дійсний член НТШ, професор Львівського університету, перший ректор УВУ у Празі, 1923–1939 та 1945 рр. – професор Карлового університету в Празі.

¹³⁰ Ймовірно, мова йде про Степана Йосиповича Смаль-Стоцького (1859–1938) – українського мовника, славіста, історика літератури, педагога, професора, доктора наук., громадсько політичного та економічного діяча Буковини. Дійсний член НТШ (1899) та УАН (з 1918). З 1884 – доктор слов'янської філології Віденського університету, з 1921 – професор філології УВУ в Празі.

Зосю! Я Цітліна пильную добре і дбаю щоби не перестудився не переївся ані не перепився. Накриваю його периною. З Колессою маємо добру біду. Нічого не приготував путного, з виїмком інєвгураційної гонки. Обжоронько бідний, такий худенький! Ти Мінько тримайся добре і вчися як слід! Пиши до Львова і скомунікуй ся з Кінцім. Цілую Вас сердечно

Ст.

Кохана Сусі страшенно хочу раз Тебе бачити, як не приїдеш до Праги то я приїду до Відня.

Цілую Тебе дуже дуже щиро Твій обжора¹³¹.

Поштова картка 14x9. Написано олівцем.

Лист № 33
Поштова картка № 7

Поштовий штемпель: Praha 26.X.21

Адресовано: Madam Sophie Dnistriansky
Videň (Wien)

VIII Albertgasse 34/26

Від: Dr. Stanislav Dnistriansky
Praha – Král.Vinohrady
Mánesova ul. 66.
pani Burianova.

Дня 25/10 21.

Кохана! Ми вислали вже одну картку. Нам веде ся тут «благополучно», тільки відчуваємо брак Вас. Геріге виїхали на Підкарпатте – в їх помешканню сидить сама Люнка – булоб у них і для Вас місце. Пишіть, що діє ся з Вами.

Стах

Поштова картка 14x9 із фото Praha. Написано чорним чорнилом.

---

¹³¹ Обжора – так себе назвав Станіслав Дністрянський.

Лист № 34

Кохана Зося!

Я вислав на Твою адресу вже 3 картки – але не маю ще відповіді. В нас все добре – але що з Вами діє ся ? Як Вам живеть ся? Що зробив Кукелка¹³² з Енциклопедією ? Чи передав карточки Найманови для пересилки до Львова? Чи передав Тобі частину карток? Що Ти зробила з ними – де їх сховалась? Чи вислались те ті листи, які я Вам полишив для вислання? Чи Найман відповів на мій лист? Може переслав на Твою адресу гроші ? А може відіхав до Лондону?

Які листи прийшли до мене ? Чи були які з Америки?

Прошу відповідж мені на сі питання.

Додаю лист до Мірчука¹³³, бо не знаю його нової адреси. Треба, щоби безпроводочно приїжджав, бо інакше стратить гроші. Передай йому сей лист як найскорше.

Не пишу тепер більше, бо маю до експедиції більше листів.

Цілую Тебе сердечно

Твій Стах.

Прага-Виногради, Mánesove ul. č. 66 у пані Бур'янової.

дня 28/10 1921.

Аркуш 13x17,5 написано на 2-х сторінках чорним чорнилом.

---

¹³² Ймовірно, що мова йде про Зенона Кузеля (1882–1952) – українського історика, мовника, етнографа, публіциста і спеціаліста з бібліографії.

¹³³ Іван Мірчук (1891–1961) – український філософ, історик культури, громадський діяч. Державний секретар ЗУНР. Доцент, професор УВУ – викладав філософію, етику та психологію.

Лист № 35

Прага Виногради 30/10 1921.

Кохана!

Вчора дуже втішив ся, бо дістав від Тебе нараз дві картки. Сам вислав рано на Твою адресу письмо до Мірчука – Express, а в сьому листі також карточку до Тебе. Мірчук мусить негайно приїжджати.

Пишу до Тебе в неділю 9. год. рано.

Кутва¹³⁴ ще не встає з ліжка – та взагалі так нудить ся тут, що більшу половину часу взагалі пересипляє. По полудне спить щонайменше 2-3 години, а в ночі, як покладе ся о 11. то перед 9. не хоче вставати. Я не можу багато спати – хоч ліжко і постіль дуже чисті – сплю взагалі менше, ніж у Відні, бо по голові ходять різні думки, котрі не дають спати.

Мабуть причинає ся до сего те, що досить працюю науково, бо укладаю собі на чисто мій курс «загальної науки право», щоби був готовий до друку. Хочу зробити з того щось оригінального та для цього правничого стану дуже придатного – також маю на думці Тобі сю мою працю присвятити.

На університеті виклади вже йдуть, та на моїм факультеті я зробив уже порядок. Хлопці – як на початок – ходять пильно на виклади. Я мав їх на першому викладі 25-30, а вже на другому викладі 35. Кутва має ще більше. Найбільшу аудиторію має старий Командор – його аудиторія складає ся переважно з Чехів і Югославів.

Передвчора запросив я Люнку на обід до Обеснѣно Dum'у. Вона виглядає марно – але сама тут удержує ся і покищо сама мешкає в хаті Герічів. Герічі є на Словаччині. Через те їх хата на разі до розпорядимости і колиб чеський віднаємний уряд когось там не впровадив, або не примусив Люнку випроводити ся, то могла би на якийсь час дати Тобі до розпорядимости сю хату до мешканя. Пишу се Тобі тому, що є всякі вигляди, що наш вільний

---

¹³⁴ Сімейна кличка Степана Рудницького.

університет¹³⁵ полишить ся в Празі бодай через цілий семестр, а можливо й через 2 семестри. З огляду на се я числю ся з тим, щоби

¹³⁵ Мова йде Український вільний університет (УВУ) (нім. *Ukrainische Freie Universität*) – приватний український університет, розташований у Мюнхені, Німеччина. Заснований 17 січня 1921 року у Відні – столиці Австрії. Ініціатори його заснування – українські професори університетів Австро-Угорської і Російської імперій, Союз письменників і журналістів, студенти, які після Першої світової війни й Українських визвольних змагань опинились в еміграції. Восени 1921 року осідок УВУ перенесено до Праги, столиці Чехо-Словацької Республіки: у Празі УВУ одержав приміщення та фінансову підтримку від уряду Чехо-Словацької Республіки, очолюваного президентом Томашом Масариком. Саме тоді у Празі проживала значна кількість українських професорів та високошкільної молоді, що й сприяло розвитку УВУ: на перший семестр вписалось понад 700 слухачів. Протягом свого існування в Празі УВУ розгорнув багатогранну педагогічну, науково-дослідну й видавничу діяльність, визнану в тодішній Чехо-Словацькій Республіці та поза її межами. В Університеті було відкрито лише два факультети: філософський і правничий. Професорська колегія складалась із визначних учених, позбавлених окупаційними режимами своїх кафедр та прав викладати у вищих навчальних закладах України. Серед них такі визначні вчені: Дмитро Антонович, Леонід Білецький, Іван Горбачевський, Станіслав Дністрянський, Дмитро Дорошенко, Олександр Колесса, Степан Рудницький, Володимир Старосольський, Степан Смаль-Стоцький, Андрій Яковлів, Сергій Шелухін, Роман Дrajнговський. Унаслідок воєнних подій 1945 р., більшість професорів і студентів були змушені покинути Прагу та переселитися на Захід, в Баварію. У Мюнхені восени 1945 року починається третій період (після віденського і празького) існування УВУ. Початки були дуже тяжкі: Університет матеріально опирався винятково на власні сили. На обидвох факультетах 1947 року кількість викладачів УВУ доходило до 80, включно з такими визначними вченими, як-от: Ю. Бойко-Блохін, М. Васильів, Г. Ващенко, В. Державин, В. Доманицький, П. Зайцев, Б. Крупницький, В. Кубійович, З. Кузеля, О. Кульчицький, П. Курінний, І. Мірчук, О. Оглоблін, Ю. Панейко, Н. Полонська-Василенко, Я. Рудницький, В. Щербаківський, – а пізніше: Ю. Старосольський, О. Юрченко, В. Янів, О. Горбач, Я. Падох, І. Кошелівець, професор В. В. Коптілов. У Мюнхені Український Вільний Університет, внаслідок плідної науково-дослідної і педагогічної праці, отримав 1950 року офіційне визнання Баварського уряду і право промоцій та габілітацій (розпорядження Баварського державного Міністерства Освіти й Віросповідань від 16 вересня 1950, № XI 60710). Досягнення УВУ визнано при введенні нового Баварського

Тебе сюди спровадити, хочби на якийсь час, і то після різвяних ферий. Напиши, що про се гадаєш. Таксамо подаю Тобі до відома, що Колесса встарав уже якусь невеличку підвишку для нас, та про її висоту довідаєми ся щойно ві второк.

Взагалі тут життя дороге – і то тим дорожше, скільки гадаємо обчислювати наші видатки на австрійську валюту. Так представляють ся справді горендальні суми.

В Празі було з початку два гарні дні – опісля сильно позимніло, та хоч тепер трохи тепліше – але зате вітри і великі дощі. В помешканню ще не палимо.

Відпиши мені на сі запити, які я вислав до Тебе в листі Мірчука. Що поробляє Шенкірик?¹³⁶ Чи даліше нудить світом, чи троха прийшов до розуму?

А pisz!
Цілую Вас всіх
Ваш Стах

P. S. Кутва якраз встав, та полетів до каварні на каву.

Аркуш 26х17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

високошкільного закону, коли окремою Новелею до нього від 28 червня 1978 року підтверджено право промоцій і габілітацій УВУ, тобто право надавати титули магістра, доктора і габілітованого доктора. Згодом Міністерство освіти України визнало правочинність дипломів УВУ договором УВУ і тим же Міністерством від 12 листопада 1992 року.

¹³⁶ Роман Шенкірик (1887–1967) – офіцер корпусу Січових стрільців Армії УНР, магістр права, адвокат, громадський діяч.

Лист № 36
Поштова картка № 8

Поштовий штемпель Praha 1.XI.21

Адресовано: Fraŭ Sophie Dnistriańska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakouško

Від: Dr. Dnistriaňskyj

Praha-Král.Vinohrady

Mánesova 66/.XI

Кохана! Погода знова гарна, хоч холодно. Обжора приїхав знова у Терезіна – вчора відшукав мене вечір на викладі, опісля пішли ми разом і з Кутвою на вечеру і до каварні. Він о півночі від'їхав на свято 1. падолиста до Юзефова¹³⁷, та вертає завтра рано на сталий побут до Праги. Тут він став військовим аташе при нашім уряді, та буде побирати гарну платню. Говорили ми багато про Тебе – та прийшли до переконання, що коли прийдеся мені в Празі довше посидіти, мусимо Тебе хоч на короткий час стягнути.

В Празі багато свят і засідань. За хвилю ідемо з Кутвою на обхід 1. падолиста – а нема дня без якогось засідання чи наради. Тому й на наукову роботу не лишає ся багато. За Етюдами Дебюссі я ще не питав, але буду старати ся їх купити і привести Тобі. Чи вони будуть дешевші чим у Відні, сумніваю ся. Виберемо ся з Кутвою до Відня мабуть уже в п'ятницю 11 с. м. пополудневим поїздом, який в ночі приїжджає до Відня. Але се не є ще певне. Може з початком другого тижня буду міг щось певного написати.

Між тим маємо на викладах дуже вдячних слухачів – і студенти є з наших викладів дуже вдоволені. Цілуємо Вас всіх

Стах і Кутва.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹³⁷ Мова йде про табір інтернованих українців у м. Юзефові (Чехо-Словаччина) після Першої світової війни.

Лист № 37
Поштова картка № 9

Поштовий штемпель:
Praha 3.XI. 21

Адресовано: Frañ Sophie Dnistriańska
Videň
Wien VIII.
Albertgasse 34/26.

Від: Dr. Dnistriaňskij
Praha-Král.Vinohrady Mánesova 66/XI

Кохана!

За лист дуже дякую. Маю на жаль щораз більше заняття, що справді не багато лишає ся на те, щоби вислати до Тебе картку. О мене не потребуєш журити ся, бо все в порядку. Сон значно ліпший – та нерви успокоїли ся. Але мене не тішить, що Ти так марнієш – ще більше, що не знай взагалі мною журити ся. До Відня приїдемо <...>¹³⁸ – певно. Не знаю, яким чином сього місяця виплатили мені аж 27.000 к. Приїдемо до Відня мабуть в п'ятницю 11 с. м. в ночі. Однак ще не маємо віза. Наші пенсії підвисшено і до кінця грудня можемо цілком добре при унів. вийти. Будемо мали мабуть по 4000 чеських кор. місячно; з того ощадить ся досить значну суму, більше чим половину. Тут зачинає ся в молодіжці нова акція. Цілую Тебе сердечно

Стах

Поштова картка 14x9. Адресовано чорним чорнилом, текст написано олівцем.

---

¹³⁸ На нерозбірливому почерку, написаному олівцем, поставлено штампи чорним кольором, що абсолютно унеможлиблює розшифрування.

Лист № 38
Поштова картка № 10

Поштовий штемпель: Král
Vinohrady 16.XI. 21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
(Videň) Vienna VIII.
Albertgasse 34/26.
Бід: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Praha-Král.Vinohrady
Mánesova ul. 66/XI

Дорога Неціні!

Приїхав щасливо до Праги, по дорозі переважно дрімав, бо мало хто їхав. Ревізія відбула ся дуже легко. На двірці чекали мене Обжора і Мірчук . Обжора виглядає вже ліпше, та дуже задоволений з закупок. Др. Мірчук уже спровадив ся, та пишемо рівночасно картки до Відня. Він вибере ся на другий тиждень до Відня на кілька днів і розкаже близче, як нам тут живе ся.

З початку якось ніяково було мені після повороту – але Обжора так знаменито ділав на ціле наше окруження що починаю входити знова в давніше «[нерозбірливо]». Не жури ся нічим – я менше кашляю, ніж попередно, та вважаю на себе. Але Ти мусиш раз за Себе подбати і справити Собі сукню і черевики.

Цілую Тебе х разів

Твій Тосек.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 39
Поштова картка № 11

Поштовий штемпель: Král.Vinohrady 19.XI.21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
(Videň) Vienna VIII.
Albertgasse 34/26.

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Praha-Vinohrady Mánesova 66/XI

Прага 18/11 вечір

Кохана Неціні! Висилаю другу картку від приїзду. Все гаразд. Висилаю значно менше, чим у Відні. Мешкаю вже з Доктором. Бракує мені Стерха, бо нема кому проповідати систематику рухів, їди, і т. д. Сніг уже розтаяв і в Празі незимно. Натомість зачинаються політичні збори спілки Шаповала¹³⁹ і тов. В Обецнім Домі було вже друге «[нерозбірливо]», на яким були реферати українські, білоруські, кубанські, грузинські проти дотеперішного методу московського. Промовляли і Москалі. Одна з великих саль «Обечніго» Дому битком набита. На університеті ідуть виклади як слід – ми з Доктором ходимо щодня до бібліотеки. Обжора надзвичайно вдоволений з закупок.

Що чувати з вуглем? Відпиши кілька слів   Твій Тосек

---

¹³⁹Микіта Юхімович Шаповал (1882–1932) – український політичний і громадський діяч, публіцист, соціолог, поет, за фахом лісник. Член Центральної Ради. Згодом у еміграції, секретар дипломатичної місії УНР у Будапешті (1919–1920), потім у Празі, де, користуючись з підтримки Т. Масарика, розвинув жваву громадсько-політичну і культурну діяльність: голова Українського Громадського Комітету (1921–1925), співтворець українських вищих шкіл у Празі, Української господарської академії в Подебрадах, УВП ім. М. Драгоманова, організатор Всеукраїнського Робітничого Союзу в Чехо-Словаччині, голова Українського Соціологічного Інституту в Празі; видавець і редактор місячника «Нова Україна» (1922–1928). В опозиції і гостро поборював Уряд УНР в екзилі.

Дороженька Націто! Сердечно дякую і цілую ручки за покупки, а взаглядно за подаровані мені 2 сорочки і краватки, бо у ті гроші бувби ледве таку величаву валізу дістав. Як тобі живесь? П. Професор ту грає ролю опікуна всіх студенток спеціально п. Жанети, лиш статні Кутви. Цілую руці, Стефка і [нерозбірливо] Твій Стех (іншим почерком): Ручки цілую. Пан професор вже не кашляє (невідомий підпис)

Поштова картка 14x9. Написано олівцем.

Лист № 40

Дорога Неціні!

До сьогодні не дістав я від Тебе жодної картки, хоч сам вислав 3. Се мене занепокоїло, тому передаю через Д-ра Мірчука сей лист. Купив я для Тебе арабеску Debussy¹⁴⁰ – але тут є злодії, та видання липські¹⁴¹ числять на франки, і тому я за сю одну арабеску заплатив 9 чеських корон. Передаю через Мірчука. На головній накладці є спис його творів. Між тими творами нема взагалі Etudes¹⁴² – тільки намісць того 2 томи préludes¹⁴³. Припускаю, що Ти бажаєш Собі якраз тих прелюдів. Тут жадають за один том сих останніх 200 чеських корон, що вважаю неможливим здирством. Натомісць гадаю, що Ти будеш могла з тим списом, який находит ся на «Арабесці» вибрати ся до Доблінгера¹⁴⁴ і там вибрати

---

¹⁴⁰ Дебюссі Клод (Debussy, 1862–1918) – французький композитор, основоположник музичного імпресіонізму.

¹⁴¹ Маються на увазі лейпцизькі видання. Лейпциг (Ляйпціг; нім. *Leipzig*, пол. *Lipsk*; від слов'янського *липа*) – місто в Німеччині, найбільше місто Саксонії.

¹⁴² Етюдів.

¹⁴³ Прелюдій.

¹⁴⁴ Мова йде про музичний магазин «Musikhaus Doblinger» у Відні.

собі поодинокі числа прелюдів – та коли Доблінгер Тобі запропечить, що ті поодинокі числа будуть числитися після німецької валюти (як то повинно бути на основі спису), то оплатить ся навіть взяти всі прелюди з осібна в тім липськім виданню, чим брати ціле двотомове видання париське, яке на тутешні відносини коштувало 400 ч. к.¹⁴⁵, значить 24.000 австр. кор.¹⁴⁶ В Празі не можна сього дакупити ся.

Чекаю від Тебе відповіді в сій справі.

Через Мірчука перешли мені бодай дві сорочки і 1 пару пантальонів. Сорочку маю тільки одну, ту, що на собі. Крім сього передай для мене оден тонкий трікот, і бодай одну хусточку.

Відпиши мені, що робите з вуглем – чи Близнюк уже спровадив і чи Іван вже тим заняв ся? До запомогового комітету треба заплатити належність за бараболі – а евентуально відмовити вугле.

В Празі «das ewgi Einerlei»¹⁴⁷ – та колиб не журба о Тебе, та несупокій, що з Тобою діє ся, булоб мені тут зовсім добре.

Цілую Тебе тисячі разів –

Бузька і Стефка також

Твій

Тосек

Прага-Vinohrady, Mánesova 66/XI.

22/11 1921.

Аркуш 26x17,5 зігнутий навпіл, написано на 3-х сторінках чорним чорнилом.

¹⁴⁵ Чеських крон.

¹⁴⁶ Австрійських крон.

¹⁴⁷ Одноманітність (з нім.).

Лист № 41

Кохана Зосенько!

Мірчук привіз всі речі, про які я до Тебе писав і переповів мені все, що дома діє ся. Тішу ся, що Ти добре виглядаєш і що все іде своїм звичайним шляхом.

Щодо грошей, то гадаю, що треба вимінити ті невеликі суми, які полишили ся в Твоїй підручній касі в чеській валюті. Упроси о те Івана, щоби у Іжицького підміняв – там дістанеш повний курс. Колиб і ті гроші минули ся, то можеш кожної хвили витягнути потрібні суми на шек з «Меркура». Оскільки пригадую собі, я полишив Тобі два бланкети з підписом – але навіть, якби не було сих бланкетів Ти маєш повне право підписати сама шеки на нашім власнім конті в «Меркурі».

Згадував мені Мірчук, що ще доси не купилась Собі домашньої сукні на зиму – прошу Тебе, не відкладай того, бо се необхідне. Гадаю, що коли посвятиш троха часу на се, й сукня не буде багато коштувати – як на нинішні гроші. Також говорив мені М.[ірчук], що чеська корона має ще вигляди підскочити – колиб се так справді було і за якийсь час корона чеська дійшлаби до 80 або 90 австрійських, то вартоби, не чекаючи навіть мого приїзду до Відня, одну тисячку чеську підмінити. Крім сього переказую Тобі квіт до Німчука на 15 чеських корон, котрі побори від него зараз після одержання мого листа, або в чеських коронах, або – як схочеш – в еквіваленті австр. коронами. (вище 900 а.к.).

В справі моїх кодексів напишу лист до Шіндака до Львова.

Колиби до Тебе зголосили ся ті українці, котрі вже раз питали за моїми кодексами, та жадали лише незначне число примірників, то можеш їм продати по 2000-2500 кор. за примірник. Колиби вони однак хотіли увійти в якусь окрему комбінацію щодо посередництва якогось числа примірників до розпродажі в Америці, то нехай або підіждуть на мій поворот, або нехай напишуть до мене до Праги.

Напиши мені кілька слів про Себе. Чи подобає ся Тобі ся композиція Debussy, яку я Тобі купив? Чи Ти запитувала вже Доблінгера про ціни інших його творів?

Не знаю, чи говорив Тобі М.[ірчук] про се, що ми попереднього понеділка були на виставі «*Pelléas et Mélisande*» Debussy¹⁴⁸ в чеській опері?

Ми хотіли в сю неділю вибрати ся на «Пікову Даму» Чайковського, та на жаль білети були розкуплені.

В грудні забаримо в Празі до половини місяця. Мабуть 15. грудня переїдемо оба назад до Відня.

Тут роботи досить – але, як каже Стефек, «*dié Beschäftigung artet nicht in [нерозбірливо] aus*»¹⁴⁹. Сходимо ся часто з Наддніпрянцями – професорами а Обжора є невідлучний товариш. Він тішить ся, що невдовзі приїде до Відня. Стоїть добре і ми порішили оба, що він мусить покищо щадити гроші, бо треба їх буде на будуче. Маркови він тому преслав троха грошей, бо ми оба прийшли до того переконання, що треба коло Марка ходити, бо він за який рік буде міг вже нас всіх разом купити. Так ми цінимо його природні здібности.

Цілую Тебе сердечно

Твій Тосек.

27/11 1921.

Аркуш 26x17,5 зігнутий навпіл, написано на 4-х сторінках чорним чорнилом.

¹⁴⁸ «Пеллеас і Мелізанда» (фр. *Pelléas et Mélisande*) – опера французького композитора Клода Дебюссі.

¹⁴⁹ Зайнятість не вироджується в [нерозбірливо].

Лист № 42
Поштова картка № 12

Поштовий штемпель: Praha 1. XII.21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII.
Albertgasse 34/26
Videň, Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Král.Vinohrady, Mánesova 66/XI.

Прага 1.12. 1921

Вчера вислав карточку про плащ Мірчука. Він однак довідався на пошті, що неможна висилати плаща з Відня до Праги без дозволу на вивіз і привіз. Тому рішився взагалі залишити сю операцію. Приїде разом зі мною до Відня і щойно в січні буде міг забрати мій плащ зі собою до Праги. Тому скажи п. Мірчуковій, оскільки вона сама не дістала ще картки від мужа, що тепер не слід висилати мій плащ до Праги.

В Празі морози, але досить приємно. Нераз згадую про Вас, чи не мерзнете, та чи не відмовляєте Собі харчів. Доки чеська корона добре стоїть, нема чого боятися.

Тут відбуваються різні політичні збори, на котрі ходжу для розривки. Сьогодні концерт укр. акад. хору¹⁵⁰, на якому

---

¹⁵⁰ Український академічний хор (1921–1938) – це репрезентативна мистецька одиниця українців у Чехо-Словаччині, яка брала участь у різноманітних концертах та святкуваннях. У різний час диригентами хору були М. Рошахівський (1921–1922), Ф. Якименко (1925), П. Щуровська-Россієвич (1923–1924, 1928, 1934, 1938), Б. Пюрко (1930), М. Колесса (1931), П. Дармоць (1935), чеський диригент Я. Ступка (1936) та ін. На жаль, часта зміна складу хору та його керівників, нерегулярність виступів зумовлювали різноманітність мистецьких результатів. Хор брав участь у концертах та академіях, присвячених національним святкам, діям культури у Празі та інших містах країни. Особливо примітними є вечори,

виступає також новий тенор з Буковини, найліпший голос на тутешній консерваторії, Руснак¹⁵¹. Чув я його тамтого тижня на пописі консерваторії. Голос молодий, сильний і дуже гарний. Вчить ся щойно другий рік, але повинен виїхати до Італії, щоби виробити собі *Bel canto*¹⁵². Напиши, що робите? як Кутва? Чи вже зачав виклади на екстернівці?

Цілую Вас всіх

Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

присвячені композиторам Д. Бортнянському, М. Лисенку, П. Сениці, К. Стеценку, диригентці П. Щуровській-Россіневич, тематичні концерти (колядок і щедрівок, кантів і веснянок, старовинних українських церковних піснеспівів). Виступи хору відбувалися за участю провідних співаків-солістів М. Менцинського, Р. Любинецького, М. Сокіл, відомої піаністки Л. Колесси.

¹⁵¹ Русна́к Оре́ст (1895–1960) – оперний співак-тенор. 1923 року закінчив Празьку консерваторію в класі Е. Фукса, пізніше студіював у Мілані. З 1924 року – соліст оперних театрів у Кенігсберзі, Хемніці, Граці і кілька років у Мюнхені (під псевд. Герлях; гастролював у Берліні, Лейпцигу, Відні і в Україні (у Харківській опері, 1928 р.); з концертами об'їздив низку міст УРСР і Західної України.

¹⁵² Белька́нто (італ. *bel canto*) – стиль вокального виконання, особливо поширений в італійському оперному мистецтві XVII–XIX століть. Стиль бельканто вимагає від співака досконалої техніки володіння голосом, бездоганної кантилені, віртуозної колоратури, майстерного філірування, тривалого дихання, виняткової мелодійної зв'язності, легкості та вишуканості голосоутворення, емоційної насиченості співу.

Лист № 43
Поштова картка № 13

Поштовий штемпель: Praha 1. XII. 21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska

Vienna VIII.

Albertgasse 34/26

Videň, Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij

Král. Vinohrady, Mánesova 66/XI.

Прага 1/12 1921.

Дорога!

Сьогодні рано писав я до Тебе картку. Тепер пишу в каварні і якраз вчитав в газетах віденських про обмін польських марок в банкнотах по 1000, 500 і 100. Сказано, що се «[нерозбірливо] Banknoten» переводять банки віденські від 2. аж до 15. грудня. Не знаю, чи заводять в Польщі нові банкноти, чи може австр. власті припоручають стягнення. Будь що будь, мусиш довідати ся через Охримовича, як се розуміти. Старай на кожний випадок обміняти ті польські марки, які є у нас, на австр.[ійські] корони.

По мою пенсію зголоси ся на Strozzigasse¹⁵³ – евентуально через Івана.

В сю суботу (3/12) вибираю ся до Горбачевських¹⁵⁴ до Льодоніц¹⁵⁵. Маю їхати звідси з Асею. Після візиту напишу ще кілька слів.

Числю дни до повороту. Мабуть 15. грудня вертаю.

Цілую Тебе тисячі разів

Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано олівцем.

¹⁵³ Вулиця у Відні.

¹⁵⁴ Мова йде про родину Івана Горбачевського (1854–1942) – визначного українського вченого-хіміка та громадського діяча, дійсного члена НТШ, 1883–1917 рр. – професора Карлового університету у Празі, 1902–1903 його ректора, кількакратного ректора УВУ у Празі.

¹⁵⁵ Мова про містечко Ledenice розташоване в районі чеського Будейовице, регіон Південь.

Лист № 44
Поштова картка № 14

Поштовий штемпель: Praha 3. XII. 21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII.
Albertgasse 34/26
Videň, Rakousko

Від: Dr. Stan. Dnistriaňskij
Král. Vinohrady, Mánesova 66/XI.

Прага 3/12 1921рано

Дороженька! Перечитав в часописах про останні випадки у Відні. Я певний, що Вам нічого не сталося – і нині вже успокоїний, що після дальших відомостей настав знова супокій у Відні. Між тим раджу Тобі разом з Кутвою і Іваном порадити ся, що зробити з тими грішми, що ще в нас залишили ся – Мені тут здається, що поки що не треба нічого нового підприємати – але слід всеж таки на місці розважити.

Пишу картку в каварні – о год. $\frac{1}{2}$ 1 п. п.¹⁵⁶ вибираю ся разом з Асею до Льоденіц. Сабат їде вже в неділю до Відня, та від него будеш могла довідати ся ближче, як нам тут живеться. Загалом беручи працює ся тут несогірше – супокою досить – тільки страшно нудно. Не виключаю, що вже в середу 14. с. м. в ночі приїдемо до Відня.

Цілую Тебе тисячу разів – і всіх других

Стах

Поштова картка 14х9. Написано олівцем.

---

¹⁵⁶ п. п. – по полудню.

Лист № 45

Поштова картка № 15

Поштовий штемпель: Praha 6. XII. 21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII.
Albertgasse 34/26
Videň, Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Král.Vinohrady, Mánesova 66/XI.

Прага 6/12 1921.

Моя дороженька! Добре, що по довším часі пустилась картку до мене, бо не знав я, що за причина Твоєї мовчанки. З тутешніх новин подам Тобі хіба се до відома, що Люнка вибирає ся на стало до Львова, бо тут мабуть її грошова позиція скрутна. В неділю булиśmy разом в «Русскім Домі» на обіді. В суботу відвідав я Горбачевських в Льоденіцах. Ольги вже не було; відіхала перед тижнем до Ужгороду. Натомість була пані Горбачевська; постаріла ся значно, але держить ся дуже добре і робить вражіння розумної, інтелігентної особи. Має тільки одну *idée fixe*¹⁵⁷, що не хоче вертати до краю, хоч старий заявляє, що коли політичні справи візьмуть оборот для нас корисний, він на певно буде вертати до краю. Він сам виглядає дуже добре і працює над українським виданням своєї «Хемії»¹⁵⁸.

Виславши до Тебе сю картку, вибираю ся на розмову з Нечасом на Градчани¹⁵⁹. Другим разом напишу Тобі, в якій спра-

---

¹⁵⁷ З франц. – зверхцінна ідея

¹⁵⁸ Мова йде про підручник «Органічна хімія», опублікований вченим у 1924 р. в Празі.

¹⁵⁹ Градчани (чеськ. *Hradčany*) – один з чотирьох історичних районів Праги.

ві. По всякій імовірності приїдемо з Мірчуком уже ві второк 13. с.м.¹⁶⁰ під ніч. Як бачиш, стараюся вкоротити свій побут, оскільки можливо.

Цілую Тебе тисячі разів – так само Кутву і Мільку
Стах.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 46

Поштова картка № 15

Поштовий штампель: Praha 10. XII. 21

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Videň, Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskyj
Král. Vinohrady, Mánesova 66/XI.

Субота 10/12 вечір

Кохана! Мав багато до діла і ще тепер в останніх днях чекають мене заняття. Від Тебе не дістаю жадних карток. Єсьм неспокойний. Числю вже години до повороту – але час дуже довжиться. Первісно було сказано, що мусимо викладати аж до половини місяця. А мені якраз припадали виклади на середу і четвер. Щоби

¹⁶⁰ с. м. або ц. м. – сього або цього місяця.

могти скорше відїхати, я переложив виклад із середи на понедїлок і для того можу виїхати щойно ві второк 13/12 після полудня. Мірчук має ще ві второк рано виклад. Якщо не буде надзвичайної перешкоди, приїдем ві второк в ночі (мабуть по півночі). Хату ми тут виповіли.

В четвер були ми в чеській фільгармонії на Smetan-и «*Má vlast*» – цикль симфонічних поем¹⁶¹. Річ дуже гарна – з характером національно-чеським. Крім сього студенти уряджують що хвилі концерти. Тутешній дірігент наслідує Кошиця¹⁶².

До побачення – Па-Па

Тисячі поцілуй

Стах

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁶¹ «Моя батьківщина» (чеськ. *Má vlast*) – цикл из шести симфонічних поем, написаних чеським композитором Бедржіхом Сметаном у 1874-1879 рр.

¹⁶² Український хоровий диригент Олександр Кошиць (1875-1944) в цей час виступав у Празі з Українською Республіканською капелою.

Лист № 47
Поштова картка № 16

Поштовий штемпель: Praha 18. I. 22

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII.

Albertgasse 34/26

Videň, Rakousko

Bid: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Praha-Vršovice, Bulharská ul.
č. 7/ I пані Cheynova.

Кохана Зосю! На двірці у Відні сказав мені один з пасажирів, що на переїзд через границю потреба конче potwierдження від податкового уряду, що уплачено всі приналежні податки. Мовляв багатьох, що не мали такого potwierдження, завернули назад. Я вступав до поліційного уряду на двірці – але мене заспокоїли, що се не є конче потрібне. Але майже всі пасажери мали такі посвідки. В Гмінді ¹⁶³ завдяки тому, що в наших купе вигасло світло, удало ся мені обійти ся без того. Щасливо та на рас заїхав до Праги. На двірці чекали Обжора, Мірчук і Ромцьо. В Café Elecha чекав на мене голова громади, Черкеський. Десь коло 11. години в ночі пішли ми з Мірчуком на нову хату. Хата далеко і доволі примітивна – але поки що вистарчає. Господиня старенька – але мабуть буде нам з нею значно ліпше, ніж з попередними. За хатою для нас обоїх уже старання пороблено – але я сам мушу ще тим зайняти ся. Незабаром напишу про висліди. Мешкаю Praha-Vršovice, Bulharská ul. č. 7/ I (партер на право).

Цілую Вас всіх   Стах.

Поштова картка 14x9. Написано олівцем.

---

¹⁶³ Гмюнд або Гмінд – місто, центр однойменного округу землі Нижня Австрія. У роки Першої світової війни у Гмінді функціонував табір для українців-галичан, вивезених із районів воєнних дій.

Лист № 48
Поштова картка № 17

Поштовий штемпель: Praha 19. I. 22

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII.

Albertgasse 34/26

Videň, Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij

Praha-Vršovice,

Bulharská ulice 7/1

pani Cheynova.

19/1 1922.

Кохана! Вчора довідав ся я принагідно, що маю в кишені моєї загортки ключі від пивниці. Зараз передав їх Іванови, щоби негайно переслав Тобі рекомендовано до Відня. Все мусить щось бути при виїзді, що забуде ся. Припускаю, що розбивалисьте собі голову за тими ключами. Напиши мені, що зробилась.

Нині в день Йордану нема викладів. Вчера зійшли ся ми всі професори до Bumberlička на щедрий вечір, де я, гадаючи, що замовляю якусь рибу на зимно, дістав дреглі¹⁶⁴. Колесі так і драглі подобали ся, що казав собі – але натрафив майже на самі кости. Можеш представити Собі його злий гумор!

Прошу Тебе конче піти на покупки: черевики, Büstenhalter¹⁶⁵, сукня і деякі запаси, бо всі говорять, що буде неможлива дорожнеча. Відпиши, чи се зробилась. Цілую Тебе сердечно Твій Стах.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁶⁴ Холодець.

¹⁶⁵ Büstenhalter (бюстгальтер) – предмет жіночої білизни для підтримки грудей.

Лист № 49
Поштова картка № 18

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII.
Albertgasse 34/26
Videň, Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Praha-Vršovice,
Bulharská ul. 7/1
pani Cheynova.

Прага 20/1 1922

Кохана! Гадаю, що коли ту картку дістанеш, Чучманн передав Тобі вже ключики до пивниці. Се є вже 3. картка, яку до Тебе пишу, а вчора писав ще особний лист. Відпиши, чи те все дісталась.

По друге: чи поробилась найконечнійші запаси? Якщо ні – купи зараз, бо опісля не купиш ся.

В справі спільної хати для нас не можу ще нічого сказати. Але треба, щобись Свій паспорт передала через Охримовича Близнюкови, щоби виробив Тобі, як моїй жінці візо¹⁶⁶ до Чехо-Словаччини.

Ми тут розпочали вже своє звичайне життя. Перебуваєм весь день за домом – а вечером коло 11. вертаємо і Мірчук запалює в залізній печі.

Після повороту мого накопило ся багато різних справ – напишу про се ширше в листі

Твій Тосек

Поштова картка 14x9. Написано олівцем.

---

¹⁶⁶ Візу.

Лист № 50
Поштова картка № 19

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Videň, Rakousko

Bid: Dr. Stanislav Dnistriaňskij

Praha-Vršovice,

Bulharská ul. 7/1

pani Cheynova.

21.1.22

Кохана! Якраз сиджу рано в суботу (21/1) в бібліотеці, та покінчивши перед обідом найважливіші записки, пишу до Тебе. Веде ся мені тут добре – апетит добрий – роботи чимало. Помешкання, де «бідлімо»¹⁶⁷ разом з Мірчуком, приводимо помалу до стану «людськості», бо палимо щодня в печі – а треба Тобі знати, що наша кімната безпосередно стикає ся з полем. Вечір топимо 2-3 години. Сьогодні вибираємо ся на перший виклад нашого нового професора (Кубанця) з історії козацтва. На щедрий вечір старий Кубанець (Щербина, 72 літ) пив разом з нами в Бумберлічка. Дуже симпатичний старик.

Вчера вичитав я в празькій «Abenzeitung»¹⁶⁸ про зміну курсу на користь Східної Галичини. Стефик мусів Тобі вже щось про се згадувати. Напиши, які він пляни має щодо Праги. Чи купилась ті річі, які я просив Тебе, щобись купила, або замовила. Відпиши кілька слів. Чи Чучман віддав ключі з пивниці? Цілую Тебе сердечно   Стах

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁶⁷ Від чеського bydlet – мешкати, проживати.

¹⁶⁸ Вечірня газета.

Лист № 51
Поштова картка № 20

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Wien VIII/2
Albertgasse 34/26
Videň – Rakousko

Від: Dr. St. Dnistriaňskij
Praha-Vršovice,
Bulharská ul. 7/1

Прага 26/1 1922.

Кохана!

Нині рано прийшла друга картка від Тебе. Я був уже неспокійний, що з тобою діє ся. В Празі дещо облекшав мороз, але небагато. Через Івана подав мені Горбачевський до відома, що хоче зі мною бачити ся у себе в інституті о годині ½5. Та – на жаль – ніхто не вмів мені того сказати, де той інститут находиться ся; та, як зачав шукати, минуло пів години, а по пів годині старого вже не було – поїхав до Льоденіц, та приїде назад аж за тиждень. Мушу пустити до него картку. А тепер сиджу в бібліотеці, разом зі мною Мірчук і Старосольський.

Вчера був я на студентських сходинах, бо довідав ся, що вони опалюють свій льокаль¹⁶⁹. Але маю тепер наслідком морозу хрипку – длятого шаную ся. Мороз дав ся нам всім у знаки – але даємо собі раду так, що вже день єсємо поза домом, чи в каварні, чи на викладах, чи в бібліотеці, або на вечері – а вечером вернувши до хати, та рано стаючи з ліжка топимо в печі, аж тріщить. Хати для Тебе ще не маю – але маю надію, що незабаром буде. Цілую Тебе х разів Твій Стах

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁶⁹ Від польського local – приміщення.

Лист № 52
Поштова картка № 21

Поштовий штемпель: 30.I.22

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Vienna VIII/2.
Albertgasse 34/26
Rakousko
Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Praha-Vršovice,
Bulharská ul. 7/1

Прага 28/1 1922

Кохана Зосенько!

Іван повернув уже з Йозефова та відвідав нас нині в нашій хаті. Хата на зиму невідповідна, бо далеко і годі її опалити, хоч не щадимо вугля. Але кажуть, що на літо далеко ліпше мешкати за містом, ніж у місті. Вечер дають Лоські у себе «прийом» з чаєм і т. д. – але я не маю великого густу іти.

Вже число години, коли буду міг поїхати по Тебе і привезти тут. Я вже відвик від такого періпатетичного життя, що чоловік скитається з кабаку в кабак, з університету до бібліотеки і т. д., щоби тільки дома не бути.

Якщо Близнюк виробляє для Тебе віза, нехай подумає також о тих податкових приписах, які є тепер.

Напиши ще кілька слів до мене, заки приїду до Відня по Тебе

Цілую Тебе сердечно

Твій

Тосек

Поштова картка 14x9. Написано олівцем.

Лист № 53
Поштова картка № 22

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska

Wien VIII/2.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Від: Dr. Dnistriaňskij Stanislav

Praha-Vršovice,

Bulharská ul. 7/1

Прага 31/1 1922

Дорога Зохо! Вчора не писав я до Тебе, бо гадав, що вже сьогодні буду міг точно визначити день, коли приїду до Відня. Ромцьо веде пересправу о одну дешеву хату, котра мовляв має бути вольна щойно від 8. лютого. Але за тим пішов Ромцьо, а я маю з ним піти оглянути хату щойно завтра. Від того, чи візьму сю хату, чи ні, буде залежало, коли приїду до Відня. Не є виключено, що в четвер 2. лютого в ночі приїду – але се є мало імовірно, бо колиб хата була вільна від 8. лютого, то найліпше буде, щоби я приїхав до Відня безпосередньо перед Твоїм виїздом, та щоб ми разом їхали до Праги. Якбим мав у четвер приїхати, то задепешую¹⁷⁰ наперед.

Дякую Тобі за 3. картку – а роби приготування до виїзду. Погода гарна – потепліло значно – нині майже весняний день. Цілую Тебе сердечно

Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁷⁰ Повідомлю.

Лист № 54
Поштова картка № 23

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Wien VIII/2
Albertgasse 34/26
Rakousko

Від: Dr. Stanislav Dnistriaňskij
Praha-Vršovice,
Bulharská ul. 7/1

Прага 3/2 1922

Кохана Зосенько! Читаю в віденських часописах про болото на вулицях, та бачу, що в Празі є те саме. Від самого рана паде вохкий сніг, замінює ся зараз у болото. Нема вітру – але зате неустаюча мряка. Я сьогодні пішов до Кароліну¹⁷¹, там подиктував кілька урядових листів, відбув свій виклад, та пішов до Воцтаржової на обід. Після обіду прийшов до «Електри», де якраз покінчив читання газет. Опісля вибираю ся до бібліотеки. Мавбим до вівтірка вільний час з викладами, колиб не те, що мушу наперед відбути ті виклади, які страчу через виїзд до Відня в другому тижні. Тому в суботу, понеділок, вівторок рано матиму ще виклади. Як писав Тобі в двох попередніх картках, вибираю ся у вівторок 7. лютого до Відня по Тебе. Займи ся тим, щоби Близнюк упорядкував Твоє візум і в разі потреби посвідку від податкового уряду. Приїхавши до Відня буду зараз у Близнюка, щоби полагодити справу друкарні книжок Войнаровського. Приготови ся на 1½ місяця до Праги, бо мабуть на цілий цвітень приїде ся нам вертати до Відня.

Цілую тебе х разів

Твій Стах

---

¹⁷¹ Кароліну (чеськ. *Karolinum*, первісно лат. *Collegium Carolinum*) – комплекс будівель, що складають середньовічне ядро Карлового університету у Празі (Старе Місто), появився в XIV ст. Сьогодні тут розташований адміністративний корпус університету.

Поштова картка 14х9. Написано олівцем.

Лист № 55
Поштова картка № 24

Адресовано: Madame Sophie Dnistriańska
Wien VIII
Albertgasse 34/26
Rakousko

Від: Dr. Stan. Dnistriaňskyj
Praha-Vršovice,
Bulharská ul. 7/1

Прага 4/2 1922

Кохана Зосенько! Вже числю години до свого відїзду. Відпустку вже дістав, та ві второк 7. лютого виїжджаємо разом з Мірчуком пополудневим поїздом до Відня. Приїжджаємо коло півночі. Від вчєра вечір змінила ся зовсім погода; почав падати сніг – рясний, і падав аж до нині вечір. Позадувало вулиці – рано трамваї лише з трудністю курсовали. Я ішов $\frac{3}{4}$ години пішки з дому на університет. Тепер гарний зимовий пейзаж – з морозом. Мороз досить сильний – здоровий. Сиджу тепер якраз у бібліотєці. Вчєра вечір були ми на виставі «Брєхні» Винниченка¹⁷². Головну жіночу ролю грала, як у Відні, Кривецька. Зрештою самі дилетанти. Проф. Антонович¹⁷³ тішить ся, що Ти приїдєш, бо потребує голови до музичного кружка.

Через те, що маю у вівторок приїхати, не буду вже писати нових карток до Тебе, оскільки не булоб що важного. Цілую Тебе сердечно

Твій Стах

---

¹⁷² «Брєхня» – п'єса Володимира Винниченка, написана у 1910 році.

¹⁷³ Дмитро Володимирович Антонович (1877–1945) – український громадсько-політичний, державний і культурний діяч, історик культури. В 1921 р. – один із засновників, а в 1928-1930 і 1937-1938 рр. – ректор УВУ у Відні і Празі.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 56
Поштова картка №25

Адресовано: frau Sophie Dnistriańska

Wien VIII

Albertgasse 34/26

Rakousko

Бід: Dr. Dnistriaňskij

Praha Hotel [*Blaýes Stern* нерозбірливо]

Прага 3/7 1922.

Дорога!

Довго думав, як Тобі їде ся, та як заїхалась до Відня, що засталась і т. д. З двірця пішов на каву до «Електри», опісля передрімав ся в готелі, та коли вибрав ся на засідання, знова спинили мене «Slavnosti»¹⁷⁴. По засіданню пішов з Дорошенком¹⁷⁵ на обід до росс.[ійського] рест.[орану] «Медведя», де їв борщ і кашу. Опісля зійшов ся зі Стефком в готелі, де дрімали оба аж до 5½. Відтак посітили ми Вадима, пішли на вечеру до «Дівадла»¹⁷⁶ – та біля півночи були вже в ліжку. Тепер сиджу в каварні «Obecniuk». Іду невдовзі до Бідля. Цілую Тебе х-разів Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁷⁴ З чеської – фестиваль.

¹⁷⁵ Дорошенко Дмитро Іванович (1882–1951) – історик, державний та громадський діяч. Дійсний член. НТШ (1923). 1921–51 – професор УВУ у Відні, Празі, Мюнхені; водночас 1926–36 – професор Карлового університету в Празі; 1926–31 – Українського наукового інституту в Берліні; 1936–39 – професор православного богословського факультету Варшавського університету; 1945–51 – президент УВАН; 1947–50 – професор Колегії св. Андрія у Вінніпезі.

¹⁷⁶ Національний театр в Празі, також Празький національний театр (чеськ. *Národní divadlo v Praze*) – оперний і драматичний театр в Празі, найбільший в Чехії.

Лист № 57
Поштова картка № 26

Поштовий штемпель: Praha 14.IX. 23

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Videň – Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. Dnistrianskyj
Praha Vinohrady Dirsova 4

Четвер 14/9 9.

30 вечір.

Сидимо з Ромцьом у Єжішка і запиваючи його заручини
пересилаємо Pozdrav¹⁷⁷ Тобі і Сп. Твій Стах

З уцілованням ручок

Ромцьо

Поштова картка 14x9. Фото Praha. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁷⁷ З чеської – вітання, привітання.

Лист № 58
Поштова картка № 27

Адресовано: Pani Sofia Dnistriańska
Wien VIII
Albertgasse 34/26

Прага 23/11 1923.

Після концерту Любинецького¹⁷⁸ і Барвінського¹⁷⁹ пішли на
вечеру до «Енішка» а опісля до «Електри», звідки висилаємо се
писаннячко Стах

Юрій Сірій

Кутва (не учасував а сидів від 9-12 в Електорі)

Підпис

Поштова картка 14х9. Фото. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁷⁸ Роман Любинецький (1885-1945) – український оперний та камерний співак.

¹⁷⁹ Василь Барвінський (1888-1963) – український композитор, піаніст, педагог, музичний критик. Відомий представник української музичної культури України XX ст.

Лист № 59
Поштова картка № 28

Поштовий штемпель: Praha ?? 25¹⁸⁰

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII₂
Albertgasse 34/26
Rakousko

Від: Dr. Dnistrianskyj

Praha-Vinohrady, ...¹⁸¹102/7.

Щасливо приїхав до Праги. З початку палявер з товаришкою подорожі, пізнійше приступили й другі мущини – так що їзду перебалакали. Стефик чекав на двірці. Почуваюся д. добре Твій

Тосек.

Приписка

Цільюнци Все той самий К.

Поштова картка 14x9. Фото. Написано синім чорнилом.

---

¹⁸⁰ На картці дата відсутня, а штамп зовсім невиразний, тому можливо , що 1925 рік

¹⁸¹ Нерозбірливо

Лист № 60
Поштова картка № 29

Адресовано: Pani Sophie Dnistriańska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26

Від: Dr. St. Dnistriaňskyj
Praha XII Francouzská 72.

Середа 25/4
1927; 11½ рано

Моя Дорогенька! Телеграму відіслав. Вчора їхалося мені добре; товариство чеське, що їхало зі мною до Veselý-ch – опісля я їхав з двома молодими пасажирами до Праги. Ще у Відні бачив «білу цьону» – пізний вечір був дуже гарний, місяць у формі серпа світив на погідному небі. В Празі робляться великі приготування до 10-ліття Республіки. Тому перед музеєм усе порите, так що там туди не курсують покищо трамваї. Я мусів з клуночками переходити від «Електри» аж на Sokolsk-y tříd-y¹⁸², близько графа. Перед каменицею ч. 72 стоїть руштованне. Взагалі все відновлюється. Нині день гарний. Цілую Тебе сердечно Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁸² Вулиця у Празі.

Лист № 61

Прага 2/3 1928.

Моя Дорогенька!

Перед хвилиною вислав до Тебе карточку і зголосився по гроші в канцелярії. Діставши гроші, висилаю Тобі 1000 кš¹⁸³ і приписую ще кілька слів. Тут прегарна погода, але поза тим нічого нового. Гадаю, що дістаєш точнісько мої карточки. Не журися мною, але й не турбуйся Своїм здоровлям; я маю надію, що все буде добре.

Цілую Тебе сердечно х-разів
Твій Тосек.

PS. Відпиши зараз, якщо прийдуть ці гроші.

Аркуш 21x17 зігнутий навпіл, написано тільки на одній стороні чорним чорнилом.

---

¹⁸³ Крони чеські – грошова одиниця.

Лист № 62
Поштова картка № 30

Поштовий штемпель: Praha 3.III. 28

Адресовано: Pani Sofia Dnistrianska

Wien VIII

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha VII Francouzská 72 1/7.

Субота 3/3 1928, 5.30 п. п.¹⁸⁴

Гроші (1000 кš) вислав уже в п'ятницю.

Моя Дороженька!

За карточку сердечно дякую – вона мене троха заспокоїла, хоча й не припускав, що може Тобі що грозити. Я починаю бути доброї думки, а вношу це й з того, що маю нову охоту до праці. Сьогодні був я на конзуляті¹⁸⁵. Дуже симпатична була розмова. Лист з письмом Гавуків¹⁸⁶ тут не прийшов, але вони мають акти в порядку і перешлють їх до Відня дипломатичною поштою, яка виходить щойно в п'ятницю 9. марта. Вона прийде до Відня в суботу, але заки вони її розглянуть, мине й субота. Бімбелес¹⁸⁷ не має тому в конзуляті у Відні явитися перед вівтірком, значить аж 13. марта. Тоді буде все в порядку. Так бачу, що заки діти вспіють перебратись у дорогу, я вже буду назад у Відні. Можу тому купити їм тут черевики, але мушу мати міру. Сиджу тепер у бібліотеці. Цілую Тебе безліч разів

Твій Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁸⁴ По полудню

¹⁸⁵ Консульство.

¹⁸⁶ Сімейна кличка дітей Степана Рудницького.

¹⁸⁷ Сімейна кличка сина Степана Рудницького Левка.

Лист № 63
Поштова картка № 31

Поштовий штампель: Praha 5. III. 28

Адресовано: Pani Sofia Dnistrianska
Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XIII Francouzská 72 1/7.

Понеділок 5/3 1928, год.5 веч.

Моя Дорогенька!

Горбачевські переказали Тобі сердечні поздоровлення. Вчора я вернув до хати о год. 9½ вечером. Сьогодні був рано в бібліотеці, а після полудня вернув до хати. Пані радова набула шлезького вугілля і дуже добре натопила в печі. Тому залишився я дома і тут працюю. Студіюю над книжкою Volkelt-a «Gewissheit und Wahrheit»¹⁸⁸. Перечитавши її, маю на думці вичитати в оригіналі головні твори Канта¹⁸⁹ і гадаю, що це мені вистарчить до моєї теперішньої праці. Я залишився дома й тому, бо гадав, що прийде картка від Тебе – та, на жаль, досі ще не діждався. Пишу карточку до Стефка. З нетерпеливістю очікую відомостей від Тебе та нічого собі так не бажаю, як цього, щоб Ти повернула як найскорше до повного здоров'я і щоби час мого побуту тут перейшов мені як найшвидше.

Цілую Тебе безліч разів   Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

¹⁸⁸ Мова йде про книгу «Достовірність і істина. Розгляд питань справедливості як основи гносеології» німецького філософа Йоганеса Фолькельта (1848-1930), яка була опублікована у 1918 р.

¹⁸⁹ Іммануїл Кант (нім. *Immanuel Kant*; 1724-1804) – німецький філософ, родоначальник німецької класичної філософії.

Лист № 64
Поштова картка № 32

Поштовий штампель: Praha 7. III. 28

Адресовано: Pani Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII. Francouzská 72 1.

Вівторок 6/3 1928 – год. 7½ веч.

Моя Дорогенька!

Дуже втішила мене Твоя карточка, зосібна те, що п-ні Микишова¹⁹⁰ була в Тебе і що маєте сходитися й пізніше зі собою. Товариство – це найважливіша річ, якої ми потребуємо; без товариства кожний плесніє і тільки колотить собі долю своїми думками. Я був переконаний, що Ви гарно зговоритесь зі собою. Мені також товариство служить і відхиляє злі думки. Перед хвилиною прийшов лист з «Kant-Gesellschaft»¹⁹¹, який дає мені надію, що моя праця появиться в друку – як не в цій формі, то в другій. Нема ніщо злого, щоби не вийшло на добре. Мушу ще листуватися з деякими видавцями з Kant-Gesellschaft – та коли дещо зміню у своїм манускрипті, або коли видам його під іншою назвою та в основнім переробленні, то це ніщо не зашкодить. До

---

¹⁹⁰ В цей час у Відні навчався Микиша Тарас Михайлович (1913–1958) – піаніст-віртуоз, композитор, педагог. Лауреат Міжнародного конкурсу піаністів ім. Ф. Ліста у Будапешті (Угорщина; 1933, 2-га премія), конкурсу співу і фортепіано Віденської музичної академії (1933, 2-га премія) та конкурсу фірми "Безендорфер" у Відні (нагороджений престижним роялем). Завершив він музичну освіту у Відні – з фортепіано у Пауля Вайнгартената з композиції у Йозефа Маркса у 1927–1935 рр. Ймовірно, мова йде про його матір, яка перебувала з сином у Відні у цей час.

¹⁹¹ Кантівське товариство.

Петшека¹⁹² напишу завтра лист. Цілую Тебе безліч разів   Твій
Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁹² Мова йде про австрійського правознавця, професора Георга Петшека (Georg Petschek, 1872–1947). У 1920–1938 рр. він – професор кафедра цивільного процесу у Віденському університеті.

Лист № 65
Поштова картка № 33

Поштовий штемпель: Praha 7. III. 28

Адресовано: Pani Sofia Dnistrianska
Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1/7.

Середа 7/3 1928, год. 3. п. п.

Моя Дорогенька!

Якраз читаю в газетах, що в цьому місяці 10 літ від смерти Debussy. Ти маєш дещо літератури до того, та й студіюєш нову музику з її відтінками. Ніщо легшого – гадаю – як скласти короткий фейлетон про це до «Діла»¹⁹³, не поглиблюючи самої діяльності Debussy, а змальовуючи при цій нагоді стремління, до яких він дав мимоволі почин. Відпиши мені, чи вибираєшся написати такий фейлетон. У Празі удержується гарна погода, та з нею й удержується мій хист до нової праці. Видаю досить грошей на листи. Веду дальшу переписку з Kant-Gesellschaft. Проф.-у Петшекові до Відня також відповів, прирікаючи його відвідати з кінцем марта. Не забуваю й на плян підготовки підручника радянського права, та оглядаюся за найновішою радянською літературою. Між тим приготавляю до викладів угорське право і закарпатникам уже сказав, що готовий їм написати підручник,

¹⁹³ «Діло» – провідний часопис Галичини, її перший, найстаріший і впродовж багатьох років єдиний український щоденник (перше число було видано друком у – Львові 1 січня 1880 року). На початку 1920-х через цензурні переслідування видання часто змінювало назву: «Громадська думка», «Українська думка», «Український вістник», «Громадський вістник», «Свобода». Виходив у 1880–1939 роках у Львові з періодичністю двічі на тиждень у 1880–1882 роках, тричі на тиждень у 1883–1887 роках та щоденно з 1888 року.

якщо мені забезпечуть добрий гонорар. Коротко кажучи, чуюся в
своїм елементі і бажаю Тобі тогож самого. Цілую Тебе х-разів
Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 66
Поштова картка № 34

Поштовий штемпель Praha 8. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1.

Четвер 8/3 1928, год. 3. п. п.

Моя Дорогенька!

Нині прийшла від Тебе «баденська» карточка. Тішуся, що сповіщаєш мені добре про Себе – але дивуюся, чому Ти незакопоїлась моєю карткою з понеділка? Я сконстатував тільки, що недіждався в понеділок Твоєї картки – та більш нічого. У вівторок прийшла від Тебе карточка, та на неї я Тобі вже й відповів. Сьогодні не можу нічого нового Тобі сповістити, чого ще не сказав вчора, хіба те, що пишу вечір листа до Воба́ска з гратуляціями¹⁹⁴, бо покликали його на надзв.[ичайну] професуру до Братіслави. В Празі погода попсувалася і єсть мрячно. З каварні вибираюся ще до бібліотеки. Цілую Тебе безліч разів

Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁹⁴ З вітаннями.

Лист № 67
Поштова картка № 35

Поштовий штампель: Praha 9. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1.

Пятница 9/3 1928 - год. 3 п. п.

Моя Дороженька!

Пищу картку на поштовім уряді при «Спортці». Рано був у бібліотеці і в друкарні. В друкарні зажадав, щоби прискорили видання моєї праці. Дали мені 5 перших аркушів, уже готових до друку. Дуже гарний папір та вельми гарна, велика форма. Заберуся до гладження реєстру і постараюся, щоби мені притім поміг Яра, старший син господині. Нині погода покращала – був рано малий сніг. Мігбим у Празі купити для Бімбелеса черевики – таксамо й для Орісі¹⁹⁵ – але мусиш мені подати числа, зглядно міру на черевики. Тут можна у Баті¹⁹⁶ за дуже дешеві гроші купити. Таксамо мігбим і на простираля купити для них – але не знаю міри. Будь найліпшої думки і посилай як найчастіше карточки до мене.

Цілую Тебе безліч разів

Твій
Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

¹⁹⁵ Оріся (Ірина) – молодша дочка Степана Рудницького. Після арешту батьків заслана у Вороніж (Росія). Дальша доля невідома.

¹⁹⁶ Bata – взуттєвий магазин у Празі.

Лист № 68
Поштова картка № 36

Поштовий штемпель Praha 10. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1.

Субота 10/3 1928, год. 7. веч.

Моя Дороженька!

Спасибі за карточку – Разом з Твою картокою прийшов лист з Kant-Gesellschaft а саме від редактора. Тут уже гороскопи не такі визначні, та повторяється стара пісня: Маємо багато домовлень, а кошти друку дуже великі. Великий обєм Вашої пропонованої праці вимагає значних коштів, тому, як ласка, напишіть, чи можете заофірувати¹⁹⁷ якусь вищу суму на покриття коштів. Та правда – це останнє щойно по перше мені пропонується, але: добрий жупан, тільки не на мене шитий. Але це мабуть загальна мізерія наукових видавництв теоретичного змісту! «Щож його робить?» Сьогодні я витягував Асю до каварні перед обідом, та багато згадувала вона Тебе. Опісля мусів спішитися до канцелярії, щоби відбути конфереацію з нашими студентами прав, що вибираються на Україну. Я обговорював з ними справу літератури радянського прив.[атного] права, та починаю вживати заходів, щоби приступити до підручника рад.[янського] права. Європа не дописує, а там є можливости. Цілую Тебе х-разів

Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 69

---

¹⁹⁷ Внести, подарувати.

Поштова картка № 37

Поштовий штемпель Praha 12. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Від: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1.

Неділя 11/3 1928, год. 8 вечір.

Моя Дорогенька!

Від вчашного дня сніжить безперестанно – цілком зимовий пейзаж. Всеж таки, я в неділю відпочиваю, щоби на тижні працювати. Рано вислав тільки два листи, а після полудня зайшов до каварні, де наговорився з молодим Марковом. Буде з нього дуже добра наукова сила. Опісля зайшов до пп. Горбачевських, де тепер ще пробуваю. Перед хвилиною приїхала Ольга від свого Василька із Пляшу. Розповідає про великі сніжні засипи на провінції. Пригадай Бімбелесові щоби ві второк вибрався на віденський конзулят – нехай візьме зі собою [нерозбірливо] і гроші на паспорт. Цілую Тебе безліч разів

Твій Тосек.

Дописано інішим почерком

Пересилаємо сердечні поздоровлення дорогій Зоснці

Ольга і

Аська

*Підпис**Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.*

Лист № 70
Поштова картка № 38

Поштовий штемпель: Praha 12. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1.

Понеділок

12/3 1928, 3. г. п. п.

Моя Дорогенька!

Мав потіху з Твоїх карточки: наївність у сполучі зі вставленими дубами – це дуже гумористична річ. Та це добре – що малає нагоду троха розірватися. У нас сьогодні сніг починає топитися і помалу змінється зимовий пейзаж у перехід до весняного. Всеж таки зима ще горою. Стефек писав мені картку, де вже годиться, щоби діти їхали на Берлін, Ригу ітд. Сумніваюся, чи діти виїдуть до Харкова ще перед моїм приїздом до Відня. По всякій імовірності 22. ц. м. буду вже у Відні назад. Однак коли Гавуки булиб готові з паспортом і візами ще перед 22. ц. м. – хай їдуть на Прагу і тут можнаби закупити для них деякі речі. Пиши мені, коли дістануть паспорт. Вибираюся з Аською на концерт Губермана¹⁹⁸. Тепер сиджу ще в «Спортці», звідки піду до бібліотеки.

Цілую Тебе хразів

Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

¹⁹⁸ Броніслав Губерман (1882-1947) – польський скрипаль-віртуоз єврейського походження, засновник Палестинського філармонічного оркестру.

Лист № 71
Поштова картка № 39

Поштовий штемпель: Praha 13. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7.

Вівторок 13/3 1928, 3.30 п. п.

Моя Дороженька!

І ту карточку пишу на поштовім уряді, вийшовши з каварні та вибираючися до Clementinum¹⁹⁹. В Празі відлига, тому уживаю пильно трамваїв. Тримаюся добре і маю досить до роботи. Зрештою мій *savoir vivre*²⁰⁰ однаковий. Пані топить мені добре під вечір і тому від 7. год. вечір сиджу вже дома. Сьогодні приготвую собі виклад²⁰¹ на завтра. Напиши мені, як стоїть справа з паспортами і коли Гавуки зможуть виїхати. Пишу карточку до Стефка. Цілую Тебе сердечно

Твій Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

¹⁹⁹ Клементі́нум (чеськ. *Klementinum*) – історичний комплекс будівель в стилі бароко в Празі. В будівлі знаходиться Національна бібліотека Чеської Республіки.

²⁰⁰ *Savoir-vivre* (з франц.) – етикет, можливо – спосіб життя.

²⁰¹ Лекція.

Лист № 72
Поштова картка № 40

Поштовий штемпель: Praha 14. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7.

Середа 14/3 1928, 7 г. веч.

Моя Дороженька!

Забув перо дома, та пишу карточку в каварні. Дуже гарний день – а за хвилику вибираюся на концерт Губермана з Аською. Сьогодні прийшов лист від Василенка²⁰². В Академії готується нова реформа – і через те моя справа відмінена. Поки що вона не має великих виглядів – але згодом може таки щось із того вийде. Після полудня був на засіданні факультету і в одній справі мав один sukces²⁰³. Напишу пізніше про це. Цілую Тебе сердечно Твій Тосек

Поштова картка 14х9. Написано олівцем.

---

²⁰² Василенко Микола (1866-1935) – український історик та юрист, голова Соціологічно-економічного відділу ВУАН (1920-1929), у 1921- 1922 роках – голова-президент Української академії наук.

²⁰³ З польської – sukces – успіх.

Лист № 73
Поштова картка № 41

Поштовий штемпель: Praha 15. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1/7.

Четвер 15/3 1928, 3 г. п. п.

Моя Дорогенька!

Не дивуйся, що вчора писав до Тебе карточку олівцем, бо-якраз сидів разом з Тимошенком у каварні, а перо забув зі собою взяти. Опісля пішов я на концерт Губермана, який грав Баха К. E-dur, Бетовена D-dur op. 61 і Брамса D-dur op. 77. Грав дуже інтимно, але на великій салі відчувалося нераз, що тон скрипки за малий. Знаменито акомпаніював йому оркестрою новий дірігент, Штайнберг²⁰⁴, наслідник Землінського²⁰⁵. Сьогодні рано вислав я лист до [нерозбірливо], щоби видали мені у себе юридичну частину моєї праці. По довгих розважуваннях прийшов я до того, що це буде найліпше. Просив, щоби мені відповіли (проф. [нерозбірливо] до Відня. Звернуся ще до одного соціально-політичного журналу, щоби помістили мені те, що видав уже по українськи в Києві. Як бачиш, гавзірую на всі боки. Може таки щось з того вийде. Богачек згодився на третину і я мою претенсію

---

²⁰⁴ Вільям Стайнберг (1899-1978) – німецький і американський диригент єврейського походження. У 1925-1929 рр. він був музичним директором Німецького національного театру у Празі. Разом із скрипалем Броніславом Губерманом заснував в 1936 році симфонічний оркестр Палестини.

²⁰⁵ Тут описка. Насправді мова йде про **Александра фон Цемлінського (1871-1942)** – австрійського диригента, композитора.

зголосив уже в Академії в Празі. Безпосередньо перед кінцем видавництва виплатять гроші. Цілую Тебе безліч разів Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 74
Поштова картка № 42

Поштовий штемпель: Praha 16. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1.

Пятни
ця 16/3 1928,
год. 12 п.

Моя Дорогенька!

В своїй карточці Ти констатувала, що минуло вже 2 тижні від мого виїзду. Я констатую, що вже третій на добре зачався і маю надію, що зараз по скінченню третього тижня поверну назад до Відня. Книжку, яку прислав Ротшільд, спакуй добре і відішли *retour*²⁰⁶ до Берліна; коли поверну, відпишу йому, що ця книжка мене безпосередньо не інтересує. Дуже жалую, що Свобода не застав мене – чи говорив що з Тобою? З того, що пишеш, бачу, що Гавуки не так скоро виїдуть. Зажурився я Твоїми відомостями про Хому²⁰⁷. Так хотілосьби побачитися з ним. Чи Гавукам куплю тут черевики, залежатиме від моїх фінансів. Будь найліпшої мисли і так Тобі весь час до мого приїзду перебіжить дуже скоро. Цілую Тебе безліч разів Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

²⁰⁶З франц. – зворотньо, назад.

²⁰⁷Хома – сімейна кличка брата Степана Рудницького Лева, який помер у Сяноку в 1930 р.

Лист № 75
Поштова картка № 43

Поштовий штемпель: Praha 17. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7.

Субота 17/3 1928, 7

год. веч.

Моя Дорогенька!

Пишу в інституті. Нинішній день дуже гарний, але зрештою не різниться значно від попередніх щодо заняття. Тому не маю Тобі ніщо нового сповістити. Написав вчора лист до Децикевича²⁰⁸, котрого вибрали сенатором – лист переважно політичного змісту. Крім цього вислав я листа до Василенка²⁰⁹ у відповіді на попередній його лист, а рівночасно з запитом, чи не міг би я за нову статтю, котру хочу їм вислати, дістати в своїй часі гонорар. Збираюся також написати лист до Лозинського²¹⁰. На другий тиждень маю в середу іспит – тому приїду мабуть аж в четвер. Близьче означу це пізніше.

Цілую Тебе х-разів

Твій Тосек

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

---

²⁰⁸ Децикевич Володимир (1865-1946) – український галицький громадсько-політичний та освітній діяч, урядник. Дійсний член НТШ. За фахом правник.

²⁰⁹ Василенко Микола Прокопович (1866-1935) – український історик, державний і політичний діяч. Дійсний член НТШ (1911). Академік УАН (1920).

²¹⁰ Лозинський Михайло (1880-1937) – відомий політичний діяч, науковець, публіцист і перекладач.

Лист № 76
Поштова картка № 44

Поштовий штемпель: Praha 19. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1.

Неділя
18/3 1928,
год. 8 веч.

Моя Дорогенька!

Була дуже гарна днина, що витягнула мене після полудня на прохід²¹¹ до Рігрових садів²¹². Рано пересидів дома, виготовлюючи з Яром річевий реєстр²¹³ до моєї чеської праці. Опісля пішов на обід. Після обіду мав стрічу з Мицюком²¹⁴ у каварні, та тут засиділися до 4 години. З каварні пішли разом на прохід, та з Рігрових садів зайшли до старого Ейхельмана²¹⁵. Тут

---

²¹¹ На прогулянку.

²¹² Парк «Рігрові Сади» у Празі.

²¹³ Предметний показчик.

²¹⁴ Олексáндр Корнійович Мицюк (1883-1943) – український юрист, економіст і соціолог, громадський діяч Дієвий член Українського громадського комітету у Чехословаччині. Згодом займається науковою та просвітницькою роботою. Він – професор Української господарської академії в Подєбрадах і УВУ У Празі, дійсний член НТШ, правничого факультету (УВУ в Празі), а в 1938-1941 – його ректор.

²¹⁵ Отто Оттович Ейхельман (1854-1943) – український громадсько-політичний і державний діяч, вчений-правознавець, професор Київського університету. Працював в Українському Вільному університеті (Прага, 1921-1943) та в Українській господарській академії (Подєбради, 1922–1936).

застали на Павленка²¹⁶, а пізніше прийшов іще Лашенко²¹⁷. Перед хвилиною вернув я до хати, звідкіля пересилаю Тобі цю карточку і безліч поцілунків. Завтра очікую Твої картки

Твій Тосек.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

---

²¹⁶ Михайло Володимирович Омелянович-Павленко (1878-1952) – визначний український діяч, генерал-полковник Армії УНР, український воєначальник.

²¹⁷ Лашенко Ростислав Митрофанович (1878–1929) – учений-правознавець, історик права, громад. і політ. діяч. Професор (1923). Викладав на ф-ті права і сусп. наук в УВУ в Празі, займав посади: доцента (1921), надзвичайного професора (з 1923) і звичайного професора (з 1925). Водночас викладав цивільне право та цивільний процес в Українській господарській академії в Подєбрадах (нині місто в Чехії). Історики укр. права вважають його одним із зачинателів української історико-юридичної науки в діаспорі.

Лист № 77
Поштова картка № 45

Поштовий штемпель: Praha 19. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1/7.

Понеділок 19/3 1928,
год. 4 п. п.

Моя Дорогенька!

Нині рано прийшла Твоя карточка разом із карткою від Стефка. Він єсть непоправний: все, що робить, виходить на ніщо. Правду сказавши, він нічого не робить і в нічому не розбирається. Вже перед пів роком я писав йому, щоб вистарався о в'їзд для дітей, а він це збув тим, що цього не треба. Тимчасом це найважливіша річ, без якої ніхто там дістатись не може. Довідаюся, що про в'їзд рішатиме відділ Наркомінделу в Харкові. Тому я переказав одному юристові, який виїжджає завтра до Харкова, щоби переказав Стефкові, щоби необхідно поробив заходи, щоби дітям призволили на в'їзд, по можності телеграфічною дорогою. Боба²¹⁸ і Оріся²¹⁹ мусять одначе конче внести подання. Мабуть треба, щоби підіждали до мого приїзду в четвер. Дальше пише мені Стефик, що бачив в ХКО покликання мене на штатного академіка – та дуже радить, щоби як найшвидше приїжджати, але за гроші на дорогу та за помешкання має старатися Академія. Так само і за науково-дослідчу катедру в Києві, пише він, має старатися Академія. Так то і геть! «Що його робить?»

²¹⁸ Боба – сімейна кличка сина Степана Рудницького Левка.

²¹⁹ Оріся (Ірина) – молодша дочка Степана Рудницького.

Цілую Тебе х-разів Твій Тосек

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 78
Поштова картка № 46

Поштовий штемпель: Praha 20. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7.

Вівторок 20/3
1928, год. 3 п. п.

Моя Дорогенька!

Твоя картка зійшлася з карткою Василенка про затвердження моєї кандидатури на штатного академіка. Рівночасно з тою карткою дякую Василенкові і прошу його, щоби стягнув моє подання о платну відпустку. Подання о звичайну відпустку вишлю з Відня, порадившись з Тобою. Хочу приїхати до Відня в четвер (22/3) раннім рихліком²²⁰, що приходить о год. 1.05 після полудня. Колиб що випало, вишлю телеграму. Якщо не буде телеграми, приїду згаданим поїздом перед полуднем. З огляду на це не відписую навіть Стефкові, щоб це зробити з Відня. Взагалі тішуся, що вже знова вертаю додів – прийдеться неоднo передумати і постановити. Так до побачення – па-па!

Цілую Тебе безліч разів Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

²²⁰ З чеської – поїздом.

Лист № 79
Поштова картка № 47

Поштовий штемпель: Praha 26. IV. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7.

Середа
25/4
1928,
8 год.
веч.

Моя Дороженька!

Висилаю сьогодні другу картку. Чудовий день – тепло – навіть реглян за теплий. Був з Кут.[вою] на обіді – він перебрав паспортову справу; завтра надіюся мати перші відомости в тій справі. Після обіда був у Спортці, але тут нікого не застав. В 3. год. п. п. вернув до хати і переспався. Вкінці вибрався за грішми. Завтра висилаю на Твої руки 500 кš. На вечері був в Uzenářství²²¹ на Вацлавику²²². Тепер вернув до дому, де пишу цю карточку. В Празі ніщо нового. В п'ятницю маю питати при ригорозі²²³.

---

²²¹ Ресторан.

²²² Вацлавська площа (чеське *Václavské náměstí*) – площа святого Вацлава, розмовна назва Вацлавак (*Václavák*) – одна із найзнаменитіших і найбільших міських площ у світі, головний центр Нового Места у Празі. Місце багатьох історичних подій, традиційне місце демонстрацій, святкувань і громадських подій. Торговий і діловий центр Праги, де знаходяться найбільші готелі, магазини і кафе.

²²³ Ригороз (лат. *rigorosum sc. examen*) – на деяких факультетах іспит на здобуття титулу доктора наук.

Лоський²²⁴ хорий на іскіяс²²⁵ – мабуть виїде до Піщан²²⁶. Цілую
Тебе х-разів Твій Тосек.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

---

²²⁴ Костянтин Володимирович Лоський (1874 –1933) – український громадський і політичний діяч, історик права, дипломат. Професор (1921). Дійсний член НТШ (1928). Очолював департамент у генеральному секретарстві внутрішніх справ Генерального секретаріату Української Центральної Ради, працював у міністерстві зовнішніх справ УНР. Навесні 1918 призначений послом УНР у Фінляндії, Швеції та Норвегії з місцем перебування в м. Стокгольм, залишався на цій посаді в період Української держави гетьмана та Директорії УНР. Наприкінці 1920 поселився в м. Прага (Чехл-Словацька Республіка). Працював від наступного року в УВУ: професор римського права, декан правничого факультету (1927–1928), проректор (1929–1930).

²²⁵ Мається на увазі ішіас – запалення сідничного нерва.

²²⁶ Можливо мається на увазі село Піщани на Стрийщині (нині – Львівська обл.).

Лист № 80

Прага 26/4 1928 рано.

Моя Дороженька!

Ще влітку застав мене Твій лист з радіограмою від Стефка та з письмом від Академії. Тому відписую впрост. Перш за все перекажу Тобі через пошту 500 кš, про котрі згадував у послідній картці. Це прийде або грошовим листом або переказом на Твою адресу. Дальше сповіщую Тебе, що вже вчора я передав паспорт Кутисському і що нині після полудня маю дістати відповідь, чи дістану польський паспорт негайно, чи ні. На сов. [єтський] паспорт мабуть не можу рефлектувати, щоби через польську візу не утруднювати собі в будучності виставлення п.[ольського] паспорту. Але це тільки мої припущення – сьогодні в полудне виберусь на сов. [єтський] конзулят і що там довідаюся, донесу Тобі відвратною поштою.

Відсилаю радіограму Стефка, бо можеш її потребувати. «Себеш»²²⁷ – про який пише Стефик, – це не може бути Шепетівка, тільки перша станція в СССР. від Лотви²²⁸ (близько Риги); треба вивідатися у Verkehrs-Bureau²²⁹ на Нашмаркті²³⁰.

Щодо виїзду Пупи²³¹ зі мною, не вважаю цього за легко можливе, бо не знаю, коли вирішиться тут справа мого відїзду, так щоби я міг на час повідомити Вас про день, коли Пула малаби сюди при їхати. Тому гадаю, що вона повинна на разі числитися з тим, що поїде разом з Бімбелесом на Ригу. Колиб було можливо, щоб вона їхала разом зі мною, мусівби я Вам найпізнійше в суботу написати, щоб Ви найпізнійше в понеділок рано могли дістати відповідь. А тепер звертаю Твою увагу, що можеш кожної хвилі від мене дістати або express-лист, або телеграму. Я сам не маю великої надії, чи мені вдасться протягом тих кількох днів приготувати все до виїзду.

---

²²⁷ Місто в Румунії.

²²⁸ Латвія.

²²⁹ Довідкове бюро.

²³⁰ Відкритий ринок недалеко від центра Відня.

²³¹ Пула – сімейна кличка дочки Степана Рудницького Орісі.

Цілую Тебе безліч разів

Твій Тосек

Пиши щоденно – На випадок мого відїзду числю певно на
це, що Ти приїдеш сюди. Тосек.

Аркуш 20x17, написано на двох сторінках чорним чорнилом.

Лист № 81
Поштова картка № 48

Поштовий штемпель: Praha 27. IV. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72

Четвер 26/4 1928, 8.
год. веч.

Моя Дороженька!

Рано вислав до Тебе звичайним поштовим переказом 500 кš, і лист у відповіді на Твій express. Сумніваюся, чи мені вдасться побороти всі труднощі в найближчих днях і приїхати до К. на 3. травня. Тому гадаю, що треба відкинути комбінацію їзди Орисі зі мною. Вони повинні обоє їхати і то разом на Ригу. Стація, про яку читається у Стефковім радіограмі, мабуть на границі Лотви. Треба про це упевнитися перед виїздом Гавуків. Радіограм відіслав я Тобі рано, бо може придатися. Про стан справ на сов. [етському] конзуляті можу довідатися аж завтра (в п'ятницю) рано. Цілую Тебе хразів Твій

Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 82
Поштова картка № 49

Поштовий штемпель: Praha 28. III. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1/7.

Будь спокійна! Я вдоволений, що «*Rütmwel*» [нерозбірливе слово] скінчився.

П'ятниця 27/4
1928, 7 год. веч.

Моя Дорогенька!

Припускаю, що цю картку дістанеш аж у понеділок рано. Між тим я вислав до Тебе нині зараз по полудні телеграму, що залишаюся в Празі і карточку express, що пояснила Тобі цілу ситуацію. Не можу їхати, бо не можу дістати в найближчих днях польського паспорту. Через мій виїзд до Праги ще й опізнилася ціла справа, бо тут треба, щоби з Відня прийшли акти, а з другого боку не знати, чи й тут не треба дозволу міністерства. А що я хочу справу з цим паспортом привести до порядку, писав я Тобі, щоби пішла до польс.[ького] конзуляту «до р. Keirownika»²³², щобиш спиталася, чи вони вислали запит до Міністерства і щобиш просила о негайне вислання моїх актів до тутешнього конзуляту. Якщо будеш мала час в понеділок, зроби це зараз. Гавуків треба вже виправляти в дорогу з точними вказівками. Мусять обоє їхати на Ригу. Ти приїжджай разом з ними до Праги.

Цілую Тебе х-разів Твій Тосек

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

²³² З польської – до пана керівника.

Лист № 83
Поштова картка № 50

Поштові штемпелі: Praha 27 IV 28
Wien 28 IV 28 expres

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Від: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72.

П'ятниця 27/4 1928, 1
год. пп.²³³.

Моя Дорогенька!

З польським паспортом роблять труднощі, які вимагають довшого часу. Тому я тепер до Києва їхати не можу. Це я Тобі і задепешував перед хвилиною. Треба Гавуків вислати разом. Якщо їх вишлеш, гадаю, що приїдеш сюди. Відпиши, як гадаєш це все устроїти. Я упередив уже Єфремова²³⁴, що ізза пасп.[аспортних] труднощів мабуть не наспію на час, але це не виключає, що приїду пізніше. Тому я рішився паспортну справу на польським конзуляті перевести до кінця. Так і прохаю Тебе, щобись негайно пішла на польський конзулят у Відні і там в моє ім'я просила, щоби негайно звернулися до конзуляту поль.[ського] в Празі, щоб мені могли виставити паспорт у Празі. До того вони мусіли-б мої акти сюди переслати. Спитайся, чи вони писали вже о дозвіл до міністерства у Варшаві, та коли можна надіятися відповіді? Цілую Тебе сердечно Твій Тосек.

---

²³³ пп. – по полудню

²³⁴ Єфремов Сергій (1876-1939) – український літературознавець, академік, публіцист, дійсний член НТШ, голова управи УВАН, секретар її Історично-філологічного відділу та кількох його комісій. В липні 1929 р. був арештований і звинувачений в організації і керівництві Спілки визволення України. В квітні 1930-го був засуджений на 10 років тюрми суворої ізоляції. Помер у тюрмі.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 84
Поштова картка № 51

Поштовий штемпель: Praha 29. IV. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72

Субота 28/4 1928, год.

10 веч.

Моя Дорогенька!

Пишу карточку, повернувши від Горбачевських. Старенький добре виглядає і Аська тримається також незле. Ольги не було. Завтра в неділю маю разом з ними поїхати після полудня до Черношиць²³⁵. Сьогодні був чудовий день – тому завтра хочемо зробити прогульку. Стара приїздить до Праги в середу. З Твоїї карточки, яку Ти вислала 27. ц.[ього] м.[ісяця], що Ти Собі бажала, щоб я тепер не поїхав, і це якраз сталося. Я цього не жалую – можливо, що нагода знайдеться пізніше. До Академії, до Василенка і до Єфремова я вислав уже вчора оправдуючі письма. Крім цього Василенкові ще предложив два зошити, один в справі науково-дослідчої катедри для мене, другий в справі кодифікаційної комісії. При цьому вичислив я йому, до кількох праць і в яких журналах я зобов'язався. Це на разі вистане. Відпиши мені, що сказали Тобі в польськ.[ому] конзуляті.

Цілую Тебе сердечно

Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

²³⁵ Черношице (чеськ. *Černošice*) – місто в районі Прага-захід.

Лист № 85
Поштова картка № 52

Поштовий штемпель: Praha 30. IV. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7

Неділя 29/4 1928, год.

7 веч.

Моя Дорогенька!

Вже повернув я до свого звичайного «života»²³⁶. Дуже гарний день – встав досить рано, убрався, переглянув ще свій німецький манускрипт, який маю завтра відіслати і перед 12 год. в полудне пішов уже до «Роми» на обід. Після обіда було ще настільки часу до поїзду, що мав мене завести до Черношиць, що я вибрався пішки на Смихівський дворець. Тут очікував мене вже старенький Г.[орбачевський] і в двійку ми вибрались на «vylat» [нерозбірливо]. В Черношицах на стації великий порох, але в лісі було дуже приємно. Покрутившись сюди й туди, та випивши неможливу каву в Черн. вернули ми до Праги. О 6. год. вечір був я уже в хаті. Переспавшись пишу цю карточку до Тебе, та згадую про це, що Ти – бідачисько – маєш тепер клопоту з Гавуками. Щойно перебула Сциллою, а тепер ще очікує Тебе Харібда²³⁷.

---

²³⁶ З чеської – життя.

²³⁷ Між Скіллою і Харібдою – крилатий вислів, що походить з грецької міфології. За міфами давніх греків, на прибережних скелях по обидва боки Мессіанської протоки жили два чудовиська – Сцилла і Харібда, нападали на мореплавців і пожирали їх. Вислів вживається у значенні: опинитися у ситуації, коли маєш обрати між двома можливими діями, проте обидві небезпечні або неприємні; потрапити в небезпеку, що загрожує звідусіль.

Повідоми мене на час про їзду Гавуків. Цілую Тебе безліч разів
Твій Тосек.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 86
Поштова картка № 53

Поштовий штемпель: Praha 1. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7

Понеділок

30/4 1928, 8 год. веч.

Моя Дорогенька!

Прийшла сьогодні Твоя мила карточка, в якій мені пишеш, що добре почуваєшся. Нехай Тобі Бозя²³⁸ дасть всего найкращого – та тішуся, що не зважаючи на труднощі останніх днів Ти таки держишся добре. Але Ти помилково мені написала, що Бімб.[алес] має 1. мая піти по паси²³⁹ – чи Ти забула, що 1. май це тепер найбільше свято? 2 мабуть 2. або 3. мая дістану гроші, та вишлю Тобі зараз половину, мабуть переказом. Сьогодні був на конзуляті, але конзуля не застав – маю надію в п'ятницю домовитись з ним особисто до кінця. Може не треба буде ніякої висилки актів з Відня. Представляю собі, як гарно мусіло бути у Відні, коли тут уже всі ходять тільки в сурдутах²⁴⁰. Щойно перед годиною впав дощ, але й це мабуть хвилює. Нині вислав я манускрипт до Липска²⁴¹ і ще оден лист до Гейдельбергу, щоб примістити ще в одній часописи одну з моїх статей. Не запрацьовуйся в хаті, але приїжджай сюди, однак, коли виберешся сюди, справ Собі все потрібне, та бодай оден гарнітур. Цілую Тебе безліч разів

²³⁸ Бог.

²³⁹ З чеської – пас – паспорт.

²⁴⁰ Сюртуках.

²⁴¹ Лейпцига.

Твій Тосек.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 87
Поштова картка № 54

Поштовий штампель: Praha 2. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72

Вівторок 1/5
1928 – год. 9 веч.

Моя Дороженька!

[*нерозбірливо*]! Пишу це, пригадуючи собі мої гімназійні часи, коли ми на 1. мая писали на таблиці («[*нерозбірливо*]!») – та мусіли, на жаль, сидіти в школі. Сьогодні дуже гарна днина – але саме тому, що це 1. май, я пересидів його переважно дома. Був тільки на обіді в Ром-і а опісля на чорній каві в Спортці. Ось і все. За те нині розпочав я свій український манускрипт, котрий пишу так, щоб можна його по короткій новій редакції написати по німецьки до Kant-Gesellschaft. Напиши мені, будь ласка, чи відіслалась книжки, відложені мною в малім покою на софці, до львівської бібліотеки? А що сталося з моїм листом, який я тамтуди писав? Чи я його надав на пошту вже перед відїздом, чи залишив на столі до експедиції. Не забудь написати все, що треба, і то як найскорше, Стефкові. Цілую Тебе х-разів

Твій Тосек.

Поштова картка 14х9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 88
Поштова картка № 55

Поштовий штампель: Praha 2. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72

Середа
2/5 1928, год.
7 веч.

Моя Дорогенька!

Ще не було грошей у канцелярії, мають бути завтра або післязавтра – тоді Тобі й вишлю. Сьогодні знова прегарний день, так що по правді не дуже хочеться працювати. Пригадую Тобі задалегідь написати до Стефка «посланіє». Якщо виберешся до Праги ще перед 21. ц. м., прохаю Тебе віддати до бібліотеки унів.[ерситету] Binder, Philosophie des Rechts²⁴²: книжка груба, яку я залишив мабуть на своїм бюрку в малім покою по правій стороні на горі. Напиши, коли приїдуть сюди Гавуки. Цілую Тебе безліч разів Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

²⁴²

Binder, Julius. Philosophie des Rechts – праця «Філософія права» Юліуса Біндера (1839) – німецького юриста, філософа, професора Ерлангенського університету.

Лист № 89
Поштова картка № 56

Поштовий штампель: Praha 4. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72

Четвер 3/5
1928, год. 9 веч.

Моя Дорогенька!

Сьогодні виплатили гроші, та я вислав Тобі зараз 1000 кš. переказом. Після обіда мав сходу з Яковлівом²⁴³ у «Спортці», де ми обговорювали нові праці (Лашенка²⁴⁴ й Черкаського) про койні суди. Опісля вибрався до Горбачевських, бо приїхала пані Г.[орбачевська] з Лоденіц. Вона каже мені, Тебе сердечно поздоровити. Приїхала тут, щоби бути у очного лікаря, бо знова погіршилося її з очима. Задержиться тут до понеділка і очікує, що небаром ми обоє відвідаємо її в Лоденіцах. Сама не виглядає зле, а

---

²⁴³ Андрій Іванович Яковлів (1872–1955) – український учений історик, правник, громадський і політичний діяч, дійсний член НТШ, керівник Правничої Секції УВАН в Нью-Йорку. Один із засновників Музею визвольної боротьби України у Празі. Викладав в УВУ: історію українського права, цивільний процес, цивільне право, морське і річкове право, державне право, історію судового устрою та судівництва в Україні. В цьому ж році він захистив дисертацію. У 1924-1926 рр. був секретарем, а пізніше у 1926-1930 – референт Університету з економічних питань. Під час роботи в університеті займав посаду доцента, потім професора, а пізніше у 1935 році і завідувача кафедри. Двічі за цей час, у 1930 і 1944 році обирався ректором УВУ. У цей самий час був професором Української господарської академії в Падєбрадах під Прагою.

²⁴⁴ Див. примітку до листа № 76.

Ольга виглядає цілком добре. Дістав я друкований звіт з наукового конгресу²⁴⁵ – зокрема оден примірник для Тебе.

Цілую Тебе безліч разів   Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

---

²⁴⁵ Ймовірно, що мова йде про Перший Український науковий з'їзд у Празі. У його підсекції археології та історії мистецтва історико-філологічної секції, що відбувався 3–6 жовтня 1926 р. брали участь музикознавці УАН з України (К. Квітка, В. Верховинець, М. Грінченко), з Галичини (В. Барвінський, І. Левицький, О. Залеський), із Закарпаття (О. Приходько, М. Рощахівський), Відня (С. Дністряньська), Праги (Н. Нижанківський, Ф. Стешко, П. Щуровська, В. Вагнер). Протокол засідання від 6 жовтня 1926 р. засвідчує, що було виголошено три доповіді, у т.ч. «Провідні ідеї в історії музики» Софії Дністряньської.

Лист № 90
Поштова картка № 57

Поштовий штемпель: Praha 5. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7

Пятниця 4/5
1928, 9 год. веч.

Моя Дорогенька!

Дякую Тобі за присилку листа від Мудрого та за кілька слів, що дописалась до мене. Бачу, що мусиш мати дуже багато заняття. Я був сьогодні на п.[ольському] посольстві, та нічого не дочекався, бо канзуль не явився. Маю піти знов у понеділок. Нині відбувся рігроз; Лоського заступає Тимошенко. Як інформую ся, шанси цього останнього на ректора ідуть до гори, що мене дуже тішить. Вже вчора сильно позимніло, так що нині мусів убити раглян. Здається, що зближуються «zmrzli misži»²⁴⁶. Напиши мені, коли Гавуки будуть їхали через Прагу і чи Ти поїдеш з ними? Завтра вибираюся з листом до Стефка і до Лозинського. Цілую Тебе хразів Твій

Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

²⁴⁶ Замерзлі (з чеської), друге слово – нерозбірливе.

Лист № 91
Поштова картка № 58

Поштовий штампель: Praha 5. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1

Субота 5/5

1928, 8 год. веч.

Моя Дороженька!

Гарний, соняшний день, але ще холодно. Ходжу в рагляні. Вибрався сьогодні до зубара, але не урядовав – піду в понеділок або ві второк. Хочу з зубами зробити порядок. Після полудня було засідання факультету – обговорювано також справу ректорства, але Шелухин²⁴⁷ не думає відступити від кандидатури. Через те Тимошенко стрічається з опозицією. Так-то виглядають Придніпрянці між собою. Тепер сиджу в каварні репрезентачного дому²⁴⁸ і студіюю брошурку про *Сліач* [нерозбірливо]. Мушу на

---

²⁴⁷Сергій Пáвлович Шелухін (літературний псевдонім С. Павленко) (1864 – 1938) – український вчений, видатний юрист, історик, дипломат, громадський і політичний діяч, представник народницько-демократичного напрямку української політичної думки міжвоєнного періоду, письменник, педагог, член п'яти наукових товариств. Із 1921 р. С. Шелухін живе за кордоном, спочатку у Відні, а потім у Празі. Там стає професором кримінального права УВУ й Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі (1924--1925); деканом факультету права і суспільних наук, викладав теорію та кримінальне право, політичну історію України в УВУ та УВПІ ім. М. Драгоманова протягом 1921-1938 рр., голова Українського Правничого Товариства в Чехії. Був членом численних наукових товариств.

²⁴⁸Кращий ресторан Праги, де відбуваються прийоми й рецепції в честь визначних гостей.

жаль зрезигнувати²⁴⁹ з тієї комбінації, бо за дорога. Треба повернути до старті думки. Розуміється, що вирішу цілу справу щойно в порозумінню з Тобою. Не пишеш ще, що гадаєш зі Собою зробити. Справ Собі найважніші річі і приїжджай до Праги.

Цілую Тебе хразів Твій

Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 92

Поштова картка № 59

Поштовий штемпель: Praha 7. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1

Неділя

6/5 1928, год.

8 веч.

Моя Дорогенька!

Вчера дістав Твою карточку вечір, коли повернув до хаті. Не дивуйся, що мої карточки ляконічні, бо справді монотонне життя проваджу і хиба розриваюся тим, що піду до Горбачевських. Стара запросила мене, щоби прийшов сьогодні, тому заглянув до них після обіда. Стара наговорила, що могла, попліткувалася, напсьочила на різних наших осібників; а опісля сіли ми до вечері, що складалася з борщу, печені і компоту. Сама стара варила борщ. Дякую Тобі сердечно за Твою карточку – а з приїздом не відкладай довго, бо я хотів би з Тобою умовитися щодо ферій. Всі

²⁴⁹ Відмовитися.

Горбачевські пересилають Тобі найсердечніші поздоровлення та випитуються, коли сюди приїдеш.

Не запрацьовуй ся і будь весела – та много не журися.

Цілую Тебе безліч разів Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 93

Поштова картка № 60

Поштовий штампель: Praha 7. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska

Wien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Від: Dr. St. Dnistrianskyj

Vinogrady

Divišova 4.III

6/5 вечір

Щасливо приїхав – в дуже добрім настрою. Почуваюся зовсім добре. Сидимо в «Електорі». На дверець прийшов Кутва, Ромцьо і Мельник. По дорозі спіткали ПП. Лозинських²⁵⁰. Цілую Тебе

Твій Тосек

Мірчук Ромцьо Кутва

Сердечно вітаю Вас

Марія Лозинська

і підписи її і Мельника

Поштова картка 14x9. Фото. Написано чорним чорнилом.

²⁵⁰ Лозинський Михайло Михайлович (1880-1937) – відомий політичний діяч, науковець, публіцист і перекладач. У 1921–27 рр. – професор міжнародного права та історії української політичної думки УВУ (Прага).

Лист № 94
Поштова картка № 61

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26
Rakousko

Bid: Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72 1/7

Понеділок 7/5 1928,
год. 7 веч.

Моя Дорогенька!

Пишу цю карточку «У Єжішка». Нинішній порядок вивернув, а саме: рано пішов пішов вирвати зуб, а опісля повернув до дому, замість на обід пішов на каву, а тепер з бібліотеки вступив до Єжішка, щоб зісти що доброго на вечеру і напиться пива. Має тут прийти молодий Марків. Вечера мені дуже смакувала, а пиво ще більше. Надіюся відомости від Тебе, коли Гавуки будуть переїжджали через Прагу. Будь доброї думки та жалуй грошей на це, що потрібне. Коли я можу ходити до Єжішка, то Ти не потребуєш Собі відмовляти всего. Пиши, коли приїдеш. Цілую Тебе сердечно Твій Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Лист № 95
Поштова картка № 62

Поштовий штампель: Praha 8. V. 28

Адресовано: Pani

Sofia Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 34/26

Rakousko*Bid:* Dr. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72 1/7

Вівторок 8/5

1928, год. 12 в под.

Моя Дорогенька!

Вчера писав Тобі від Єжішка. Пізнійше прийшов Марків та наговорилися зі собою доволі. Пиво було знамените. Якщо приїдеш, мусимо туди піти. В ночі спав дуже добре, та сьогодні почуваюся знаменито, бо болі устали. Зуба нема, та рана гоїться добре. Нині був на п.[ольському] конзуляті. Конзуль прирік, що звернеться до Відня і до Варшави, щоби відповісти вимогам формальностям. До Відня напише, щоби справу виставлення паспорту перенесли до Праги, а до Варшави, щоби цю відповідь, яку має в моїй справі дістати Відень, переслали до Праги. Якщо мати-меш відповідну хвилю, зайти до п.[ольського] конзуляту, щоб спитатися, чи наспіла вже відповідь з Варшави, та прохай їх, щоби на письмо з Праги (з конзуляту) відповіли негайно. В Празі знова дуже гарна погода. Очікую Гавуків. Цілую Тебе х-разів Твій Тосек.

*Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.***Лист № 96****Поштова картка № 63**

Поштовий штемпель: Praha 13. III. 29

Адресовано: Pani Sofia DnistrianskaWien VIII.

Albertgasse 34/26

Rakousko

Bid: Dr. Dnistrianskyj

Praha XII Francouzská 72

Прага вівторок 12/3
1929, год. 9. вечір.

Моя Дороженька! Саме сиджу в Спортці після візита у Горбачевських. Їзда була добра – спізнення мале. По дорозі ще на австр.[ійській] території бачив 3 білі цьопи [нерозбірливо] одна по другій на полі – одну гарненьку білу цьопу на чеській території, та зараз на двірці перед самим входом одну білу цьопу. І по дорозі до дому були. На двірці вислав до Тебе телеграму. Стара не сподівалась мого приїзду – тому почала топити аж після мого приїзду. По 5. год. вибрався до Горбачевських. Всі виглядають дуже добре – Ольга потончіла, що їй дуже добре личить. Розповів їм цілу нашу епопею. Вони самі ще не знають, чи випроваджуються в найблизчій місяці, чи аж у липні. Кажуть, що в Празі помешкань багато і що вже за 8000 кš. річно можна мати незле помешкання (2 покої і кухня). Розумієть ся, що я говорив їм тільки про це, що обмірковуємо різні можности. Дома застав запрошення на sňatek²⁵¹ Пітрів, що відбувся 22/2, та крім цього вже й позику за blahorřani²⁵². Так ми ошцадили собі видатків на телеграму.

Будь доброї мисли
До побачення – Цілую тебе х-разів Тосек.

Поштова картка 14x9. Написано чорним чорнилом.

Ще не дістав я доси від Тебе ані одної вістки – бо й не міг дістати – а про те, щось мене наганяє усе до Тебе писати. Видить ся мені, що говорю з Тобою, що Тобі про всьо розкажую, що лиш мене дотикає. У Львові я не звик багато про себе розповідати, бо найважніші події відбуваються – так би сказат – перед Твоїми очима, та мені здається, що хоч як не видиш, або від мене про мене

²⁵¹ З чеської – одруження.

²⁵² З чеської – вітання, поздоровлення.

не чути, то все-таки Ти як відчуваєш, Ти єш жадна pars усього. Тут на жаль – не так! Проте так сильно відчуваю потребу, з Тобою моїми гадками письменно поділитися.

Вчора, як з картки знаєш, був я у театрі на Mozarta “Figaro’s Hochzeit”²⁵³. Не міг я видержати у хаті, тим більше, що Mozart все був моїм любимцем і на мене так благородно ділає. Перший і третій акт є прекрасний, всюди настрій молодечий, трохи – не дитинячий. Музик промовляє до серця безпосередно простотою тонів, чистотою духа. Ми Русини, що так високо цінимо хоральний сьпів, а менше одушевляємося сольовими партиями, повинні Mozart-а усе ставити дуже високо, бо в ensemble-ах²⁵⁴, ...дуетах, квартетах, квінтетах і секстетях і хорах він майже незрівнянний. Його талант музичний у тім найчистіше виступає. Wagner²⁵⁵ при його майже дитинячій музиці виглядає вправді як великан, але такий з ліса, що кольосом своїм переражає і для того усім імponує, як дикун, що у лісі лиш сам собі співає, та других не знає і не хоче знати. Але і на того дикуна піду вдругім тижни подивитись.

Mozart успокоїв мене троха – а треба мені було такого ліку, бо вчора перед виставою був я в дуже прикрім настрою. В картці, висланий від Дрегера²⁵⁶, я Тобі ще сего не писав, але сьогодні, коли криза подекуди залагоджена, можу Тобі про всьо сказати.

Перед театром вступаю я до університетської бібліотеки, де – на моє здивованє – бачу оповіщенє, що міністерство Просвіти в сім році дозволило заперти унів. бібліотеку аж до кінця вересня. Отже одна неудача. Гоню тому до т. зв. Hofbibliothek²⁵⁷ в Бургу. Тут знова довідуюсь, що бібліотека буде відчинена доперва 15. вересня. Але думаю собі: треба убрати ся у англєз і виробити для

²⁵³ Мова йде про «Весілля Фігаро» – комічну оперу австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта на лібрето Лоренцо де Понте за однойменною п’єсою Бомарше.

²⁵⁴ Ансамблях.

²⁵⁵ Ріхард Вагнер – німецький композитор.

²⁵⁶ Мається на увазі кольорова хромолітографія Ф. Дрегера.

²⁵⁷ Австрійська національна бібліотека розташована у палаці Хофбург у Відні.

себе деякі уступства. Нинішній день був присвячений такому «ідолопоклоненію»!

В унів. бібліотеці пішло мені найгірше – але все-таки удалося мені виробити собі дозволення в т. зв. «Kleiner Leseaal»²⁵⁸ читати деякі книжки, котрі собі замовлю. До каталогів не можу заглядати, бо всьо переробляє ся і всюди роблять порядки.

В «Hofbibliothek» сказав мені виразно настоятель (Hofrat), «Für die Gelchsten ist die Bibliothek immer offen»²⁵⁹. Тільки книжок не може позичати додому і бібліотека відчинена тільки від 9-1. рано; а від 15/9 до 2. рано.

Був я врешті в Justiz-Palast²⁶⁰, де через знакового Мечка удалося мені одержати дозволене уживання бібліотеки, а навіть позичення книжок додому. Тільки тота бібліотека є розміром дуже мала для моєї потреби.

По полудни був я так змучений, що переспав від 2½ до 4½, відтак взяв ся до книжки і читав аж до сеї пори. Іду тепер трохи на прохід і купую «філістерку» на вечеру.

Цьомаю моє серденько х разів²⁶¹.

Туско²⁶².

Аркуш 22,5x17,5 зігнутий навпіл, написано на всіх 4-х сторінках чорним чорнилом.

²⁵⁸ Малий читальний зал.

²⁵⁹ У Gelchsten завжди відкрита бібліотека.

²⁶⁰ Justizpalast – Палац правосуддя у Відні.

²⁶¹ х – незчисленна кількість.

²⁶² Туско, Тосек – зменшено-пестливе назвисько Станіслава Дністрянського.

Листи Софії Дністрянської до Станіслава Дністрянського

Лист № 1 Поштова картка № 1

Адресовано: Herru

Prof. Dr. St. Dnistrjanskyj
Praha XII Francouzská 72 /7.
Tschechoslovakei

Відень 15/5 929.

Дорогенький Тосику – зараз по Твоїм виїзді прибув Аугустин, та почистив усі вікна за що й заплатила йому 95. «Воробчики» справуються добре, я впрочім не бачила їх, та не говорила з ними. Час дуже²⁶³ мені здається довгий, та не хоче ся вірити, що щойно один день минув від коли моє Серденько поїхало. Телеграма, яку Ти подав о 3. г. з полудня дістала си о 5. г. дуже скоро. Нині прийшов до мене піп Гурни з Даркою Бандрівською²⁶⁴, принесли мені білят на її концерт, що відбудеся в Jozefzaal²⁶⁵ в слідуючу неділю, та просили мене написати критику. Білят у першому ряді – задурно. Я прийняла запрошення, та обіцяла написати дещо. Але маю триму²⁶⁶, чи будуть вдоволені. Віла де я [нерозбірливо] разом з Савкою, який є тепер членом хору Staatsoper²⁶⁷. Піп Г. дуже симпатичний для мене, був з малою, та просив, щобим давала ї лекції форт.[епіано] Але перше мусить навчитися елементарних річий. Я обіцяла тепер все обіцяю. Па Моє серденько, не перестудися.

Візьми трикот.

Неці

²⁶³ Тут і надалі в більшості слів замість літери «ж» Софія Дністрянська вживає літеру «з»;

²⁶⁴ Одарка (Софія) Карлівна Бандрівська (1902–1981) – українська камерна співачка (сопрано), піаністка, педагог; фундатор Музею Соломії Крушельницької у Львові.

²⁶⁵ Концертний зал у Відні.

²⁶⁶ Мати триму – переживати.

²⁶⁷ Staatsoper – Віденська державна опера – найбільший оперний театр Австрії, один із центрів музичної культури Європи.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 2
Поштова картка № 2

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72/7.
Tszechoslovakei

Відень 22/5 929.

Дорогенький Тосеку – Нині я взе не забула, та купила карточку. Мені зиветься не зле, статтю про Савку і Бандрівську написалам, та думаю її вислати. Гроші від «Воробчиків» дістала, але рахунку за газ ще не далам. Вони взе самі о тім знають, що мають платити – та я не мозу якось здецидуватися. З одержаних грошей заплатилам фяльтте та електрику, та полишилось мені 90 s²⁶⁸. Думаю отзе, що коли дістану 10\$ зі Львова буду могла вчитися, аз до часу коли Воробчики знова мені пришлють. Дісталам такоз від них фотографії зі свят. Просили мене щобим їх Тобі переслала з поздоровленням. Єнтеч розхорувалася, та я мушу за неї прати та чистити черевики. В Відни тепер настав гарний час, але я немаю з ким взивати тої погоди. Час довзиться страшно, а тим більше коли думаю як далеко ще до Твого повороту. Моє Серденько вважай щобись не перестудився, та не зів чогось несвіжого. Чи пеш «gsaft»? [нерозбірливо]. Карточки дістаю досить пунктуально, та коздим разом здається мені, що розмовляю з Тобою.

Па

Солодке

моє Серденько

Неці.

---

²⁶⁸ Незрозуміла літера S для позначення виду валюти.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 3
Поштова картка № 3

Поштовий штемпель: Wien 29.V. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII Francouzská 72/7.
Tszechoslovakei

Відень 29/5 929.

Солоденький Тосеку. Взе два тизні минуло вчера, як небачила свого Сонічка – та часом так мені сумно й страшно, що затикаю уха і замикаю очі, щоби втечи перед своїми гадками. Все думаю тільки чи мій Тосеньо «велький», чи вважає на себе – чи не думає мозе кандидувати на ректора? Борони Бозе! Не завдавайся зі своїми колегами, бо взе нераз прийшлось Тобі спокутувати. У нас міняється гарний час з бурями, громами й градом. Під час бурі все думаю чи моє Серденько не їде трамваем, або чи не мокне без загортки? На те мусиш дуже вважати, бо Ти є прецінь моя Кіця, а задне Кіця не зносить ані вохкості, ані зимне. Подумай собі, що Твоя вечірня карточка з неділі прийшла аз нині, себто в середу. То є порядки які чоловіка гноблять, та не дають йому ніскільки супокою. Щоби я собі думала як-би недістала картки з Revnic ? Чи Бамбусь гамає овочі ? Чи має апетит ? Чи зазиває *Promonty* [нерозбірливо]? Цьомаю Тебе нескінчену кількість разів, па моє Серденько !

Неціня.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист 4
Поштова картка 4

Поштовий штемпель: Wien 4.VI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj

Poděbrady-Lazné

Hotel Praha

Tszechoslovakei

Відень 4/6 929.

Моє Серденько – Лист дістала нині й зараз пішла до мін.[істерства] де застала наслідника Gleizsner'a, який обіцяв полагодити справу не теляграфічно але «[нерозбірливо]». Дістала також гроші від Тебе. Дузе мене те зворушило, що Ти ж Неціні не забуваєш, але самому Тобі не вистарчить. Та не довго я тішилася тими грішми. Пополудни прийшов Маєр та видер в мене 52 S.²⁶⁹ за хату. То взе чистий розбій. Не знаю що то буде далі. Я рахувала на цей місяць щонайвизче 30 S а ту аз 50! Але все те нічого, щоби Бозя дала тільки Тосенькови мому Найдорозшому «венько», та доброї курадії в Подебрадах. Памятай ніколи не йди до купелі, або на прохід не взявши зі собою загортки. Ти знаєш яка є змінлива погода в Под. [дебрадах]. Я буду просити Бозі, щоби захоронила моє Серденько від всього злого. Пиши до мене частенько, бо є дузе щаслива, як маю від Тебе якесь письмо. Твої відомости щодо Маєра – Гартінга і прочих дузе мене втішили, але я взе так прибіта й застрашена моєю самотою, що боюся взе тішити, щоби що злого не сталося. Папусь мій Солоденький будь «венький». Тримайся гостро, та пам'ятай, що купель вимагає безглядно відпочинку, а не шастаня собою. До Праги старайся їздити якнайрідше. Па моє

Найдорозше. Неці.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 5

Поштова картка № 5

---

²⁶⁹ Мабуть мається на увазі долари.

Поштовий штампель: Wien 8.VI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj

Poděbrady-Lazné

Hotel Praha

Tschechoslovakei

Відень 8/6 929.

Солоденький Тосеку – Те не добре, що Ти трико раз вбираєш, то знова скидаєш; можеш легко простудитися. З тим треба дуже вважати. Що до Маєра, то він каже мені, що в інших домах ще багато більше платять. А до того приходить від серпня т. р.²⁷⁰ новий [нерозбірливо] себ-то ми здаєся платитимемо 2400 [нерозбірливо]. На концерти теперішньої Fest- Woke не ходжу, бо сама не маю ніякої приємності, та й кошти великі. Статейка моя появилась в «Ділі» 4 червня, та я дістала два числа. Цікаво є що Ти скажеш. Дотепер з грішми я вийшла, та сподівалася, що Мілька пришле доляри. Але вона цього не зробила, та я взе собі порадила і є в посізанню 40 S. та маю взе все куплене на нині себто у суботу і неділю. З тими 40 S. думаю вийти до 21 с. м. аз до часу, коли «воробчики» виплатять мені гроші за помешкання. Для того не журися моїми фінансами, тільки їз черешеньки, трускавочки і т. п., купайся миленько, та думай все за Націні, яка числить взе дни, до часу коли приїдеш. З каси не взяла до тепер нічого та як Бозя дозволить, не візьму нічого, аз приїде Моє Серденько. Усе взе поплачене, а за праня заплачу з тих гроший що дістану від воробчиків. Також [нерозбірливо]. А моя Кіця, нехай собі відпочиває, та пильнує «сенидерка», щоби був «венький». Та [нерозбірливо]. Нині дістала карточку з четверга, та на слідууючу картку чекати аз понеділка. Не шастай Собою по Празі, та сиди супокійно в Под. Цьомаю х-разів Неці.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 6

---

²⁷⁰ Того року.

Поштова картка № 6

Поштовий штампель: Wien 10.VI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj

Poděbrady-Lazné

Hotel Praha

Tszechoslovakei

В

і
д
е
н
ь1
0
/
69
2
9

Дороженький Тосеку – Нині /щоби не врати/ щасливий день. Від Тосека дістала 2 карточки, від Стефка одну, в якій просить, щобиь йому дещо написав, зрештою нічого нового. Від Мільки прийшли доляри, та Бандрівська написала подяку за критику. Тільки вразінь на один день, то буду мати о чім думати цілий тиздень. Під впливом тих сприятливих подій дозволила собі купити трускавки /10 dk/, та буду їх їсти, думаючи про Тосека, що такоз в Подеб.[радах] їсть те саме, думаючи про Неціні. Не мучя задовгими spacerками²⁷¹, та не ходи по безлюдних місцях, бо Неціня буде непокоїтися о Тебе. Завтра себ-то 11 с. м. іду до

---

²⁷¹ Прогулянками.

бібліотеки Унів.[ерситету] віддати й прольонгувати²⁷² книжки мої і твої, а відтак до банку змінити доляри. Потому маю купу біля до направи, щоби віднести його до пральні. Воробчики справуються добре, та позаяк не вимагали ще хати, думаю що лишаться ще на слідуєчий місяць. Тоді буду я могли дати справити собі фортепян та засбонуюся на ноти. Моя Кіця нехай собі нічого не відмовляє, нехай їдає і пиється, що її смакує, тільки не забагато пива й кави, щоби приїхала як «яєчко» і впадувала серденько Неціні. Я стараюся купати ся дома, але не все хочеться мені приладзувати купіль. Справді вона мені дуже добре робить. До Хоми хочу також написати, що думає він з вакаціями²⁷³. Па моє Серденько, будь спокійний і «венький»

Цьомаю х-разів
Неціні

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 7
Поштова картка № 7

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Poděbrady-Lazné
Hotel Praha
Tszechoslovakie

Відень 14/6 929.

Дорогенький Тосеку – книжки прольонговані за виїмком Schlick'a: «Raum u. Zeit in d. Geg. Physik»²⁷⁴, що було рекламовано.

²⁷² Продовжити термін.

²⁷³ Канікули.

²⁷⁴ Мається на увазі книга «Raum und Zeit in der gegenwärtigen Physik» («Простір і час у сучасній фізиці», 1917) німецько-австрійського філософа, одного із лідерів логічного позитивізму Моріца Шлика (Moritz Schlick – 1882–1936).

Проте я її віддала. Вчора була в каварни, де студіюю пильно новий [нерозбірливо], який мене дуже непокоїть. Не знаю, чи читаєш в Presse²⁷⁵ ? Самі не знають чого хочуть, ніхто не є вдоволений, та всі нарікають. Казеш мені узивати погоди. Цього я не мозу робити, бо саму мене не тішить нікуди ходити, а товариства не маю. Гениха або Жучиха охотно товаришили би мені, коли б я їм усе заплатила. Я чекаю взе, коли Ти приїдеш, то буду могла троха вилізти з хати. Числю взе дні до Твого приїзду. Але все ще майже 3 неділі. Дивує мене, що Ти такий самотній в Под.[ебрадах]. Чейзе маєш там досить знайомих, які приходять до готелю ? Чи Ти дістав ліпший покій ? Нічого не пишеш як мешкаєш, скільки платиш денно чи тизнево ? Чи іш вечеру в ресторані, чи «філістерку»? Моє зиття таке одноманітне, що не маю навіть про що писати. Чи маю ще раз заглянути до Bonndesministerium²⁷⁶ в справі Твоїї [нерозбірливо]? Чи ідеш ще до Праги? Старайся найрідше туди їздити, щоби не мучитися підчас курації. Вибираюся щодня писати до Хоми, та я така лінива, що відкладаю все до слідуючого дня. Па моє Серденько, будь «венький» та не забувай на Неціні.

Цьомаю Тебе х-разів

Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 8

Поштова картка № 8

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistranskyj

Podiebrady-Lazně

Hotel Praha

Tszechoslovakei

Відень 16/6 929.

²⁷⁵ Мається на увазі австрійська газета «Die Presse».

²⁷⁶ Федеральне міністерство.

Дорогенький Тосеню – Поздоровляю Тебе з «бундьом» від старого до нового, від нового до старого, від старого до нового і так *ad finitum*²⁷⁷... Не ходи забагато по spacerax, та немучся! Чи маєш взе *Einreisen*²⁷⁸? Нині прийшло аз 3 карточки, на мою превелику втіху. Пишу рівночасно до Хоми, щоби спитати його, коли думає нас посітити ?

Чи не ліпше би було вислати ковдру поштою, бо як будеш її двигати, не маючи відповідного куфра²⁷⁹? Я вправді ще не наскладала грошей, щоби дати ковдри покрити, але всез-таки пришли мені її. Сидзу власне в каварні та вичитую «*parege*»²⁸⁰ MacDonalda в справі меншостий. «Діла» зі статєю Баранової в справі Ліги не маю, але надіюся, що мені пришло так як обіцяла.

Так хотіла би я, щоби взе було 2 липня ! Мені так сумно самій, підчас так гарної погоди. Тримайся остро, та старайся добре виглядати, щоби я мала потіху як приїдеш; а то боюся що виглядаєш як «*кіперлик*» [*нерозбірливо*], з тих далеких прогульок ! Не є Тобі добре надто притивати, але такоз зле, як худнеш. Неціня, тонзо лекшого. Дузе добре зробило би мені, якбим втратила з 5 кг. Па ! Моє Серденько моє ти маленьке, не забувай на Неціні, та лікуйся здорово і будь уважний на Своє «венько».

Цьомаю Тебе х-разів

Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 9

Поштова картка № 9

Поштовий штемпель: Wien 25.VI. 29

Адресовано: Рар

Dr. St. Dnistrianskyj

---

²⁷⁷ До кінця (з лат.)

²⁷⁸ Дозвіл на в'їзд (можливо – віза).

²⁷⁹ Чемодан.

²⁸⁰ Думку.

Podiebrady-Lazně
Hotel Praha
Tschechoslovakei

Відень 25/6 929.

Солоденький Тосеку – Сидзу в каверни, та злощуся, бо нема Томаса, а як його нема то немозна нічого дочекатися. Жадних газет, та взагалі задної обслуги. Багато жидів взе виїхало, та в самій каварни приємніше сидиться. Так поволи добігає взе кінця моя самота, та як Бозя pozwoliть побачу взе мого Тосека, бо далі взе забуду як виглядає. Воробчики думають здаєся залишитися ще через час вакацій, але не знаю тільки чи в нас, чи будуть шукати іншого таншого помешкання. До Хоми написалам величезне «посланіє», він здаєся не приїде, бо тязко дістати такий пашпорт, а він не хоче занадто кланятися. Тосеню, як будеш в Празі перед виїздом, то купи мені у Kunerle Vichu-Comprime²⁸¹ 1 слоік. А також «пипочки». Па дякую Тобі взе наперед і трясуся взе з нетерпеливості на Твій приїзд. Тільки вважай на себе, щобись при тій наглій зміні температури не перестудився. Па моє Сонечко золотеньке

Неціні

Цьомаю Тебе х-

разів.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 10
Поштова картка № 10

Поштовий штемпель: Wien 22.VI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Podiebrady-Lazně

²⁸¹ Фармацевтичний магазин.

Hotel Praha
Tszechoslovakei

В

ідень
22/6
929.

Мій Солоденький Тосеку – Дузе мене тішить це, що ідеш до Відня та Праги а не на Шатів, а то з двох причин. 1, що здаєш тепер дорожче туди їхати, бо австр.[ійські] залізниці подорожчали, а 2. що не потребуєш очікувати Тебе на Nord’Bahnhof’i²⁸². Але чи знаєш про це що 1 липня, це понеділок? Ну, але те не шкодить. Нині виплатили мені «Воробчики» 120 S., з яким я небавом²⁸³ /в понеділок/ вишлю Faltis’ови 50 S. Біля заплачене, так що до Твого приїзду остає тільки рахунок за електрику, якій також заплачу, та остане мені ще досить грошей, майже 100 S. Може Тобі буде ще треба троха грошей, то мозу Тобі з яких 200 кф. післати. Не забудь купити мені кілька «пипок». Чекаю взе Твого приїзду як риба води, а квітка сонечка. Тільки Синцю мій маленький не шастай Собою, та не непокійся. Роби все поволи із розмислом. Не спішися і не денервуйся а все буде добре. Завтра наші Зелені свята, та я остану сама дома, але взе не буду така сумна, бо знаю що як Бозя дозволить то за тиждень моя самота скінчиться. Щоби собі осолодити зроблю собі пляцок з овочами, на який я взе все купила. Купи собі також «цюцю» та гамай, думаючи, що й я також гамаю. Але як купуєш овочі то завсіди полочи їх. До Хоми написала, та зду відповіді.

Цьомаю Тебе безліч разів
Неці.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 11
Поштова картка № 11

---

²⁸² Північний вокзал.

²⁸³ Незабаром.

Поштовий штемпель: Wien 3.X. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tszechoslovakei

Bid: Fr. S. Dnistrianska
Wien VIII Albertgasse 34/26

Відень 3/10 929.

Солоденький Тосеню –

Власне вернула з бібліотеки, 6 книжок віддалам Walker'a прольонгувалам до 3 падолиста²⁸⁴. Чи маю Тобі його післати? Телеграма прийшла на час – нині дістала я гроші, за які сердечно дякую. Та чи не післав Ти мені за багато ? Я дістала 187 S. Карточки ще ніякої не дістала – та сумно мені без неї. Не знаю чи пошта винна, чи Ти не вислав. Помешкання заплатилам 37 S. – електрику й газ. Усе в порядку Жидівська пінда взе приїхала, та він знова випровадився до неї. Я саміська вдень й в ночі. Нетерпеливо визидаю карточки. Мозе прийде нині з полудня. Від Стефка наспів лист – він не іздив нікуди – та й лист дуже moll²⁸⁵. Невдовзі йому відпишу. Чи Ти купив собі Vichy? Чи полочеш зяцько Wasserstoff'ом²⁸⁶? Чи замовив собі реглян і який? Не забувай на Неціню, та не працюй занадто. Тут нині чудесний день, немов літо. Па моє Серденько цьомаю безліч разів

Неціня

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 12 Поштова картка № 12

²⁸⁴ Листопада.

²⁸⁵ Мінорний.

²⁸⁶ Напевне перекисом водню.

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tskechoslovakei

Від: Fr. S. Dnistrianska
Wien VIII Albertgasse 34/26

Відень 5/10 929.

Мій Дорогенький Тосеню –

Надійшли 3 карточки від Тебе, за які сердечно Тебе цьомаю. Будь найліпшою думки й роби так як я, що як взе на мене «хандра» приходить, то починаю співати або літати по покою, та сама зі собою говорити. Була в мене послугачка, зробила досить добре, та взявши 5 S. й за трамвай забралася обіцяючи що прийде на другий тиждень. Жаль мені Лашценка при нагоді поздорови його від мене. Я думаю, що це в нього, або висока скляроза²⁸⁷, або таки початки progressiv'и²⁸⁸. Мій Бомбоньцю пам'ятай на Неціню, та не запрацьовуйся. [нерозбірливо] ! Ввазай на себе, щоби не ешафуватися, ходи поволи, не спішися нікуди, та не будь надто запобігливий. Чи купив собі Vichy і промунту? Коли буде раглан готовий, та чи на оплату ? Чому не пішов Ти до Мареша ? Чи цей кравець ліпше робить? Ти певне вибираєшся до Горбачів, як будеш там кланяйся від мене. Нині хочу написати Хомі довгого листа. Відтак до Стефка. Дузе-бим рада була, як би взе був понеділок, бо неділя дузе прикрий день для пустельника.

Цілую х-разів Неціня

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 13
Поштова картка № 13

---

²⁸⁷ Склероз.

²⁸⁸ Progressive – прогресуюча.

Поштовий штампель: Wien 10.X. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tskechoslovakei

Bid: Fr. S. Dnistrianska
Wien VIII Albertgasse 34/26

Відень 9/10 929.

Дорогенький Тосеку. Вичитала я в часописах про випадок залізничний в минувшу неділю, та зараз перестудіювала Kursbuck²⁸⁹. Серце мені завмирало нім довідалася я, що Čakowice²⁹⁰ не є на дорозі до Dobřichovic'iv²⁹¹, та опісля Бозі дякувала, що так сталося. [нерозбірливо] по довгих терпіннях заплатив решту за хату, але довів за послугачку, ще ні. Обіцяв около 12 с. м. Його богда взе поїхала полишивши «skrupki jajek i szurutki kielbasy»²⁹². Тепер Жидована п'є знова тран, та запихається мармолядою²⁹³ й хлібом. Десь коло 14 с. м. приїдзає [нерозбірливо], але зид на нього сердиться, бо [нерозбірливо] не апробує його товариства. Маю тепер щоденно 2 візити Островерхи, який приїхав на 2 тизні до Відня в переїзді до Італії. Студіюю з ним староіталійські пісні.

Тосеню Коханий! Чи їш Promont'у, та від часу до часу чісник? Кучковський муз Славки Л. вважає чісник за найуспішніший лік і скорє дезінфекційне. Кази собі купити головку та їз по одному зубчикові.

Цьомаю Тебе х-разів Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

²⁸⁹ Ймовірно, книга розкладу руху транспорту.

²⁹⁰ Місто біля Праги.

²⁹¹ Місто біля Праги.

²⁹² Шкаралупу від яєць і шкірки від ковбаси (з польської).

²⁹³ Повидло.

Лист № 14
Поштова картка № 14

Поштовий штампель: Wien 13.X. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tskechoslovakei

Від: Fr. S. Dnistrianska
Wien VIII Albertgasse 34/26

В

ідень
12/10
929.

Дороженький Тосеню – Дуже мене те тішить, що Стефкови після оповідання студ. має дуже добре поводитися, та я якось супроти його послідного листа не маю того вражіння. Він пише, що ледве чи йому вдасться перенестися до Київа, але при найближчій спокійности свого побуту там, довідаєся все що нас може інтересувати, та негайно нам напише. Надіюся на Гавуків, що нічо не роблять, та Орися все ще має піднесену температуру. Журиться отже супроти того, що буде як-би він не міг на них працювати. Я ще йому неписала, та вскорі це наступить. Щодо справи Твого редакторства, то прошу Тебе добре роздумайся, та не бери за багато тягарів на себе. Зрештою я дуже скептично задивлююся на часопись укр.[їнську] яка-би мала існувати за гроші інжеруючої публіки. Не знаю, чи маємо так багато фірм, а друге чи вони схочуть правильно тратити? Та шкода Твоїї особи, до такого інтересу. Сьогодні була послугачка, просто зі шпиталю, де дістала 606 себ-то має «францію». Я перестудилася, але жид успокоїв мене, що не потребую боятися зарази, бо бакцилюєсу гинуть дуже скоро, та я мусілабим бути в безпосередній стичности

з ними. В нас позимніло, палю взе в печі. А чи Ти взе маєш на собі повний трикот? Завтра неділя – для мене страшний день. Але все ближче до дня, в яким як Бозя дасть, побачу моє Серденько

Па цьомаю х-разів

Неціня

Поштова картка 15х10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 15
Поштова картка № 15

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII

Franconzska 72 I / 7

Tszechoslovakie

Від: Fr. S. Dnistrianska

Wien VIII Albertgasse 34/26

Відень 16/10 929.

Дороженький Тосеню – завтра в четвер або п'ятницю заповів свій приїзд М..... [нерозбірливо], та поздоровлюючи мене просив, щоби йому приладила лізко. Те я зробила, та цілий ранок втратила на латанє і перебирання лізок. Опісля пішла закупити на 2 дні їди, та звариям собі обід. Островерха зі Славкою були вчера в мене. Славка ще не віддалася, але сліди подружнього зиття взе вималювані на її обличчю, щось дуже чує ся не своя. Галя Лагодинська²⁹⁴ конче хоче перенестися до Відня, та бажає мене,

²⁹⁴ Галина Миколаївна Лагодинська-Залеська (1900-1964) – українська піаністка, музикознавець, педагог і письменниця. Закінчила Вищий муз. ін-т ім. М. Лисенка у Львові (1921; клас фортепіано М. Криницької, клас композиції С. Людкевича). Удосконалювалася у Відні: у Музичній школі Кайзера та приватно у С. Дністрянської. Паралельно навчалася у Віденському університеті (1921-23). Крім того, брала уроки у

щоби я її вистаралася якусь позицію себ-то удержання в Відні. Я старалася Славці всіми способами представити безнадійність таких плянів, але вони мене вважають за особу з такими впливами, що як-бим хотіла, то моглабим це зробити. Не таких безплідних речах сходять мені дні, та я взе здається ніколи не буду могла приступити як слід до своєї роботи. Я хотіла Тобі зробити виписки з *Introduction dans la philosophie*²⁹⁵, але жид власне взявся її студіювати, та обіцяв позичити мені опісля. Чому не носиш рагляну? Чейзе на те справилося, щобиць носив, а не ходив в старім лахміттю. Ще 8 днів до Твого приїзду. Нехай Бозя дасть щасливо діздатися в здоровлю цієї хвилі. Маю часом такі хвилі, що взялабим на себе плащ та пашпорт, та поїхала до Праги бодай на кілька годин, а потім назад. Жид подивляє мої здорові нерви або величезну енергію, яка дозволяє мені опонувати самоту. Він що другий день дістає по 10 S., я плачу листоноша, але він не віддає нічого. Па моє Серденько, будь всенький

Цьомаю Тебе х-разів

Неці.

Привези старий ряглан, я його продам.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 16

Поштова картка № 16

знаменитого піаніста Е. Петрі. З 1923 виступала як піаністка у Львові, Станіславі, Дрогобичі, Коломій. Паралельно провадила педагогічну діяльність у Станіславській, Дрогобицькій та Коломийській філіях Вищого Музичного інституту ім. М. Лисенка. 1944 емігрувала до Австрії, де провадила педагогічну діяльність у школі сестер Урсулянок у Відні, виступала в концертах. Від 1948 жила в Аргентині (Буенос-Айрес), де працювала в музичній студії оо. Василян, була машиністкою у видавництві «Овид». Від 1955 – у США (Боффало): виступала в концертах, від 1955 – засновниця і директор відділу Українського музичного інституту у Боффало, де провадила також клас фортепіано.

²⁹⁵ Вступ до філософії.

Поштовий штампель: Wien 19.X. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tskechoslovakei

Bid: Fr. S. Dnistrianska
Wien VIII Albertgasse 34/26

Відень 19/10 929.

Дорогенький Тосеню –

Чи дістав розвідки Siber'a і 2 картки, які я вислала? Sunzeranne приїхав, але здається зовсім заразився від зида. Ані не сниться йому що небудь мені заплатити, та оба з зидом відбувають безнастанно аудієнції з зіночим полом, себ-то управляють психоаналізу. Завтра є реченець чиншу, цікава я чи дістану які гроші. Нині надійшли доляри від Мільки. Францовата²⁹⁶ послугачка була сьогодні, я зовсім з неї вдоволена. Зробила все чисто, а так сама собою здаєся бути незла особа, але троха придуркувата, та глуха. До Хоми взе написала листа, до Стефка ще ні. Дузе мене зазурило, що так зле зложилося Тобі з викладами на нім.[імецькім]університеті. Але прошу Тебе не шастай собою, не гони та гарячуйся, бо взе волю сама сидіти дальше, як би Тобі борони Бозе мало що статися, через непотрібне ешофовання. Я сподіюся, що «воробчики» заплатять все як слід, а як ні, то я взе з ними розправлюся. Шануй себе і вважай щобись не перестудився, не балакай на улиці. Я взе топлю, бо в нас зимно. Па цьомаю Тебе х-разів

Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 17

---

²⁹⁶ Навіжена.

Поштова картка № 17

Поштовий штампель: Wien 6.XI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj

Praha XII

Franconzska 72 I / 7

Tskechoslovakei

Відень 6/11 929.

Мій Дорогенький – Телеграму дістала вчас, гроші сьогодні та сердечно Тобі за все дякую. Тільки карточка з понеділка не прийшла рано, та я взе зазурилася, аз коло полудня принесла мені її слуга від Міхніків, казучи, що ще вчора себ-то второк з полудня прийшла до них. Так-то мої нерви є грою припадку, та я все мушу «[нерозбірливо]». В нас такоз в неділю дощ рісний падав, та я йдучи пішки з двірця та до Бозі змоклам на добре, але до тепер крім трохи кашлю завдяки Sachet'am²⁹⁷ вийшла насухо. Вістка про Лашценка дуже мене роздратовала. Нещасний він, але ще більше нещасна його сім'я. Я взе з опису його хвороби, торічної не надіялася для нього довгого зиття. Вчора молилася за Тосека, щоби виклад вдався, та головно за «венько», бо виклад чудовий, мусить коздому подобатись.

Серденько моє вважай на Тосека, та на катар, а зосібна стережися перемочити ноги. Пиши пильненько до Неціні, яка живе тільки тим, що має надію дізнати хвили побачення з Тобою. Все инше не вазне для мене. Па цьомаю Тебе х-разів Неці.

*Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.***Лист № 18****Поштова картка № 18**

Поштовий штампель: Wien 9.XI. 29

---

²⁹⁷ Бельгійський шоколад.

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tschechoslovakei

Відень 9/11 929.

Мій Дорогенький – Карточку пишу на пошті страшним пером. Тому не дивуйся. Твої карточки різно, та дуже каприсно приходять пр.[иміром] сьогодні я взе маю в полудне карточку з п'ятниці. Що до мене будь доброї думки, я пишу карточку як було умовлене в середу і в суботу. Але цілий *шлендрек* [нерозбірливо] це вина пошти. В нас все по старому, Жид випровадився до своєї болди, а Сізеран виговорює на зидів, що ся влізе, аз мене те дивує. Так бачу що й народи що претендують на високу культуру не є надто щирі, та шило з мішка вилазить сейчас, коли їм що не по нутру. Мій Солоденький не шастай Собою, та вважай на здоровля. Чи Ти полочеш горло ? Чи іш чісник ? Чи пеш яка²⁹⁸?

Пам'ятай що у Відни є Неціня, яка тільки про те думає, що мій Ангелик робить, та чи вважає на Своє «венько». Посилаю Тобі такоз коректу. В тих днях заплачу газ, а тепер мушу заплатити світло.

Па моє Серденько
Цьомаю Тебе х-разів
Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 19 Поштова картка № 19

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII

²⁹⁸ Можливо, мається на увазі яйця.

Franconzska 72 I / 7
Tszechoslovakei

Відень 13/11 929.

Мій Дорогенький – Чи дістав мій лист? Сьогодні прийшов лист від доброго Кутвоньки, який не забув на Тосеня, та дуже гарно базає Йому Всего кращого. Лист я сховала, та як Бозя дасть перечитаємо його разом. Памятай шобись не забув написати Кутві благозеланіє на його уродини /2 грудня/. Сидзу в каварні, та думаю за Тосеня, чи купив собі гарну краваточку, та що робить, чи «венький», та чи думає про Неціні. Я є «[нерозбірливо]» що буде з «воробчиками», чи остануть оба, чи Жид випроводиться зовсім до болди. Погода в нас не найліпша, та я по більшій частині, напаливши собі добре сидзу дома. Ти роби те саме, та старанно полочи горло, і їз чісник. Я хитро перестрашила Зида, та він взе приніс назад куфер з річима, який був забрав. Цікаво є як-то буде дальше. Сізеран не думає випровадзуватися, бо обстелював уголь та дрова в більшій кількості. Час снує ся поволи, та ще довго-довго му тя здати, аз Бозя дозволить мені побачити моє Сонечко. Па

Цьомаю Тебе х-разів
Неці.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 20
Поштова картка № 20

Поштовий штемпель: Wien 16.XI. 29

Адресовано: Pan
Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tszechoslovakei

Відень 16/11 929.

Мій Дорогенький – Карточку пишу на пошті, як звичайно страшним пером. Питаєш мене що я робила на свято Тосека ? До полудня товклася з послугачкою, потім пішла на обід, де зівши снеки вернула до хати. Опісля була у Бозі, та мала різні заняття домашні. Сьогодні і вчора в нас дуже гарна погода, але в середу цілий день дощ падав. Дуже мене втішила ваша спільна забава у Мишака, заль тільки, що мене при тім не було. Виписалам лист до старої, буде Міля її мусів переводити. По чеськи не умію на стільки. Завтра взе 2 тизні від Твого виїзду, мені здається взе роками. Будь «венький» най Тебе Бозя має в Своїй опіці. Па цьомаю х-разів Неціня.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 21
Поштова картка № 21

Поштовий штампель: Wien 18.XI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tszechoslovakei

Відень 18/10 929

Мій Дорогенький Тосеню – Місто²⁹⁹ в середу, пишу сьогодні. Була в бібліотеці, книжок не хотять продовжувати, бо ще не заплачена нова карта /Schein/³⁰⁰. Що маю робити? Може віддати усі книжки, а Ти як приїдеш то сам відновиш пренуменату? Чи може Ти мені пришлеш карту та я Тим займуся ? В коздім разі відпиши мені відворотно що робити, бо за непродуктовані книжки

---

²⁹⁹ Місто – замість.

³⁰⁰ З німецької – посвідчення.

треба платити коли реченець³⁰¹ минув. Сьогодні /понеділок/ я дістала карточки з п'ятниці і з суботи, та цьомаю Тебе за них. Боюся, що Ти надто шастаєш Собою, що при тій мряці не є добре на Твоє горло. Я взе помалу вилизалася з катару й кашлю, та тягну свій «Żywot....»³⁰². До Кутви напишу вскорі, але сама не знаю цілий день товчу собою, вічно маю щось до роботи, до каварні ходжу дуже рідко, навіть не маю часу покласти очі пополудни, а нічого не роблю. Не знаю так час втікає, та я на нічо не маю часу. Маса орудок, дрібниць хатніх, та те все нічо є, задної вартости не представляє. Взе третій тиждень моєї самоти починаєся, дасть Бозя буде небаром половина моєї покути. Па моє Серденько, будь «всенький». Неціня молитесь все до Бозі і цьомає безліч разів

Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 22
Поштова картка № 22

Поштовий штампель: Wien 21.XI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tszechoslovakie

Відень 21/11 929.

Дорогенький Тосеню — Сьогодні дістала бібліотечну картку, та сейчас пішла і зробила все. Зміняла доляри, була у Бозі, дала направити цвікер³⁰³, який мені збився, та з розпуки, що усі видатки копляться при кінці місяця, та що «воробчики» не

---

³⁰¹ Речинець — термін.

³⁰² З чеської — життя.

³⁰³ Рід окулярів, що закріплюються за допомогою пружинки на перенісці; пенсне.

платять як слід, постановила собі взе більше не щадити, та пішла на обід до *Schülsenhaus* 'у [нерозбірливо]. Ось-так. По кількох днях цілковитої відсутності прийшов сьогодні зид, якого я заінтерпелювала, чи він думає даліше в мене мешкати, чи ні. Він відповів, що так, але тепер не має взе гроші, та заплатить пізнійше. Па будь «венький» най Бозя має Тебе в Своїй опіці.

Цьомаю безліч разів
Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 23
Поштова картка № 23

Поштовий штемпель: Wien 25.XI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tskechoslovakei

Відень 24/11 929.

Мій Дорогенький Тосеню – Картку мою писану безпосередно по полагожденню всіх Твоїх інтересів Ти певне взе маєш в руках, а о скільки ні то я ще раз підтверджую отсею карточкою, що залагодила все як слід. Усе пішло гладко. Завтра кінчиться взе третій тиждень моєї самоти, дай Бозе витримати до кінця. Нічого не пишеш про Своє здоровля, чи катар взе уступив, чи дуже кашель Тебе мучить? Чи носиш взе камізельку? Чи не літаєш занадто, та чи не гарячкуєш ся своїми заняттями? Я мусіла змінити доляри, бо «воробчики» ще не заплатили. Так я щадзу цілий місяць, а під кінець все уриваєся моя терпеливість, та я починаю [нерозбірливо] – з розпуки, що нічого заощадити не всилі. Від «воробчиків» налезиться мені понад 160 S. Та що з того як зачнуть капати, то те все розлізєся, я навіть не буду знати де й коли. Всез таки якось то буде. Нині поварила собі телячого гуляшу

на 2-3 дни, та буду тацькувати порціями аз до кінця. Не забудь написати до Стефка на уродини – я зроблю те саме щоби на час дійшло. Па має Серденько, мій солоденький

Цьомаю Тебе безліч разів
Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 24
Поштова картка № 24

Поштовий штампель: Wien 30.XI. 29

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Praha XII
Franconzska 72 I / 7
Tszechoslovakei

В
і
д
е
н
ь

3
0
/
1
1

9
2
9
.

Дороженький Мій Тосеню – Карточку з четверга одержала, в якій пишеш про паспортіві труднощі. Я думаю, що перенести візум з одного пашпорту на другий можна зараз зробити. Боюся тільки, що Ти будеш шастати Собою, та бігати за всілякими справами в останній хвили перед відіздом. Для того напиши Собі докладно по одержанню цієї картки всі свої справунки й інтереса, та роби все поволи не поспішаючи, бо при тій мерзенній погоді дуже легко чогось набавитися. Я аз потерпаю зі страху! Не іритуйся, а все роби поволи, з якнайбільшою ощадністю Своєї Особи. Най Кутас бігає, та за те зафундує йому дещо. Я сьогодні замкнула білянс, накупила всього взе на неділю, та може дещо лишиться ще на понеділок, купила уголь, теплі майтки за 14 S., бо старі геть узе подерлися, та маючи ще сперандз на 65 S. від воробчиків осталося мені 85 S. Я взе здаєся не буду ніколи мати мастків, бо щадзу, а гроші все розлазяться. Як будеш мати спосібність то купи Vichy. Впрочім нічого не купуй, та не мучся Цьомаю Тебе х-разів

Неці

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Лист № 25
Поштова картка № 25

Поштовий штампель: Wien 14.VI. 30
Prahа 24.VI.30

Адресовано: Pan

Dr. St. Dnistrianskyj
Poděbrady Lazně
Hot. Praha

Tschechoslovakei

Bid: Wien VIII Albertgasse 34/26
Rakousko

B

ідень
13/6
930.

Дорогенький Мій Тосеню – Пишу карточку взе в п'ятницю, щоби застала Тебе св. ще в Под.[ебрадах] Думаю що перед вівторком не виїдеш до Праги. Найліпше булоби їхати до Праги, полагодивши всі інтереси, та їхати до Відня. Але прошу Тебе не бігай занадто в тім горячу, бо це дуже зле впливає на серце. Вважай також щоби не захопила Тебе де буря, а взе найбільше вважай щоби коли гримить Ти не находився в трамваї, або на дворі. Ліпше перечекаати бурю десь під дахом. Я взе така нервова з тієї самоти й горячи, що немозу собі ради дати. Будь обережний ві всім, та не наразуйся на яку небудь небезпеку. Щоби взе Бозя дала дізнатися цієї хвили, коли Ти взе будеш дома. Ідучи залізницею не вихилуйся через вікно прошу Тебе. Що рана вичікую нетерпеливо карточки від Тебе. До тепер /щоби не вречи/ приходили досить правильно.

Па моє Серденько, будь «венький», бо Ти бачиш що я взе з послідньої дірки дмухаю. Цьомаю Тебе безліч разів Неціня.

Поштова картка 15x10,5. Написано чорним чорнилом.

Листи інших осіб

Листи інших осіб до Софії Дністрянської

Листи Станіслава Людкевича до Софії Дністрянської

Лист № 1

Поштова картка № 1

Поштовий штемпель Lemberg 17. XII. 13.³⁰⁴

---

³⁰⁴ Дата на штампі

Адресовано: Vohlgeboren Frau
Z. Dnistrianska
Wien VIII.
Albertgasse 26
T. 26.

Ласкава Пані Добродійко!

Нині віділл Бояна³⁰⁵ ухвалив просити уклінно Вас о концерт Dohnanyi-а або Ліста на 11 марта. Вийшов з тим сам дірігент п. В., котрий перед тим мав деякі скрупули, але, видячи безвихідність рішив ся сам звернути ся до Вас з просьбою, що мене дуже тішить. Сподіючи ся що не відмовите, вітаю Вас зазделегіть по довгім невиданю. Впрочім я здаєть ся буду ще на съвята в Відни, і навідаю ся ще до Вас в деяких справах, як позволите, і коли застану Вас. Засилаю поклін і остаю з пов.

Ст. Людкевич

Поштова картка 13,5х9 із зображенням центральної кав'ярні у Львові, написано чорним чорнилом

Лист № 2

Поштовий штампель: Lwow 5. V. 25

Адресовано: Wahlgeboren

---

³⁰⁵ Мова йде про «Львівський Боян» – хорове товариство, засноване у Львові 1891 року, діяло до 1939 р. (заборонене радянською владою), згодом були спроби відродити товариство під час Другої світової війни. Львівським «Бояном» диригували, майже виключно аматори (між ними д-р Степан Федак, д-р Михайло Волошин та інші); з музикантів-фахівців після Першої світової війни диригував ним Станіслав Людкевич, у 20-их роках – Михайло Гайворонський, Антін Рудницький, Лев Туркевич, потім Микола Колесса. Інші диригенти «Львівського Бояна» були: Анатоль Вахнянин, Остап Нижанківський, Олена Ясеницька, Євгенія Барвінська, Василь Барвінський, Стефанія Туркевич, Роман Прокопович, Ірина Рожанковська, Іван Охримович, Іларіон Гриневецький, Богдан Вахнянин, Ольга Ціпановська, Омелян Плешкевич. Очевидно, що у листі мова йде про тодішнього диригента хору Михайла Волошина.

S. Dnistrjanska
Wien VIII Albertgasse
34/26

Вельми ласкава
Пані Добродійко!

Даруйте, що пишу оловцем, але так склалося що не маю під рукою пера, а хотів би Вам чим скоріше відписати на Ваше цінне і миле мені письмо. Ваші всі аргументи стійкі і переконуючі, а я остаточно бувби справді некультурний чоловік, якби я Вам з причини Ваших шляхетних намірів робив які нібудь ...³⁰⁶ обструкції чи щось в тім роді. Я Вам мушу бути щиро зобов'язаний за все, але не мозу³⁰⁷ при тім здерзати ся від замітки, що ми взе так давно зивемо здалека, що з того мусіло вийти в справі мале непорозуміння. Я бачите чому боронюся перед ювілеями, що не хочу дати себе зивцем похоронити з тим моїм нузденним опублікованим доробком і маю все ще претенсію зити дальше. Всез таки більшої половини моїх річий мені ще не вдалося вивести, або я їх ще не випустив з рук а хочу раз випустити.

Тому і Ваша сильветка, хоча й як зручно лявірує між потребою сказати щось позитивного гарного, а недостатчею як раз того позитивного, бо його дуже мало.

Ну, ласкава і мила Пані Софіє, нехай Вам Бог помагає у Вашій всій праці, я Вам щиро дякую за все, хоч і проти сего бунтує ся душа моя. Ви мабуть не у всім праві у Ваших поглядах про мене, але воно зроблено культурно і зручно, я навіть не думав, що Ви така фейлетоністка ще й в так замотаній справі.

Щиро здоровлю Вас
Ст. Людкевич

В вересни буду цілком певно
в Відні.

---

³⁰⁶ Так є в листі

³⁰⁷ Тут і далі замість літери «ж» використовується літера «з»

Я Вас однак ще раз прошу як добру знакому, мозеб Ви таки не містили статі тепер.

**Лист родини Долинай
до Софії Дністрянської**

Поштовий штемпель на конверті: Praha 20.XII. 54

Адресовано: V. P.

Prof. S. Dnistrjanská

Vejprty

Moskevská 54

Лист № 1³⁰⁸

Прага, 18. XII. 1954.

Дорога пані Професорова!

Прошу прийняти найщирішу подяку за милі побажання та пам'ять.

Одночасно желяю пані Професоровій з нагоди Різдва та Нового року всего найліпшого. Дуже тішуся, що здоровля п-і Професорової поліпшується: я в сім не сумнівався! Думаю, що Schubert³⁰⁹ дійде вчас, однак Paganini-я³¹⁰ не могли ми нігде дістати. У мене нічого нового. Дуже тішивбися, якби п-і Професорова могла сюди приїхати. Поки-що цілую ручки, кланяюся та здоровлю п-і Професорову як-найщиріше, Ваш Нічко³¹¹.

Лист № 2

Дороженька пані Професорова!

³⁰⁸ Три листи від Родини Долинай написані на одному аркуші 30,5х21 зігненому навпіл.

³⁰⁹ Ноти австрійського композитора Франца Шуберта.

³¹⁰ Ніколо Паганіні (італ. *Niccolò Paganini*; 1782-1840) – італійський скрипаль-віртуоз, композитор та гітарист.

³¹¹ Нічко Долинай був учнем Софії Дністрянської в Ужгороді.

Бажаю Вам Радісних та милих Сьвят Різдва Христового а рівночасно Вего найкращого в Новім році.

Дуже тішуся, що стан Вашого здоров'я зліпшується і маю надію що в коротці побачимо Вас. Шкода, що не маєте перепустки і не можете до нас приїхати. Ми на сьвята будемо самі і нікуди не підемо. Моя нога трохи сильніша но всетаки еще зле ходжу а вже минув рік. Була в нас п-і Рихл. я їй згадувала про Вас і не знала, що Ви в Верґ³¹². Казала що радо мешкала би з Вами а позбулася ред. Гр. Я на те нічо не сказала, бо іщож моглаб сказати наколи не знаю як Ви на те задивляєтесь. Ви єї добре знаєте – лучше як я. Внучка Наталка вже 2ий рік у неї і красно говорить по українськи. Я до неї не ходжу, бо направду не маю часу ані до Павл. не ходжу. Взагалі сидимо дома а слава Богу у нас все повна хата. Праці маю досить хотяй не вчу і ніколи не можу бути готова з працею. Тішуся на довші дни може дістануся до церованя³¹³ панчіх, бо ледви по обіді помила начине³¹⁴ а вже темно. Маріянна з Ужг.[орода] нам часто пише. Тепер приїхало маса осіб з Підк.[арпаття] на відвідини до свояків. 18. XII. відвідала мене моя бувша учениця з Ужгор. [ода] Ірена Остапчук приїхала до родичів на 2 міс. і 10. I. вертає до Ужг. [орода] Що у нас платиться на корони так у них на рублі а навіть більше. Бульби 2 ½ рбл. цукор, мясо тяжко дістати. Перед відїздом еще загляне до мене. Попрошу Єї, щоби пішла на кладовище і докладно написала в яким ряду находиться гріб бл.[аженної] пам.[яті] неб. [іжчика] проф. [есора]³¹⁵ Она там близько мешкає. Сердечно Вас здоровлю, обнимаю і цілую. На жаль книжку «Živod a činn. Pag.» нігде не можна дістати.

Ваша

Долиная

Лист № 3

Дорога Пані Професорова!

Бажаю Вам і я зі щирого серця Веселих та Приємних Свят і Щасливого Нового Року, головно здоров'я, та спокою.

³¹² Vejpřty – місто в Чехії, де проживала останні роки Софія Дністрянська.

³¹³ Зашивання, латання.

³¹⁴ Посуд.

³¹⁵ Мова йде про могилу Станіслава Дністрянського в Ужгороді – чоловіка Софії Дністрянської.

Думаю, що Вам всетаки спокійніше там як було на Словаччині. Жалко, що відложили відвідини, надіюся що весною приїдете і возьмемося за лічення.

Дуже дякую за благожелання в день св. Миколая і за пам'ять.

Я по Карлових Варах аз тепер почуваю благодарний вчинок купелів, спочатку ще була реакція.

Цілую ручки і сердечно поздоровлення, також для Пані Голубовської від всіх

Ваш Долинай.

Фотодокументи

Софія та Станіслав Дністрянські

Додаткова література та джерела монографії

- Возьний В. І. Державно-правові погляди академіка С. С. Дністрянського: автореф. дис.... канд.. юрид. наук. / спеціальність: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Возьний Володимир Іванович; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1999.
- Коваль Андрій Федорович. Погляди Станіслава Дністрянського на право та державу (загальнотеоретичні аспекти): дис. ... канд. юрид. наук / спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень / Львівський нац. ун-тет імені Івана Франка. – Львів, 2004.
- Листи Степана Рудницького до Софії та Станіслава Дністрянських (1926-1932) / Упоряд. Микола Мушинка. – Едмонтон : Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 1991. – 112 с. – Серія «Довідник Ч. 33».
- Полонська-Василенко Н. Видатні жінки України / Наталія Полонська-Василенко. – Вінніпег-Мюнхен: Накладом Союзу Українок Канади. З Фундації ім. Наталії Кобринської, 1969. – 160 с.
- Олещук К. М. Станіслав Дністрянський – основоположник соціології права в українському суспільствознавстві // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2013. Випуск 7. – С. 245–252.
- 1898-1923. Ювілейний Збірник в честь Професора Доктора Станіслава Дністрянського, піднесений ювілярові з приводу його 25 літнього Ювілею наукової діяльності професорами факультета права і суспільних наук

Українського Вільного Університету в Празі. – Прага:
Український Вільний Університет, 1923. – 318 с.

Наукове видання

**СОФІЯ І СТАНІСЛАВ ДНІСТРЯНСЬКІ. ЛИСТИ.
СПОГАДИ. СТАТТІ** [монографія] / за редакцією доктора
мистецтвознавства, професора Ганни Карась; упорядники:
Ганна Карась, Людмила Обух

В авторській редакції

Видання здійснено за кошти авторів: Миколи Мушинки,
Ганни Карась та Людмили Обух

Комп'ютерна верстка *Віра Яремко*

Дизайн обкладинки

Підписано до друку..... Формат ... Папір....

Гарнітура.... Ум. друк арк.

Тираж 300 прим. Зам....

Видавець і виготовлювач

Видавництво «Фоліант»